

NAZIONALE
BIBLIOTECA
VITT. EMANUELE
61
4 N
15

OPERE

DEL PROPOSTO

LODOVICO ANTONIO MURATORI

GIA' BIBLIOTECARIO

DEL SERENISSIMO SIGNORE

DUCA DI MODENA.

TOMO UNDECIMO.

PARTE TERZA.

IN AREZZO MDCCLXX.

PER MICHELE BELLOTTI Stampat. Vesc. all' Insegna del PETRARCA.

Notae ad pag. 189. in calce addendum ex Laurentio Patarol in ſerie Auguſtorum pag. 81. num. XLIX. *Flavius Jovianus*, quem alii *Juvianum* appellant, alii *Jovinianum*, Varonniani *ſeu Varroniani* .... filius, occiſo Juliano, Imperator renunciatus eſt a militibus An. 363. Obiit &c. An. aetat. 33. Imper. menſ. 8. Ipſe tamen Patarol *Jovianum* deinceps appellat ſemper.

PATRIARCHARUM
AQUILEJENSIUM
VITAE.

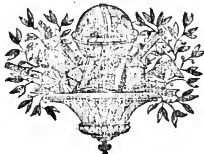
IN VITAS PATRIARCHARUM AQUILEJENSIUM

PROLEGOMENA.

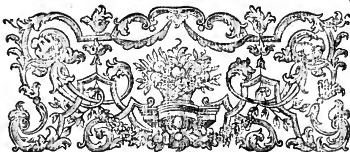

ERDINANDUS *Ughellus V. C. Tomo V. Italiae sacrae Aquilejensium Patriarcharum seriem, ac vitas proxime elapso seculo nobis dedit, eoque in labore illum praecesserant Dandulus, Sigonius, Panvinius, Sabellicus, Leander, Doglionus, Claudius Robertus, & fortassis omnium diligentissime Johannes Candidus. Supervacaneum itaque videri possit, post tot Scriptores in eodem stadio versari, atque eruditis oculis materiem minime novam rursus exhibere. Dignitas tamen Aquilejensis Ecclesiae facit, ut libenti animo accipiendum sperem & hunc libellum. Siquidem in eo quaedam non contemnenda habentur, aliis ignota, & digna profecto, quae ad posteros transeant. Quis Opusculi Auctor fuerit, prorsus ignoro, quum nullius nomen in Ambrosiano Codice appareat, unde illud exscripsi. Tempus autem, quo vixerit, conjecturis nonnullis assequi possumus. Quum Catalogum suum perducat hic Scriptor usque ad Nicolai Patriarchae mortem, scilicet usque ad Annum* Chri-

Christi 1338., *nihilque referat de Ludovico Turriano illius Successore, veri mihi videtur simile, sub eodem Ludovico, aut non longe postea, conscriptum fuisse Opusculum. Certe ante Annum* 1420. *haec literis mandata fuerunt, ut illinc discere possumus, ubi de S. Marco legitur:* Evangelium propria manu scripsit, quod HODIE in Aquilejensi Ecclesia omnibus videre volentibus demonstratur. *Eruditissimus vero Fontaninus in Epistola quadam, apud Cl. V. P. Bernardum de Montfaucon legenda in Diario Italico pag.* 56., *ostendit, vetustissimum Evangelii memorati Codicem Venetias, ubi nunc servatur, circiter annum* 1420. *fuisse delatum. Quare intelligas, ante ea saltem tempora Scriptorem nostrum haec literis consignasse. Quanta vero fide, ac sedulitate in his referendis usus ille fuerit, non vacat in praesentia disquirere. Laudato Fontanino hujusmodi curam, ac studium relinquere juvat, quippe qui Forojuliensium res, patriaeque suae Historiam amplissimis nunc & elaboratis commentariis persequitur. Uberius ille nos docebit, quantum ab Historiae veritate dissentiant, quae heic de anticipata Patriarchatus appellatione, & de duobus Peregrinis, & Gotfredo Patriarchis, habentur; reliqua vero pro sua eruditione aut corriget, aut novis luminibus augebit.*

PA-

PATRIARCHARUM AQUILEJENSIUM VITAE.

N nomine Domini Jeſu Chriſti. Amen. Poſt ipſius ſacratiſſimam Aſcenſionem ad Patrem omnes Apoſtoli, miſſis ſortibus, per Mundi elementa ad praedicandum Verbum, per quod omne genu flectitur Coeleſtium, terreſtrium, & infernorum, & in quo ſalvamur, & ſalvi ſumus, diſperſi ſunt; & licet Beatiſſimo Principi Apoſtolorum Petro, data fuerit ſuper univerſalem Eccleſiam, ligandi, atque ſolvendi in Coelo, & in Terra plena poteſtas, Spiritus tamen, qui ubi vult ſpirat, eumdem Apoſtolum Principem una cum Apoſtolo Paulo, ſuper quos velut ſuper firmas baſes Eccleſia Dei fundata eſt, Romam deduxit. Ubi quidem Apoſtoli miraculis, & doctrinis praedictam Eccleſiam ſub Nerone illuminarunt. Quorum diſcipulus B. Marcus Evangeliſta, qui ab ore Petri Evangelium ſcripſit ex praecepto dicti Petri ad Urbem Aquilejam famoſiſſimum caput Italiae, Pontificatus ab eodem Petro accipiens baculum venit, & per plures annos verbum ſalutis ibidem

praedicans, & affirmans cum Apoſtolo: *Quoniam hic eſt Chriſtus*, Evangelium propria manu ſcripſit, quod hodie in Aquilejenſi Eccleſia omnibus videre volentibus, quia tale lumen ſub modio poni non debet, ſed ſuper candelabrum, ut luceat, demonſtratur. Et ſic primus praedicator in Aquileja fuit B. Marcus Evangeliſta, qui praedicationis ſuae rugitu infinitis populis ad Fidem Chriſti converſis, & jam fundata Eccleſia, vultum Petri magiſtri ſui videre deſiderans, & ire Romam, populum occulte dimittere ſatagebat. Sed Dei intuitu vociferante populo, & omni turba Paſtorem petente, B. Hermagoras iter cum B. Marco arripiens Romam pervenit, & a B. Petro baculum accipiens Pontificatus, & velamen ſacrum ſuſcipiens, Proto-Epiſcopus Provinciae Italiae ordinatur, & ſuper omnes Eccleſias Italiae primatum obtinet. Et reverſus ad Urbem Aquilejam, Eccleſiam ſuam miro componens moderamine, Seniores, & Levitas ordinavit, quos ad Civitates alias tranſmittebat. Tandem XX. annorum ab ipſius ordinatione decurſo curriculo, omiſſis ejus ſacris operibus, & miraculis glorioſis, quae in ipſius Legenda declarantur, ſub Sevaſto Praeſide in praedicta Urbe Aquilejenſi, Nerone Monarchiam gubernante, per diverſa tormentorum genera cum S. Fortunato Diacono ſuó decollatus, Aquilejenſem Eccleſiam ſacro Martyrio decoravit, praemittens ad palmam nobiles ſacratiſſimas Virgines Huſoniam, Dorotheam, Teclam, & Heraſmam, quas propriis manibus baptizavit. Hae Virgines poſt Chriſti Paſſionem primo per Martyrii palmam immaculato Agno ſua corpora tradiderunt, quae in Eccleſia Aquilejenſi quotidie glorioſis coruſcant miraculis, & hujus S. Praeſulis precibus Aquilejenſis provincia eſt ab invaſione Daemonum liberata, nec aliquis de hac Provincia, ubicumque fuerit, a Daemone vexari poteſt, nec periclitari morſibus ſcorpionum.

Huic Beatiſſimo Praeſuli ſucceſſit B. Hilarius Patriarcha, qui ſibi commiſſum populum in Fide Chriſti verbo confortans, & opere, expletis ordinationis ſuae X. annis ſub Numeriano Principe una cum Taciano Archidiacono ſuo, & aliis tribus SSS. Dionyſio, Hilario, & Felice, bonum certamen certantes curſum glorioſum Martyrio conſummarunt. Hilario ſucceſſit Griſogomas Patriarcha, qui completis annis X. ſuae ordinationis, mirifice protexit, & rexit Eccleſiam ſuam; poſtea in pace vitam in Domino conſummavit. Griſogomae ſucceſſit Theodorus Patriarcha, qui plenus bonis operibus IX. annos ordinationis ſuae mirificus pugnator pro Fidei Catholicae nomine in pace migravit ad Chriſtum. Griſogonus Patriarcha ſedit

annos

annos XII. Agapetus Patriarcha sedit annos XV. Valerianus Patriarcha sedit annos XVIII. Benedictus Patriarcha sedit annos XXV. Hi omnes quatuor, licet sub magnis Infidelium persequutionibus, Fidelium tamen auxerunt Ecclesiam eorum sacris precibus, praedicationibus, moribus, & exemplis. Post hos suprascriptos successit B. Cromatius Patriarcha Doctor mirificus, contemporaneus egregii, & primi Doctoris B. Hieronymi, quem Cromatium idem Hieronymus natus in Oppido Stridonis in Dominio Ecclesiae Aquilejensis sito, inter viros illustres commemorat. Et in quadam Epistola scripsit Domino suo Cromatio beatissimo Episcopo Aquilejensi Doctor eximius, qui librum de Historia scholastica composuit, & multos alios de Graeco in Latinum, & Hebraico transtulit. Fuit hujus tempore Rufinus Presbyter Aquilejensis, qui & multas epistolas direxit Hieronymo, & Hieronymus ipsi. Sedit autem annos XVIII. & plenus bonis moribus in Christo quievit. Cromatio defuncto successit Augustinus Patriarcha, qui post annos XVIII. ab ordinatione sua, aucto populo Dei, in pace aeterna quievit. Adelphus Patriarcha sedit annos IX. Maximianus Patriarcha sedit annos XX. Januarius Patriarcha sedit annos VIII. Secundus Patriarcha sedit annos III. De istis quatuor nihil reperitur propter Schisma, & persequutionem Infidelium. Niceta Patriarcha sedit annos XXXII. cujus tempore regnante secundo Theodosio Augusto circa annos Domini CDXXV. Attila flagellum Dei cupiens sibi Romanum Imperium subjugare, & debellatus a Romanis, quibus adhaerebant fere omnes populi Occidentales, ubi occisa sunt CLXXX. millia hominum, reversus in Pannoniam, & reassumtis viribus, iterum intravit Italiam. Et primo veniens in Forum Julii destruxit omnes munitiones, & fortilicia ejus, & postea Castrum Forjuliense, quod nunc Civitas Austriae appellatur. Et obsedit Urbem Aquilejam tribus annis, & collem, ubi nunc est Castrum Utini, pro sui tuitione manualiter fieri fecit. Tandem peccatis exigentibus post trium annorum obsedionem, infra quod tempus multa millia hominum Aquilejae occisa sunt, Aquilejam cepit, & destruxit, dictum Nicetam Patriarcham inhumaniter jugulando. Deinde ad partes alias Italiae progrediens Civitatem Concordiam, Altinum prope Tervisium, Opitergium, Patavium, & alias multas delevit Civitates. Attamen precibus B. Leonis Papae Primi idem Attila judicio Dei extinctus est. Post Attilae necem sedit in Aquilejensi Sede Marcellianus Patriarcha annos XXVIII. Hujus tempore Zenon Romanus fastigium gubernabat. Odoacer Ruthonorum

Dux,

Dux, occiso quodam Augustulo, qui Romanum Imperium invadere praesumserat, Romam ingreditur, & totius Italiae per XIII. annos obtinuit Principatum. Quem Theodoricus Rex Gothorum ad Italiam properans, cui dictus Odoacer occurrit cum innumerabili exercitu, juxta Aquilejam, & in campis Uberinis debellavit. Post Marcellianum Marcellinus in Sede instituitur Patriarchali, quam rexit Annos XV. & VI. menses. Et non modico tempore Anastasii Augusti reformavit Ecclesiam suam, videlicet Urbem Aquilejensem, quam propter invasionem, & destructionem Attilae invenit plurimum deformatam, & quasi totaliter destructam, & ibi quasi nemine permanente.

Post Marcellinum sedit Stephanus Patriarcha in Aquilejensi Sede annos XV. Hic sub Justino Christianissimo Imperatore, & Theodorico regnante in Italia, qui erat Ariana infectus Haeresi, & Arianos protegebat, multa pro Fide Catholica perpessus est. Sed, Christo protegente, non solum Ecclesiam, verum etiam totam Provinciam a peste liberavit, & mirifice rexit Ecclesiam suam.

Maxentius Patriarcha sedit annos IV. menses V.

Macedonius Patriarcha vir clarus, & pius successit Stephano, qui Justiniani Augusti assumtus temporibus, vitam ducens laudabilem, & Provinciam Italiae peragrans, fratres mirabiliter in Christo confortabat, & alebat. Tandem post annos XXVI. ab ordinatione sua felici cum pace in Domino requievit.

Huic successit Paulus gloriosus Antistes tempore Justini Imperatoris. Ejus tempore Longobardi Narsetis Patricii ductu Italiam intraverunt, quorum Historiam Paulus Historiographus, qui fuit natione Civitatensis, diligentius scribit. Et dicti Longobardi primo Forum Julii intrantes, Civitatem Austriam, quae tunc Castrum Forliviense dicebatur, depopulati sunt, & totaliter destruxerunt. Qualiter autem, & quomodo, & quid de Ducissa, & filiis, & filiabus accidit, & in cujus ductu Longobardi Italiam intraverunt, ipsa declarat Historia. Hic Paulus Patriarcha timore dictorum Longobardorum ductus, cum thesauro, & reliquiis Ecclesiae ad Gradensem Insulam se contulit, quam novam Aquilejam appellavit, & ibi XII. sui Pontificatus annum finivit in Domino in praedicta sua Civitate nova.

Probinus Patriarcha Paulo successit, qui anno uno apud Gradum vitam finivit. De ipso nihil invenitur, nec dicitur, quia parum vixit, & ibi quiescit.

Helias

Helias Patriarcha sedit annos XXII. Hic quia tria capitula Chalcedonensis Concilii suscipere noluit, tamquam Haereticus reprobatus est. Sed Pelagius Papa Secundus eidem misit Epistolam satis utilem, quam B. Gregorius, dum adhuc esset Cardinalis scripsit. Tunc Helias Patriarcha ab errore revocatus, de praedicti Papae Pelagii consensu XX. Episcoporum Synodum convocavit, & Gradensem Insulam, quae, ut praedicitur, nova Aquileja vocata fuit, totius Venetiae etiam Metropolim constituit. Ad quem Heraclius Augustus, devotione ductus, B. Marci Sedem, quam dudum Helena mater Constantini tulerat de Alexandria, Aquilejam direxit, & ibi hactenus veneratur apud B. Hermagorae Sedem, ubi primo praedicaverat verbum Christi. Venetiae quippe duae sunt. Prima est illa, quae in antiquis Historiis continetur, quae a Pannoniae termino usque ad flumen Danubii extenditur, cujus Aquileja, olim Civitas maxima, caput est. Secunda est Venetia, quae apud Insulas maris Hadriatici ex collectione populorum propter rabiem Attilae, deinde Longobardorum, infra aquas, & paludes maris fundata est.

Severus Patriarcha successit Heliae apud Aquilejam novam, & annos XV. menses VI. sedit, quem Smaragdus Patricius, nolentem Ravennati Episcopo haerere, cum tribus Episcopis de Grado violenter abstrahens eum, injuria Ravennam duxit, compellens dictum Severum Ravennati Episcopo in tribus damnationis Capitulis adhaerere. Sed justo judicio Dei Smaragdus Patricius a Daemone correptus, Constantinopolim remeavit. Severus vero, expleto anno uno, ad Gradum cum tribus Coepiscopis rediens, non est receptus a populis. Nec illi voluerunt alii Episcopi communicare, quia errore Ravennati Episcopo communicaverat. Sed convocata Synodo X. Episcoporum in Mariano idem Severus, dato erroris sui libello, a fratribus benigne in Patriarcham receptus est. Ipsi autem, qui dictae Synodo interfuerunt, fuerunt Petrus de Altino, Clarissimus de Sablone, Angelus Tridentinus, Junior Veronensis, Horatius Vicentinus, Laurentius Bellunensis, Rusticus Tervisinus, Folcherius Feltrensis, Angelus Cenetensis, Maxentius Juliensis, & Hadrianus Polensis. Hujus etiam tempore, saeviente multitudine Longobardorum, & imperante Mauritio Augusto, fames maxima, & mortalitas per universam Italiam, ac clades maxima perpessa fuit.

Post obitum Severi Patriarchae Joannes Abbas cum consensu Regis & Agislufi Duci Forjuliensis in Patriarcham in veteri Aquileja ordinatur. In Grado quoque Candianus caput Schismatis a Romanis

manis instituitur. Candiano defuncto apud Gradum, Epiphanius non sine schismate ordinatur, & ex tunc incipit appellari Patriarcha Gradensis. Qui Epiphanius erat primus Notariorum Imperialium Romanorum.

Martianus Patriarcha sedit annos VIII.

Fortunatus Patriarcha sedit annos XIII.

Johannes Patriarcha sedit annos X.

Petrus Patriarcha sedit annos X. & nota, quod a Severo Patriarcha usque ad Callistum, qui sequitur, Patriarchae propter incursionem Romanorum non audebant stare in Aquileja; sed habitationem sibi elegerant in Cormono.

Serenus Patriarcha sedit annum unum, de quo nihil reperitur.

Sublato itaque Patriarcha Sereno, successit Callistus vir egregius, & Ecclesiae Tarvisinae Archidiaconus, qui * adjurante Luitprando Longobardorum Rege, regimen Aquilejensis Ecclesiae suscepit. Hoc vero tempore in Castro Foro-Juliano, quod nunc Civitas Austriae appellatur, Peno Dux praeerat. Callistus vero Cormoni habitabat de consensu, & voluntate Ducum priorum. Federicus in Castro Foro Juliano Episcopus instituitur. Ipso decedente Amator subrogatur. Callistus vero, qui erat vir nobilitate conspicuus, videns quod in Dioecesi sua cum Duce suo, & Nobilibus Amator Episcopus habitaret, & ipse Callistus rurali vulgo sociatus vitam duceret, valde sibi displicuit. Et ad praedictam Civitatem veniens, Amatorem de Foro Julii expulit, & domum ejus sibi habitationem statuit. Qua de causa inter Callistum Patriarcham, & Penonem Ducem discordia orta est. Quid ultra? Dux Peno contra Patriarcham cum multis Longobardis Nobilibus consilium iniit, & apprehensum eumdem Patriarcham ad Castellum Pusini super mare, ut submergeretur, duxit, quod tamen Deo prohibente non fecit. Attamen ipsum diebus multis, tribulationibus, pane, & aqua in carcere fovit. Quod Rex Luitprandus audiens, contra Penonem Ducem in iram exarsit, & de Ducatu deposuit. Peno timore Regio in Sclavorum patriam cum suis fugit. Rex vero dicti Penonis filios, & omnes, qui Penoni haeserant, longo tempore carceribus cruciavit. Posthaec Patriarcha de Carceribus ad Civitatem rediens, ibi Ecclesiam, & Baptisterium S. Johannis, & Palatium Patriarchale construxit, & Regis suffultus favore Ecclesiam strenue gubernavit. Postea, XL. suae ordinationis anno exacto, in pace quievit. Cujus corpus in praedicta, quam construxit, Ecclesia, quiescit in Domino.

Signoal-

* *forte adiuvante*

Signoaldus Patriarcha de genere Grimoaldi Regis sedit annos XLII. natione Civitatensis. Ibi habitavit, & Ecclesiam suam prospere, & laudabiliter gubernavit.

S. Paulinus Patriarcha sedit annos XV. Qui finito jam Regno Longobardorum, & in captivitate ducto Desiderio Rege ipsorum una cum uxore, & filiis, ad gloriosum Carolum Magnum Imperatorem pro juribus Ecclesiae ampliandis profectus est. Et vir iste mirae sanctitatis ab Imperatore Carolo multa privilegia obtinuit. Et rediens in Civitate Austriae multis in vita miraculis claruit, & in morte. Ejus corpus in praedicta Ecclesia Civitatensi quiescit, & veneratur.

Ursus Patriarcha sedit annos V. Hic primus coepit proclamationem facere de Grado Insula plebe Synodali jure subjecta Aquilejensi Ecclesiae. In qua quidam Venerius Patriarchae nomen irrationabiliter usurpavit.

Maxentius Patriarcha sedit annos XXVI. Ad ejus preces B. Augustinus Papa, & Ludovicus Imperator ad instantiam Lotharii filii dicti Ludovici universalem Synodum Mantuae celebraverunt, in qua eodem Maxentio reclamante, quod quidam Venerius falso sibi nomen Patriarchae in Grado Insula plebis Aquilejensis usurpaverat, & retracta hujusmodi causa per dictam Synodum declaratum fuit, Gradum esse plebem Synodali jure Ecclesiae Aquilejensi subjectam.

Et deposito Venerio supradicto, Andreas Patriarcha sedit annos X. Hic similiter de Grado plebe Aquilejensi ad Lotharium Imperatorem proclamavit; qui Lotharius una cum Papa Leone vocato Concilio, iterum adjudicavit Gradensem plebem esse Aquilejensis Ecclesiae.

Venantius Patriarcha sedit annos III.

Theotmanius Patriarcha sedit annos XXI. Hic supradicto Lothario, & Domino Ludovico ejus filio regnantibus, Ecclesiam mirabiliter gubernavit, & pro Gradensi plebe reclamavit, & a Ludovico obtinuit Papiam.

Lupus Patriarcha sedit annos III. Hic similiter a praedicto Ludovico in protectione susceptus est, & coram dicto Papa, & ipso definitum est, Insulam Gradensem esse Aquilejensis Ecclesiae.

Walpertus Patriarcha sedit annis XXVII. Hic Carolum Secundum filium Ludovici, & coronatum a Papa Joanne VIII. Romam sociavit, & ab ipso multas gratias impetravit.

Federicus Patriarcha sedit annos LIII. Hic mirabiliter auxit, & protexit Ecclesiam. Hujus tempore imperante Carolo III. magna Ungarorum gens a Syria egressa in quandam Provinciam, quae adjungi-

jungitur fimbriis Ecclesiae Aquilejensis, primitus venit, & ibi habitare coepit; erat enim gens crudelissima, carnem comedens, & sanguinem bibens pro potu. Quos dictus Federicus Patriarcha repressit, & longius fugavit, reddens pacem Hesperiae, quae est caput Ecclesiae. Corpus ipsius in Aquileja quiescit, & supra ejus sepulcrum scriptum est tale Epitaphium.

Conditur inferius nitido Patriarcha lapillo,
Praeclarum nomen cui Federicus erat.
Pannoniae rabiem magno moderamine pressit,
Et pacem afflictae contulit Italiae.
Egregius Pastor mittens dum pasceret agnos
Semper utrique gregi pabula lecta dedit.
Annosae aetatis post cursum in luce quiescit
Et cumulata capit praemia pro meritis.
Hunc Deus omnipotens proprio ditavit honore,
Post haec Angelicis associando choris.
Tu quoque Praecursor Christi Baptista Johannes
Pontifici meritis auxiliare tuis.

Leo Patriarcha sedit annos XXII. Hic quia pro libertate Ecclesiae suae laborabat, a quodam Roaldo Longobardorum Duce Fori Julii occisus est. Propter quod omnia ejus bona per sententiam Principum confiscata fuerunt, ut inferius apparebit.

Ursus Patriarcha sedit annos XXIII. Hic tempore Berengarii secundi totus Deo deditus multas graves solicitudines pro Ecclesia sua Aquilejensi pertulit. In Civitate Austriae felici pace quievit, & hoc fuit circa annos Domini DCCCCXXXI.

Lupus Patriarcha, sicut in antiquis Chronicis legitur, sedit annos LVI. Sed non ita in autenticis privilegiis reperitur, quum Berengarius Tertius, qui fuit sub annis Domini DCCCCXXXI. multa privilegia concesserit Patriarchae Hengelfredo; nec non Rodaldus successor suus largas sibi fecerit donationes, & Ecclesiae suae praedictae.

Hengelfredus Patriarcha sedit, ut dicitur, annos LVII. Sed non certe reperitur. Verum Berengarius, & Otto primus multa privilegia Ecclesiae Aquilejensi tempore istius contulerunt, & quod valde bonus, & utilis fuit Ecclesiae suae, bene reperitur.

Rodaldus almificus Patriarcha nobilis genere, sed nobilior opere, qui pro exaltatione Ecclesiae suae ubique laborans ab Ottone Secundo, & Tertio plura privilegia, & plures gratias, & largitiones obtinuit. Et inter cetera quidquid quidam Longobardus nomine Rodaldus, qui Leonem Patriarcham interfecerat, de quo supra mentionem

tionem feci, habebat inter Placum, & Liquentiam, Ecclesiae Aquilejensi tradidit. Sed quantum sederit, pro vero non reperitur. Sed fertur, quod annos LVIII. sederit.

Johannes Patriarcha successit eidem, seditque annos XIX. Hic ab Ottone Tertio plura privilegia habuit, & de Grado Insula in qua erat quidam Patriarcha Urso nomine coram Henrico Primo Imperatore contra eum reclamavit. Qui Henricus Secundus appellabatur. Ejus uxor fuit Beata Cunegundis.

Popo Patriarcha venerabilis sedit annos XXIV. Hic Cancellarius magni Conradi Imperatoris, qui totum orbem pacificavit, in Patriarcham assumtus est. Hic gloriosus Antistes Templum Aquilejensis Ecclesiae de novo construxit, quod una cum B. Papa Johanne XVIII., & aliis S. R. E. Cardinalibus, & aliis Episcopis Suffraganeis suis consecravit. Monasterium B. Mariae Virginis extra muros Aquilejae construxit. Et tam Templum, quam ipsum Monasterium mirabiliter dotavit, innumerabiliaque bona ipsi Ecclesiae fecit, quae brevitatis causa omitto. Hic apud praedictum Papam Johannem, & Conradum Imperatorem fieri Romae Concilium procuravit, & demum Ravennae, in quorum itaque proclamatione facta de Grado plebe sua, & citato Ursone, qui sibi falso nomen Patriarchatus assumserat, & contumaciter in dictis duobus Conciliis non comparente, dicta Insula adjudicata est, plebem esse Aquilejensis Ecclesiae, & falso Patriarchatus titulum sibi inesse. Et ipso procurante armata manu omnes Thesauri Ecclesiae Aquilejensis, qui portati erant per Dominum Paulinum olim Patriarcham, reportati sunt per dictum Dominum Poponem. Et huic Patriarchae B. Papa Johannes super XVI. Episcopatus potestatem contribuit una cum praefato Imperatore, & alia multa privilegia, & largitiones Ecclesiae Aquilejensi, quae nimis prolixum esset narrare per singula. Cujus corpus jacet in Ecclesia Aquilejensi in medio. Et vere in medio Ecclesiae aperuit Dominus os ejus. In ejus sepulcro marmoreo hi versus ab omnibus leguntur.

Popo Sacerdotum lux, & decus Ecclesiarum,
Gloria Romani spes simul Imperii.
Constrictus vinclis humanae conditionis
Ecce sub hac mole fit cinis ex homine.
Instruit ut Paulus, fuit omnibus omnia factus,
Fere studens Domino dupla talenta suo.
Hic locus est testis, quibus ille resplenduit actis,
Ille quidem donis, moribus atque probis.

Exornans istam Christo fundaverat aulam,
Ultima principio quem dedit hora suo.
In libra Phoebo duodena parce beato
Agne Dei, Domino, te rogo, parce meo.

Hebenardus Patriarcha huic successit. Dies vero ordinationis suae fuerunt anni V. Et de ipso nihil dicendum invenitur.

Gotpoldus Patriarcha successit huic, & sedit annos XVII. Qui etiam de Grado Insula proclamationem maximam fecit. Cui tam per Alexandrum Papam Secundum, quam per Henricum Imperatorem Tertium dicta plebs cum Insula adjudicata est Ecclesiae Aquilejensi, & per utrosque est sibi data potestas super XVI. Episcopatus, videlicet Tarvisinum, Paduanum, Vicentinum, Mantuanum, Brixiensem, Tridentinum, Crapulanum, Concordiensem, & sic de singulis. Sub cujus tumba marmorea hoc Epitaphium scriptum est.

Hoc ego Gotpoldus jaceo miser in monumento,
Heic Praesul dictus nomine, non merito.
Sed quia mortalis me pejor non erat ullus,
Fili Christe Dei, nunc miserere mei.
Ora pro famulo Sancta Maria tuo,
Perpetua a morte libera me, Domina.
Crux mihi sit requies, Crux mihi sancta salus.

Ravangerus Patriarcha successit eidem, & sedit annos IV. menses X. dies XVIII. De quo nihil reperitur.

Sigbardus Patriarcha sedit annos IX. menses IV. Huic Henricus Quartus dedit Marchiam Carniolae, & alia multa privilegia. Concessit eidem Ecclesiae Aquilejensi Regaliam super XVI. Episcopatus, quos Urbanus etiam Papa Secundus confirmavit. Qui Urbanus fuit circa annos Domini MXCVIII.

Henricus Patriarcha successit, & sedit annos VI. & menses VI., de quo nihil reperitur.

Federicus Patriarcha successit eidem, seditque annum unum, & menses VI. de quo nihil reperitur.

Vodolricus Patriarcha primus successit eidem, & sedit annos XXXVII. menses VII. dies VII. Hic cum Henrico Quarto Imperatore Romam vadens pro ipsius coronatione, propter aliquam dissensionem inter Paschalem Papam, & ipsum Henricum Imperatorem, Paschalis Papa cum Cardinalibus capitur, & ipsi Patriarchae in custodia traditur. Tandem factis compositionibus Henricus coronatur, & post aliquod tempus procurante dicto Patriarcha pax firma inter dictos Papam, & Imperatorem facta est. Propter quod idem Imperator multa

multa privilegia Aquilejensi Ecclesiae dedit, dataque, & concessa confirmavit. Ejus corpus in praesenti in Aquilejensi Ecclesia requiescit.

Gerardus Patriarcha sedit annos IX. Qui bonis moribus, & bonis operibus plenus in dicta Civitate Austria feliciter migravit ad Christum, & optime rexit Ecclesiam suam antedictam.

Peregrinus Patriarcha primus sedit annos XXXI. Tempore istius fuit Henricus Secundus in Aquileja. Hujus etiam tempore Lotharius a Papa Innocentio Secundo coronatur, cui coronationi interfuit idem Peregrinus Patriarcha, & de Regalibus largitionibus ab ipso Henrico Imperatore investitus fuit.

Peregrinus Patriarcha II. sedit annos XX. menses VII. dies III. Hic cum Conrado II. Imperatore Cruce signatus ad praedicationem B. Leonardi Confessoris circa annos Domini MCXXXVIII. una cum Rege Franciae mare transivit ad Infideles, & rediens cum eodem, vitae suae in Aquileja diem in Domino clausit extremum.

Gotfredus Patriarcha sedit annos XXII. De Regali prosapia fuit. Ecclesiam, & totam suam provinciam mirabiliter auxit, ditavit, & honoravit. Hujus tempore Federicus Primus anno Domini MCLIII. per Papam Hadrianum IV. est coronatus Imperator, & hic Patriarcha huic coronationi interfuit.

Vodalricus Patriarcha sedit annos XX. menses VII. dies VII. Qui Legatus Apostolicae Sedis factus est, & * Federicus Imperator primi consanguineus. Ab Hadriano IV. & Alexandro Tertio confirmationes privilegiorum suorum obtinuit. Huic etiam dictus Federicus omnia privilegia Imperialia, & Regalia confirmans, sibi etiam Marchiam Histriae, & Carniolae Ducatum, & Comitatum Fori Julii, & multa alia loca, & castra, & terram inter Plavim, & Liquentiam jacentem confirmavit. Dedit etiam Ecclesiae Aquilejensi de Imperiali largitione Montem Silicis, qui est juxta Paduam per X. milliaria cum omnibus suis appendiciis. Et post reconciliationem factam inter Alexandrum Tertium, & ipsum Dominum Imperatorem ipse Alexander fecit dictum Voldaricum per totam Italiam Vicarium suum generalem. Hic duplici legatione, scilicet Papali, & Imperiali coronatus fuit. Jacet in Aquilejensi Ecclesia, in cujus monumento infrascripti versus descripti, & sculpti sunt.

Alter Volricus jacet heic Patriarcha benignus.
Fluctibus illaesam schismatis Ecclesiam
Rexit, ditavit, Fratres hos ipse beavit.
Cum justis maneat, gaudia multa habeat.

Pere-

Peregrinus Tertius Patriarcha ſedit annos XIV. menſes VII. dies III. Iſte reaedificavit Eccleſiam Civitatis Auſtriae, quae cum omnibus libris, & theſauris exuſta fuit, fecitque in ea tabulam argenteam, & alia mirabilia Clavodia auro argentoque contexta, & eam multis bonis ditavit. Sed pulchriorem fecit in Aquilejenſi Eccleſia, quae pignorata longo tempore per incuriam Paſtoris fuit Venetiis, & quam Veneti hodie ſervant pro pretioſo theſauro. Iſte primus coepit amicitiam, & pacta contrahere cum Venetis.

Volkerus Patriarcha Beatus ſedit annos XIII. menſes VII. Hic ab Henrico V. & Ottone IV. confirmationes privilegiorum Eccleſiae ſuae obtinuit, & coram eis, & coram Federico Secundo Marchionatum Hiſtriae, quem Dux Bavariae, Ludovicus nomine, tenebat, per Principum ſententias obtinuit. Et facta eidem reſignatione per dictum Dominum Ducem de hoc Marchionatu, per omnes tres Imperatores ſucceſſive praefatus Dominus Patriarcha inveſtitus eſt. Cui etiam Otto praedictus Montem Silicis donavit cum omnibus juribus ſuis. Hic multa ſanctitatis opera in vita ſua fecir, quae Deus poſt ipſius mortem mirabiliter oſtendit uſque in hodiernum diem; nam ejus archa marmorea in Aquilejenſi Eccleſia in aere pendebat viſibiliter ſtans circumquaque per quatuor digitos ſuper terram. Et nunc ab uno angulo terram tangit modicum, aliis tribus angulis minime terram tangentibus. Tempore vero ruinationis Eccleſiae praedictae ab omnibus partibus manet ſuper terram uſque in hodiernum diem.

Bertoldus Patriarcha ſedit annos XXIII. menſes IV. Iſte filius Ducis Moraviae, patruus fuit B. Heliſabet; quae filia fuit Regis Ungariae, cujus B. Heliſabet mater fuit ſoror dicti Patriarchae Bertoldi. Hic Archiepiſcopus Collocenſis exiſtens in Patriarcham aſſumtus eſt. Qui Federico Secundo adhaerens uſque ad ejus depoſitionem, multos honores, multaque privilegia, & gratias obtinuit ab eodem. Et multa bona una cum patre, & matre, Eccleſiae contulerunt, & potiſſime in Carinthia, & Marchia Carniolae. Cui praedictus Imperator etiam Montem Silicis inter alia tradidit. Hujus tempore Ezelinus de Romano tyrannidem exercebat. Et licet idem Bertoldus indignationem, eo quod adhaerebat Federico Imperatori, Sedis Apoſtolicae incurriſſet, ad Romanam Curiam cum magna Baronum, & Nobilium comitiva acceſſit, & ibi magnalia multa oſtendens, ab Innocentio IV. glorioſe ſuſceptus, gratiam, & benedictionem obtinuit. Et rediens de Curia Romana poſt aliquod tempus multa dimittens de proprio patrimonio Eccleſiis, in Aquileja felici pace quievit. Cujus corpus jacet in introitu Eccleſiae memoratae

infra

infra Ecclesiam. Et dicitur, quod quando primo Ecclesiam intravit, ubi nunc est monumentum ipsius, cespitavit fortiter, & statim ibi dixit: Haec requies mea in seculum seculi, heic habitabo, quoniam elegi eam. Hic etiam Civitatem Austriae ampliavit, & refecit. Necnon Ecclesiam B. Odorici aedificavit in Utino.

Gregorius de Monte longo sedit annos XIV. menses VIII. Hic factus Patriarcha per Innocentium IV. anno Domini MCCLIII. venit ad ipsam suam Ecclesiam. Hic, antequam esset assumtus ad Patriarchalem dignitatem, existens Notarius Papae, missus fuit Legatus contra Federicum jam depositum de Imperio. Qui dum Parmam obsideret, Parmenses videntes auxilium sibi paratum, egrediuntur, & idem Gregorius una cum Parmensibus exercitum Federici aggressi sunt, & spoliis acceptis ipsum Federicum cum exercitu suo non sine magno damno, & opprobrio expulerunt. Hic gloriosus Antistes multa laudabilia opera operatus est; multas guerras pro libertate Ecclesiae suae cum Comitibus Goriciae perpessus est, & tandem Ecclesiam suam, dum vixit, potenter protexit. Mortuus est in Civitate Austriae, quam intime super aliis locis diligebat. Cujus corpus in pace quiescit juxta corpus B. Paulini Patriarchae anno Domini MCCLXIX.

Eodemque anno electus fuit Philippus Dux Charintiae, quem Dominus Gregorius Decanus voluit confirmare. Sed factus fuit generalis Capitaneus Ecclesiae Aquilejensis. Et vacavit Sedes annos IV. Hujus tempore capta fuit Civitas Austriae proditorie per Federicum de Pinzano Vicarium supradicti Philippi, faventibus sibi omnibus Castellanis, & nonnulis intrinsecis. Expulsi vero fuerunt fere omnes boni populares, & alii capti, alii gladio interemti, & omnia bona sua sibi abstulerunt. Eo autem tempore, & anno Rex Bohemiae Vassallus Ecclesiae Aquilejensis habens ab hac Feudum Spirituale, pro redemtione Civitatis Austriae misit Vicarium suum cum magno exercitu, qui tandem Civitatem obsedit, quia Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Intrinseci proditores ad pacta venientes, terram, & libertatem propriam, & pristinam, restituerunt cum honore.

Raimundus Patriarcha sedit annos XXV. menses II. dies VI. Hic existens Episcopus Cumanus, creatus est Patriarcha per Dominum Gregorium Papam X. anno Domini MCCLXXIII. Iste in adventu suo cum Alberto Comite Goriciae pacem fecit; sed modicum duravit. Anno vero Domini MCCLXXVII. accessit ad Illustrem Dominum Rodulphum Regem Romanorum, & habito colloquio

cum

cum eodem ad primum est reversus. Et quia Veneti coeperunt occupare Terras Histriae, incoepit graves facere guerras cum eisdem. Quae quidem guerra incoepit MCCLXXIII. de mense Martii, & duravit fere annos XI. Hoc tempore Veneti obsederunt Tergestum, & fecerunt terram unam juxta Tergestum, quam Romagnam vocaverunt. Ipse autem Patriarcha cum exercitu suo valido, & potentissimo Venetos debellavit, spoliaque infinita tulit, & Romagnam praedictam destruxit, & tandem sub annis Domini MCCXCI. pax inter partes facta fuit, & publice proclamata. Mortuus autem praefatus Raimundus Patriarcha in Castro Utini, & Aquilejam portatus, ac sepultus in Capella S. Ambrosii, quam ipse construi, ac fabricari fecit anno Domini MCCXCIX. Ejus anima requiescat in pace.

Petrus Patriarcha sedit annum unum, & menses VII. dies XXVI. Huic licet magnanimus fuerit, & antiquus dierum, ideo modicum supervixit. Ejus corpus in Utino jacet in Capella S. Mariae Castri Utini. Defunctus est anno Domini MCCCI. De cujus gestis nulla fit mentio.

Ottobonus Patriarcha sedit annos XIII. menses II. dies XVII. Qui dum esset Episcopus Paduanus, creatus est Patriarcha a Sede Apostolica, videlicet per Dominum Bonifacium Octavum sub annis Domini MCCCII. Hic mirabiliter regere coepit. Multa solvit debita Romanae Curiae. Salinas Mariani coepit, & fecit. Coepitque Castrum Manzani, & pretio, antequam veniret in Sede, emit Salicetum. Hujus tempore sub annis Domini MCCCV. Ricardus de Camino cum exercitu suo valido expugnavit Spinginbergum, ipsumque habuit sub certis pactis anno Domini MCCCII. Idem Patriarcha coepit Castrum Budii fortissimum & bene muratum, gentibusque, & victualiis munitum; sed justo Dei judicio mirabiliter captum est, de gentibus ipsius Domini Patriarchae nemine laeso; omnes autem intrinseci captivi facti sunt sub ipsius Domini Patriarchae misericordia; & relicto vexillo S. Ecclesiae Aquilejensis in Castro praedicto, ad propria cum gaudio, & honore est reversus. Eodem autem anno obsedit Castrum de Urimisporch, ipsumque obtinuit. Eodemque anno Sacilum recuperavit detentum per dictum Dominum Ricardum de Camino. Insuper anno Domini MCCCIX. idem Dominus Patriarcha destruxit, & ruinavit muros Terrae Venzoni; necnon eodem anno Ricardus de Camino fuit debellatus in Utino, & unus Nobilis de Spinginbergo fuit interfectus gladio, ac multi alii Nobiles rebelles praefato Domino Patriarchae tunc captivati sunt. Et multa alia fecit, quae causa brevitatis heic omittuntur. Postremo cur-

mo currentibus annis Domini MCCCXIV. praefatus Patriarcha pergens ad Curiam Romanam, quadam oppressus infirmitate in loco, qui dicitur Arquà Comitatus Placentiae, Domino tradidit spiritum.

Castonus de la Turre Mediolanensis Dioecesis eidem successit, seditque in Patriarchali Sede annum unum, menses VII. dies XX. & non pervenit ad Ecclesiam suam; sed veniendo de Curia migravit ad Christum in Florentia, & ibi requiescit in pace.

Paganus Patriarcha successit eidem, seditque in Patriarchali Sede annos XII. menses VIII. diem unum. De cujus gestis non fit mentio in praesenti. Bavarus Dux Bavariae, & Marchio Bramburgensis a tribus eligentibus ad Imperium Laicis, duobus vero Clericis Archiepiscopis non consentientibus, cupiens Imperium usurpare sub anno Domini MCCCXXXI. manu forti, & animo ingenioso, & cauto intravit Italiam, Romae cupiens coronari ex quorumdam sapientum sibi adhaerentium consilio tempore Johannis Papae. Iste Bavarus in Romana Civitate Papam fieri fecit, & Cardinales, & multos Praelatos, contraque Apostolicam Sedem multa gessit, & ab ipsis Coronam accepit Imperii contra Ecclesiae voluntatem, a quo Papa tunc depositus, & excommunicatus fuit, & similiter a Papa Benedicto, & Clemente VI. subsequentibus. Tandem ab Ecclesia misericordiam consequutus tempore dicti Clementis, ab excommunicatione solutus, migravit apud Ducatum suum. Cui successit quidam ejus filius, cum quo Carolus Rex Bohemiae multas habuit guerras propter Comitatum Tirolensem in dotem per praefatum Bavarum datum cuidam suae filiae in matrimonium traditae cuidam Domino Joanni fratri............ in uxorem postmodum a viro suo separatam nonnullis legitimis occasionibus. Idem Carolus habuit contra eum bella maxima, & obtinuit. Tandem bonis meritis a Christo exigentibus praefatus Carolus, faventibus sibi Papa Clemente praedicto, & Domino Philippo Rege Francorum ab eligentibus ad Imperium communiter est electus Imperator.

Isto autem tempore electo Carolo, & confirmatione a praefato Clemente Papa, & Romana Ecclesia comprobata, & roborata, in S. Aquilejensis Ecclesiae Sede residebat tunc Bertrandus Patriarcha de S. Ginesio Doctor miri Juris, vir bonus, pius, sanctus, & justus, cujus opera, & probitates multae fuerunt, quae alibi in loco suo statum sibi clare vendicant. Cui Carolo adeo tamquam pater erat una cum filio intime dilectus, de quo Patriarcha multa erunt scribenda, quae in praesenti capitulo brevitatis causa omittuntur. Idem

autem Patriarcha sedit annos XV. menses XI. dies VI. Qui crudeliter ab inimicis Ecclesiae apud Villam, quae est in Richiniult juxta Tulmentum ipso a Sacilo cum suis militibus, & gentibus Utinum veniente, gladio penetrante occisus est, & Utinum ductus, apud cujus sepulcrum marmoreum historiatum in S. Maria Majori in Utino per eum a Domino miracula fiunt. Et, ut supra praedici debebat, fabricavit Sacilum ex muris Cavolani acquisiti per eum, & recuperavit Cadubrium armata, & potenti manu, quod tenebat Ecclesiae suae violenter quidam Heugilinarus, & alia infinita notabilia, & bona opera fecit, dum in hac luce, & regimine vixit, sed in opusculo hoc nihil ad praesens tractatur.

In cujus S. Sede successit Nicolaus Patriarcha supradicti Caroli IV. Imperatoris frater anno XI. Clementis Papae VI. videlicet MCCCL. Hic Patriarcha contra Johannem Franciscum de Castello perpeti rebellem suum, & Ecclesiae Aquilejensis, victoriam una cum Nobilibus, & Communitatibus suis, & D. Marinardo Comite Goriciae sibi favente obtinuit. Castrum Tercenti obsedit, ac funditus diruit, consumtis omnibus, & fossatis planatis, ac duobus ejus filiis captis, postmodum liberatis. Castra eorum Tercenti perierunt, & ibi rebelles Ecclesiae persistentes, per ipsum Patriarcham obsessa sunt, & capta, ac funditus diruta, uno ipsorum fratrum capto, & perpetuo carceribus mancipato. Postquam idem Johannes Franciscus capitur, mirifice in Civitate Caprularum per nonnullos Furlanos, & ligatus Utinum ductus est, & ibidem a filio primitus sententiato, & a multis aliis capitalem subiit sententiam. Cujus caput in hasta, per medium diem in platea omnibus ipsum videre volentibus permansit. Hic quoque Patriarcha similiter alias multas contra rebelles Aquilejensis Ecclesiae obtinuit victorias, multosque per judicium decollari fecit. Castellasium, & alia loca funditus dirupta sunt. Et heic brevitatis causa omittuntur, quae alibi declarabuntur. Hic etiam Patriarcha decoravit Cameram, quae omnia, sive eorum major pars, restaurata sunt post ejus mortem. Hic tulit brachium S. Viti de Marano, quod etiam post ejus obitum recuperaverunt. Et tandem divino judicio ipso eunte, vel fugiente * con Reliquiis, & rebus antedictis in Civitatem Feltrensem, seu Bellunensem, crudeliter, & turpiter extremum vitae suae clausit diem. Et sic, ut praedicitur, supradicta omnia fuerunt restaurata. Multa etiam alia dicenda forent, quae nunc omittenda duximus. Cujus corpus sepultum fuit in Ecclesia Majori B. Mariae de Utino.

FINIS.

ANONYMI
LIBER DE COMPUTO.

IN LIBRUM DE COMPUTO.

OMPOTUS, *sive* Computus *apud rudium seculorum Scriptores nihil aliud erat, quam* Notitia cursus Lunae, ac Kalendarum, *sive* Scientia certificandi tempus secundum Solis, & Lunae progressum, *ut Durandus ait Lib. VIII. Cap. I. Rational. Nempe nomen ductum a* computando, *quod necessarium sit computare Solis Lunaeque cursum, Annos, Menses, ac dies, ut discantur Cycli Decemnovennales, Epactae, Bissextus, Saltus Lunae, Kalendae, Idus, ac praecipue Paschatis tempus, atque alia id genus, quae omnia nunc* Kalendarii *appellatione communius significantur.* Computi *vero scientia olim cum Presbyteris tum Clericis magna solicitudine commendata; legibusque etiam cautum, ne quis ab ea addiscenda eximeretur, ut Du Cangius in Glossario Latino ex multis documentis ostendit. Et in id quidem argumentum nonnullos veterum Libros editos habemus; alios Bibliothecae clariores adhuc servant Manuscriptos. In* Computi *vero explicatione praesertim Beda excelluit, cujus non unum hac de re Opusculum inter ejus Opera occurrit. Librum* de Computo *Rabani Mauri edidit Baluzius Tom. I. Miscellan. pag.* 1. *In Bibliotheca quoque Cottoniana Gildae Monachi exstare* Librum MS. de Computo *Capitulis XCIX. constantem, ex Usserio didicimus, ut Maximum Monachum, Isaacum Argyrum, Durandum, aut alios etiam longe antiquiores, tum apud Graecos, tum apud Latinos, praeteream, qui de Cyclis Paschalibus, aut de* Computo *egere in variis Epistolis, atque Tractatibus.*

Proxime autem praeteritis seculis, quibus Literae tam prospero successu excoli sunt coeptae, ut potius veteres nobis, quam nos veteribus heic invidere jam debeamus, Kalendarii scientia *annie admodum erudi-*

eruditeque pertractata, celeberrimos dedit Scriptores, quos nulla non miretur aetas. Et adhuc aevo nostro habemus Cassinum, Blanchinium, Bonjourium, Manfredum, Quartinonum, aliosque praestantes viros, in quorum scriptis renovata, atque agitata est controversia de Correctione Gregoriana. Non ingratum vero Eruditis hisce, aliisque Kalendarii cultoribus, facturum me puto, si & hunc Librum evulgem, quum antiquorum eruditio, quamquam sterilis interdum, atque interdum etiam fabulis ac erroribus interminta, non parum inservire possit ac soleat ad juvandam perficiendamque recentiorum eruditionem in hocce potissimum argumento.

En ergo Librum de Computo, *quem uti nondum editum descripsi ex Codice LXX. Lit. S. Ambrosianae Bibliothecae. Codicis characteres perantiqui sunt, at non ausim affirmare ad ipsam aetatem referendos, qua vixit Libri Auctor. Innumera illic, ad fastidium usque, & in Grammaticam, & in Orthographiam peccata, quorum nonnulla, quia nimis in oculos incurrentia, sustuli; reliqua verò dimisi, condonanda illorum temporum, sive etiam Librariorum aut imbecillitati, aut usui. Quo tempore Auctor vixerit, non facile deprehendas; nam huc ille congessit aliorum Scriptorum lucubrationes, quae ad varia tempora spectant. Attamen Anno Ch. MCCCX. aut summum paucis post annis Auctor floruisse videtur, quod conjicere possumus e Cap. CLIII. & ex aliis locis. Non dubito autem, quin praeter multa, quae in Libris Bedae, Rabani, aliorumque repetita occurrunt, alia quoque heic habeantur, quae frustra alibi quaeras, quamvis a falsis ac fabulosis non semper sejuncta. Epistolas Proterii, Dionysii, aliorumque omisi, quippe a Bucherio, & partim etiam a celebri Petavio publici juris jam factas. Retinui tamen Prologum Libri, nempe Epistolam S. Cyrilli Alexandrini, quamquam a Petavio editam in Appendice ad Libros de Doctr. temporum, ut collatione utrorumque exemplarium, mendis scatentium, conentur eruditi veram Cyrilli mentem expiscari. Cum Prologo sive Epistola laudata conjungitur in Ambrosiano Codice fragmentum aliud cum hoc titulo.* Item ratio Solis, vel Lunae cursus, atque bissexti, *quod apud Petavium non legitur, & certe Cyrillo sive Graeco homini tribuendum nequaquam videtur, quamvis continuato stylo omnia nectantur in eodem Codice Ambrosiano. Sed ultra detinere Lectorem non placet.*

LIBER

LIBER DE COMPUTO.

INCIPIT PROLOGUS

S. CYRILLI ALEXANDRINI

EPISCOPI

DE RATIONE PASCHAE.

ANCTUM Pafchae myfterium, ejufque facra folemnitas, ficut eft a Salvatore noftro Apoftolis tradita, obfervatur, inlibata manfiffet, fi eam quorumdam perverfitas inter cetera fidei Sacramenta minime temeraffet. Illi etiam qui eorum pravitati refpondere conati funt, & LXXXIV. annorum circulum inftituerunt, perfectae rationis circulorum tenuiffent, fi in fupputatione menfium, vel annorum humanam, feu Divinam traditionem fequi potuiffent. Unde tantis funt ignorantiae tenebris involuti, ut in utrumque Pafchalis ignorantiae periculum deciderint. Ita etiam XIV. Luna, quam vulgus fextam decimam putat, cum adhuc orbis fui circulus nonae non impleviffet, ad vefperam Sabbati, & ante menfem noverunt, Pafcha celebrando, contra praeceptum Domini frequenter docentur erraffe,

raſſe, quod alii pervidentes, ac reprehendentes, & quaſi emendare cupientes, quia non divina revelatione inluminatis, ſed humana ſcientiae praeſumptiones elati ſunt, pejus aliis addiderunt, ut ſicut illis ſex quatuor decennitates, ita & iſti per ſeptem ſedecennitates, & quaſdam dimenſionum pergulas duplicatos, vel multiplicatos numeros, ac monogrammos adnotantes, diverſos, & inextricabiles circulos deſcribere niterentur. Per quorum difficultates anguſtas, & infinitas controverſias, quibus ſe invicem impugnantes ita ſunt offenſi nonnulli, ut relictis obſervationibus omnibus octavo tantummodo Kalendarum Aprilium die quotacunque Luna vel Feria incidiſſet, jam non Paſcha Domini (quod enim eſt in die ſolemnitatis Reſurrectionis, & in Luna plenitudinis luminis, ac ſocietas ſempiterni Solis) ſed in natale Mundi tantummodo irrationabiliter celebraſſent. Superfluo autem quis extendit humanum ingenium, & linguam habuit expolitam, niſi ab eo qui ſtultam facit ſapientiam hujus mundi, ad veram ſapientiam ſenſus ejus dirigatur. Cum his igitur atque hujuſmodi diſſenſionibus per univerſum orbem Paſchalis regula turbaretur Sanctorum totius orbis Synodi conſultatione decretum eſt, ut quoniam apud Alexandriam talis eſſet reperta Eccleſia, quae in hujus ſcientia clareret, quoto Kalendarum, vel Iduum quota Luna Paſcha debeat celebrari, per ſingulos annos Romanae Eccleſiae literis intimaſſet, unde Apoſtolica auctoritate univerſalis Eccleſia per totum orbem definitam Paſchae diem ſine ulla diſceptatione cognoſceret. Quod cum per multa ſecula partim cuſtodiſſent, nullamque inde ſcripturam quiſpiam crederet, ubi nulla quaeſtio ſolveretur, & nonnunquam occurreret, ut in Sabbato Luna a XX. quam illi a XXIII. XII. Kal. Majarum uſque in octavo eaſdem Kal., quaſi in ſecundo menſe Paſcha celebrare metuerent, eſſetque magna confuſio in omni Eccleſia, Praetorio, vel Palatio, Theodoſius religioſiſſimus, qui non ſolum in humanis, verum etiam in divinis legibus placere Deo ſemper ſtuduit, Sanctum Theophilum totius Alexandriae Epiſcopum urbis ſuis literis conrogavit, ut de Sacramento Paſchae evidentiſſima ratione differeret, ſibique dirigere dignaretur. Cujus ſanctiſſimis praeceptis obtemperans quatuor centorum XXVIII. annorum Cyclum Paſchale inſtituit, ejuſque clementiae a primo anno Conſulatus ejus uſque ad centum calculans, quoto Kalendarum talium, Iduum, & quota Luna Paſcha debeat celebrari, ſubjectis ſuis literis deſtinavit, manifeſtamque veritatem ſub libello fideliter, breviterque perſtrinxit, in quo revelante ſibi Domino, perfectae ratio-

nis

nis ordinem pandit, omnesque errores, ac superfluas quaestiones luce clarius expugnavit, atque dissolvit.

Quoniam jam illi diversi circuli per totum orbem disseminati, & jam nostrorum animos inconcusse possederunt, iste quinus est editus, vix ad paucos potuit pervenire; cujus cum nimiam profunditatem paene omnes sensus excedere pervidissem, revelationem Domini postulavi. Et hoc, quod de ipso fonte haurire promerui, in ipso libello praesumens, quia nec illos, apud quos ipsum circulum vidi, intellexisse cognovi. Et ne fortè quadringentorum viginti octo annorum infinita congeries aut fastidium cognoscendi, aut pigritiam describendi quibusdam afferat, in nonaginta quinque annos eumdem circulum breviavi, quos per illos annos volvere sine ulla differentia cognovi. Unum tantùm assem in quibusdam annis propter rationem bissexti, qui occurrere non potuit usque ad illum summum circuli ultimum annum, qui redit ad caput, adjiciendum, vel potius dimittendum admonui.

A Duodecimo autem Kalendarum Aprilium, usque in VIII. Kalend. Majar. per dies XXXV., qui faciunt septimanas quinque, Sanctum Pascha celebrari confirmans, de ipsa septimana habere manifestum est, reliquos ejus quinque dies adjecit, ut propter Dominicam diem a XIV. Luna usque ad XXI., sicut praeceptum est, distendisset. Quae quidem Luna efficitur XIV. a XII. Kal. Maj. protenditur, in primi mensis terminos pernoscitur, & impletur, & secundum supputationem Hebraeorum, quibus Pascha rationem Christi perceptum est. Post annum Embolismum occurrerit, qui XIII. menses Lunares idem CCCLXXXIV. dies habere Sancto Moysi divinitus revelatus, unde constat hos dies quinque mensis novorum additos, non secundi mensis esse, sed primi, quia etiam secundi essent propter Domini resurrectionem erga Ecclesiae plenitudinem non immerito viderentur adjecti illi etiam, qui longius habitabant, vel immundi in anima fuerint, in secundo mense jussi sunt Pascha celebrare, quod in typum intelligitur Sanctae Ecclesiae, quae cum omnibus Daemonibus fornicata immunda videbatur in anima; salubri verò confusione mundara, & secundum Nativitatem quasi ad secundum mensem transire videbatur percipitur. Ante mensem autem novorum mensis est ultimus veterum, in quo Pascha fieri penitus abnegatur. Sed ut breviter dicam, quae sint in eorum disputatione diversa: Luna, quam illi tertiam vel sextam decimam, vel vicesimam tertiam improprie noncupant; hanc Sanctus Theophilus pri-

mam, quartam decimam, vel XXI. coelo demonſtrante confirmat. Paſcha autem quod ultra XII. Kal. Maj. celebrare formidant, Sanctus Theophilus uſque in VIII. differre non dubitat. In ordine annorum illorum quidam in XIV. anno, quidam in XVI. unam diem Lunarem de incrementis Lunaribus addiderunt. Hanc S. Theophilus in nono decimo anno adjecit. Unde illorum ſupputatio, quia inconveniens, ac diverſa eſt, perperat. Hujus autem, quia veritate ſubnixa eſt, ſuperat, & in perpetuum perſeverat. Ita enim XIV. Luna vult videre in coelo Theophilus in pleno orbis circulo eodem momento oriatur, quo occidit Sol, eademque nocte tranſacta Luna occidente ſol oriatur. Unde evidenter apparet, quia Luna, quam illi XXIII. vigilare in Sabbato Paſchae formidant, ipſe XXI. adſignans ſine ulla trepidatione Sanctum Paſcha cenſeat celebrari, & quam illi praeterito Sabbato XV. metientes anticipant, ipſe XVI. oſtendens, non eos juſtè celebrare contendens ad XXI. differre non dubitat. Viginti autem & novem ſemis dies Lunam habere manifeſtum eſt, qui duplicati efficiunt LIX., quibus una dies praeter illos duos ſemiſſes adjicitur, ut LX. videantur implere, & efficitur Lunaris legitimus ſaltus, ut ſi verbo tenus fuerit Luna V. alia die, non dicatur VI. ſed VII. Tricefimae autem Lunae medietatem habere minuentis, & medietatem creſcentis exinde, quae dicitur triceſima, quae & prima, calculorum nullus ignorat. Talis ergo debet videri XXIX., qualis pro pridie prima. Trigeſima autem Luna videri omnino non poteſt, quia ad ultimum finem medio ipſo triceſimo die conſumitur, ſolique conjungitur, eodemque momento renaſcitur, paulatimque ab eo recedens, & per reliquam ipſius diei triceſimam partem uſque ad aliam diem, quae prima dicitur, creſcens, poſt ſolis occubitum ſic videtur, quemadmodum, ut dixi ante, pridie viceſima nona diluculo tenebatur. Qualis ergo eſt caecitas mentis, vel dementiae, ut cum videri non poſſe triceſima videatur adhuc deficiens, & dicatur prima nonnumquam etiam & ſecunda, ac ſi per omnem ordinem mentiuntur? Sicut enim pro triceſima ſecundam, & pro prima tertiam vocant, ſic pro quarta decima ſextam decimam, & pro viceſima prima dicere compelluntur XXIII. ſicut illius parvitatem, qui dictus eſt biſſexti dies, inveniſſe, ut per hanc fallaciam Diabolus inter ipſa Fidei Sacramenta aucupetur animas Chriſtianas. Hoc itidem in ſummo & inſuperabili ponit exemplo, quod Salvator noſter Luna XIV. fer. V. Paſcha cum ſuis diſcipulis celebraſſet, & ut ſuper hac fieri ſemper imperavit. Quod hodieque,
ſicut

ficut traditum celebratur fanctumque Chrifma conficitur, & caena Dominica anniverfaria folemnitate completur. Quod & Pafcha perfectum ac maximum Sacramentum, ficut Sanctus Apoftolus narrat fibi traditum, & ita tradidiffe Corinthiis gloriatur. XIV. traditur. XV. paffus, & XVII. refurrexit, ea videlicet Luna, quae nullis interjectis tenebris etiam fecundum fupputationem vulgi folis lumine diluculo fociatur. Hoc enim verae falutis inditium, ut poft tergum relinquentes tenebras totius malitiae, aeterno illo fole folis lumine perfruantur. Hunc ergo biduum Lunae fuperfluum fi dimiferis, illosque quinque dies menfis Novorum juxta rationem additos intellexeris, fed & illum diem de incrementis Lunaribus in nono decimo annos, quod XIV. vel XVI. adjeceris, omnem vim, & rationem veritatis hujus minifterii recognofces. Lunam autem, quae ab his dicitur tertia, hodieque a Judaeis, & Graecis dicitur prima, & merito videtur ad vefperam, quia jam & femiffe habere de XXX., & quae aequè prima. Item ratio Solis, vel Lunae curfus, atque biffexti. Annus habet dies CCCLXV. menfes XII. tempora IV. ver, aeftas, autumnum, & hyems, & per quatuor tempora duo funt aequinoctia, & duo folftitia Nono Kal. Apr. unum aequinoctium, & VIII. Kal. Jul. in natale S. Joannis fit unum folftitium, & VIII. Kal. Januar. in natali Domini noftri J. C. fit aliud folftitium. Nam & Sol in anno lucet dies CCCLXV. quadrans vero lucet dies CCCLIV. reliqui funt dies XI. quos fupra videtur Sol lucere. Et hi funt XI. quia annis fingulis ad Lunae curfum adduntur, & ut clarius manifeftetur ratio: XII. funt menfes in anno, & VII. ex ipfis menfibus funt, qui habent fupra XXX. fingulos dies, ideft: Januarius, Martius, Majus, Julius, Auguftus, October, December, & ideo tolle Decembri, & Januario fingulos dies, & adde eos Februario, qui habet dies XXVIII., & fiunt ei XXX. Reliquos verò dies, qui in capite quinque menfibus fuper tricefimum numerum adjacent, tolle eos, & aequantur omnes menfes, ut habeant dies XXX. Et unus menfis lunaris XXIX., & femis, dies lucet, ficut jam in fuprafcripta Epiftola praelocuti fumus, quia tricefimum diem non complectitur. Ideoque XII. funt Lunares menfes in anno. Per fingulos verò Lunares fingulos femiffes minus lucet, & ideo de duodecim Lunaribus tolle XII. femiffes, & comple in unum, efficiunt dies VI. ad quos adde illos quinque dies de quinque menfibus, & efficiunt in unum dies XI. quos ad Lunae curfum addere videntur, quia eos in annum Lunae de Sole minus lucet. Quadrans verò,

D 2 qui

qui super CCCLXV. dies bissexti facit post quadriennium crescere diem. Ipsum verò quadrans III. habet uncias, quae in anno uno crescunt. Item in alio anno tres, in tertio IV., in quarto nihilominus III. & fiunt in unum horae XII. faciuntque diem unum, qui vocatur bissextus; & sicut ceteri dies, qui ducunt annum, computantur, & dimittuntur, ita & bissextus cum venerit post annos quatuor, dies qui venerit in ordine ducere annum illum, utpote tertia Feria dimittenda est, & quarta Feria computanda, sicque traditur per majorum traditionem bissextus.

EXPLICIT PROLOGUS
S. CYRILLI ALEXANDRINI
E P I S C O P I.

In nomine D. N. Jesu Christi incipiunt Capitula de compoto.

1 DE compoto Graecorum, vel Latinorum.
2 Item alia.
3 De die anni inveniendo.
4 De anno Communi, & Embolismali.
5 De Epistolis Graecorum.
6 De Argumentis Paschalibus.
7 Item quod verius est.
8 De die mensis Paschae.
9 Item apud Graecos.
10 Item apud Latinos.
11 De nativitate Lunae.
12 Item alia.
13 De Communi anno, & Embolimaeo.
14 Item de anno Communi, & Embolimaeo.
15 De quatuor differentiis Lunae.
16 De celebrando S. Paschate.
17 De Embolismo majore.
18 De augmento Lunae.
19 De Kal. mensium.
20 Item de Kal. mensium.
21 De Feriis monstrandis in Kal. XII. mensium.
22 De Epactis in Kal. XII. mensium.
23 De feriis in quoque mense.
24 De feria, aliter de Lunae Paschalis termino.
25 De concurrentibus, idest Epactis Solis.
26 De Epactis XI. Kal. Apr.
27 De temporibus mensium.
28 Item de temporibus mensium.
29 De solstitio, & aequinoctio.
30 Item de solstitio, & aequinoctio.

31 Item

145 Epi-

Expliciunt Capitula Libri de Computo.

Si vis ſcire omni die datarum, quota Feria evenerit, computa quot dies de illo Menſe habes, & ſubtrahe diem Kalendarum. Memor eſto Lector, quotam Feriam habueris in Kalendis, adde illam Feriam ad illos dies ſuperius memoratos, & partire per ſeptimam partem, & quidquid remanſerit, tota Feria erit. Si nihil remanſerit, Septima Feria erit.

Si vis ſcire omni die datarum, quota Luna fuerit, computa quot dies de illo Menſe habeas. Subtrahe diem Kalend. Memor eſto Lector, quotam Lunam habueris in Kal., adde illam Lunam ad illos dies ſuperius memoratos, & partire per trigeſimam partem, & quidquid remanſerit, tota Luna erit, & ſi nil remanſerit, trigeſima erit Luna. Similiter qui vigeſimam nonam Lunam habuerit, partire per XXIX. partem. Quicquid remanſerit, tota Luna erit, Si nihil remanſerit, vigeſima nona Luna erit.

Ad Feriam inveniendam Febr. in Kal. XXXII. uſque in finem.

Si vis ſcire hoc vel illo die, quota ſit Feria, computa dies a Kal. Janu. uſque in diem, de quo inquiris, & cum noveris, adde Feriam, quae fuit die Kal. Janu. & ſi biſſextilis annus eſt, etiam biſſexti diem. Partire omnia per VII., & quot remanent dies, adde ſeptimanae, ubicumque quaeris, oſtendit CCCL. L. ſeptem vicies multiplicati faciunt CCCL. uſque in finem.

De quota Luna in Kal. Janu.

Si vis ſcire hoc, vel illud, quota ſit Luna, computa diem a Kal. Janu. uſque in diem, de quo inquiris, & cum ſcieris, adde aetatem

aetatem Lunae, quae fuit in Kal. Jan. Partire omnia per LVIII. Et si amplius XXX. remanserint, tolle XXX., & quod superest ipsa est Luna diei, quem quaeris. Adde in fine VI. usque finem hoc quaere A. B. C. D.

De Luna in Kal. Jan.

Si hoc scire desideras, sume Cyclum anni praesentis. Multiplica per XI. adde Epactam regularem. Partire per XXX. Quod remanet, ipsa est aetas Lunae in Kal. Jan. Sed tantum memor esto, ut XVII. XVIII. XIX. Cyclo non I. adjicias, sed II. adjicias regulares. Si hoc scire cupis, quota Luna ipsius, quemque velis, duces Cyclum; adde I. Duc eumdem sexies, sive * triginta positus, sive I. superfuit * mus totam Lunam esse reperies. Postea sedecim duobus adjicies.

Ad Feriam	
CCCL. L.	L.
CCLXXX.	XL.
CCX.	XXX.
LXX.	X.
LXIII.	VIIII.
LVI.	VIII.
XLVIII.	VII.
XLII.	VI.
XXXV.	V.
XXVIII.	IV.
XXI.	III.
XIV.	II.
VII.	I.

Ad Lunam	
CCCLIV.	VI.
CCXCV.	V.
CCXXVI.	IV.
CLXXVII.	III.
CXVIII.	II.
LVIII.	I.

I. *Incipit compotatio Graecorum vel Latinorum qualiter calculare debemus omnibus annis.*

Januarius, Augustus, & December IV. Non. habent. XIX. post Id. & dies XXXI. Martius, Majus, Julius, & October VI. Non. habent XVII. post Id. & dies XXXI. Aprilis, Junius, September, & November IV. Non. habent XVIII. post Id. & dies XXX. Mensis Februarius IV. Non. habet. XVI. post Idus, & dies XXVIII. Omnes menses VIII. Idus habent.

Item

Item alia. II.

In Januario, Augusto, & Decembri Kal. & VI. Id. & XVIII. Kal. & XI. Kal. & IV. Kal. unus dies est. In Martio, Majo, Julio, & Octobri Kal., & VIII. Id., & Idus, & XI. Kal., & IV. Kal. unus dies est. In Aprili, Junio, Septembri, & Novembri Kal., & VI. Id., & XVII. Kal., & X. Kal., & III. Kal. unus dies est. In Februario verò Kalendae, & VI. Id. & XV. Kal. & VIII. Kal. unus dies est. Ille Mensis, qui habet IV. Non. facit in Nonis dies V. & in Idibus dies XIII. & ille mensis, qui habet VI. Nonas facit in Nonis dies VII. & in Idibus dies XV.

Hic invenies dies anni. III.

Februarius in Kal. XXXII. in Nonis XXXVI. in Idibus XLIV.
Martius in Kal. LX. in Non. LXVI. in Id. LXXIV.
Aprilis in Kal. XCI. in Non. XCV. in Id. CIII.
Majus in Kal. CXXI. in Non. CXXVII. in Id. CXXXV.
Junius in Kal. CLII. in Non. CLVI. in Id. CLIV.
Julius in Kal. CLXXXII. in Non. CLXXXVIII. in Id. CXCVI.
Augustus Kal. CCXIII. in Non. CCXVII. in Id. CCXXV.
September in Kal. CCXLIV. in Non. CCXLVIII. in Id. CCLVI.
October in Kal. CCLXXIV. in Non. CCLXXX. in Id. CCLXXXVIII.
November in Kal. CCCV. in Non. CCCIX. in Id. CCCXVII.
December in Kal. CCCXXXV. in Non. CCCXXXIX. in Id. CCCXLVII.
Januarius in Kal. CCCLXVI. in Non. V. in Id. XIII.
Concurrentes ad Feriam muta in Kal. Martias. Epactam muta in Kal. Sept.

Ad Kal. inveniendas.

Kal. Mart. Feria illa. Kal. April. IV. Non. Mart. Kal. Maii. Prid. Non. Mart. Kal. Jun. VI. Non. Mart. Kal. Jul. IV. Non. Mart. Kal. Aug. Non. Mart. Kal. Septemb. V. Non. Mart. Kal. Octobr. III. Non. Martias. Kal. Novembr. Kal. Mart. Kal. Decembr. V. Non. Mart. Kal. Januar. prid. Non. Mart. Kal. Februar. VI. Non. Martias.

Si vis scire Kal. mensium quo die intrant, hoc calculo cognoscetur volentibus annis.

Incipit Regula ad Kal. menſium inveniendas.

Mart. V. Apr. I. Majus III. Jun. VI. Jul. I. Auguſtus. IV. September. VII. Oĉtober. II. Novemb. V. Decemb. VII. Janu. III. Febr. VI.

Regulam habes. His ſemper adde ad Epaĉtas Solis cujuslibet anni, & deinceps partire per ſeptimam partem, ſicque calculationis Feriam ſine errore reperies.

Incipit Epaĉta Solis.

B̄. I. II. III. IV. B̄. VI. VII. I. II. B̄. IV. V. VI. VII. B̄. II. III. IV. V. B̄. VII. I. II. III. B̄. V. VI. VII. I. B̄. III. IV. V. VI.

Incipit Regula ad lectiones Lunae.

Septemb. V. Oĉtob. V. Novemb. VII. Decemb. VII. Januar. IX. Febr. X. Mart. IX. Apr. X. Maj. XI. Jun. XII. Jul. XIII. Aug. XIV.

Regulam habes. His ſemper adde ad Epaĉtam Lunarem cujuslibet anni, & deinceps partire per trigeſimam partem, ſicque calculationem Lunae ſine errore reperies.

Incipit Epaĉta Idem ad Lectiones Lunares.

Nullae. XI. XXII. III. XIV. XXV. VI. XVII. Ogd. XXVIII. IX. XX. I. XII. XXIII. IV. XV. XXVI. VII. XVIII. End.

Incipit Epaĉta ſecundum Latinos.

IX. XX. I. XII. XXIII. IV. XV. XXVI. Ogd. VII. XVIII. XXVIII. X. XXI. II. XIII. XXIV. V. XVI. XXVII. End.

Incipit Terminus Quadrageſimalis.

Luna II. VIII. Kal. Mart. III. Id. Febr. VI. Non. Mart. XI. Kal. Mart. VI. Id. Febr. III. Kal. Mart. XIV. Kal. Mart. Non. Mart. IV. Ogd. VI. Kal. Mart. Id. Febr. IV. Non. Mart. IX. Kal. Mart. IV. Id. Febr. Kal. Mart. V. XII. Kal. Mart. VII. Id. Febr. II. IV. Kal. Mart. XX. Kal. Mart. II. Non. Mart. End.

Incipit Terminus Paſchalis.

Luna XIV. Non. Apr. V. VIII. Kal. Apr. Id. Apr. IV. Non. Apr. XI. Kal. Apr. IV. Id. Apr. III. Kal. Apr. XII. Kal. Maj. Ogdo. VII. Id. Apr. VI. Kal. Apr. XVII. Kal. Maj. Prid. Id. Apr. VIII. Kal. Apr. Prid. Id. Apr. Kal. Apr. X. Kal. Apr. V. Id. Apr. IV. Kal. Apr. XX. Kal. Maj. End.

Incipit iterum de termino Paſchali.

Non. Apr. norunt quin. V. VIII. Kal. inde promunt I. Id. Apr. etiam ſexies. VI. Nonae quaternae namque dipondio II. Item undenae ambiunt quin. V. IV. Id. capiunt ternos. III. Ternae Kal. titulant ſenae VI. Quatuordenae cubant in quad. IV. Ogd. Septenae Id. VII. eligent VII. Feriae Kal. ſortiuntur ternos III. Denae ſeptenae dant aff. I. Pridie Non. porro quaternis IV. Novenae Kal. notantur namque ſeptenis. VII. Pridie Id. panditur quin. V. Kal. Apr. unus exprimitur I. Duodenae namque docte quaternis IV. Septenae quinae ſperant duo II. Quartanae Kal. Quinae coniiciunt V. Quindenae conſtant tribus adeptae. III. End.

Incipit Terminus ad Rog.

Luna XX. VI. Id. Maj. V. III. Kal. Maj. I. XV. Kal. Jun. VI. Non. Maj. II. VI. Kal. Maj. V. Id. Maj. III. IV. Non. Maj. VI. X. Kal. Jun. IV. Ogd. IV. Id. Maj. VII. Kal. Maj. III. XIII. Kal. Maj. I. VII. Id. Maj. IV. IV. Kal. Maj. VII. XVI. Kal. Jun. V. Prid. Non. Maj. I. VII. Kal. Maj. IV. Prid. Id. Maj. II. V. Non. Maj. V. XI. Kal. Jun. III. End.

Incipit Terminus Penteceſtis.

Luna IV. IX. Kal. Jun. V. III. Id. Maj. I. Kal. Jun. VI. XII. Kal. Jun. II. VI. Id. Maj. V. IV. Kal. Jun. III. XV. Kal. Jun. VI. VIII. Id. Jun. IV. Ogd. VII. Kal. Jun.

VII. Id. Maj. III. III. Non. Jun. I. X. Kal. Jun. IV. IV. Id. Maj. VII. Prid. Kal. Jun. V. XIII. Kal. Jun. I. VII. Id. Maj. IV. V. Kal. Jun. II. XVI. Kal. Jun. V. X. * Jun. III. End.

De annis Communibus, & Embolimaeis.

Com. Com. Emb. Com. Com. Emb. Com. Emb. Ogd. Com. com. Emb. Com. Com. Emb. Com. com. Emb. Com. Emb. End.

Tu iſtos regulares, qui ante iſtos IV. terminos poſiti ſunt, ad de concurrentibus cujuslibet anni, & deinceps partire per ſeptimam partem. Si VII. remanent, ſeptima Feria erunt illi termini. Si ſuper VII. ſunt I. II. III. IV. V. VI. VII. totae Feriae erunt illi termini.

De annis Communibus, & Embolimaeis.

IV. Primus annus Communis XV. Kal. Maj. incipit. Secundus Non. Apr. Tertius Embol. incipit VIII. Kal. Apr. Annus Solaris habet dies CCCLXV. Annus Communis habet dies CCCLIV. Annus Embolimaeus habet dies CCCLXXXIV. Communis dicitur, quia ſimilis eſt numero dierum. Embolimaeus vero Graec., quod in Latinum vertitur Augmentum, ſive Majorem annum.

De Epiſtolis Graecorum.

V. Legimus in Epiſtolis Graecorum, quod poſt paſſionem Apoſtolorum S. Pachomius Abbas in Aegypto cum Monachis ſuis in oratione a Domino rogaverit, ut oſtenderet eis quomodo Paſcha deberent celebrare. Et miſit Dominus Angelum ſuum, & ſcripſit ad praefatum S. Pachomium Cyclum decemnovalem hoc modo. Non. Apr. & reliqua uſque in finem.

Ratio qualiter ſecundum Latinos vel Graecos, Argumenta Paſchalia recto tramite invenire debeas.

VI. Latini namque a III. Non. Mart. uſque in IV. Non. Apr. diebus ſcilicet XXIX. obſervandum maxime cenſuerunt, ut quocumque eorum die Luna nata fuerit, efficiat primi Menſis initium, cujus

Luna

Luna XIV. ſi Feria VI. provenerit, ſubſequenti Dominica, ideſt Luna XVI. feſtivitatem Paſchalem ſine ambiguitate celebrabis. XIV. porro Luna menſis ejuſdem à XV. Kal. Apr. uſque in XVI. Kal. Maj. ad Fer. eſſe ſervandas.

Item quod verius eſt.

Sancta Synodus CCCXVIII. Pontificum, qui apud Nicaeam civitatem Bythiniae convenerunt, inluſtrante Spiritu Sancto, firmiter ſanxerunt, ut ab VIII. Id. Mart. uſque in diem Non. Apr. quod ſunt dies XXIX., qualiſcumque Luna nata fuerit, perhibet facere initium primi menſis. VII.

Item de die Menſis, & Lunae Paſchalis ultimae qualiter celebretur.

Statutum invenimus in Concilio Romanorum, ut nec ante XI. Kal. Apr., nec poſt VII. Kal. Maj. Paſcha non debeat fieri. VIII.

Item apud Graecos.

Sanctae memoriae contra Theophilus Alexandrinus Epiſcopus datis Epiſtolis ad Theodoſium Imperatorem, in quibus adnuntians ab VIII. Id Mart. uſque in diem Non. Apr. diebus ſcilicet XXIX. qualiſcumque Luna nata fuerit, in quolibet medio ſpatio perhibet facere initium primi Menſis. XIV. vero Luna a XV. Kal. Apr. uſque in XV. Kal. Maj. ſolerter inquiri, etiamſi die Sabbatorum inciderit, conſequenti die Dominico, ideſt Luna XV. Paſcha celebrare conſcripſit. Si die Dominico Luna XIV. ejuſdem menſis, ideſt primi Menſis evenerit, ipſa Hebdomada tranſmiſſa, ad alteram diem Dominicam Paſcha celebrari ſine dubio conſcripſit. IX.

Item apud Latinos.

Eſſet aliud exemplum de initio primi Menſis, ut quota Luna fuerit in Kal. Jan. tot dies de menſe Martio in fine computabis, & invenies procul dubio Lunam, & initium primi Menſis poteſt tantum tres aetates Lunae, hoc eſt XXV. XXVIII. XXVI. X.

Item

Item de Nativitate Lunae.

XI. Quaerenda eſt Nativitas Lunae XIV. ab VIII. Id. Mart. uſque in Non. Apr., quae primi Menſis novorum oſtendit initium. A XII. verò Kal. Apr. uſque in XIV. Kal. Maj. in quacumque die XIV. Luna occurrerit, ipſa te ad celebrationem Sancti Paſchae perducit.

Si verò XIV. Luna ante XII. Kal. occurrerit, idem aut XIII. Kal. Apr., aut XIV. Kal. Apr., aut XV. Kal. Apr. ſcito quoniam Paſchalis Luna non eſt, ſed eamdem Lunam cum ad trigeſimam perduxeris, Lunaque alia die nata fuerit, in ipſa autem Sanctum Paſcha celebrabis. Similiter cautus eſto, ut XIV. Kal. Maj. Luna XIV. non tranſcendat, ut ad XIII. Kal. Maii, aut ad XII. Kal. Maii. Nam incipies in magnum deduci errorem.

Item alia.

XII. Chriſtianorum verò Paſcha ab XI. Kal. Apr. uſque in VII. Kal. Majas, quocumque die Dominico regulae videlicet Luna occurrerit, Sanctum Paſcha modis omnibus celebrabis. Quod ſi ante XI. Kal. Apr. etiamſi Luna occurrerit, vel poſt VII. Kal. Maii, Paſcha nullatenus celebratur.

De Communi anno, & Embolimaeo.

XIII. Communium, & Embolimaeorum ratio iſta eſt, ut per Ogdoadem, & Endecadem concurrere debeant. Sunt autem Ogdoades VIII. Endecades XI. Com. Com. Emb. Com. Com. Emb. Com. Emb. Endecades XI. Com. Com. Emb. Com. Emb. Com. Com. Com. Emb. Com. Emb. Et inveniendi ſunt verbi gratia XIV. Luna Paſchalis feſtivitatis in anno praeterito. Prid. Id. Apr. fuit ipſa Luna XIV. Anno praeſente in eo datarum ſi ſuper extenderit diebus XIX., erit annus Embolimaeus, ſi retro inventa fuerit diebus XI. erit annus Communis.

Item de annis Communibus, & Embolimaeis.

XIV. Si vis ſcire, quando in anno Communi, vel quando in Embolimaeo debeat Paſcha Dominicum celebrari, accipe rationem. Namque

que decemnovalis circulus, qui Enneacædecaetiris Graeco vocabulo nuncupatur, per Ogdoadem, & Endecadem semper in se revolvitur, ideſt per VIII. & XI. annos, qui ſimul juncti XIX. faciunt. Ogdoas ergo incipit anno decemnovali primo, & clauditur ejuſdem octavo; Cujus primus, & ſecundus annus Communes ſunt. III. Emboliſmalis. IV. & V. Communis. VI. Emboliſmalis. VII. Communis. VIII. Emboliſmalis eſt. Sicque Ogdoas Communibus V. & Emboliſmalibus III. expletur. Endecas autem, quae incipit anno Decemnovali IX., & terminatur XIX taliter graditur, ut primum, & ſecundum annum Communem habeat; III. Emboliſmalem; IV. & V. Com., VI. Emb., VII. & VIII. Com., & IX. Emb., X. Com., XI. Emb. habeat. Sicque Endecas Communibus annis ideo dicitur, quia de minoris * annor. que duodenis menſibus ſecundum Lunae curſum & diebus CCCLIV. explent, invicem juncti in Paſchali felicitate ſocientur, quibus ad rationem Solis XI. dies deſunt, quos Aegyptii Epactas, ideſt adjectiones vocant, quas ſupraſcriptis diebus adjicientes numerum vocant Solaris Anni, ideſt CCCLXV. adimplent, quod etiam in Emboliſmorum ratione dirigens perſcrutatur, potens invenire, quorum vis talis eſt, ut pro ſui longitudine Communium annorum detrimenta compenſent. Emboliſmalis etenim Graece, Latine ſuperaugmentum dicitur, quia ideſt annus XIII. Lunaribus menſibus, & diebus CCCLXXXIV. impletur, Solarem annum diebus XIX. tranſcendens. Nam Communium, & Emboliſmorum talis comprobatio eſt. Si enim a XV. Luna praeteriti Feſti uſque XIV. anni ejuſdem ſequentes dies CCCLIV. fuerunt, Communis annus erit. Si autem fuerint dies CCCLXXXIV., Emboliſmalis erit. Quod ut aptius fiat, a primo anno Decemnovennali uſque ad ultimum ejuſdem ſubjecta poteris formula edoceri, cujus ordo talis eſt. Anno Decemnovennali. I. Luna XVII. a XV. Luna praeteriti Feſti Paſchalis uſque ad XIV. ejuſdem ſequentes, ideſt a XVI. Kal. Maj. uſque in Non. Apr. quia Communis annus eſt, fiunt dies CCCLIV. Anno decemnovennali. II. Luna XVIII. a XV. Luna praeteriti Feſti uſque ad XIV. ſequentes, ideſt a Prid. Non. Apr. uſque in VIII. Kal. Apr., quia Communis annus eſt, fiunt dies CCCLIV.

Anno Decemnovennali. III. Luna XIX. a XV. Luna praeteriti Feſti uſque ad XIV. ſequentes, ideſt a VII. Kal. Apr. uſque in Idus Apr., quia Emboliſmalis annus eſt, fiunt dies CCCLXXXIV.

Anno

Anno Decemnovennali IV. Luna I. a XV. Luna praeteriti Festi usque ad XIV. sequentes, ideft a prid. Id. Apr. usque in IV. Non. Apr. quia Communis annus est, fiunt dies CCCLIV.

Anno Decemnovennali. V. Luna II. a XV. Luna praeteriti Festi usque in XIV. sequentes, ideft a III. Non. Apr. usque in XI. Kal. Apr., quia Communis annus est, fiunt dies CCCLIV.

Anno Decemnovennali VI. Luna III. a XV. Luna praeteriti Festi usque in XIV. sequentes, ideft a X. Kal. Apr. usque in III. Id. Apr., quia Embolismalis annus est, fiunt dies CCCLXXXIV.

Anno Decemnovennali VII. Luna IV. a XV. Luna praeteriti Festi usque in XIV. sequentes, ideft a V. Id. Apr. usque in III. Kal. Apr., quia annus Communis est, fiunt dies CCCLIV.

Anno Decemnovennali VIII. Luna V. a XV. Luna praeteriti Festi usque in XIV. sequentes, ideft a Prid. Kal. Apr. usque in XIV. Kal. Maj., quia Embolismalis annus est, dies CCCLXXXIV. Ogdoas.

Anno Decemnovennali IX. Luna VI. a XV. Luna praeteriti Festi usque in XIV. sequentes, ideft a XV. Kal. Maj. usque in VII. Id. Apr., quia Communis annus est, dies CCCLIV.

Anno Decemnovennali X. Luna VII. a XV. Luna praeteriti Festi usque in XIV. sequentes, ideft a VIII. Id. Apr. usque in VI. Kal. Apr. quia Communis annus est, dies CCCLIV.

Anno Decemnovennali XI. Luna VIII. a XV. Luna praeteriti Festi usque in XIV. sequentes, ideft a V. Kal. Apr. usque in XVII. Kal. Maj. quia Embolismalis annus est, dies CCCLXXXIV.

Anno Decemnovennali XII. Luna IX. a XV. Luna praeteriti Festi usque in XIV. sequentes, ideft a XVIII. Kal. Maj. usque in Prid. Non. Apr., quia Communis annus est, dies CCCLIV.

Anno Decemnovennali XIII. Luna X. a XV. Luna praeteriti Festi usque in XIV. sequentes, ideft a III. Non. Apr. usque in IX. Kal. Apr., quia Communis annus est, dies CCCLIV.

Anno Decemnovennali XIV. Luna XI. a XV. Luna praeteriti Festi usque in XIV. sequentes, ideft ab VIII. Kal. Apr. usque in Prid. Id. Apr., quia Embolismalis annus est, dies CCCLXXXIV.

Anno Decemnovennali XV. Luna XII. a XV. Luna praeteriti Festi usque in XIV. sequentes, ideft ab Id. Apr. usque in Kal. Apr., quia annus Communis est, dies CCCLIV.

Anno Decemnovennali XVI. Luna XIII. a XV. Luna praeteriti Festi usque in XIV. sequentes, ideft a Prid. Kal. Apr. usque in XII. Kal. Apr., quia Communis annus est, dies CCCLIV.

Anno Decemnovennali XVII. Luna XIV. a XV. Luna praeteriti Festi usque in XIV. sequentes, idest ab XI. Kal. Apr. usque in V. Id. Apr. quia annus Embolismalis est, dies CCCLXXXIV.

Anno Decemnovennali XVIII. Luna XV. a XV. Luna praeteriti Festi usque in XIV. sequentes, idest a VI. Id. Apr. usque in IV. Kal. Apr., quia annus Communis est, dies CCCLIV.

Anno Decemnovennali XIX. Luna XVI. a XV. Luna praeteriti Festi usque in XIV. sequentes, idest a III. Kal. Apr. usque in XV. Kal. Maj., quia annus Embolismalis est, dies CCCLXXXIV.

Sic facies semper in omnibus annis, excepto in primo anno, in quo XXIV. ultimi usque in XIV. primi numerabis a Pasch. solemnitatis, utrum in anno Communi, an Embolismali, debeat celebrari, rite, & absque ullo errore reperies.

De quatuor differentiis Lunae.

Quatuor differentiae Lunarum. Victorinus. XXX. Onatilius, & XV. Laterculus alius XXX. alius XXIX. apud Hebraeos XXIX. & semis. Apud Aegyptios XXIX. Aegyptii faciunt in omni anno XII. menses. In unoquoque mense XXX. dies. In uno mense V. Ad. Communis annus habet dies CCCLIV. Adde XI. fiunt dies * CCCLV. Adde supra XIX., & fit Embol. Hic annus habet dies CCCLXXXIV.

* CCCLXV.

De celebratione S. Paschatis.

Quo die debemus Pascha celebrare, idem XXX., vel XXXI. XVI. & hoc, ut dixi, in XIX. anno Cycli fit propter concordiam Epactarum. Isti autem XXX. dies sunt, idque CCCLIV. dies anni Communis supra crescunt usque in CCCLXXXIV. dies anni Embolismalis, quia Communi anno aut CCCLIV. dies Pascha non licet celebrare. Supra verò hos dies licet. In Embolismali autem anno ante CCCLXXXIV. vel V. non debet Pascha celebrari. Supra verò licet. Iste ergo numerus dierum in Communibus annis, & Embolismalibus in celebratione Paschae observandum est.

De Embolismo majori.

Incipit de Embolismo majori. Majorum Embolismorum ratio XVII. probatur existere, quod Communium annorum videtur damna supplere.

plere, quatenus & Solare tempus Lunaris exsequitur excursio, Embolismus quare fit, & quomodo fit, & quid esset, si non fuisset, quomodo id fit. Commune & Commune, & fiunt duo anni Solares, & resident XXII. dies de duobus annis Solis. Fit tertio anno, & supersunt XXXIII. dies solis. Fit Embolismus tertio anno Lunae, & deponit XXX. dies, & supersunt III., & fiunt similiter Com. Com. duo anni singulares III. tertio anno Lunae id Embolismus deponit XXX. dies. Supersunt III. id VI. dies de VI. anno Communi. id XI. dies supersunt anni Solis, quia si Com. aliter an. id supersunt a Sole XXII. inter II. annum, & VI. superiores, ideo necesse est ut in altero anno fiat Embolismus, & non solum Embolismus implet dies XIX., sed supersunt duo dies Lunae.

De augmento Lunae.

XVIII. Incipit augmentum Lunae. Augmentum Lunae quare fit, & quomodo fit, & quid esset si non fuisset. Quare idem, quia est in natura Lunae tarditas, quod superius ascensio ejus in natura, quam putaretur, addit tarditas ejus, donec nox interest, quod addit in capite XIX. in noctem, quam adderet id per quam venerint XIX. per XV., quando putaretur ascensio Lunae esse in Plenitudine, licet prius deprehenderetur.

De Kalendis Mensium.

XIX. Kalendae Graecus sermo est, sed ad colendum dicitur in Latinum vocationem dicuntur. Apud Graecos de Calo Kalendae, apud Latinos de voco vocationes derivantur. Nonae Graecus sermo est, unde veniunt Nonae. Nonae a nundinis derivantur apud Graecos. Apud Latinos mercatum, vel mercimonia dicuntur. Idus Graecus sermo est. In Latinum dicitur cor mensium, vel medietas mensium.

Item de Kalendis Mensium.

XX. Quid sunt dictae Kalendae? Kalendae, Nonae, Idus Graecus sermo est. Propter festos dies Romani instituerunt, vel propter officia Magistrorum; in his enim diebus congregabantur in urbibus. Quidam autem Kalendas, colendo appellari existimarunt, vel a Ca-[illegible] idest voco, nam Astrologus vocabat populum, ut viderent ac-

censum

censum Lunae, ideſt initium primae Lunae, vel ſtellarum curſum; quae ante, aut retro currunt; apud veteres enim omnium menſuum principia colebantur. Nonae pro quo dicuntur? Nonae a nondinis vocatae. Nondinae enim ſunt publicae conventiones, ideſt a negotiatione ſive a mercimonia nondinae ſolemnitas dicitur. Quare antiqui IV. Non. vel VI. Non. ideo diviſerunt? IV. Non. vel VI. Non. non ideo diviſerunt, ut non ſcirent latrones mercatum illorum, quando eſſe deberet, qui abſcondebant ſe per diverſa latibula in ſecretis locis juxta viam, & venientes ad mercatum occidebant, & ſpoliabant. Qua cauſa dictae ſunt Idus cor menſium, vel medietas menſium? Idus autem plerique Latinorum ab edendo dictas putant, quod hi dies apud veteres epularum eſſent, vel ſpecies menſis ſequentis, vel propter medium menſis, quia Iduvare Graecè medium dicitur.

De Feria monſtranda in Kal. XII. Menſium.

Si vis noſſe Feriam, hoc eſt diem VII. in Kal. XII. menſium, XXI.
ſcito quot regulares habet unuſquiſque menſis, a Martio incipiens, quia in illo die factus eſt Mundus, & ille Menſis fuit principium anni apud artiquos Romanos tempore Romuli, & in illo menſe diſcurrunt Epactae ſolis, ideſt concurrentes VII. dies, & IX. Kal. Apr. in Cyclo XXVIII. annorum. Martius ergo habet regulares V., Aprilis I., Mad. III., Jun. VI., Jul. I., Aug. IV., Septemb. VII., Octob. II., Novemb. V., Decemb. VII., Janu. III., Febr. VI. Hos ergo regulares adde concurrentibus praeſentis cujuslibet anni per XXVIII. annos, tunc enim Cyclus ſolis in ſe revertitur totus. Qua ſumma in ſeptem diviſa, quotus numerus remanſit, tota erit Feria in Kal. XII. menſium. Si autem totum numerum per VII. diviſeris, Sabbato erunt Kalendae illius menſis, de cujus Feria quaeritur. Si verò ille numerus regularum, & concurrentium ſimul ad VII. non pervenerit, quotus numerus fuerit, tota erit Feria praeſens in Kal. uniuſcujuſque menſis per totum annum.

De Epactis in Kal. XII. Menſium.

Si vis ſcire Epactas in Kal. XII. Menſium, ſcies quot regula- XXII.
res habet unuſquiſque Menſis incipiens a Septembri, quia ille eſt principium Anni, & principium Menſium apud Aegyptios, & in principium

principio Septembris mutant Aegyptii Epactas, & illas Epactas primas, quas Aegyptii habent in principio Cycli in Kal. XII. Mensium nos regulares habemus. V. G. a Sept. V. Octob. V. Insunt ergo regularibus additis Epactis, quaecumque fuerint in XI. Kal. Apr., quolibet anno invenies Epactas in Kal. XII. Mensium.

Ad Feriam in unoquoque mense.

XXIII. Si vis sapere, quota Feria est in unoquoque die datarum per totum annum, sume dies a principio mensis, qui tibi praesens fuerit, usque ad terminum Paschalem, qui est anno praesenti XV. Kal. Maii. Dies Mensis sunt XVII. adde dies Septimanae, qui praecesserint Kal. illius mensis, idest VI. mitte simul cum XVII. fiunt XXIII. Hos divide per septimam partem, dimitte XXI., fit ter septies, remanent II. Secunda Feria est terminus Paschalis anni praesentis, sicque per omnes menses, qualis sit Feria in unaquaque die ostenditur, colligens omnes dies a Kal. illius mensis usque ad praesentem diem quem volueris. Adde dies Septimanae, qui praecesserint Kalendas illius mensis, quicumque fuerunt. Si autem prima Feria fuerint Kal., idest die Dominico, nihil addes, nisi dies mensis. Divide per VII., quotus numerus remanserit, tota erit Feria praesens. Si autem totum numerum per VII. partitus fueris, Sabbatum erit illa Feria, quae quaeritur.

Item de Feria, seu ad Terminum Paschalem.

XXIV. Si vis nosse, quota Feria sit, qualicumque die computare volueris, tene regulares mensis praesentis, adde concurrentes cujus volueris anni, comprehende in unum. Si usque septem pervenerint, septima Feria est. Si autem minus a septem, talis erit Feria. Si autem super septem creverint, subtrahe VII., & quidquid superfuerit, tota Feria erit. Hoc quidem de Kal. dictum est. Similiter & si Luna scire vis quota sit, die quocumque volueris. Scito quota in Kal. ipsius mensis per Epactas, & regulares inventa fuerit, & tene supradictum numerum. Adde etiam dies mensis praeteritos, sicut supra ad Feriam diximus, & unum semper subtrahe. Comprehende in unum. Si usque XXX. pervenerint, trigesima Luna est. Si autem minus a XXX., ita & Luna. Quod si super XXX. fuerint, subtrahe XXX., & quotquot remanserint, tota est Luna. Hoc autem

tem

tem memento, ut diem praefentem femper fubtrahas, & fi tricefima Lunatio eft XXX. fubtrahe. Si autem XXIX., tunc XXIX. fubtrahe. Quia ab initio Janu. ufque ad Kal. Decembris una Lunatio XXX., alia XXIX. Quando vero biffextus eft, vacat dies cum Luna. V. G. fi hodie computatur fexta, & in craftino fexta.

De Epactis in XI. Kal. Apr.

Si vis noffe Epactas in XI. Kal. Apr., fcito quota Luna fuerit in XI. Kal. Apr. talem Epactam habebis omni tempore. Quia Graeci verò Epactas XI. Kal. Apr. ponunt pro eo quod Luna primatum noctis, jubente Domino, tenet; dicit enim Scriptura: *Et fecit Deus duo magna Luminaria, & pofuit ea in firmamento coeli. Luminare majus, ut praeeffet Diei, & Luminare minus, ut praeeffet nocti;* & ideo tres dies, quos atros appellat antiquitas, qui antequam luminaria crearentur a Domino facta in Genefi defcribuntur fuis partibus, fibique vindicant. Ad quem, ut dictum eft, finem faciunt anni initium * que praevaluit. XXVI.

De tempore Menfium.

Tempora menfium quot funt? Quatuor, Ver, Aeftas, Autumnus, & Hyems. Ver quippe exoritur VIII. Kal. Mart. permanens diebus XCI., & conftat ex humore, & igne. Aeftas incipit VIII. Kal. Jun. permanens diebus XCI. & conftat ex igne, & ficcitate. Autumnus fumit principium X. Kal. Septemb. permanens diebus XCII. & conftat ex ficcitate, & humore. Hyems inchoatur VIII. Kal. Decembr. permanens diebus XCI., & conftat ex frigore, & humore, & inde fiunt anni vertentes diebus CCCLXV. XXVII.

Item de tempore Menfium.

Tempora menfium IV. funt. Ver, Aeftas, Autumnus, & Hyems. Dicta funt tempora a communione temperamentorum, quod invicem fe humore, ficcitate, calore, & frigore temperent. Haec & curricula dicuntur, quia non ftant, fed currunt. Conftat autem, poft factum mundum ex qualitatibus curfu folis tempora in ternos menfes fuiffe divifa, quorum temporum talem veteres difcretionem faciunt, ut primus menfis Ver novum dicatur, fecundus adultum, XXVIII.

tertius

tertius praeceps. Sic Aestas in suis tribus mensibus nova, adulta, & praeceps; sic & Autumnus novus, adultus, & praeceps, sive extremus. Unde & est illud: *Extremae sub casum hyemis*. Ver autem dictum, quod viret; tunc enim post hyemem vestitur tellus herbis, & in florem cuncta rumpuntur. Aestas dicitur ab aestu, idest a calore, & aestas quasi usta, idest exusta, & arida. Nam calor aridus est. Autumnus a tempestate vocatus, quando folia arborum cadunt, & omnia maturescunt. Hyemem ratio hyemis feri * idest dici nuncupavit, quia tunc breviori sol volvitur circulo, unde & hoc tempus bruma dicitur quasi braxim, idest brevis, vel a cibo, quod major fit tunc vescendi adpetitus, edacitas enim graecè bruma appellatur, unde & inbrumati dicuntur, quibus fastidium est ciborum. Hybernus autem inter hyemem, & vernum est, quasi hybernus plerumque a parte totum hyemem significat. Haec tempora singulis etiam coeli partibus adscribuntur. Ver quippe orienti datur, quia tunc ex terris omnia oriuntur. Aestas vero meridiano, eo quod pars ejus calore flagrantior fit. Hyems Septentrioni, eo quod frigoribus, & perpetuo gelu torpet. Autumnus occiduo, propter quod graves morbos habet, unde & tunc omnia arborum folia defluunt. Ut autem autumnus abundat morbis, facit autem finem frigoris, & caloris, & pugnantia intra se contrariorum.

De Solstitiis & Aequinoctiis.

XXIX. Solstitia duo sunt. Primum hyemale VIII. Kal. Janu., quod Sol stat, & crescunt dies, & est ipsa die in Bethleem Nativitatis D. N. Jesu Christi secundum carnem. Alterum aestivale VIII. Kal. Jul., quod Sol stat, & crescunt noctes, & est ipsa die in Provincia Pelaestinae civitate Natale S. Johannis Baptistae, & in Ephesо S. Johannis Evangelistae. Hisce contraria duo Aequinoctia sunt, unum vernale secundum Latinos VIII. Kal. Apr., & secundum Graecos XI. Kal. Apr., ex quo dies crescunt, & ipsa die in Hierosolyma D. N. J. C. Crucifixus fuit, & est Conceptio Sanctae Dei genetricis Mariae, quando salutata est ab Angelo. Alterum Autumnale VIII. Kal. Octobr., ex quo dies minuuntur, & fuit in Macheronte Castello Conceptio S. Johannis Baptistae.

Item

Item de Solstitiis, & Aequinoctiis.

Solstitium dictum quasi Solis statio, quod tunc Sole stante crescunt dies, vel noctes. Duo sunt autem Solstitia, unum hyemale VIII. Kal. Janu., quo tempore Sol altiores incipit circulos petere. Ascendit unoquoque die duo momenta, & medium, & sextam partem momenti. Alterum aestivale VIII. Kal. Jul., de quo tempore remeare Sol ad inferiores incipit circulos; descendit unoquoque die duo momenta, & medium, & sextam partem momenti, unde hyemali Solstitio dies minimus, sicut aestivo maximus invenitur. Item duo sunt Aequinoctia, unum vernale, & alterum autumnale, quae Graeci εὐκομενίας vocant. Aequinoctium appellatum, quod tunc dies, & nox horarum spatia aequalia constituunt. Sunt autem Aequinoctia die XI. Kal. Apr. alterum Autumnale VIII. Kal. Octobr. quia annus olim in duas partes tantum dividebatur, hoc est in hyemalem & aestivum. Solstitium in duo Hemispheria idest dici * XXX.

De Solstitiis.

Si sapere vis duo Solstitia per XII. signa quomodo crescit dies, & nox per momenta & horas, Solstitia duo sunt, hyemale VIII. Kal. Janu. alterum aestivale VIII. Kal. Jul., quod ascendit sol, & descendit. Si hoc scire vis, ita investigandum est a XII. Kal. Janu. usque in XI. Kal. Jul. dies incipit crescere in unaquaque die duo momenta, & medium, & sextam partem momenti, idest duas tertias momenti. Primo signo idest a XII. Kal. Janu. usque in XIV. Kal. Febr. fiunt momenta LXXX., & ipsa momenta faciunt horas duas, & sunt dies XXX. Secundo signo, idest a XIII. Kal. Febr. usque in XII. Kal. Mart. fiunt momenta LXXX., & ipsa momenta faciunt horas duas diebus XXX. Tertio signo, idest ab XI. Kal. Mart. usque in XI. Kal. Apr. fiunt momenta LXXX., ipsaque momenta faciunt horas duas diebus XXXI. In his tribus signis in unoquoque signo tricenis diebus, & uno die addito, hoc est XCI. tot dies sunt, momenta CCXL., & ipsa momenta faciunt horas VI. a XII. Kal. Janu. usque in XI. Kal. Apr., & tunc Aequinoctium vernale diebus, noctibus, & momentis, & horis aequalibus consistit. Quarto signo, idest a X. Kal. Apr. usque in XI. Kal. Mai. fiunt momenta LXXX. & ipsa momenta faciunt horas duas diebus XXX. Quinto signo, XXXI.

idest

ideſt a X. Kal. Mai. uſque in XI. Kal. Jun. fiunt momenta LXXX., ipſaque momenta faciunt horas duas diebus XXXI. Sexto ſigno, ideſt a X. Kal. Jun. uſque in XI. Kal. Jul. fiunt momenta LXXX. horae duae diebus XXX. Et ita tribus Signis, hoc eſt ab Aequinoctio vernali uſque ad Solſtitium aeſtivum, ideſt ab XI. Kal. Apr. uſque in XI. Kal. Jul. XCI. tot dies ſunt momenta CCXL., & ipſa momenta faciunt horas VI. in VI. Signis fit ſumma ad creſcendum momentorum CCCLXXX. horarum XII.

Incipit in nocte Solſtitium aeſtivum, quod nox creſcit, & dies minuitur. Creſcunt autem in unaquaque nocte duo momenta, & medium, & ſextam partem momenti, ideſt duas tertias momenti. Septimo ſigno ideſt a X. Kal. Jul. uſque in XI. Kal. Aug. fiunt momenta LXXX. horae duae diebus XXXI. Octavo ſigno ideſt a X. Kal. Aug. uſque in XII. Kal. Septembr. fiunt momenta LXXX. horae duae, dies XXX. Nono ſigno ideſt ab X. Kal. Septemb. uſque in XII. Kal. Octobr. fiunt momenta LXXX., horae duae dies XXX. Et ita in tribus ſignis a Solſtitio aeſtivo uſque ad aequinoctium autumnale in unoquoque ſigno dies XXX., & uno addito die fiunt XCI. dies. Sunt autem momenta CCXL. horae VI. a X. Kal. Jul. uſque in XII. Kal. Octobr., & tunc Aequinoctium Autumnale diebus, & noctibus, momentis, & horis aequalibus conſiſtit. Decimo ſigno ideſt ab XI. Kal. Octobr. uſque in XII. Kal. Novemb. fiunt momenta LXXX. horae duae diebus XXX. Undecimo ſigno ideſt ab XI. Kal. Novemb. uſque in XII. Kal. Decemb. fiunt momenta LXXX. horae duae diebus XXX. Duodecimo ſigno ideſt ab XI. Kal. Decembr. uſque in XI. Kal. Jan. fiunt momenta LXXX., horae duae diebus XXX. In his tribus Signis in unoquoque ſigno tricenis diebus, & uno die addito fiunt XCI. dies, momenta CCXL. horae VI. ab XI. Kal. Jul. uſque in XI. Kal. Janu. In noctibus ad creſcendum fiunt momenta CDLXXX., horae XII. In toto anno dies CCCLXV. momenta DCCCCLX. horae XXIV.

Item de Temporibus Menſium.

XXXII. S. Auguſtinus Epiſcopus adloquitur de annis. A V. Id. Febr. uſque in V. Id. Maii tempus vernum eſt, dies ſunt XCI. A V. Id. Maj. uſque in V. Id. Aug. tempus aeſtatis eſt, dieſque ſunt XCI. A V. Id. Aug. uſque in V. Id. Novemb. tempus autumni eſt, dieſque ſunt XCII. A V. Id. Novemb. uſque in V. Id. Febr. tempus

hyemis

hyemis eſt, dieſque ſunt XCI. Decemb. Janu. Febr. hyems eſt, Mart. Apr. Maj. tempus vernum eſt. Jun. Jul. Aug. aeſtas eſt. Septemb. Octob. Novemb. tempus autumni eſt.

De Momento.

Momentum Graecum eſt. Anatholius Graecus Epiſcopus dixit: XXXIII.
Per XV. dies Sole aſcendente per ſingula momenta, ideſt per IV. in una die ab XI. Kal. Janu. uſque in XI. Kal. Apr. hora diminuitur, & dimidio. Unum verò punctum facit X. momenta. Duo puncta faciunt XX. momenta. Tria puncta faciunt XXX. momenta; Quatuor puncta faciunt XL. momenta. Iſta quadraginta momenta faciunt unam horam. Sex horae faciunt unum quadrantem. Quatuor quadrantes per quatuor annos faciunt diem, & noctem.

Item de Momentis.

Momentum a velocitate dictum eſt, quaſi motus mentis. Ni- XXXIV.
hil enim aliud velocius habemus motione mentis, ex quibus duobus nominibus momentum nomen accepit. Minutum vero dictum eſt, quaſi aliquid minutum, etenim minuo verbum activum tertiae conjugationis correptae invenitur, & exinde participia minutus minuta minutum derivantur, quod ut nomen aliquod accipitur ad parvitatem pertinens, ut per ejus etymologiam dignoſcitur. Punctus autem a punctione etymologiam nominis accepit, quia fit pungor, & inde punctus puncta punctum. Hoc autem nomen a Graecis definitur. Eſt igitur Punctum intervalli principium, & natura inſecabile, quod Graeci Atomum vocant, ideſt ita diminutum atque parviſſimum, ut ei par inveniri non poſſit unum non de numero * puncto dicitur. Interrogandus eſt denique quot momenta, vel quot minuta, aut quot puncta in unaquaque hora inveniantur. XL. vero momenta, & X. minuta, quatuor quoque puncta in unaquaque hora fiunt, quia in IV. momentis in uno minuto duo quoque minuta, & dimidium in puncto implicantur. In XXIV. horis diei, noctiſque DCCCCLX. momenta, minuta autem CCXL. puncta verò XCVI. computari dicuntur. In hebdomada verò momenta $\overline{\text{VI}}$. Mil. DCCXX. minuta MDCLXXX. puncta DCLXXI. eſſe creduntur. Sume adſpirationem, ut alii quaſi de * milite dicta, eo quod ſunt diei noctiſque limites. Lunae * a meridie uſque ad meridiem dies dictus ſit,

qui dies jucundus fit, five dividendo lucem, & tenebras dies Solis ab ortu Solis usque ad ortum diei. Numerus a numerando nomen accepit, aut de Numeria Dea. Est collectio unorum, ut Augustinus ait, qui cum duo fint finguli, & plus quatuor funt, quibus constat definitio numeri, & quo haeret numerus XC. mil. murias * initium anni Lunaris ab initio primi menfis apud Hebraeos, & ita fecundum regulam Ecclefiae. Graeci autem enumerant annum a XV. usque in XIV. praeter decemnovennalem Cycli annum, qui incipit a XIV. propter commutationem Lunae.

Item de momentis ad Biffextum.

XXXV. Momentum Graecum eft, Latinum dicitur minimum, atque angustiffimum tempus a motu fiderum dictum; eft enim extremitas horae in brevibus intervallis, cum aliquid fibi cedit, atque fuccedit. Anatholius Alexandrinus Lauditiae civitatis Graecus Epifcopus dixit: Per medium fignum, ideft per XV. partes, & fiunt XV. dies Sole afcendente per momenta, idque in unoquoque die a XII. Kal. Jan. usque in XI. Kal. Apr. afcendit unoquoque die duas partes momenti. In primo figno momenta XX. fit media hora dies XXX. In fecundo figno momenta XX. In tertio figno momenta XX. In his tribus fignis a XII. Kal. Januar. usque in XI. Kal. Apr. fiunt momenta LX. Ipfa momenta faciunt horam unam, & mediam, dies XC. a XII. Kal. Janu. usque in XI. Kal. Apr. hora diminuitur, & dimidia de tenebris crefcit in lumine. Item tria Signa a X. Kal. Apr. usque in XI. Kal. Jul. fiunt momenta LX. hora una, & media, dies XCI. Iterum tria figna a X. Kal. Jul. usque in XII. Kal. Octob. fiunt momenta LX. hora una & media, dies XCI. Itemque tria Signa ab XI. Kal. Octob. usque in XI. Kal. Janu. fiunt momenta LX. hora una, & media, dies XCII., & fiunt in anno XII. figna, dies CCCLV., momenta CCXL., & ipfa momenta faciunt horas VI., & ipfae horae faciunt unum quadrantem, quatuor quadrantes per IV. annos faciunt diem & noctem, quia VI. horae quadragies ductae faciunt horas XXIV., & ipfae horae faciunt diem, & noctem, qui additur VI. Kal. Mart.

Ad

Ad Bissextum inveniendum per XII. Signa.

Si vis cognoscere, quomodo bissextus crescit singulis annis, & menfibus, & diebus Solis cursu per XII. signa in unoquoque signo media hora ex duobus punctis, & ipsa media hora facit XX. momenta. Da unicuique diei ex XXX. diebus duas partes momenti. Secundo die momentum unum & tertiam partem momenti. Tertio die mom. II. Quarto II. & II. part. momenti. Quinto momenta III. & III. par. mom. Sexto mom. IV. Septimo mom. IV. & duas partes mom. Octavo mom. V. & III. partem momen. Nono momenta VI. Decimo mom. VI. & duas partes mom. Undecimo mom. VII. & tert. part. mom. Duodecimo die mom. VIII. Decimotertio mom. VIII., & II. partem mom. Decimo quarto mom. IX. & tertiam partem mom. Decimo quinto mom. X. Decimo sexto mom. X. & II. partes mom. Decimoseptimo mom. XI. & tertiam partem mom. Decimo octavo mom. XII. Decimonono mom. XII. & II. partem mom. Vigesimo mom. XIII. & III. partem mom. Vigesimo primo mom. XIV. Vigesimo secundo mom. XIV. & II. partem mom. Vigesimo tertio mom. XV. & III. partem mom. Vigesimo quarto mom. XVI. Vigesimo quinto mom. XVI. & II. partem mom. Vigesimo sexto mom. XVII. & III. partem mom. Vigesimo septimo mom. XVIII. Vigesimo octavo momen. XVIII. & II. partem mom. Vigesimo nono mom. XIX. & III. partem mom. Trigesimo die mom. XX. XXXVI

Haec in unoquoque Signo fit summa momentorum XX. & ipsa momenta faciunt mediam horam, & dies XXX. Secundo signo mom. XX. ex dimidia hora, ibi XXX. dies. Tertio signo mom. XX. ex dimidia hora, ibi XXX. dies, & sic de singulis. Haec XII. Signa faciunt DCCCLX. momenta. CCXL. ipsa momenta faciunt horas VI. & ipsae horae faciunt unum quadrantem in uno anno, & quadragies ductae per IV. annos faciunt horas XXIV., quod est unus dies naturalis, quem Latini bissextum vocant.

Ad quinque dies intercalares inveniendos per XII. Signa.

Si nosse vis, quomodo adcrescunt quinque dies intercalares singulis mensibus & diebus in uno anno Solis cursu per XII. Signa in unoquoque signo X. horae crescunt. Multiplico decem per decies XXXVII.

fiunt C., quia una hora decem minuta facit. Multiplica decem per decies, fiunt C. minuta. Da unicuique diei ex XXX. diebus tria minuta, & tertiam partem minuti, quia omni die ex XXX. diebus adcrescunt III. minuta, & tertia pars minuti. Primo anno p. * bissextus initium prima hora noctis in primo signo intret in Arietem in unoquoque die ex XXX. diebus crescunt tria minuta, & tertia pars minuti. Secundo die VI. momenta, & secunda pars minuti. Tertio X. minuta. Quarto XIII. minuta, & tertia pars minuti. Quinto XVI. min., & secunda pars min. Sexto XX. min. Septimo XXIII. min., & tertia pars min. Octavo XXVI., & duas partes minuti. Nono XXX. min. Decimo XXXIII. min., & tertia pars min. Undecimo XXXVI. min., & II. part. min. Duodecimo XL. min. Decimotertio XLIII. min., & tert. part. min. Decimoquarto XLVI. min. & II. part. min. Decimoquinto L. min. Decimosexto LIII. min., & III. part. min. Decimoseptimo LVI. min., & II. part. min. Decimo octavo LX. min. Undevigesimo LXIII. min., & tert. part. min. Vigesimo LXVI. min., & duas partes min. Vicesimo primo LXX. min. Vigesimo secundo LXXIII. min., & II. part. min. Vigesimo tertio LXXVI. min., & II. part. min. Vigesimo quarto LXXX. min. Vigesimo quinto LXXXIII. min. & III. part. min. Vigesimo sexto LXXXVI. min., & II. part. min. Vigesimo septimo XC. min. Vigesimo octavo XCIII. min. & III. part. min. Undetrigesimo XCVI. min. & duas partes min. Trigesimo die C. minuta.

Haecque unum Signum integrum, & fit summa centum minutorum. Ipsa minuta faciunt horas X., & XXX. dies. Similis numerus in XII. Signis; in unoquoque signo C. minuta, ipsaque minuta faciunt horas X. & XXX. dies. Haec XII. Signa faciunt dies CCCLX., horas CXX. ipsae horae faciunt minuta MCC. Partire CXX. horas per XXIV., & fiunt quinquies XXIV., quod sunt V. dies qui dicuntur Intercalares, & erunt totius anni dies CCCLXV.

De Punctis.

XXXVIII. Unus punctus quarta pars horae est. IV. puncti faciunt unam horam. Unus punctus facit X. mom. IV. puncti XL. mom. & ista XL. mom. faciunt unam horam. Et VI. horae in uno anno faciunt unum quadrantem, & IV. quadrantes in IV. annis faciunt diem, & noctem, & ipsi IV. quadrantes idest VI. quater ducti faciunt horas XXIV., & est unus dies ex XXIV. horis, qui dicitur bissextus, quia bis legitur VI. Kal. Mart.

Unus punctus facit duo minuta, & medium. Duo Puncti V. minuta. IV. puncti X. minuta. ipsa minuta faciunt unam horam. XL. puncti faciunt horas X. & faciunt ipsae horae C. minuta. Ipsa minuta quater ducta faciunt CD. minuta, quia unum minutum quater ductum facit IV. minuta. In XII. mensibus ter. quater ducta faciunt minuta MCC. Ipsa minuta quater ducta faciunt momenta MMMMDCCC. ex CCCLX. diebus in uno anno.

De Diebus anni.

Unus annus habet dies CCCLXV., & inter dies & noctes VIII. mil. DCCLX. Fac ex ipsis septem partes millenas, remanent MDCCLX. Ex ipsis fac septem partes ducentenas, remanent CCCLX. Fac ex ipsis septies quinquagenes, supersunt X. Ex his fac septies unum, supersunt tres horae, quae faciunt in IV. annis diem unum, qui additur VI. Kal. Mart. XXXIX.

De Ratione Bissexti.

Annus habet menses XII. Hebdomadas LII. & diem unum, & quando bissextus evenerit, dies duos, & habet ipse annus horas MDCCLXX., & habet punctos MXXXV., & insuper horas XL. Ipsas horas divide in VII. partes, septima pars ex ipsis horis sunt horae MCCLX., & de ipsis remanent horae tres extra portionem horarum, & ipsae tres horae faciunt bissextum. XL.

Item de Bissexto.

In mensibus XII. adcrescunt puncti XII. in anno uno, qui faciunt horas III. In alio anno horas III. In tertio horas III. In quarto anno horas III., & ipsae horae faciunt horas XII. Et VI. Kal. Mart. faciunt diem unum, & ipsam diem mensis Februarius, quando bissextus evenerit, accipit. XLI.

Item de Bissexto.

Bissextum non ob illum diem fieri, ut quidam putant, cum Josue Solem orabat stare, credendum est, quia ille dies fuit, & praeteriit. Sed ob hoc dicitur bissextus, quod in unoquoque mense XLII.

punctus

punctus unus adcreſcat. Punctus verò unus quarta pars horae eſt. Quatuor verò puncti unam horam faciunt. XII. verò puncti tres horas explent. Ergo in IV. annis quatuor ternae horae, quod ſunt XII. diem faciunt unum qui additur Februario, cumque VI. Kal. Mart. habuerit, & ut in craſtino ſic habeat. V. G. ſi hodie VI. Kal. Mart. additur ille dies, qui quarto anno expletus eſt, ut & in craſtino ſic habeat VI. Kal. Mart. Et ideo biſſextus dicitur, quia bis legitur VI. Kal. Mart.

Item de Biſſexto.

XLIII. In ſex diebus fecit mundum Deus, in ſeptimo requievit. Ergo ut plenius intelligatur compotus, vide quot horas habeat unus annus, & divide illas in ſeptem partes, quotquot remanent exinde. Primum computa dies CCC. quomodo horas decies centeni ſunt $\overline{\text{III}}$. Bis trecenteni DC. fiunt. In CCC. dies $\overline{\text{III}}$DC. fiunt. Iterum facies decem ſexagen. CXX. fiunt horae DCCXX. Iterum facies quinquies decem, fit L. & bis quinque fit X. Ecce habebis LXV. dies. Fiunt ſimul inter dies, & noctes horae in toto anno $\overline{\text{VIII}}$DCCLX. Divide illas in VII. partes. Primum facies ſepties mille, remanent MDCCLX. Iterum facies ſeptem CC. fiunt MCCCC. Iterum facies ſepties quinquagent. fiunt CCCL., remanent X. Iterum facies ſeptuag. VII. remanent III. Iſtae III. horae faciunt unum diem in IV. annis. Anni Ogdoas habet horas $\overset{\text{t}}{\overline{\text{LXX}}}$LXXX. Anni Endecas habet horas $\overset{\text{m}}{\overline{\text{XC}}}$VCCCLX. Fiunt inſimul Ogdoas & Endecas $\overset{\text{m}}{\overline{\text{CLXV}}}$DCCCC.

Item de Biſſexto.

XLIV. Quare fit Biſſextus, & quomodo fit, & quid eſſet, ſi non fuiſſet? Quare, ideſt quia non implent CCCLXV. dies Solarem annum, niſi fuiſſet quadrans. Fit quadrans per totum annum, & menſem, & diem. Primo anno incipit quadrans a ſolis ortu uſque in medium noctis. Incipit quadrans anno ſecundo a dimidio noctis uſque ad ſolis ortum. Quadrans tertio anno uſque ad ſextam horam. Quadrans quarto anno a ſexta hora uſque ad ſolis occaſum. Turbaretur ordo temporum, ſi non fuiſſet quadrans. Quadrans namque dicitur quarta pars diei naturalis, vel cujuslibet rei: & ideo quarta

pars

pars diei, quia XXIV. horis cum ſua nocte completur, ideo horas VI. quadrantem vocare ſolemus. Quare Biſſextus VI. Kal. Mart. intercaletur? Reſpondetur, ob hoc Biſſexti diem in menſe Februar. placuit intercalari Romanis, quia hic brevior ceteris extremus anni menſis erat. Verum ideo nondum explete * eo quemadmodum Aegyptii, & Graeci decurſo totius anni circulo facere volebant, & omnino deciſa lege ſua veter. initium Martii menſis a Febr. fine ſejungere, ideo non a VI. Kal. Mart. die quem terminum colentes Terminalia ſacraque XXIII. menſis ejuſdem die ſemel inſtituerant, & alium diem mutare prorſus non audebant. Sed hi ſunt * rite celebrantes unum quadrantem interponebant diem.

Item de Solſtitio, & Aequinoctio.

Solſtitia duo ſunt. Primum hyemale VIII. Kal. Janu., quo XLV. Sol ſtat, & creſcunt dies, & eſt ipſa dies Nativit. D. N. J. C. ſecundum carnem. Alterum aeſtivale VIII. Kal. Jul. quo Sol ſtat, & creſcunt noctes, & eſt in Provincia Palaeſtinae Natale S. Jo. Baptiſtae. His contraria duo Aequinoctia ſunt. Unum vernale ſecundùm Latinos VIII. Kal. Apr., ſecundum Graecos ab XI. Kal. Apr., quia S. Synodus non permittit ut illi tres dies, ideſt quinta feria, in qua Dominus a Judaeis comprehenſus eſt, & ſexta, in qua crucifixus eſt, & ſeptima Feria, quando jacuit in ſepulcro, foras terminum excludantur. Et tunc incipiunt creſcere dies. In ipſa Dominus noſter J. C. Crucifixus, & eſt Conceptio S. Dei Genitricis Mariae, quando ſalutata eſt ab Angelo. Alterum autem autumnale VIII. Kal. Octob. ex quo dies minuuntur, & fit in Macherunte Caſtello conceptio S. Jo. Baptiſtae & Martyris. In iſtis enim quatuor temporibus, ideſt vere, aeſtate, autumno, & hyeme univerſus annorum ordo currit, per quos certiſſime Conceptionis, & Nativitatis Domini, & Salvatoris noſtri, nec non S. Praecurſoris Joannis pleniſſime dignoſcuntur.

De ſaltu Lunae.

Saltum Lunae anno primo decemnovennali ponunt pro eo, XLVI. quod ideo ultimus annus decemnovennalis Epacta Lunaris decemnovennalis tunc retinens anno I. decemnovennali non XI. dies ut in caeteris annis ſolet fieri, ſed XII. dies accommodat. Et quia XXX. dierum

dierum fine volvuntur, nullae Epactae in principio ipsius ponuntur; secundo autem anno Epactas suscipit. Unde autem sumant exordium, dicendum est. Fac de anno solari, qui habet dies CCCLXV. annum communem, qui habet dies CCCLIV. hoc modo: prius subtrahe CCC. remanent LXV. Iterum tolle L. remanent XV., itemque subtrahe IV. remanent XI. Inde sumunt exordium, & inde multiplicant ceterae Epactae. Saltus autem Lunae ideo in XIX. annis protenditur, quia sicut solis cursui adcrescit dies, quae fit per puncta, & momenta, & quadrantes, quae in IV. annis facit bissextum, ita per Lunae cursum XIX. annis decrescit nox, quae facit Lunae saltum; Luna enim tardiorem habet cursum, quam sol, quia sol propter velocitatem sui cursus ab ea prolongat spatium.

De Lunae cursu.

XLVII. Omnes igitur Lunares cursus secundum Hebraeorum Aegyptiorumque supputationem potest facere juxta naturalem cursum per singulos menses dies XXIX., & semissem, & dimidium horae, & X. paene momenta. Omnis namque dies & Lunae computatione, non eodem numero cum mane incipit, ad vesperam finit, quae dies quae * mane in Luna minus ad * sexta, & dimidium horae horam XIV. adnumeratur. Idem vesperam * XIV. invenitur. in quo manifestè dicere videtur in XXIX. diebus, & semisse, idest VI. horis, & dimidio horae, idest XX. momentis Lunarem cursum finiri, ad ditis tamen ut supra dictum est X. paene momentis, & tunc ad alteram Lunam incipit prima. Kalendae à Calendo dictae, vel a calo idest voco. Astrologus vocabat populum, ut viderent ascensionem Lunae, idest initium primae Lunae, vel stellarum cursum, quae ante, vel quae retro currerent. Nonae, idest nundinae, negotium, mercatum. Inter IV. Non. vel VI. Non. ideo diviserunt, ut non scirent Latrones mercatum illorum, quando esse deberet, quia reponebant se in silvis, & in secretis locis juxta viam, & venientes ad mercatum occidebant, vel praedabant. Idus, idest ab edendo dictae, vel species mensis sequentis. Per ann. VIII. in Nicaena synodo computaverunt XIV. Lun. & iterum per annum XVIII. computaverunt sine quadrante, & non revertebantur in se nisi in annum * addidissent, nec concordabat Solis cursus cum Lunae cursu, & ideo in Ogdoadem, & Endecadem diviserunt circulum decennovennalem. Indictio dicta juxta censum Romanorum, & non juxta V. dies intercalares

calares Aegyptiorum. Indictiones VIII. Kal. Apr. incipiunt in capite annorum * V. Romam reveniebant semper cum censu, capite autem XV. revertebantur in primum ordinem. Si autem de auro esset forma Caesaris, aurum dabant, si argentum, argentum, si aes, aes erat.

De interrogatione XIX. annorum Cycli.

Prima igitur ratione debeas interrogare de XIX. annorum cyclo, secundo quomodo Luna per Kal. mensium. Tertio qualiter Luna in suo mense habeat numerum. Quarto quali die & Luna sit Paschalis solemnitas. Quinto quomodo Pascha memoriter computandum. Sexto de Lunae accensione, & Solis descensione. Septimo responsum his qui discordant in Paschae compoto. Licet omnis homo quoad compunctionem cordis, salutemque animae pertinet, haec debet meditari. Quae compotum scire vult, debet instare, qualiter Sancti viri in Paschali Dominica Resurrectionis festivo ordine celebranda inquirentes pervenerint. Non est igitur hoc otiosum scire, vel quemadmodum illi cyclum scripserunt, & ad ipsam intelligentiam pervenerunt. XLVIII.

De Mensibus.

Quibus modis dicuntur Menses IV. quomodo sub Idolis, sub rebus, sub Regibus, sub numeris. Januarius quibus modis dicitur? duobus, sub Idolo, & sub re. Sub Idolo dicitur eo quod a Jano pagano accepit nomen, & bifrons fuit. Et sub re dicitur, quia sicut homo ingreditur per ostium in domo, ita anni ingrediuntur per istum Januarium. Febr. quibus modis dicitur? duobus, sub idolo, & sub re. Sub Idolo erat generatio, quae appellabatur Luperci, vel Lurconis, quia omnes immunditiae, quae per totum annum fiebant, vel lavabant eorum corpora, nisi tantum in istum Februarium, & sic febrizabant in aqua frigida. Et sub re dicitur, eo quod omnes creaturae Dei omnes conjunguntur in eo. Martius sub idolo accepit nomen, & a Marso pagano, ita & dies Martis. Aprilis sub re dicitur, & ab aperiendo dicitur eo quod aperit mundum, & floret in eo. Majus a Maja matre Mercurii accepit nomen, vel a Majorum sapientia Romanorum. Junius a Juniorum sapientia Romanorum. Julius Caesar, & Augustus ad dignitatem acceperunt no- XLIX.

 mina,

mina. Sept. Oct. Nov. & Decemb. a numero acceperunt nomina. Sept. quia septimus a mense Martio; Octob. quia octavus; Nov. quia nonus; & Decemb. eo quod decimus, & imber pluviae est.

De Luna Paschali.

L. Luna in Pascha non potest fieri minor, quam XV., major quam XXI. In Quadragesima verò minor non potest fieri quam III. nec major quam IX., nisi Bissextus evenerit. in Rogationibus minor non potest fieri, quam XXII. nec major quam XXVIII. In Pentecoste minor non potest fieri, quam Quinta, nec major quam XI. Si fuerit in Pascha Luna XV. in Quadragesima erit III. in Rogationibus XXII. in Pentecoste V. Et quantos dies creverit in Pascha, tantos crescit in Quadrag. similiter in Rogation. seu in Pentecoste.

Argumentum ad initium Quadragesimae inveniendum.

LI. Quantos dies Pascha fuerit ante prid. Kal. Mart., in Febr. habebis Quadragesimam, & quantos dies post prid. Id. Apr. habueris Pascha, tantos dies post Kal. Mart. habebis Quadragesimam, Et si prid. Id. Apr. habueris Pascha, Kal. Mart. habebis Quadragesimam.

Item ad Rogationes inveniendas.

LII. Quantos dies ante Kal. Apr. habueris Pascha, tantos dies ante Non. Maj. habebis Rogationes. Et quantos dies prid. Kal. Apr. habueris Pascha, tantos dies prid. Non. Maj. habebis Rogationes, & si evenerit ut Kal. Apr. habueris Pascha, Non. Maj. habebis Rogationes.

Item ad Pentecostem inveniendam.

LIII. Quantos dies ante Kal. Apr. habueris Pascha, tantos dies ante XIII. Kal. Jun. habebis Pentecostem, & quantos dies prid. Kal. Apr. habueris Pascha, tantos dies post XIII. Kal. Jun. habebis Pentecostem. Et si evenerit ut Kal. Apr. habueris Pascha. XIII. Kal. Jun. habebis Pentecostem.

De Suppotationibus.

Subpotatio Euſebii, Hieronymi ab Adam, uſque ad Diluvium LIV.
anni $\overset{m}{\text{II}}$CCLII. A diluvio uſque ad Abraham anni CMXLII. Ab Abraham uſque ad Moyſen anni DV. a Moyſe uſque ad Salomonem, & primam aedificationem templi, anni CDLXXXVIII. In * ſecundum minorem quae tertius Regnorum liber continet jam juxta judicium anni DCL. A Salomone uſque ad inſtaurationem templi quae ſub Dario Rege facta, colliguntur anni DXII. Porro a Dario uſque ad praedicationem D. N. J. C., & uſque ad XV. annum Tiberii primus * explentur anni DXLVIII. Itaque fiunt ſimul ab Adam uſque ad praedicationem Chriſti & XV. Tiberii anni * $\overset{m}{\bar{\text{V}}}$CCXXVIII. Aetas proprie duobus modis dicitur; aut enim homines ſic infantia, juventus, ſenectus. Aut mundi ab Adam uſque ad Noe. Secunda a Noe uſque ad Abraham. Tertia ad Abraham uſque ad David. Quarta a David uſque ad tranſmigrationem Judaeae in Babyloniam. Quinta deinde uſque ad adventum Salvatoris. Sexta quae nunc agitur uſque quo mundus iſte finiatur.

Si vis ſcire annos ab initio mundi multiplica quindecies, CCCC. & XV. & X. & XV. IX. Adde indictionem ejuſdem anni, & partire per XV. partem.

De Termino Paſchali.

Si vis invenire ſubito, quotus terminus Paſchalis ſit, ſi in LV.
menſe Martio evenerit terminus, tene de martio regulares XXXVI. ſubtrahe Epactam Lunarem ipſius anni, & quotquot dies poſt ſubtractam Epactam de ipſo numero remanſerunt, collige numero in articulis, & in quo datarum evenerit, talem habebis terminum. Si autem in menſe Aprili terminus incurrerit, tene de Aprili regulares XXXV., & de ipſis regularibus XXXV. Eodem modo calculabis, quo ſuperius diximus. Quod ſi Menſe Martio poſt deductam Epactam XXX. tantum remanſerint, XXX. die Kal. Mart., ideſt III. Kal. Apr. habebis terminum. Incipiente autem anno primo Decemnovennali in menſe Apr. Epactam minime habes, quod recedas de ipſis regularibus XXXV. De Aprili recede XXX., remanent V.

Quinto die de menſe Apr. ideſt Non. Apr. habebis terminum, & ſic omnibus annis.

De Hebdomada.

LVI. Hebdomada apud Graecos, & Romanos VII. dierum curſu peragitur. Apud Hebraeos autem VII. anni ſunt. Declarat hoc Daniel de hebdomadibus. Hebdomada autem feriis conſtat. Feria quoque a fando dicta, quaſi fari, eo quod in creatione mundi per ſingulos dies dixit Deus: Fiat. Item quia dies Sabbati ab initio feriatus habetur, inde dies Solis prima Feria nuncupatur, quia primus eſt a Feria. Item Luna perinde ſecunda Feria, quia ſecundus eſt a Feria, ideſt a Sabbato, quod eſt feriatum. Sic & ceteri dies alii ex numero ſumpſerunt vocabula. Apud Romanos autem hi dies a planetis, ideſt erraticis ſtellis nomina acceperunt. Primus enim dies a Sole vocatus, qui princeps eſt omnium ſiderum, ſicut & idem dies caput eſt cunctorum dierum. Secundus a Luna, quae Soli ſplendore proxima eſt, & magnitudine, atque ex eo nutrit lumen. Tertius a ſtella Martis, quae Veſper vocatur. Quartus a ſtella Mercurii, quam quidam candidum circulum dicunt. Quintus a ſtella Jovis, quam Feton dicunt. Sextus ab ſtella Veneris, quam Luciferum aſſerunt, quae inter ſidera plus lucis habet. Septimus a ſtella Saturni, quae * ſexto coelo collocata XXX. * annis fertur explere curſum ſuum. Proinde autem Gentiles ex his ſeptem ſtellis nomina diebus dederunt, eo quod per eoſdem aliquid ſibi effici exiſtimarent dicentes: habere ex Sole ſpiritum, ex Luna corpus, ex Mercurio linguam, & ſapientiam, ex Venere voluntatem, ex Marte fervorem, ex Jove temperantiam, ex Saturno tarditatem. Talis quippe extitit Gentilium ſtultitia, qui ſibi finxerunt tam ridiculoſa figmenta.

Item de Hebdomada.

LVII. Hebdomada dicta eſt a Graeca appellatione, quaſi Hebdom a numero VII. dierum dicta. Hebdomada enim apud Graecos VII. adeſt * dies Veteres dicebant. Inde dicitur Hebdomada, & reliquae hebdomadae. Apud Graecos & Latinos ſeptem dierum curſu peragitur, apud Hebraeos VII. annis dicebant. Hoc Daniel de Septuaginta Hebdomadibus, ideſt ab exitu ſermonis, & exultationis captivitatis de Babylonia ſub Eſdra, & Nimian, & Zorobabel ſeptuaginta Hebdomadae.

madae. ideſt ſeptem vicibus ſeptuaginta anni ſunt, quae efficiunt CDXC., quod ſpatium fuit a reditu captivitatis Babyloniae uſque ad Nativitatem Chriſti. Et idcirco ſeptem diebus Hebdomada completur, quoniam ſcilicet univerſitatem creaturarum VI. diebus Deus operatus eſt, in ſeptimo requievit. Prima die condidit lucem, ſecunda firmamentum, tertia mare & terras, quarta ſidera, ideſt Solem & Lunam, quinta volucres & reptilia, ſexta hominem ad imaginem, & ſimilitudinem ſuam, ſeptima die requievit ab omnibus operibus ſuis. Nomina dierum Hebdomadae ſecundum Hebraeos duobus modis dicuntur, ideſt ordinem, & requiem, hoc modo. Prima Sabbati, ſecunda, tertia, quarta, quinta, ſexta Sabbati, Sabbatum. Secundum Graecos dictione, & ordine nuncupantur hoc modo. Prima feria, ſecunda, tertia, quarta, quinta, ſexta, ſeptima feria. Secundum Latinos a diis Gentilium & reliquiae nominantur. Habuerunt enim duos Deos coeleſtes, & quinque terrenos. Martem patrem Romuli, Mercurium Eloquentiae, & ingenii dominum, Jovem virtutis, & humor * ejus idolum, Venerem libidinis, concupiſcentiae, & omnis turpitudinis inventricem. Saturnum patrem Jovis, frugum, & ventorum moderatorem. His deluſa erroribus vetuſta Gentilitas, quae propter frequentiam uſitandi nomina Deorum diebus ſaeculi impoſuerunt. Sed propter eorum confuſionem haec ipſa nomina Chriſtiani non mutaverunt, ut cum ſingulis diebus nominantur, ſingulis horis deſpiciantur tam ipſi, quam & cultores eorum.

Item de Menſibus.

Menſis a menſura quadam nomen accepit, quoniam omnis menſis ſecundum Lunae curſum XXIX. diebus, & ſemiſſe menſuratur. LVIII.
Menſes primitus in Lunari curſu reperti ſunt, & ab Hebraeis haec obſervatio primitus abſtracta eſt, apud illos enim primum Kalendae, & Neomeniae dictae ſunt. Menes enim apud Hebraeos Luna, vel Neomenia dicitur. Inde Neomenias novae Lunae obſervatione celebrant. Deinde apud Latinos Menſes Solares reperti ſunt. Arcades enim annum ſuum tribus menſibus numerabant, ideſt in nomine CXX. & uno diebus computabant. Archanenſes verò ſex, ideſt ſingulos menſes LXII. diebus computabant. Graeci reliqui CCCLIV. annum proprium computabant. Incipiebat a Martio, computabatur menſibus XI. Romani verò auctore Romulo annum ſuum X. menſibus

fibus computabant. Incipiebant a Martio menfe, perficiebatur a Decembrio menfe diebus CCCI. Symphronius autem adjunxit unum menfem, qui dicebatur Februarius, qui & modò Februarus dicitur, & computabant annum CCCXXII. diebus. Aurelius Clepa addit menfem XXX. dierum, quem Graeci Afronitem vocant, quem nos Aprilium dicimus, & computabatur annus hoc modo CCCLXIV. diebus. Numa Pompilius addidit unum diem in honorem paris numeri, & annum XII. menfibus, & quatuor temporibus per incifionem duorum folftitiorum, & duorum aequinoctiorum in numerando diftinxit. Nomina menfium fecundum Aegyptios ita dicuntur: Dius, Apollonius, & Dyneus, Filifteus, Diftreus, Artemifius, Pharemoneus, Laus, Scurpeus, Iperventius.

Item de Menfibus.

LIX. Menfis eft luminis Lunaris circuitus, ac redintegratio, five nova ad novam, in cujus figura plerumque hujus vitae curfus intelligitur, quae fuis incrementis quafi menfis peragitur, eodem * nationibus fuis certiffimis terminatur. Menfem autem antiqui definierunt: quamdiu Zodiacum circulum perducit. Antiqui autem Gentiles Menfibus nomina quaedam ex Diis fuis, quaedam ex caufis fuis, quaedam verò ex numero impofuerunt, incipientes a Martio, quia ex ipfo anni orientis ordinem fervaverunt. Hunc enim Martium propter honorem Romuli fic appellaverunt, quia Martis filium eum crediderunt. Aprilem verò nullo Deorum fuorum nomine, fed de re propria, quafi Aprilem nominaverunt, eo quod tunc primum germina aperiantur in florem. Inde Menfem Majum pro Maja Mercurii matre, quam Deam aeftimaverunt, vel propter majores. Deinde Junium a Junone, quam fororem, vel conjugem Jovis fuiffe teftantur. Alii autem ficut majoribus, ita pro junioribus Junium vocari dixerunt. Item Julium a Julio Caefare, Auguftum vero ab Augufto Caefare Octaviano vocari dixerunt. Nam prius Julius Quinctilis, & Auguftus Sextilis vocabantur, fed eorum nomine a Caefaribus Julio, & Augufto funt commutata. Jam September, quod feptimus fit a Martio, qui eft principium Veris, fimiliter quoque October, November, & December ex numero imbrium atque aeris acceperunt vocabulum. Porro Januarium ex nomine Jani vocaverunt, fed fpecialiter Januarius appellatur, eo quod janua fit anni, atque principium. Februarium autem a Febribus Lupercorum facris appella-

appellarunt. Apud antiquos itaque Latinos X. mensibus cursus anni computabatur, sed Januarium Romani, Februarium verò Numa Pompilius addidit, atque in XII. menses distinxit. Plerique autem asserunt Cyminum Sabinorum Regem prius annum in mensibus divisisse Id. Kal. & intercalares dies instituisse; in Codicibus autem sanctarum Scripturarum XII. menses fuisse in anno etiam ante diluvium ostenduntur: Sic enim ibi legitur: *Aqua autem minuebatur usque ad undecimum mensem. Undecimo autem mense prima die mensis apparuerunt cacumina montium*, sic enim tunc menses denumerabantur, non sicut nunc, hos enim Kal. & Idus, illos vero Luna finita concludebat. Kalendae a colendo dictae, apud antiquos enim semper mensium principia celebrabantur. Idus quoque dictae a diebus, & Nonae a nundinis. Menses autem apud Latinos ex Kal. sumunt principium. Apud Hebraeos ex Lunae nascentis recursu. Apud Aegyptios autem principia mensium esse ante Kal. III. aut II. dies pronunciantur. Annum autem quasi quidam anum dici putant, idest Cyclum, unde anuli dicti sunt diminutivè. Principium anni alii ab Roma putant, ut populi Romani, alii ab Aequinoctio vernali, ut Hebraei, alii a Solstitio, ut Graeci, alii ab Autumno, ut Aegyptii. Æra a die Kal. Januar. adcrescit. Bissextus autem a VI. Non. Mart. usque ad diem Kal. Jun. Lunae cursu proponitur. Annus Aegyptiorum sine bissextis habet initium VII. Kal. Septemb., cum bissextus autem annus evenerit, ut * Kal., ut supra Scripturarum. Solstitium autem dicitur quasi Solis statio. Aequinoctium vero, quod tunc dies & nox in aequitatem horarum duodenarum revertantur, coaequatis spatiis suis. Solstitium aestivum ideo lampas dicitur, eo quod ex eo infundat diem lampas Solis, claritatem majorem accipiat, caloremque novum advenientis aestatis.

Item de Mensibus.

Sini ut hii * menses Aegyptiaci, Orientales, Mauri, & Graeci, Macedones, Alexandrini, Asiani, Persae, Medi, Chaldaei non numerant dies Mensium per Kal., & Non., & Idus, sed his Romani praejudicant. Sed Graeci, & hi supradicti omnes XII. menses habent, & sub mense eorum dies XXX. semper praeter Aegyptios concordant omnes. In eodem mense bis, & in Sole * Lunae exceptis Aegyptiis, qui XIII. menses faciunt, decimo tertio mense de V. diebus remanentibus completo Agusto * ann. III. sine bissexto, LX.

& III.

& III. anno cum intret bissextus, sex dies adhuc de Agusto remanent propter bissextum, & fit iste mensis decimus tertius VI. dierum, quos dies vocant Aegyptii Epagomenas, idest Latinè concurrentes.

Item de Mensibus, & Lunae longitudine.

LXI. Menses quoque Lunae secundum Latinos longitudine dispares; VI. longi, & VI. breves per omnem * communium Lunae longe in anno Embolismali simul cum Luna Embolismus, & dies bissextus, in eumdem annum conveniunt. Ut si Luna trigesima in Kal. Janu., & Luna ipsius Janu. trigesima, & Luna Februar. pro bissexto trigesima computabitur. Et Luna Mart. semper trigesima secundum Latinos. Sed quod dicimus Lunares menses longitudine dispares secundum numerum, non secundum naturam omnes Lunae mensis aequales sunt. Unde apud Hebraeos omnes menses XXIX., & semissem semper habent aetates, V. G. si accendatur Luna media die, & ejusdem dies quatuor hebdomadibus in medio expletis, altera media die XXIX. Luna * esse deinde semis usque in medium noctis. una enim vice apud Hebraeos media die, altera mensis vice media nocte accenditur Luna. Sed parum Romani ab Hebraeis discrepant, non enim multum distat, si in altera Luna diem integrum adiicias, an duos menses dividens aequas partes utriusque distribuas. Cum autem media die Luna accenditur, locus accensionis medium Austri adfirmatur. Cum vero media nocte illuminatur, in medio Septemtrionis, sed ignito coeli loco inluminari traditur. In duobus horis apud Hebraeos Luna accenditur, idest in media hora post VI., & in medio noctis apud Romanos quibus videatur altera Luna trigesima, altera XXIX. post VII. accenditur. Quia facilius est apud eos ad tenendam rationem unum imponere diem, qui efficit XXX. Ideo Aquilonares hanc regulam non observant, quia consequens est apud eos, ut mensis XXXI. die Luna XXX., mensis XXX. die Luna XXIX. habet. Sed si hoc dixerimus propter praeparationem bissexti vel Solis accensio variatur, ut in toto coeli orbe circulo, quo Luna currit, nullum locum arbitremur ejus accensione vacare Luna longa XXX. Luna brevis XXIX. Luna Janu. trigesima, Luna Febr. XXIX., sic & omnes Menses. Sed Lunas mensis adsignare magis traditione magistrorum, & maxime Latinorum, quam literis divulgatum est. Aegyptios autem Lunae narrat litera singulas Lunas singulis mensibus distribuere. Necesse est vero Lectorem

rem scire quamlibet Lunam cuilibet mensi adscribat, utrumque in eo accenditur, an illo in quo ea extinguitur. Nam si semper Kalendis mensium Lunae deficere essent solitae, & semper in Kal. mensium primae Lunae compotibus praebere, & alterius mensis Luna in alterum non vagaretur, profecto quaestio solubilis foret, & ea Luna quae in eodem mense extinguitur, & accenditur ejusdem mensis esse definirent. Sed quod esse in Kal. Mensium, & reliquis in exordio mensis diebus Lunae deficiunt, & Lunae accenduntur immobili ratione defigitur, ut Luna quaelibet, in quo mense defecerit, & non inlustraverit, de eodem mense nisi unum diem tantum mense ipsius erit Luna, excepta Luna Embolimaea, quae XIII. sine mense vel Luna mensibus non deputatur, dum sit mensis, in quo duos * extinctionis fiunt, & mensis sine extinctione invenitur.

De Mense, & interrogatione Lunae.

Dic de unoquoque mense Luna quot dies habet, & qualiter LXII. menses Solares numerantur. Diximus namque unoquoque mense Lunam habere dies XXIX., & dimidium, & ob hoc in una Lunatione XXIX. sequente autem die jam prima numeratur; altera verò Lunatione cum illa alia medietate, quae relicta fuerat numeratur Luna trigesima, etiam sequenti die prima, sic per totum annum uno mense Luna XXIX., alio mense trigesima, sicque fit ut VI. menses Luna numeretur usque XXIX. Sex autem alii menses usque Luna trigesima, & in capite anni Solaris inde fertur habere Luna minus dies XI., idest sex superius memoratos, & V. qui ad mensem Solarem adduntur supra trigenos dies. Et cum ergo Lunae XIII. mense, idest dies XI ad annos Solares implendos fuerint adjuncti, restant de eodem mense Lunae dies XIX. Et hinc Embolismorum ratio probatur existere, quod communium annorum videtur damna subplere, usque expleto Decemnovennali cursu conveniunt in unum. Hoc quoque non est admittendum, quod in illo Solari, in quo Luna incipit accendi, si habet dies XXXI., tunc dicitur Luna XXX., in illo verò, qui habet minus, quam XXXI., tunc dicitur XXIX., & inde prima, nisi quando in Kal. Aug. fuerit XXIX., quod ceteris rationibus intermisso die noscitur addere, vel minuere. Ipsum quoque numerum clare noscitur, quibus mensibus XXXI. dies habere dicitur. Scilicet Janu., & Mart., Maj., Jul., Octob., ceteri verò IV. Non. & cuncti VIII. Id.

Item de Mensibus quot horas habeant in die, & nocte.

LXIII. Aprilis, & Sept. habent horas in nocte XII., in die XII. Majus, & Augustus horas in nocte XI., in die XIII. Junius, & Julius horas in nocte IX., in die XV. October, & Martius horas in nocte XIII., in die XI. November, & Febr. horas in nocte XIV., in die X. Decemb. & Jan. horas in nocte XV., & in die IX.

Item de Mensibus.

LXIV. Januar. IV. Non. XIX. dies XXXI., Luna XXX. Febr. IV. Non. XVI. dies XXVIII. Luna XXIX. Mart. VI. Non. XVII. dies XXXI. Luna XXX. Apr. IV. Non. XVIII. Dies XXX. Luna XXIX. Majus VI. Non. XVII. dies XXXI. Luna XXX. Junius IV. Non. XVIII. dies XXX. Luna XXIX. Julius VI. Non. XVII. dies XXXI. Luna XXX. Augustus IV. Non. XIX. dies XXXI. Luna XXIX. September IV. Non. XIX. dies XXX. Luna XXX. Octob. VI. Non. XVII. dies XXXI. Luna XXIX. Novemb. IV. Non. XVIII. dies XXX. Luna XXX. Decemb. IV. Non. XIX. dies. Luna XXIX.

De Punctis Lunae.

LXV. Luna prima IV. punctis lucet, idest XL. momentis.
Luna II. una hora. & III. punct.
Luna III. duab. horis & II. punct.
Luna IV. trib. horis, & I. punct.
Luna V. quatuor horis lucet.
Luna VI. quatuor horis, & IV. punct.
Luna VII. V. hor. & III. punct.
Luna VIII. VI. hor. & II. punct.
Luna IX. VII. hor. & I. punct.
Luna X. VIII. hor. lucet.
Luna XI. VIII. hor. & IV. punct.
Luna XII. IX. hor. & III. punct.
Luna XIII. X. hor. & II. punct.
Luna XIV. XI. hor. & I. punct.
Luna XV. LX. puncta, idest XII. horas.
Luna XVI. XI. hor. & I. punct.
Luna XVII. X. hor. & II. punct.
Luna XVIII. IX. hor. & II. punct.
Luna XIX. VIII. hor. & IV. punct.
Luna XX. VIII. hor. lucet.
Luna XXI. VII. hor. & I. punct.
Luna XXII. VI. hor. & II. punct.
Luna XXIII. V. hor. & III. punct.
Luna XXIV. IV. hor. & IV. punct.
Luna XXV. IV. hor. lucet.
Luna XXVI. III. hor. & I. punct.
Luna XXVII. II. hor. & II. punct.
Luna XXVIII. I. hor. & III. punct.
Luna XXIX. IV. punct. habet.
Luna XXX. II. punctis crescit, & II. decrescit.

Dic

Dic mihi quot horas lucet Luna, vel quot punctos habet Luna, quibus partibus hoc reperiri possit. Quare per IV. partem multiplicas ipsam Lunam: quia quarta die factus est Sol, & Luna. Quare per quintam dividis, & quinque puncti unam horam explicant.

De Numeris.

Numerus apud Hebraeos, Chaldaeos, & Syros Mina dicitur, cum Graecis Arithmus nuncupabatur, apud Aegyptios Laterculus, penes Macedones Calculus, cum Latinis compotus, Ema cum Hebraeis, apud Graecos Emera, penes Latinos dies. Libia in Hebraeo, Nicta in Graeco, nox apud Latinos. Primus apud Gentiles dies nominatur a Sole, secundus a Luna, tertius a Marte, quartus a Mercurio, quintus a Jove, sextus a Venere, septimus a Saturno. LXVI.

De Annis naturalibus, & magnis seu solstitialibus.

Annus naturalis est, ut cum se Soli Luna subponit, ut inter orbem Solis, & oculos nostros media facta tenebras totius orbis efficiat, quod dicitur Eclipsis. LXVII.

Annus Magnus dicitur, quando omnia sidera certis temporibus, numerisque completis ad suum locum, vel ordinem revertuntur, quem annum antiqui finire, vel adimplere dixerunt.

Annus Solstitialis est cum Sol expleto per omnia signa circuitu in id, unde principium cursus sui sumpsit, recurrit. Ipse est Solaris annus, vel civilis, qui diebus CCCLXV. peragitur.

De incendio Lunae.

Incenduntur Lunae CCXXV. certis computatis minutis, idest X. paene minuta in unaquaque hora per singula continent momenta X. Ita dies & nox raro diminuitur, donec in fine anni XIV. id efficiunt. Sic mutatio Lunae intelligitur per XIX. annos. LXVIII

De die Solis Orientis.

Dies est Solis Orientis praesentia, quousque ad occasum perveniat. Dies autem geminatur appellari solet propriè a Solis ortu usque quo veniat ad occasum, spatie, * die duo sunt inter diurnum, LXIX.

 & no-

& nocturnum, & est dies horarum XII. Partes abusivae diei III. sunt, mane, meridies, & suprema. Initia diei alii a Solis ortu putant, ab occasu, alii a media nocte. Nam Chaldaei a Solis ortu diei initium faciunt, totum id spatium hi diem appellantes. Aegyptii autem ex initio noctis sequentis diei originem trahunt. Romani autem a medio noctis initium oriri diei volunt, & in medio noctis finiri. Fasti dies sunt, quibus fatur, idest dicitur, ut nefasti quibus non dicitur. Feriati dies, in quibus res divina fit, & abstinere homines a litibus oportet. Profesti dies Festis contrarii, idest sine religione. Atri dies sunt, qui & communes vocantur. Siderales, in quibus sidera moventur, & homines a navigationibus excluduntur, isti continuo XXX. Praeliares, quibus fas est hostem bello lacessere. Intercalares dies sunt V. qui juxta Aegyptios supersunt XII. mensibus, & incipiunt IX. Kal. Sept. & V. Kal. memoratarum finiuntur. Dies Epactarum sunt XI., qui per singulos annos ad cursum Lunarem adcrescunt. Nam in anno XII. Lunae CCCLIV. dies habent, remanent ad cursum anni Solaris dies XI., quos Epactas Aegyptii vocavere, pro eo quod ad inveniendam Lunam per totum annum adiiciantur. Solstitiales dies sunt, in quibus Sol stat, crescente spatio dierum, vel noctium. Aequinoctiales dies sunt, in quibus dies, & nox in aequalibus horarum spatiis concordant, seu evolvuntur. Nox est Solis absentia, quamdiu ab occasu rursus ad ortum recurrat. Noctem autem umbram fieri terrae tamquam datum ad requiem corporis credimus, non ad alicujus operis officium; nox autem a nocendo dicta, eo quod oculis noceat.

De Die.

LXX. Dies est prima creaturarum, ostensio rerum, comes Solis. Item dies Solis praesentia, quousque ad ortum perveniat. Isidorus dicit: *Dies geminè appellari solet, proprie ab ortu Solis, donec rursus oriatur, abusive vero ab ortu Solis, usque quo ad occasum perveniat, quae ideo dies dicta est a dividendo lucem a tenebris.* Item Phragonus dicit: *Sol super terram dies est, Sol sub terra nox est. Initia dierum IV. sunt secundum Hebraeos; ab ortu Solis dies. In principio operum Domini*, & reliqua. Secundum Chaldaeos a medio die. Secundum Graecos, & Aegyptios ab ortu stellarum. Secundum Romanos a media nocte. Ab ortu Solis Hebraei computant propter Physicam scientiam rerum, quia natura creaturarum a lumine initium

tium sumpsit. Prima enim die condidit lucem testimonio Moysis: *Fiat lux, & facta est lux.* Chaldaei ideo a media die incipiunt, quia cursum Lunae observant, quae assiduè circa mediam diem accenditur, & extinguitur. Aegyptii vero quia Astrologi sunt, & circulum siderum observant, a vespere & ortu stellarum incipiunt, quarum cursus, & tempora observant. Romani a media nocte incipiunt, sequentes illud, quod scriptum est: *Media nocte factus est Mundus, & media nocte iterum destruetur.* Et in Evangelio: *Media nocte clamor factus est*, & reliqua. Et iterum: *Sicut fur in nocte, ita veniet.* Partes diei tres sunt, mane, meridies, suprema. Mane dictum est a manibus Infernorum Diis, qui res ad gaudendas fruges distillant, quorum * conversata Luna ad terram est. Vel mane a Manibus diis, quos antiqua Gentilitas oriente colebat. Vel mane a Mano dictum est, quod veteres Latini bonum dicebant, ut Isidorus meminit. *Mane a Mano*, & reliqua. Meridies, quasi medies, hoc est medius dies; tunc enim purior micat lux, quando Sol medio coelo rutilat, & totum orbem pari claritate inlustrat. Vel meridies, quasi meridios, quia tunc purior micat aether; merum enim purum dicitur. Suprema dicta est pars diei novissima, quia superest ultima. Tunc dies ad Vesperum supprimitur, quando nubilosae noctis caligine obumbratur. Mane ab ortu solis usque ad horam quartam dicitur, quod ut quadrans artificialis. Meridies V. VI. VII. VIII. horam tenet. Suprema IX. X. XI. XII. horam obtinere videtur.

De Nocte.

Nox est obscuritas mundi, Latibulum, requies vivorum. Nox dicta est a nocendo, eo quod obtutibus nocet humanis, vel quia fures, & bestiae in ea noceant. Vel quia negotiis, & laboribus humanis nocere, vel impedire videtur. Vel quia ab Etymologia Graeca nomen accepit; nictus enim Graeci, noctem Latini dixerunt, ut in Psalmis legitur: *in merasce nictus*, idest, die ac nocte. Partes noctis sex sunt: Vesper, crepusculum, conticinium, intempestivum, gallicinium, matutinum. Vesperum dictum est a stella Occidentali, quae Vesper vocatur, & ipsa stella ab Hesperia regione nomen adsumpsit, mutata u pro h. vesper dicitur. Hesperia autem dicta est pridiem Spania ab Hespero * regionis filio, qui hanc regionem bellicis virtutibus subjugavit. Et hanc stellam nautae, ne nocturna in LXXI.

naviga-

navigatione oberrarent, navigantes a Gallograecia obſervabant. Hanc ſtellam alii ferunt uno anno Solem praecedere, cum Lucifero lumen matutinum aequalibus radiis praeclarare, & duobus annis poſt in occaſu Solis remanere. Mutato nomine Veſper nominatur, cum Lucifero vero Lucifer dicitur. Crepuſculum dictum eſt nocturni temporis ſpatium a crepero, ideſt commixtione tenebrarum, & luminis, quia Graeci diaſodi nominant, ideſt dubitantia inter exceſſum diei, & introitum noctis, aut exitum noctis, & introitum diei; & ob hoc dubium, quia ſi quis expergefactus fuerit a ſomni gravitudine in hoc tempore incertum ſe putat eſſe, utrum tranſacto noctis ſpatio ad diei claritatem pervenerit, aut exacto die ad initium noctis perducit. Conticinium, hoc eſt ſilentium; conticeſcere enim ſilere eſt, quia in ipſo tempore omnes tacent, & ſilent, & primi ſomni gratia adgravantur. Intempeſtivum, medium, & inactuoſum ſpatium noctis, tempus, quando nihil agi poteſt, & omnia ſopore quieta ſunt. Gallicinium dictum eſt a clangore volucrum nuncupatum quaſi gallicanium, propter gallos, videlicet lucis praenuncios, & hoc tempus antelucinium dicitur, quia galli antelucani nuncupantur, eo quod naturaliter praeconio, & plauſu alarum Lucis adventum praenunciant. Matutinum dictum eſt noctis tempus a maturitate lucis accedente die, recedente Aurora. Aurora dicta eſt, quaſi Eurora ab Euro vento dicta, quia in ipſa hora Euri ſpiramen ad excitandas fruges ab Auſtro emittitur. Inter veſperum, & veſperam, & veſperem hoc intereſt, quia veſperum diei, veſpera inclinatio Solis ad occaſum, veſper uniuſcujuſque rei conſummatio veſpere nuncupatur. Haec ſunt VI. ſpatia noctis, & binas horas obtinent.

De XIV. Luna Paſchali.

LXXII. Si vis ſcire quibus annis noni decimi circuli Martio menſe XIV. Luna Paſchalis incurrat, hoc eſt anno II. V. VII. X. XIII. XVI. & XVIII. Hos ſupraſcriptos VII. in Martio menſe reperies; reſiduos vero XII. ſecundum regulam ſubter adnexam Aprili menſe indubitanter calculabis.

Item de XIV. Luna Paſchali quota Feria ſit.

LXXIII. Incipit calculatio quomodo reperiri poſſit, quota Feria ſingulis annis XIV. Luna Paſchalis, ideſt Decemnovennalis primi circuli.

Anno

Anno primo, quia non habet Epactas Lunares pro eo quod cum noni decimi inferioris anni XVIII. & suas XI. Epactas * additur etiam Aegyptiis die uno fiant XXX., ideft Luna mensis unius integra, & nihil remanet de Epactis. Et quia Apr. mens. incidit in eo anno Luna Paschalis XIV. tene regulares semper in eo mense XXXV. subtrahe XXX. ideft ipsam Lunam integram, & remanent V. quinto die a Kal. Apr., hoc est Non. Apr. occurrit Luna XIV. Paschalis. Tene suprascriptos, adde concurrentes ejusdem anni V. fient X., adde & regulares in eodem semper mense Aprilis. VII. fiunt XVII. Hos partire per VII. ideft bis septies, fit XIV. remanent III. Tertia feria incurrit Luna Paschalis XIV. & Dominicus Festi Paschalis dies Luna XIX.

Item praefati circuli anno secundo, a quo sumunt exordium Epacta XI., & incidit in eodem anno Luna Paschalis XIV. in mense Martio. Tene XXXVI. regulares semper in eo mense, subtrahe Epactas XI., remanent XXV. Vicesimo V. die mensis Martii a Kal. quod est VIII. Kal. Apr. occurrit Luna Paschalis XIV. Tene suprascriptos XXV. adde concurrentes ejusdem anni V. fiunt XXX., adde semper in fine hujus mensis Martii regulares IV. fiunt XXXIV. Hos partire per VII., ideft septies quaterno, fiunt XXVIII., remanent VI.; si nihil remanserit Sabbatum est, VII. feria erit XIV. Luna Paschalis, & Dominicus Festi Paschalis dies Luna XV.

Iterum Mense Aprili saepe dicti circuli anno tertio tene semper in primis regulares XXXV. subtrahe Epactas ejusdem anni XXII. remanent XIII. tertio decimo die mensis ideft Id. Apr. occurrit Luna Paschalis XIV. Tene hos XIII., adde concurrentes ejusdem anni VI., fiunt XIX. Adde in Apr. mense semper inferius regulares VII., fiunt XXVI. Hos partire per VII. ter septies, fiunt XXI., remanent V. sexta feria erit XIV. Paschalis, & Dominicus dies Festi Paschalis Luna XV. Ita annis singulis a primo anno usque ad XCV. annum calculabis. Si quando mense Martio XIV. Luna Paschalis incurrit, XXXVI. regulares in primis teneas. Ex quibus Epactas cujus volueris anni deducas, & concurrentes adjicias, & in finem semper IV. regulares augmenta.

April. verò mens. XXXV. in capite tene, ex quibus deduc supra scriptas Epactas, & adjectis ejusdem anni concurrentibus suis, & regularibus in finem VII. augmenta. Latinius namque ac brevius omnia argumenta Paschalia calculabis. Hoc tamen propterea Lectori sit cognitum, quoties in utroque mense suprascripto in prima regula

gula contingit, ut deductis Epactis amplius quam XXX. remaneant; demittenda esse XXX. Quod si unus, aut III., aut amplius superfuerint tot dies ipsius mensis a Kal. fit Luna Paschalis XIV. Quando hoc deductis Epactis infra XXX., ut puta XX., seu amplius, minusque remanserit, idem * tot dies mensis a Kal. occurrit Luna Paschalis XIV. Si enim deductis Epactis XXX. tantum remanserint, quod semel in XIX. annis accidere manifestum est, XXX. die a Kal. erit Luna Paschalis XIV.

Item de Luna Termino Paschali.

LXXIV. Si vis cognoscere, quota Luna Festi Paschalis occurrat; si in Martio mense Pascha celebratur, compota menses a Septembri, fiunt VI. His semper adiice regulares II. fiunt VIII. adde & Epactas, idest adjectiones Lunares cujus volueris anni, ut puta Indictione III. Epactas XII. qui fiunt XX., & diem mensis, quo Pascha celebratur, idest de Martio mense dies XXXI., fiunt simul dies LI. De his deduc XXX. remanent XXI. vigesima prima Luna in die Resurrectionis Domini. Si verò mense Apr. Pascha celebratur, computa menses a Septembri usque ad Martium fiunt VII. His semper adiice regulares II., fiunt IX. adde & Epactas Lunae cujus volueris anni, ut puta Indictione IV. Epactas XXIII., qui fiunt XXXII. & diem mensis Apr., quo Pascha celebratur adde, idest de Aprili dies XIII., qui simul fiunt XLV., de his deduc XXX., remanent XV. Quinta Decima Luna est in die Resurrectionis.

De die Septimanae quotus sit.

LXXV. Sis vis sapere, quotus dies Septimanae sit, sume dies a Januario mense usque ad mensem, quem volueris, ut puta usque ad XXXI. diem mensis Martii, fiunt dies XC. His semper adiice I., fiunt XCI., & semper adde concurrentes cujus volueris anni, ut puta anni praesentis Indictione III. concurrentem I. fiunt simul XCII. Hos partire per VII. idest septies X., fiunt LXX. Iterum septies III. fiunt XXI., remanent I. sic quamlibet diem a Kal. Janu. usque ad trigesimum primum diem mensis Decembris, quota feria fuerit invenies computando, ut & regularem I., & concurrentes ejusdem anni, quae a Januario mense semper incipiunt, pariter adsumes.

Si re-

Si requirere volueris, quotus dies Septimanae sit hodie, quocumque die computare volueris, fac omnes menses esse dier. XXIX., & quicquid ex eis remanserit XXIX., praetende in manu tua propter compotandum, & quanti dies venerint de mense tunc tibi praesenti quando hoc computare volueris, adde & accessores Solis anni cujus volueris, & Indictionem anni, quem quaeris, & divide in septimas, & dimitte ex eis quanti fuerint, & quicquid tibi remanserit, ipse dies est Septimanae, ut puta Indictione prima anno quo fecimus Pascha VII. Id. Apr., habet Sol adjectiones IV., adde unum Indictionis. His adde I. Kal. Janu. III., & tolle de IX. II. & de X. III. VIII. ergo & VI. quid sunt nisi XIV. si non remanserit tibi aliquid Sabbatum VI. feria erit Kal. Janu. isto anno. Si remanserit I. Dominica, si II. secunda Feria. Ita in reliquis Feriis observandum est.

. Si nosse vis Kal. Janu. per singulos annos quota Feria intrent; sume annos ab Incarn. D. N. J. C. DCCCVIII., hos partire per septimam partem, & quartam partem, quam partitus es, adiice super DCCCCIX., fiunt simul Mille, & XI. Hos partire per VII., remanent III. tertia Feria erit Kal. Janu., si IV. quarta Feria, si nihil Sabbatum, si I. Dominica.

Si vis scire Kal. Mensium qua die intrent, hoc argumento cognoscitur volventibus annis, hoc modo. Octob. I. literam habet. Novemb. IV. Decemb. VI. Janu. II. Febr. IV. Mart. V. Apr. I. Maj. III. Jun. VI. Jul. I. Aug. IV., Septemb. VII. His semper adde Epactam Solis cujuslibet anni, & deinceps partire per VII. septies I., aut septies II., sicque calculationis seriem sine ullo errore reperies, excepto in bissextili anno. In his V. mensibus vacat, hoc est Octob., Novemb., Decemb., Janu., Febr., deinde in supradicto numero decidit.

Si vis agnoscere, quota Feria sit Septimanae cujuslibet mensis, computa hoc modo. Octob. III. Novemb. II. Decemb. III., ut qui XXXI. diem habent III. adsumas de eo mense, & qui XXX., de eo mense semper adsumas II., & diem mensis quo requiris; deinde partire per VI., & quicquid remanserit in manu tua, adjectis accessoribus Solis, quae eo anno eveniunt, ipsa est Feria cujuslibet anni. Febr. autem mense praetermittas, quia imperfectum numerum habet, nisi tantum dies ipsius mensis, quando intrat, usquequo exeat.

De Luna in Kal. Jan. & XI. Kal. Apr.

LXXVI. Si vis agnoſcere, quota Luna ſit in XI. Kal. Apr., ſume annos Domini, qui fuerint eodem anno, quoſque computare volueris, deinde partire per XIX. partem, & quicquid remanſerit ex eis in manu tua, rurſum ipſas multiplica per XI., ac deinde partire per XXX. partem, & quicquid remanſerit de eodem compoto, tota Luna erit in XI. Kal. Apr. eo anno. Si requirere volueris a Septembri in Decembrem in his IV. menſibus III. regulares adjicies. In biſſexto autem ſolummodo anno II. regulares ſemper in menſe numerabis, & pro XXX. die XXXII. annis ſingulis, & menſ. adſumes in fine.

Si vis ſapere, quota Luna fuerit menſe, quo volueris, ut puta anno, quo facimus Paſcha III. Id. Apr. fuit V. G. IX. menſe poſt iſtud Paſcha. Computa Lunam ejus tali modo. Tolle de Septemb. I. ideſt pro eo uno pones de Octob. I. Mitte II. regulares, fiunt ſimul IV., pone & dies menſis, qui tranſierunt de eo, quem computas, ut puta modo hodie quando hoc compotavi XXIII., vel qualiter evenerit, mitte & adjectiones Lunae XXII., adde VII., fiunt ſimul dies LII. Tolle de his XXX., remanent XXII. hodie quando hoc compotavi, XXII. Luna eſt Menſis Novembris. Tali ordine Lunae aetatem omni die menſium invenire facile poteris, ſi ſic ſemper compotaveris.

Si vis noſſe quota Luna ſit Kal. Janu. ſcito quotus Cyclus Lunaris ſit. V. G. Cyclus XV. Tene tibi I., ideſt ipſas Kal. Janu. adjice quinquies decies quinquies, fiunt LXXV., quos adjicies ſuper I., & fiunt ſimul LXXVI. Item decies ſexies quindecies faciunt XC. quos adjicies ſuper LXXVI., & fit ſumma numerorum CLXVI. in quibus partitis per XXX. remanent XVI. ſexta decima Luna erit Kal. Janu., & puncti XVI. Iſto modo per Decemnovennalem Cyclum Lunares computabiles ſemper, & Kal. Janu. quota ſit Luna ſine errore reperies. Dum autem veneris ad ſeptimum decimum Cyclum Lunarem, & dixeris quinquies decies ſepties ſuper Kal. Janu., qui faciunt LXXXV. ſi partiris ſexageſimam, & adjicies ſuper LXXXV. ipſum I. fiunt LXXXVI. Deinde decies ſexies decies ſepties fiunt CII., quos adjicies ſuper LXXXVII., & fiunt CLXXXIX. ibi triceſim. remanent IX. nona Luna eſt Kal. Janu., & puncti XXVII. Sic & XVIII. & XIX. Cyclo facies. A primo vero Cyclo Lunari uſque XVI. non partire LX. partem, ne in errorem incidas.

Item aliud compendiosum nuper inventum. Scito quotus Lunaris Cyclus sit. V. G. praesenti anno III. multiplica hoc per XI. undecies III. fit XXXIII. Divide per XXX. remanent III. adde & primum diem Kal. Janu. fiunt IV. quanta Luna erit in Kal. Janu. praesente anno, sicque per XIX. annos Cycli Lunaris facile poteris invenire, ut scias quotus Cyclus Lunae sit absque eo dividente per XIX., atque eis iterum multiplicatis per XI. Iterum partiris per XXX., & ex eis quicquid remanserit addito etiam uno Kal. Janu. tota Luna erit in Kal. Janu. Hoc autem firmissime memento, ut quotiens ad IX. cyclum Lunarem perveneris deinde sumas & aliud I. usque ad primum Cyclum, & absque titubatione reperies, quota Luna sit Kal. Janu.

De qua re juxta Aegyptiorum argumenta veracia talis supputationis probantur adhibuisse compendium. Ponunt in primis Epactas, idest adjectiones Lunares, quae per hanc Indictionem IV. XXIII. sunt. In his adjiciunt IV. idest medietatem numeri VIII. mensium, a Septembri scil. usque ad Apr. fiunt XXVII. Super hos addunt & quota die mensis Pascha contingat, idest a Kal. Maj. dies XIX., & quia V. dies Aegyptii praeire noscuntur, fiunt simul XXIV., & ita LI. omnis summa colligitur. Ex his subtrahunt XXX., remanent XXI. ipse est numerus Lunae Paschalis. Haec autem verae rationes expliciunt. Deo gratias. Amen.

De annis a Principio Mundi.

A principio mundi usque ad diluvium anni IICCXLV. Item a LXXVII.
diluvio usque ad Nativitatem Abrahae anni CMXLII. Natum autem XLIII. Abraham regnante jam Nino eadem monumenta testantur, a cujus tempore etiam gestarum rerum publici scriptores apud barbaros esse coeperunt, anni IIIDCLXXXVIII. V. feria IX. Kal. Apr. Luna XIII. incipiente jam vespera doceantur impleti, cujus sequenti die tertio millesimo scilicet anno ac sexcentesimo nonagesimo procedente mense primo VIII. Kal. Apr. Luna XIV. noctis initio Hebraeos claruit agni sacrificium peregisse: Passum autem D. N. J. C. peractis * IICCXXVIII. annis ab ortu mundi, quod gestum est incohante XXIX. anno non potest dubitari VI. Feria idest VIII. Kal. Apr. crucifixus est, & sepultus. Tertia autem die, hoc est VI. Kal. Apr. Dominica resurrexit a mortuis. Per CD. & XXX. annos cum Consulibus, ac deinceps sine Consulibus per annos C. & II. futuros ut DXXXII. annorum omnis summa constat.

Item de annis a Principio Mundi.

LXXVIII. A principio mundi uſque ad diluvium anni IICCXLV. A diluvio autem uſque ad Abraham anni DCCCCXLII. Ab Abraham verò uſque ad egreſſionem filiorum Iſrahel ex Aegypto uſque ad aedificationem templi Salomonis anni CDLXXXI. Ab aedificatione ergo templi uſque ad diſſolutionem ejus, & tranſmigrationem in Babyloniam anni CCCXC. A tranſmigratione igitur Babyloniae uſque ad Paſſionem Domini anni DCLIX. a paſſione uſque ad tranſitum S. Martini anni CCCCXII. A tranſitu S. Martini uſque ad tranſitum Chlodovaei Regis anni CXLI. A tranſitu Chlodovaei uſque ad tranſitum Theodoberti anni XXX. A tranſitu Theodoberti uſque ad tranſitum Sigiberti anni XXIX. Ab initio mundi uſque ad Regnum Theodorici ſunt anni VDCLX.

De numero annorum ab origine Mundi uſque ad adventum Domini.

LXXIX. Anni ergo ſunt ab origine mundi uſque ad Nativitatem Chriſti, ſicut in Oroſio legitur, VCXCVIIII. Hinc ipſe dixit ab orbe condito uſque ad Urbem conditam anni ſunt IVCDLXXXIV. Ab urbe autem condita uſque ad Nativitatem Chriſti anni ſunt DCCXV. Colliguntur ergo anni ab origine mundi uſque ad adventum D. N. J. C. VCXCIX.

De annis ab origine Mundi, vel Incarnatione.

LXXX. Ab Incarnatione autem D. N. J. C. uſque ad praeſentem annum, ſicut in omnibus Cyclis, qui rectè ſcripti ſunt, & ſicut per argumenta oſtenditur, anni ſunt DCCLXXXIV. Sed tamen ſecundum Lunam Nonageſimus caepit annus a XVI. Kal. Maj. ſimul autem anni ſunt ab origine mundi uſque in praeſentem annum VCMLXXXIX. In chronicis legitur. Anni autem ab origine Mundi uſque ad praedicationem D. N. J. C. quae facta eſt XV. anno Tiberii Caeſaris, & uſque ad Baptiſmum Domini. VCCXXVIII. Item Oroſius dicit: Sunt autem ab Adam primo homine uſque ad Ninum magnum, ut dicunt, primum regem Perſarum, quando natus eſt Abraham anni MMMCLXXXIV. qui ab omnibus Hiſtoriographis vel omiſſi, vel ignorati ſunt. A Nino autem vel Abraham

uſque

uſque ad Caeſarem Auguſtum, ideſt uſque ad Nativitatem Chriſti, quae fuit anno Imperii Caeſaris XLII. cum facta bella toto orbe ceſſarunt, colliguntur anni II. mil. XV. Fiunt ſimul VCXCIX. Item in Chronicis legitur ſecundum Euſebium, & Hieronymum, & Proſperum ab Adam uſque ad diluvium anni ſunt IICCXLII. ab Abraham uſque a Moyſen, & egreſſum Iſrahel ex Aegypto computantur DV. a Moyſe uſque ad Salomonem, & primam aedificationem Templi ſunt anni CDLXXIX. A Salomone uſque ad inſtaurationem Templi, quae ſub Dario Perſarum Rege facta eſt colliguntur anni DXII. Porro a Dario uſque ad praedicationem D. N. J. C. & uſque ad XV. annum Tiberii Caeſaris Principis Romanorum explentur anni DXLVII. Omnes autem anni uſque ad praedicationem D. N. J. C. VCCXXV. Iſidorus autem dicit: Ceſſante regno ac Sacerdotio Judaeorum D. N. J. C. ex Virgine naſcitur anno XLII. regni Caeſaris Auguſti XV. annis de regno ejus adhuc reſtantibus. regnavit autem annis LVI. Poſt illum regnavit Tiberius Caeſar XXIII. annis; XV. autem anno regni Tiberii Dominus crucifixus eſt, peractis annis a principio mundi VCCXXVIII. Hunc eumdem numerum Victorius confirmat dicens: Paſſum ergo D. N. J. C. & reliqua.

IIICLXXXVII. IIIDXCII. IVCLXXI. IVDCLXXXIII VCCXXX.

Incipit de mundi principio.

Quomodo factus eſt mundus, initio creaturarum Dei &c. *Reliqua omittuntur, quòd eadem infra Cap. CXXXXVIII. habeantur.* LXXXI.

Item de mundi principio.

Interrogatio de mundi principio, quomodo factus ſit initio creaturarum Dei? in quo die? & in diebus ſeptimanae? & in quo anno? & in quo tempore? Si in die anni? in nocte? & in qua hora? interrogamus. In aequinoctio autem & in die Dominico, & in communi anno ſecundo, & in Ogdoade, & in prima hora creatus eſt, & in momento oculi omnia ſimul creata ſunt a Deo. Latini namque aequinoctium VIII. Kal. Apr. facere volunt, ſed hoc S. Synodus minime permiſit propter illos III. dies, ideſt V. feriam, quando D. N. J. C. tentus eſt, & ſextam feriam quando crucifixus eſt, & ſeptimam feriam, quando in ſepulcro quievit, quos foras limitum etiam tanto minimè abjiciendos putavit, & ideo in ipſo S. Concilio ſtatutum eſt, ut aequinoctium ab XI. Kal. Apr. computetur. LXXXII.

De annis ab Incarnatione Mundi.

LXXXIII. Si vis ſcire, quotus ſit annus ab Incarnatione Mundi, compota CCCXCI. per XV., fiunt V̄DCCCLXV. His ſemper adde XXXIII. regulares, anni fiunt V̄DCCCCIII. Iſti ſunt anni ab initio mundi, anni ſcilicet ab Incarnatione Domini DCCIII. memor eſto in XV. Indictione ſupradictam regulam obſervare.

Si vis ſcire, quota ſit Indictio, ſume annos a mundi initio, ut puta V̄DCCCCIII. His ſemper adde VII. regulares, fiunt V̄DCCCXI. Partire per XV. quindecies CCCIV̄D. remanent MCCCXI. quindecies LX. DCCCC. remanent DXI. quindecies XXX. CDL. remanent LXI., quindecies III. LX. remanet I. prima indictio. Si nihil remanſerit, decima quinta Indictio eſt.

Si vis ſcire, quotus ſit annus Solaris circuli, & quot vicibus in ſe revolutus ſit: ſume annos ab initio Mundi, ut V̄DCCCCIII. Partire hos per XXVIII. vicies octies CCX. V̄DCCCCLXXX. remanent XXXIV. viceſimus annus quartus annus eſt Solaris circuli.

Si vis ſcire concurrentes ſeptimanae dies, tene ſupraſcriptum numerum XXIV. tolle ſemper unum, remanent XXIII. Adde quartam partem, fit XXVIII. & partire per VII. partem, ideſt IV. ſeptem, fit XXVIII. nihil remanet, Sabbatum eſt. in IX. Kal. Apr. quicquid ſupra VII. remanſerit, tota feria erit.

De prima Luna primi menſis monſtranda.

LXXXIV. Si vis agnoſcere, quomodo initium primi menſis, hoc eſt prima Luna invenitur: Scito eodem anno quolibet, & quot Epactae ſunt in Kal. Janu., & quota Luna fuerit, tot dies in Martio menſe a fine retro ſubtrahe, & ubi deveneris, ibi initium primi menſis invenies, exceptis tribus emboliſmis, ideſt noviſſimo Emboliſmo Ogdoadis, & primo Endecadis, & noviſſimo. In noviſſimo enim Emboliſmo Ogdoadis initium primi menſis in Non. Apr. invenitur. In primo autem Emboliſmo Endecadis in IV. Non. Apr. invenitur prima Luna primi menſis. In ultimo vero Emboliſmo Endecadis in III. Non. Apr. initium primi menſis invenitur.

De

De Bissexto monstrando per Cyclum Solarem.

Si vis scire de Bissexto, tene annos Solaris Cycli quotcunque fuerint in praesenti quolibet anno. V. G. XIV. anno Cycli Solaris; dimitte semper unum; remanent XIII. Partire per IV. partes. dimitte XII. quater quaternos, remanet unum; primus annus est praeparationis Bissexti. Si nihil remanserit, Bissextus erit. LXXXV.

Item argumenta de concurrentibus monstrandis.

Si vis scire adjectiones Solis, idest concurrentes septimanae dies IX. Kal. Apr. sume annos ab Incarnatione Domini, quicumque fuerint. V. G. DCCCX. Hos divide per quatuor partes, & annorum qui fuerint quartam partem semper adjice bissextilem diem quarto semper anno invent. * hic addit. In CD. ergo annis bissextiles dies sunt C. in CC. dies L. bissextiles. Item in CLX. annis, hoc est in duobus octogenis XL. dies. Bissexti XXVIII. annis VII. sunt. simul autem in DCCCX. annis bissextiles dies sunt CCIV. Quod adjicit Dionysius super annos Domini, peractis $\overline{\text{V}}$CCXXVIII. annis ab ortu mundi eadem Chronicorum relatione monstratur. Item in Chronicis legitur. Omnes anni ab origine Mundi usque ad praedicationem D. N. J. C., quae facta est XV. anno Tiberii Caesaris, & usque ad Baptismum Domini $\overline{\text{V}}$CCXXVIII., usque ad annum autem praesentem $\overline{\text{V}}$IXXXVIII. LXXXVI.

Ad ann. praeparationem bissexti ab origine Mundi.

Si vis scire iterum, bissextilis annus num sit, an etiam annus praeparationis bissexti: sume annos ab initio mundi usque ad praesentem annum V. G. $\overline{\text{V}}$DCCCCLXXXIX. Hos divide per quatuor. dimitte per quatuor Mille, quae quatuor partes aequales sunt, & postea dimitte MDC. quia quatuorcenti sunt IV. vicibus remanent CCCLXXXIX. dimitte CCCXX. quia quatuor octogeni sunt; remanent LXIX. dimitte XL., quia quatuordeni sunt; remanent XXXIX. dimitte XXVIII., quia quatuor septem sunt; remanet unus. Primus annus est praeparationis bissexti. Si autem duo remanent, secundus annus praeparationis bissexti. Si tres, tertius. Si autem totum numerum annorum ab origine mundi per IV. partes aequales partitus fueris, bissextilis annus erit. LXXXVII

De Concurrentibus monstrandis per annos ab origine Mundi.

LXXXVIII. Si vis scire, quot concurrentes sunt in unoquoque anno praesenti, sume annos ab initio Mundi V. G. V̄DCCCCLXXXIX. Hos divide per IV. partes hoc est MCDXCVII. quatuor vicibus; & quartam partem, quam partitus fueris, hoc est MCCCCXCVII. mitte super V̄DCCCCLXXXIX. fiunt simul V̄IICDLXXXVI. Hos divide per VII. partes, quia diem septimanae quaeris; dimitte V̄II., quia septem partes aequales sunt, hoc est MVII., remanent CDLXXXVI. dimitte VII. vicenos, remanent LVI. dimitte LXIII. quia IX. septem sunt, remanent III. Tres concurrentes sunt anno praesenti, sicque per alios annos hoc argumento concurrentes invenies, totum numerum annorum ab initio mundi usque in praesentem annum colliges, & quartam partem superaddendo per VII. divides. quotus numerus remanserit, tot concurrentes erunt in praesente quolibet anno. Si autem totum numerum per VII. partitus fueris, VII. concurrentes erunt in illo anno, & IX. Kal. Apr. sabbato erunt in illo anno.

De divisionibus temporum.

LXXXIX. Divisiones temporum XVI. sunt. Idest Atomus, momentum, minutum, punctum, hora, quadrans, dies, Hebdomada, mensis. tempus, annus, Cyclus, vicissitudo triformis, saeculum, aetas, Mundum. Atomus nomen Graecum est, quod interpretatur indivisibilis, nam atomon apud Graecos indivisum, vel indivisibile interpretatur. Omne enim quod in mundo est sive corporale, seu incorporale, quod dividi, ac partiri non potest, atomus est. sicut ait Isidorus: Atomos Philosophi dicunt quasdam partes in mundo minutissimas, ut visui non pateant, nec sectionem recipiant. Huc illucque feruntur sicut minutissimi pulveres, qui effusi per tenebras Solis radiis videntur. Atomorum genera quinque sunt, idest atomus in re, atomus in corpore, atomus in oratione, atomus in numero, atomus in tempore. In re sicuti praedicti pulveres. In corpore veluti cum partiris quamlibet partem lapidis in mille particulas, millesima pars quae partiri, vel dividi non potest, atomus in corpore dicitur, idest indivisibilis. Atomus in oratione, sicuti oratio in versus, in partes, in syllabas dividitur, ita syllaba in literas, litera autem dividi, vel

solvi

solvi non potest, ideoque atomus a Latinis Philosophis dicta est. Atomus in numero sicuti solvitur millias in mille, mille in centum, centum in XX. XX. in X. X. in V. V. in II. II. in unum, unum verò quod dividi, aut solvi non potest, atomus in numero dicitur. Atomus in tempore, sicuti solvitur saeculum in aetates, aetas in annos, annus in menses, mensis in Hebdomadas, hebdomada in dies, dies in quadrantes, quadrans in horas, hora in punctos, punctus in minuta, minutum in momenta, momentum in atomos XVI. XVI. pars, quae dividi non potest, atomus dicitur, idest indivisibilis. Sed de hoc Philosophi mundum factum esse dicunt.

Item de Atomis in primo momento.

Si vis scire, quot atomi sint in uno momento, divide unum XC. momentum in XII. partes, & unamquamque partem in XLVII., quia XLVII. pars XII. partes momenti atomus est in tempore XLVII. duodecies multiplicati fiunt DLXIV. tot atomi sunt in uno momento. Momenta autem sunt in uno die CDLXXX.

Si vis scire, quot atomi sunt in una hora, duc DLXIV. quadragies, fiunt XXIIDLXIV. Item si scire volueris, quot atomi sunt in uno die naturali, qui habet XXIV. horas, multiplica supradictum numerum atomorum unius horae, qui sunt XXIIDLXIV. Hos ergo multiplica vicies quater XXIV., fiunt simul DXLICDXL. Tot atomi sunt in uno die. Tu nobis Lector ignoscas, quia haec calculandi & litteriolo * doxibus.

De horis in hanno quot sunt.

Si vis scire, quot horae sunt in anno, multiplica vicies quater XCI. CCCLXV. CCCXX. quater multiplicati fiunt VIICC. Item LX. vicies quater ducti MCDXL. fiunt. Simul autem & praedictus numerus VIIIDCXL. fiunt. Item V. vicies quater, vel XXIV. quinquies ducti CXX. sunt. hos mitte supra numerum supradictum, fiunt simul VIIIDCCLX. Tot horae sunt in anno. Propterea autem CCCLXV. vicies quater multiplicari diximus, quia XXIV. horae sunt in uno die naturali, idest inter diem & noctem. Per hunc ergo numerum horarum unius diei naturalis, hoc est XXIV. omnes dies totius anni, qui sunt CCCLXV. multiplicati vel XXIV. vicies tre-

centies sexagies quinquies VIIIDCCLX. horas efficiunt. In bissextili autem anno VIIIDCCLXXXIV. horae sunt.

Item de horis & momentis quot sunt in primo anno.

XCII. Primus annus in VII. dividitur partes, & VII. partes LII. dies, & noctes, & VII. LII. dies, & noctes CCLXXXVIII. horae. alii XII. dies & noctes similiter CCLXXXVIII. horae. Junge duo. Summa facit DLXXVI. horas LII. LII. LII. Adde alios XX. dies & noctes, faciunt MCLII. supra IV. LII. LII. LII. dies & noctes LX. LVI. faciunt. Et ita in ista prima parte M. in CIL. LIII. invenies, & in secunda similiter, & in tertia eodem numero, & in CCCLX. quarta aequali, & quinta aequali simili, & in sexta non impari, & in septima in quinque dies quoque numerabis eumdem numerum, & superfluus dies, & nox, & quadrans XXVII. horas horas habet, & totus numerus horarum, dierum & noctium anni septies supputatus VIIIDCCLXIII. horae. Momentorum numerus dierum, ac noctium anni incipit hora XL. momenta habet. IV. horae CLX. Junge. Summa facit CDLXXX. momenta. Nox similiter XII. & facit eumdem numerum CDLXXX. Junge diem, & noctem CMLX. XXV. dies, & noctes XXIV. momentorum. Alii XXV. dies & noctes XXIV. momentorum. Nullus ambigat. Summa L. dierum, & noctium XLVIII. duos dies, & noctes, qui reliqui sunt. MM. si adjiciantur duae horae, idest LXXX. momenta duobus ipsis diebus de LIII. die, & de eodem supradicto die supersunt CCC-LXXX. momenta, & pars secunda, idest LII. dies & noctes. L., & adjiciuntur duae horae de eodem die supradicto, & supersunt die illo a CCC. momenta. Et tertia pars similiter L., & adjiciuntur duae horae de supradicto, & supersunt a CCXX. momenta. Et quarta simili modo L. & duae horae adjiciuntur de eodem die, & supersunt a CXL. momenta. Et quinta pars pari modo L., & duae horae adjiciuntur de eodem die, & supersunt a LX. momenta. Et sexta pars aequaliter L., & duae horae adjiciuntur de eodem die, & supersunt a CDLXXX. Et VII. pars similiter L. momenta, & duae horae adjiciuntur de eodem die singulis partibus, ut supra, & supersunt CD. momenta, & quadrans supputatur, idest III. horae, & facit CXX. momenta, & ut breviter dicam: Annus CCCLXV. dies, & quadrans habet horas VIIIDCCLIII. momenta habet CCCL. & XL.

De

De Punctis in anno.

Si nosse desideras, quot puncti sunt in anno, duc quater illum XCIII.
numerum horarum, quem diximus, hoc est VIIIDCCLX. Si ergo
VIII. per IV. multiplicati fuerint, XXXII. sunt. DCC. autem qua-
ter ducti IIDCCC. sunt. Simul autem XXXIVDCCC. fiunt. Item
LX. quater multiplicati. CCXL. sunt. Mitte simul ad supradictum
numerum, fiunt XXXVXL. Tot puncti sunt in anno. Ideo autem
diximus numerum horarum totius anni, hoc est VIIIDCCLX. per
IV. multiplicari, quia IV. puncti unam horam in Sole perficiunt.
In anno autem bissextili puncti sunt XXXVCXXXVI.

De minutis in anno.

Si vis scire, quot minuta sint in anno, multiplicabis nume- XCIV.
rum supradictum punctorum, idest XXXVXL., qui multiplicati bis,
fiunt LXXLXXX. Adde dimidiam partem punctorum supradictorum,
hoc est XVIIDXL. simul autem fiunt LXXXVII DCXX. Tot minuta
sunt in anno. In bissextili autem anno minuta sunt LXXXVIIIDCLXXX.
Id autem totum numerum punctorum bis multiplicari diximus, &
dimidiam partem addi, quia duo minuta, & dimidium unum
punctum faciunt.

De momentis in anno.

Si vis scire, quot momenta sunt in anno, multiplica quater XCV.
supradictum numerum minutorum, hoc est LXXXVIIDCXX. qui nu-
merus quater ductus CCCLIICDLXXX. facit. Tot momenta sunt in
anno. In bissextili autem anno sunt mom. CCCLIIDXL. Ideo au-
tem numerum momentorum per IV. vices multiplicari diximus,
quia IV. momenta unum minutum efficiunt.

Item de Momentis.

Momentum minutum atque angustissimum tempus a motu si- XCVI.
derum dictum. est enim extremitas horae in brevibus intervallis,
cum Sol aliquid sibi cedit, atque succedit. Item momentum quasi
motum mentis est; scit enim mens nostra mutatam esse creaturam.

L 2 Tunc

Tunc enim mutatur mens in ſcientia mutatae creaturae. Momentorum genera VI. ſunt. In Sole, id eſt de eo quod Sol * hora orbis ſui ſuperiore oſtendit, quouſque inferiora * horam ibidem poſuerit. Ideſt dum ſe totum * momenta erit mora temporis, qui ibidem eſſe videtur certus lectus ſolis eſt in coelo. In mente momentum dicimus, cum per aliquid offendiculum, ſeu quodlibet detrimentum mens humana mutatur. Nam poſtquam protoplaſtus noſter patrato delicto vidit omnia elementa ex vi peccati mutaſſe virtutem, tunc repente propter detrimentum creaturae mens ejus de ſublimi culmine Beatitudinis, & incorruptae laetitiae tramite in mortalem moeſtitiam mutata eſt. Et inde primum momentum dierum, & motus ſcilicet mentis. In tempore momentum dicitur, cum tempus a ſerenitate in nubilum, a tranquillitate in tempeſtatem mutatur. Momentum in coelo cum ſphaera ſuperior coeli ab occaſu ad ortum convertitur, vel mutatur. Momentum dicitur in volucri, dum quilibet ales quantocumque tempore quietis pinnis volatum duxerit uſquequo alas concitans mutaverit tempus, quod in hac tranſigitur, aut Gallus cum plauſu alarum praeſagio lucem indicat, uſque dum in cantu vocis duxerit moram temporis in medio poſitam. Momentum in homine dicitur, cum quislibet obtutum immotis palpebris ſuſpenderit; ac momentum in oculo dicitur, de quo Philoſophi dicunt, quia facta ſunt omnia in momento, vel ictu oculi. In rota * commutatur de cantu; in cantu momentum dicitur, quod eſt unus paſſus. Eſt praeterea momentum magnum, quod eſt motus coeli ab Occaſu in meridiem. Momentum malus motus ſuperioris ſperae ab occaſu in orientem, quod eſt ſpatium XII. horarum. Momentum maximum coeli per duas Hemiſperias motus naturalis ab Oriente in orientem, aut ab Occaſu in occaſum, quod tenet ſpatium XXIV. horarum, & ab aliis amplum momentum nuncupatur. Sophonias Propheta minutum ex minutis elementis dictum, cujus viſus tactuſque acuitur. Iterum: minutum velut minus momentum, quia minus numerant id, quod majus implet. Punctum pungendo aciem oculorum dictum, tunc enim poſt hyemem, & brumalis frigoris caliginem adjunctis X. momentis ab acie Solis de luminis gratia oculos obtenſos tranſactis frigoris nebulis acies Solaris, quaſi pungere, ſeu rutilare humanus viſus videtur, & inde illud ſpatium temporis punctum nominatur. Aliter Iſidorus dicit: Punctum opus illorum, qui horologia faciunt, nam in fine XII. Lunarum ponebant: de hac hora eſt finis temporis. Sic horae ſunt fines Maris, fluvio-

fluviorum, vestimentorumque, sed hora finium per O. hora dierum per H. scribendum. Item hora dicta est quasi hora, eoquod temperat articulos diei. Horam autem maris, & horas vestimentorum dicimus. Hoc nomen Graecum est, quod Latinè dicitur species vel pulchritudo, filiae enim Jovis X. horae apud Homerum dictae sunt, idest X. pulchritudines.

De Quadrante.

Quadrans dicitur eo quod quarta parte unciae appendit. Apud XCVII. enim Geometras quarta pars uniuscujusque rei quadrans dicebatur. Quarta pars diei dicitur. Item in Scripturis divinis quarta pars actus humani quadrans dicitur; actus enim hominis quatuor modis probatur consistere, sive in bono, sive in malo. Idem opere, consensu, & cogitatione. Ut in Evangelio legitur: *Non exiet inde, donec reddat novissimum quadrantem*, idest ultimam culpae cogitationem. Et quadrans temporis dicitur quarta pars anni, sicut legitur de Antichristo tribus annis, & duobus quadrantibus decepturum esse mundum, & inlusurum gentibus tribus annis, & sex mensibus. Item Theophilus dicit: *Quadrans dictus est a quadrata figura, quae in sua soliditate consistit*. Sublata enim quarta parte cujuslibet rei, trina figura remanet. De qua apertius dicit: *Quadrans dicitur, eo quod quartam partem diei suspendit, quem Hebraei quadrantem, Graeci dodrantem, Latini quadrantem vocant*. Quadrans sine N. scribi deberet, sicut gigas non gigans, ita quadras non quadrans; lex enim literaturae est * in gentem a nominativo crescat amplius literis, vel syllabis. Hieronymus dicit: *Non ut imperiti gigans gigatis, sed ut gigapbi * gigantes, ita & quadras quadrantis.*

De Septimanis in toto anni Circulo.

Si vis scire, quot Septimanae sunt in anno, duc quater XII. XCVIII fiunt XLVIII. Tot septimanae sunt in XII. mensibus, idest IV. septimanae uniuscujusque mensis, illi autem residui dies, qui supersunt, idest a quatuor tricenis, & XXII. a VII. mensibus, qui XXXI. dies habent, simul fiunt XXIX. hoc est quatuor septimanae, & unus dies. Quandocumque autem bissextus fuerit, tunc annus habet LII. septimanas, & dies II.

De

De Concurrentibus Solis per totum annum.

XCIX. Si vis ſcire a die datarum per totum annum V. G. IX. Kal. Apr. ubi diſcurrunt Concurrentes Solis quali feria erunt in centeſimo anno, ſic inveſtigare debes. Qualiſcumque feria fuerit in IX. Kal. Apr. in praeſenti anno, computa VI. dies ſeptimanae ſequentes illam feriam, & ille ſextus dies qui tibi occurrerit, ſcias eumdem futurum eſſe in illo die datarum centeſimo anno. V. G. iſto anno praeſenti IX. Kal. Apr. tertia feria fuit. Sume VI. dies ſequentes, ideſt quartam, quintam, ſextam, ſeptimam, primam, & ſecundam feriam, haecque ipſa ſecunda feria ſex dies occurrit poſt tertiam feriam in illa ſecunda feria erunt IX. Kal. Apr. centeſimo anno, quia qualiſcumque feria fuerit in qualibet die datarum in praeſenti anno ſupra diximus IX. Kal. Apr. III. concurrentes, quia III. feria fuit IX. Kal. Apr. anno praeſenti; ſic erit poſt XXVIII. annos III. feria erit VIII. Kal. Apr., ideſt III. concurrentes. Sed poſt LVI. annos VII. incipiente III. feria erunt IX. Kal. Apr. Et ita poſt LXXXIV. quinto anno incipiente III. feria erit, & III. concurrentes, ideſt primus annus praeparationis biſſexti. Remanent tibi XVI. anni de centum annis. Curre ergo per ordinem recurrentium, ideſt IV. V. VI. cum biſ. I. II. III. V. cum biſ. VI. VII. I. II. cum biſ. IV. V. VI. I. cum biſ. ſecunda feria erit ille centeſimus annus. In illo erunt VIII. Kal. Apr. ideſt II. concurrentes centeſimo anno. Sic & alios dies quoslibet datarum per totum annum inveſtigare debes, quali feria erunt uſque ad centeſimum annum. Qualiſcumque enim tibi feria praeſens erit in illa feria praecedenti hoc eſt heri. V. G. ut in ſexto die ſeptimanae, quae ſequitur, eadem feria erit. In eodem die datarum erit in centeſimo anno, & in qualicumque ordine fuerit illa feria, in illo anno concurrentes, ideſt * ſive cum biſ. ſive primus, aut ſecundus, vel tertius annus poſt biſſextum in illo ipſo ordine erit illa feria, aut concurrentes in centeſimo anno.

De Partibus Lunaribus in XI. Kal. Apr.

C. Si noſſe deſideras partes Lunares a praeſenti qualibet die uſque ad C. annum, ita obſervare debes. Qualiſcumque Epacta fuerit in praeſenti quolibet die datarum per totum annum V. G. XI. Kal. Apr.

Apr. XX. Epacta fuerit anno praesenti. Collige XI. undecies Epactas per V. annos sequentes, quae sunt LV. Si autem saltus fuerit, erunt LVI. Mitte simul & Epactam praesentis anni, idest XX. fiunt LXXV. Dimitte LX. remanent XV. Decima quinta Epacta erit in V. anno post praesentem annum haec etiam Epacta erit, & in anno centesimo, quia qualiscumque Epacta fuerit in praesenti quolibet anno V. G. sicut diximus XI. Kal. Apr. XX. eadem erit, & in anno vigesimo, idest vigesima Epacta, & ita in trigesimo octavo anno XX. erit, & in septuagesimo sexto anno XX. erit, & in XCV. anno XX. erit. Remanent tibi V. anni de C. Curre per ordinem Epactarum prima XII. XXIII. IV. XV. haecque in centesimo anno XV. Epacta erit, sicut etiam diximus. In quinto anno futuro XV. erit, hoc est quartum. Fiunt ergo simul DCCCCLXXXVI. His ergo adde III. Regulares, quia in anno Incarnationis Christi VIII. Kal. Apr. IV. Feria fecerunt. Quatuor ergo additis ad supradictum numerum fiunt DCCCCXC. Hos divide per VII. dimitte DCC. centies septeni sunt. Remanent CCXC. dimitte CCXIV. viceni sunt, hoc est bis VII. viceni, qui habent XLVII. remanent X. dimitte septenos, remanent III. Tres concurrentes sunt anno praesente IX. Kal. Apr. tertia feria fuerunt. Hoc argumento etiam ostenditur, quota feria sit in Kal. Janu. in unoquoque anno praesente, uno tantum regulari dimisso, sicut bonus Sanctus Primicerius ostendit.

De Concurrentibus monstrandis.

Si vis scire Concurrentes septimanae dies in IX. Kal. Apr. scies quotus annus sit Cycli Solaris V. G. XIV. adde semper quartam partem, hoc est modo III. fiunt simul XVII. divide per VII. dimitte XIV., quia bis septeni sunt, remanent III. tres concurrentes fuerunt in IX. Kal. Apr. idest III. Feria anno praesente. Sicque per alios annos facies, quicumque fuerint, divide per IV. partes, & quartam partem adjicies V. G. Quinto anno Cycli post IV. addas unum. Nono anno post VIII. addas II. XIII. anno post XII. addas III. post XVI. addas IV. post XX. addas V. post XXIV. addas VI. post XXVII. addas VII. Et sic invenies concurrentes praesentis cujuslibet anni. Iste ergo Cyclus Solaris habet annos XXVIII. in se, idest IV. septimanas, vel VII. quaternos, quia non potest consummari, priusquam bissextus, qui quarto anno redire solet, cunctos septimanae dies circumeat, & contingat, idest Dominicam VI. fe- CI.

riam,

riam, IV. feriam, II. feriam, VII. feriam, V. feriam, III. feriam; hoc enim ordine circumeunt, & percurrunt omnes feptimanae dies, namque unaquaeque anni dies fuos concurrentes habet, qui concurrentes adfixi funt in IX. Kal. Apr. videlicet ut proprias feftivitates Pafchalis XIV. Luna quota fit feria pandunt, & diem Epactarum, ac per hos & Pafchalis diei inventionum planum faciunt iter. Dionyfius de concurrentibus dicit: *Concurrentium autem Hebdomadum ratio, quae de Solis curfu fupervenit fepteno annorum circulo quater ducto jugi circuitu terminatur*. In quo per annos fingulos ideft III. unum addere, & concurrentes praeteriti anni curabis. In eo tantummodo anno, ideft IV., in quo biffextus fuerit duos adjicias. Iftas ergo Epactas Solis, ideft concurrentes feptimanarum dies IX. Kal. Apr. auctores ponunt, quia fecundum traditionem divinae Auctoritatis, vel Sancti Nicaeni Concilii fidera Coeli Solem, & Lunam in ea datarum die a Domino creata, & in Coelo pofita ad officium humani generis effe adfcribunt.

Item de Concurrentibus.

CII. Si vis fcire fubito, quot Concurrentes fint eodem anno, ad feriam curre. Inveni Kal. Apr. quota feria fit, & ubi Kal. inveneris, ftatim retro inveni IX. Kal. Apr. Et in quota Feria IX. Kal. Apr. inveneris V. G. in Feria I. II. III. IV. V. VI. vel VII. quia plus non crefcunt, talem habebis concurrentem, quia Graeci Epactam Solis, ideft concurrentes feptimanae dies, qui de Solis curfu perveniunt, IX. Kal. Apr. ponunt. Quia fecundum traditionem Divinae auctoritatis, vel Sancti Nicaeni Concilii fidera Coeli, ideft Solem & Lunam, & Stellas in eo datarum a Domino creata, vel in Coelo pofita ad officium humani generis effe adfcribunt.

Ad Feriam monftrandam in Kal. Janu.

CIII. Si vis fcire diem Kal. Janu. per fingulos annos, quota fit feria, fume annos ab Incarnatione D. N. J. C. ut puta modo DCCCX. fubtrahe femper unum, remanent DCCCIX. hos partire per IV. partes, & quartam partem, quam partitus es, adjice, hoc eft CCII. fiunt fimul MXI. hos partire per VII. partem, dimitte DCC. fit fepties centum, remanent CCCXI. dimitte CCLXXX. fepties XL. funt remanent XXXI. dimitte XXVIII. quater fepties funt, remanent III. Tertia feria fuerit Kal. Janu. anno praefente.

De Cyclo Solari, & Lunari per digitos demonstrando.

Quidam ad compendium calculandi utriusque ordinem circuli, Solaris videlicet, & Lunaris, transferunt in articulos. Nam quia manus humana articulos habet XIX. adjunctis unguibus singulis artubus, & unguibus singulos aptantes annos Lunarem cursum per XIX. annos. In laeva manu intrinsecus radice pollicis incipiunt, & in ungue minimi digiti, hoc est auricularis intrinsecus eumdem Cyclum Lunarem consumunt. Et quia manus binae articulos habent XVIII. intrinsecus autem exceptis unguibus his singulis artubus singulos annos aptant in quantas * a minimo digito laevae manus hoc est summo articulo auricularis, quasi prima feria cum bissexto, & in sinistro pollice hoc est a summo articulo in VI. feria Cyclum Solarem complentes, & terminantes, non ut in Lunae cyclo singulos exordio * ne digitos expedientes in numerum, sed propter rationem quadrantis per quaternos intrans versum digitos quadriennium omne signantes, ita ut minimorum digitorum, hoc est auricularium bis terni articuli, idest VI. ad totidem annos bissextiles deputant. Item proximorum digitorum a minimis bis terni articuli ante hos est VI. * primus annus praeparationis bissexti in utraque manu demonstrat. Similiter secundi digiti a minimis duabus manibus per VI. articulos II. sex annos praeparationis bissexti ostendunt, & tertii digiti a minimis utriusque manus III. ann. VI. praeparationis bissexti per VI. articulos utriusque digiti demonstrat. Porro septimus bissextilis annus cum tribus annis sequentibus bis binos articulos duorum pollicibus teneat. In hoc ergo ordine calculator bissextiles VII. annos per XXVIII. percurrens invenit, incipiens bissextum in prima feria a minimo digito in summo articulo auricularis, & sic dicis prima feria cum bissexto. In secundo articulo minimi digiti VI. feria cum bissexto. In tertio articulo IV. feria cum bissexto. Deinde in dextera manu in summo articulo minimi digiti dicis secunda feria cum bissexto. In secundo articulo VII. feria cum bissexto. In tertio articulo hoc est in radice minimi digiti V. feria cum bissexto. Deinde in radice pollicis dextrae dicis III. feria cum bissexto. Huc usque de Concurrentibus.

De Principiis quatuor temporum.

CV. Si vis ſcire, qua die ſeptimanae intrant quatuor tempora, hoc eſt Ver, Aeſtas, Autumnus, & Hyems, ſume principium a Kal. Maii. quacumque enim feria fuerint Kal. Maii, ſequenti die ſeptimanae intrant Kal. Aug., hoc eſt principium Autumni tertia die Kal. Hyemis, quarta die principium Veris, hoc eſt Kal. Febr., nec biſſextus mutat hanc rationem.

Item Seſebutus de Eclipſibus Solis & Lunae dicit.

CVI. Seſebutus dicit:

Quur feſſo Luna * libeſcit circulus orbe
Purpureumque jubar nivei quur tabeat horis
Infima vicinis novum quam decolor umbris
Fratre * curet vacuaque exanguis defficit hora:
Inviolatum * erit ſed vaſto corpore tellus
Quae medium tenet immo polum dum culmina fratres
Deſerit umbriferis noctibus dum ſidere caſſo
Polleſcit terrae umbra rotae dum tranſeat axem
Agere velox cumulo ſpeculoque roſanti
Fraternas reparet per coelum libera flammas.
Quur autem ſola ſpolietur lumine Luna
Nil vero mirum eſt quippe illam lucis egentem
Lux aliena fovet, quam cum pars proxima metae
Invidet, expectat radius male caerula fratres.
Ad chorum Auſtrorum reliquus non tangitur umbris, (Fort. At Chorus Aſtrorum.)
Et proprium cunctis jubar eſt, nec Sole rubeſcunt,
Sed porro ultra Solem rapitur cum vertice coeli.
Jam quur menſtruo non ſemper palleat orbe
Inflexi praeſtant illico jam tramite, curſus
Namque vagans errore rato cum devia tortus
Tum legit anfractus, metam ſol eminus exit
Intorquetque peplum noctis, radiatque ſororem.
Haec eadem ratio eſt ſubitis ubi frangitur umbris
Auguſti Solis rutilum jubar indiga lucis,
Quando inter terram & Solem rota corporis albi
Lunam erat fratrem rectis arguens.

Argumentum ad Epactas Solis in Kal. XII. Mensium.

Si vis scire uniuscujusque mensis diem septimanae in Kal. per unam septimanam, ita invenies, hoc est per illos dies VII. Primus Mart. Mensis usque ad Non. Mart., quia qualicumque feria fuerint Kal. Mart., in illa erunt Kal. Novemb., & qualicumque die septimanae fuerint VI. Non. Mart., in illa ipsa die erunt Kal. Jun., & Kal. Febr. Et in quali feria fuerint VI. Non. Mart. in ipsa erunt Kal. Febr. & Decembr. In quacumque feria fuerint IV. Non. Mart. in illa erunt Kal. Apr. & Kal. Jul. Item III. Non. Mart. Kal. Octob. Prid. Non. Mart. Kal. Maii, & Kal. Janu. Non. Mart. Kal. Aug. in eadem feria sunt. CVII.

De duodecim Signis Coeli, quae currunt in Zodiaco circulo, qui circulus signifer dicitur, hoc est sideralis cursus.

Zodiacus cursus idest siderius, vel sideralis, & signifer dicitur, eo quod XII. signa inferre videtur. Undique enim gyrum coeli rotundissimum per lineam Zodiaci circuli, quasi personam amplissimae sperae circumdatam distincti ordines gemmarum XII. sese invicem contingentium ab Oriente usque in Occidentem, ita obsident, & cohaerent. Haec ergo Zona, quae Zodiacus, & sideralis dicitur, & Mazaroth, & horum cobus cingit coelum XII. stellis distincta, per quae Sol & Luna discurrunt. Et sunt tantae magnitudinis, ut non minus quam duabus horis singula signa oriri, vel occidere, vel de loco moveri possint. Tantum vero ambitum Zodiaci ictis LXV. diebus, & VI. horis peragit. Luna autem XXVI. diebus, & VIII. horis eadem XII. signa pervolat, binis verò diebus, & VI. horis, ac besse unius horae unumquodque signum percurrit. Haec autem signa XII., per quae Sol & Luna currunt, ita vocantur: Aries, Taurus, Gemini, Cancer, Leo, Virgo, Libra, Scorpio, Sagittarius, Capricornus, Aquarius, Pisces. In unoquoque signo ex his Sol moratur XXX. diebus, & X. horis, & dimidia hora. Luna autem duobus diebus, & XI. horis unumquodque signum percurrit. Et haec XII. signa cum firmamento currunt Linea obliqua candido circulo ab Oriente in Occidentem, & ab Occidente in Orientem semel in die & nocte per XXIV. horas. Sol autem & Luna, & Stella Saturni, stella Jovis, stella Martis, stella Veneris, stella Mercurii con- CVIII.

tra firmamentum currunt, sed fortitudo cursus firmamenti trahit ea secum retro, unde retro gradiuntur. Et haec causa est inaequalitatis dierum, & noctium in longitudine & brevitate obliquitas signiferi, per quem Sol & Luna currunt, cum pars aequa mundi super, subterque terras omnibus fiat momentis: Inde Isidorus dicit: *Sol enim obliqua linea pergit ad Boream, & ita ad Orientem revertitur.*

De causis quibus nomina acceperunt XII. signa.

CIX. Signa XII. vel a causis annalibus, vel a Gentilium fabulis nomina sumpserunt. Nam Arietem Martio Mensi propter Ammonem Jovem tribuunt, qui ut fabula fert, in illo Mense Libero patri cum suo exercitu in India in arenosis locis, ubi aquam non habebant, & illis sitientibus Jupiter ostensus est in forma arietis, & ostendit illis fontem. Propterea in ejus simulacro Arietis cornua finxerunt. Item Eusebius in Chronico ait: *Frixus cum Helle sorore sua fugiens insidias novercales visus est per eram vehi ab Ariete velleris aurei.* Fuit autem navis parata ei fugienti, cujus insigne aries erat. Taurum Aprili tribuunt propter eumdem Jovem, eo quod in bovem conversus sit, ut fabulae ferunt. Geminos, idest Castorem, & Pollucem, quibus Majum propter insignes virtutes eorum adsignarunt. Porrò Cancrum Junio adsignarunt, eo quod Sol in illo Mense ad inferiora revertitur, sicut Cancer impulsus retro cursum dirigere solet. Leonem, quem occidit Hercules, Julio propter vim fervoris adsignant. Virginem Augusto, eo quod tunc tellus exusta caloribus nihil pariat. Libra Septembri, ob aequalitatem diei, & noctis. Scorpium & Sagittarium equinis cruribus formatum propter fulmina mensium ipsorum Octobrem, & Novembrem accipiunt, Capricornum December sortitur propter capram Jovis nutricem, cujus extrema pisci similia pinguntur, eo quod hujus mensis ultima spatia sunt pluvida. Aquarium Januario, & Februario Pisces tradunt propter menses illos imbriferos. Unumquodque ergo signum de his XII. annis a medio die Mensis semper incipit. hoc est XXV. Kal. Jun. cujusque mensis exceptis duobus mensibus Januar. & Febr., quia XVI. Kal. Febr. Sol intrat Aquarium & XIV. Kal. Mart. ingreditur Pisces. In aliis autem X. signis Sol intrat principium uniuscujusque signi XV. Kal. Primum signum Arietis oriri incipit medio Martio, idest a XV. Kal. Apr. Secundum Tauri incipit XV. Kal. Maj. Tertium Geminorum XV. Kal. Jun. Quartum Cancri XV. Kal. Julias.

lias. Quintum Leonis incipit XV. Kal. Aug. Sextum ſignum Virginis incipit XV. Kal. Septemb. Septimum ſignum incipit Librae XV. Kal. Octob. Octavum ſignum Scorpio XV. Kal. incipit. Nonum ſignum Sagittarius XV. Kal. Decemb. incipit. Decimum ſignum Capri XV. Kal. Janu. incipiunt. Undecimum ſignum Aquarii incipit XVI. Kal. Febr. Duodecimum ſignum Piſcium incipit XIV. Kal. Mart. Decem horae & ſemis, quae plus ſunt in ſignis ſingulis, computari negliguntur, ſed tamen computari, & memorari debent. Tricenis enim diebus, & X. horis & ſemis hoc eſt XX. momentis Sol in unoquoque Signo moratur. Singulis ſignis XXX. partes, ternae verò decades deputantur, & ſingula ſigna X. punctos habent, ideſt duas horas V. Emm. puncti in luna unam horam faciunt. Singuli igitur menſes ſua ſigna habent. Aprilis ſignum Arietis, Majus Tauri, Junius Geminorum, Julius Cancri, Auguſtus Leonis, September Virginis, October Librae, November Scorpionis, December Sagittarii, Januarius Capricorni, Februarius Aquarii, Martius Piſcium, ſicut quidam veterum etiam verſibus explicavit.

De curſu Solis, & Lunae, ideſt in quo ſigno currit Sol, & in quo ſigno Luna.

Si vis ſcire, in quo ſigno Luna eſt, & quot ſigna, quot partes CX.
ſunt inter Solem & Lunam in unaquaque die, ſume Lunam, quam volueris, ut puta primam. Multiplica unum per IV. fiunt IV. In IV. ergo punctis Luna prima ſemper a Sole diſtat. Duc quater ter, fiunt XII. Duodecim ergo partibus hoc eſt XII. diebus Luna prima ſemper a Sole elongatur. Propterea autem quotacumque Luna fuerit per IV. multiplicatur, quia IV. punctis ſemper creſcit ſplendor Lunae recedendo a Sole, & IV. punctis ſplendor Lunae decreſcit ſemper omni die poſt plenilunium adpropinquando ad Solem uſque ad accenſionem & IV. punctis ſemper Luna creſcens omni die elongatur a Sole uſque ad plenilunium. Sic etiam Luna decreſcens IV. punctis omni die adpropinquat ad Solem. Propterea, ſicut diximus, quaecumque Luna fuerit per IV. multiplicatur. Et ideo poſtea ille numerus quaternarius quotuſcumque fuerit ter ducitur, quia tres partes ſunt in unoquoque puncto, & ita in IV. punctis ter ductis XII. partes ſunt. Aut eo amplius, hoc eſt XIII. partibus. Quod enim Luna currit in unoquoque die per IV. punctos illud ſpatium coeli, & temporis, non poteſt Sol currere minus, quam XII. vel XIII.

partibus

partibus hoc eſt diebus. Item Luna ſecunda multiplica II. quater, fiunt VIII. Tot puncti ſunt inter Solem & Lunam, hoc eſt una hora, & III. puncti. Quando Luna ſecunda eſt, duc VIII. ter, fiunt XXIV. Tot partes ſunt inter Solem & Lunam, quando ſecunda eſt. Item tertia Luna multiplica ter quater: XII. fiunt. Duc ter, fiunt XXXVI. Uno ergo ſigno & VI. partibus Luna III. elongatur a Sole. Sic Luna IV. multiplica, XVI. fiunt. Duc ter, fiunt XLVIII. Uno ſigno, & XVIII. partibus Luna quarta elongatur a Sole. Item Luna V. multiplica quinque quater, fiunt XX. Tot puncti ſunt inter Solem, & Lunam, quando Luna quinta eſt, hoc eſt duo ſigna integra. X. enim puncti in Luna, hoc eſt duae horae unum ſignum faciunt. XX. autem puncti duo ſigna complent. Si enim ter duxeris LX. ſunt, hoc eſt bis XXX., qui faciunt duo ſigna. Tricenae enim partes unum ſignum faciunt. Item Luna VI. ſi vis ſcire, quantum a Sole diſtet, multiplica VI. quater, fiunt XXIV. Hos partire per decies. bis deni ſunt, hoc eſt duo ſigna. remanent IV. Multiplica ter, fiunt XII. Duobus ergo ſignis, & XII. partibus Luna VI. ſemper a Sole diſtat. Item Luna ſeptima multiplica VII. quater, fiunt XXVIII. Duc ter, fiunt LXXXIV. Duobus ſignis, & XXIV. parte tertii ſigna * Luna a Sole elongatur. Item Luna VIII. multiplica VIII. quater, fiunt XXXII. His ductis ter fiunt XCVI. tribus ſignis, & VI. partibus Luna VIII. elongatur a Sole. Sic Luna nona ſi volueris ſcire quantum diſtat a Sole: multiplica IX. quatuor vices, fiunt XXXVI. Duc ter fiunt, CVIII. tribus ſignis, & XVII. partibus Luna nona a Sole elongatur. Item Luna X. multiplica X. quater, XL. fiunt XL. punctis, hoc eſt VIII. horis Luna decima elongatur a Sole. X. ergo puncti, ideſt duae horae unum ſignum faciunt. Et XL. puncti, hoc eſt XIV. IV. ſigna complent. Et ita Luna X. IV. ſignis ſemper a Sole diſtat. Luna ergo XV. ſi vis ſcire, quantum a Sole diſtet, & quot ſigna ſunt inter Solem, & Lunam, quando plenilunium eſt, multiplica XV. per IV. vices, fiunt LX. Tot puncti ſunt in Luna XV., & tot punctis lucet, hoc eſt XII. horis, & tot punctis, & tot horis diſtat Luna decimaquinta, hoc eſt VI. ſignis; ſi enim LX. per decem partitus fuerit, hoc eſt per ſigna integra, quia X. puncti ſemper ſignum faciunt. Sexaginta ergo ſexies deni ſunt, hoc eſt VI. ſigna. Item LX. ter multiplicati fiunt ter ſexageni, hoc eſt VI. triceni, qui perficiunt VI. ſigna. Sex ergo ſignis ſemper, ideſt dimidio ſpheriae coeleſtis Luna XV. a Sole diſcernitur. Denique orbem Lunae,

quo-

quotiens pleniſſimus eſt, contra Solem cernis oppoſitum, humilem videlicet Sole ſublimi, & ſublimem Lunam Sole humili. Sole aeſtivum tenente circulum, hoc eſt confinia ſolſtitii aeſtivi plena Luna tenet brumalem circulum, hoc eſt confinia hyemalis ſolſtitii. Sole devexo & inclinante in brumalem circulum, Lunam plenam ſolſtitiali circulo ſcandere nox longiſſima prodit. Cum Sol unum aequinoctium tenet, in plenilunio alterum aequinoctium Luna ſervat. Sol aequinoctii tranſgreſſus longitudinem noctis ſuperat Luna per plenilunium totam noctem in aequinoctio, & poſt aequinoctium inluſtrat, ideſt totum ſpatium, quod Sole per diem percurrens inluſtravit, ſimiliter Luna tota nocte peragrando illuminat. Hucuſque de Luna creſcente diximus per quot punctos, horas, partes, & ſigna elongatur a Sole uſque ad plenilunium. Nunc etiam videamus, quomodo Lüna decreſcens adpropinquet ad Solem omni die. Aequali numero punctorum, & horarum, & partium, & ſignorum uſque ad accenſionem in XXX. die. Sicut ergo Luna creſcens IV. punctis omni die elongatur a Sole, ſic etiam Luna decreſcens IV. punctis omni die adpropinquat ad Solem. Et quantum XV. Luna diſtat a Sole recedendo, ideſt V. ſignis, & XVIII. partibus, hoc ſpatio Luna XVI. diſtat a Sole adpropinquando, hoc eſt V. ſignis, XVIII. partibus. Et quantum Luna XIII. elongatur a Sole recedendo, ideſt V. ſignis, & VI. partibus interpoſitis. Et ſicut Luna XII. quatuor menſibus & XXIV. partibus elongatur a Sole, hoc numero interpoſito Luna XVIII. adpropinquat ad Solem. Et ſic de ſingulis uſque ad Lunam XXX.

Argumenta de curſu Solis per XII. ſigna.

Si ſcire volueris, in quo ſigno, vel in qua parte ſigni eſt Luna, & quot partes, vel quot menſes ſunt inter Solem, & Lunam, in omni die ſume Lunam praeſentem, quamcumque volueris, & multiplica duodecies, quia XII. partibus Luna omni die elongatur a Sole, & quotus numerus de illa multiplicatione fuerit, tot partes, ideſt dies, vel ſigna ſunt inter Solem, & Lunam. Si autem terdecies Lunam quamlibet multiplicaveris, quotus numerus fuerit, tot partes vel menſes erunt inter illum locum, in quo Luna accenſa fuerit, & illam partem coeli, ubi Luna currit praeſens. Illam ergo partem coeli, quam prima Luna die nocteque completa percurrit, ſic Luna II., ubi currit, ibi XXIV. dies Sol perveniet, & ita inveſtigandum eſt per cetera. CXI.

De Septem Sideribus errantibus.

CXII. Inter coelum terramque ſeptem ſidera pendent certis diſcreta ſpatiis, quae vocantur Sol, & Luna, Stella Saturni, Stella Jovis, Stella Martis, Stella Veneris, Stella Mercurii. Haec autem VII. ſidera errantia dicuntur contrarium * mundum agentia curſum, ideſt laevo illo ſemper in dextera percipiet, quamvis aſſidua converſatione in menſe celeritatis adtolluntur ab eo, rapianturque in occaſum, adverſo tamen ire motu per ſuos quaeque paſſus advertuntur nunc inferius, nunc ſuperius propter obliquitatem. Signiferi vagantur; radiis autem Solis praepedita, anomala, vel retrograda, vel ſtationaria fiunt. Summum Planetarum, ideſt errantium ſiderum, Saturni ſidus eſt natura gelidum. Inde Auguſtinus dixit: *Stella Saturni circulum ſuum XXX. annorum ſpatio implet, quae pro aquarum vicinitate frigida eſſe fertur.* XXX. annis Signiferum peragit. Haec ergo ſtella in ſeptimo coelo poſita eſſe dicitur. VII. enim coeli eſſe dicuntur. Inde enim Iſidorus dicit: *Philoſophi mundi VII. coelos globorum conſono motu introduxerunt.* In ſexto coelo ſtella Jovis eſſe dicitur, quae alio nomine vocatur ſtella Phaetontis, natura temperata, annis XII. curſum ſuum peragit. In V. circulo ſtella Martis currere dicitur, quae Veſper vocatur natura fervida, annis duobus curſum ſuum peragere videtur, totum verò circulum Zodiacum XV. peragit annis. In quarto coelo Sol medius Planetarum currit CCCLXV. diebus, & quadrante curſum ſuum peragens, ſed tamen poſt XXVIII. annos peractos in eumdem circulum revertitur. In tertio coelo ſtella Veneris infra Solem diſcurrens, quae Lucifer dicitur, ut * aliodem CCCXLVIII. diebus curſum ſuum perficiens. Totum autem circulum novem annis implere dicitur. In ſecundo coelo Mercurii ſidus currere dicitur CCCXL. diebus ociore ambitu modo ante Solis exortum, modo poſt occaſum ſplendens. In primo circulo Luna percurrere dicitur XXVIII. diebus, & XII. horis, ut alii autem dicunt XXVII. diebus, & tertia parte diei, hoc eſt VIII. horis ſigniferum pervolat. Poſt XIX. autem annos completos in eumdem circulum revertitur.

De velocitate curſus Lunae.

CXIII. Luna vicinior eſt terris, quam Sol, unde & breviore orbe celerius peragit curſum ſuum; nam iter, quod in diebus CCCLXV, & qua-

& quadrante Sol peragit, Luna currit per XXX. dies; Unde & antiqui menses in Luna annos, non in Solis cursu posuerunt. Crescens autem Luna Orientem cornibus petit, decrescens Occidentem; & merito, quia casura, & amissura est lumen.

De ascensu Solis, & descensu per totum annum, quomodo crescit in unaquaque die, vel quomodo decrescit.

Quot dies sunt in ascensione Solis, & descensione, ut fit aequa divisio inter lucem, & tenebras, hoc est inter ascensum Solis, & descensum? Si hoc scire volueris, ita investigandum est. A XII. Kal. Janu. dies incipit crescere usque in XI. Kal. Jul. hoc est per duo XC., & duos dies, idest per VI. menses, qui habent dies CLXXXII. Per hos ergo sex menses, & dimidium diem naturalem, hoc est XII. horas crescit lux, & dies, & decrescit nox, & tenebrae in omni die per II. momenta, & dimidium, & sextam partem momenti, hoc est duas tertias momenti. Et ita per XV. dies, & paulo amplius hora crescit. Per XXX. autem dies duae horae crescunt, sed tamen non sunt illae duae horae integrae adhuc usque dum pervenias ad octo horas diei de mense sequente. In duobus autem mensibus IV. horae crescunt in Sole in augmento diei, sed tamen illae IV. horae non sunt plenae usque ad XVI. horam diei de Mense tertio. Et ita in tribus mensibus tricenis, & in uno die addito, hoc est per XCI. dies sex horae crescunt. Tot dies sunt a XII. Kal. Janu. usque ad XII. Kal. Apr., hoc est XII. horis in die, & XII. in nocte, aequalem namque horarum, & momentorum, quae CDLXXX., & totidem in die quot in nocte. In VI. horis autem crescentibus momenta sunt CCXI. Item ab XI. Kal. Apr. usque ad XII. Kal. Jul. III. menses sunt, qui habent dies XCI. & sic crescit Sol in unoquoque die per duo momenta, & duas tertias momenti. Per XV. autem dies una hora crescit, sed tamen paulo amplius, quia usque ad IV. horas XV. diei non est illa hora integra. Et sic in uno Mense XXX. dierum duae horae crescunt. In duobus mensibus IV. horae, & ita in tribus mensibus, hoc est ab Aequinoctio vernali, usque ad Solstitium, idest ab XI. Kal. Apr. usque ad XI. Kal. Jul. per XCI. dies aliae sex horae crescunt, sic enim Anatholius Alexandrinus Laodiciae civitatis Episcopus demonstrat dicens: *Per XV. dies Sole ascendente per duo momenta, & dimidium, & sextam partem momenti, hora diminuitur de tenebris, hoc* CXIV.

eſt de nocte, & creſcit in lumine, hoc eſt in die. Et ſic creſcunt XII. horae, hoc eſt CDLXXX. momenta a XII. Kal. Jan. uſque in XI. Kal. Jul., & tunc fiunt XVIII. horae in die ſolſtitiali aeſtivo, hoc eſt III. partes diei naturalis, qui habet XXIV. horas in ſe, & quarta pars illius diei naturalis fit in nocte ſolſtitiali, hoc eſt ſex horae ſimili modo, & ſimili numero dierum, hoc eſt nonageni bini, & duodecies per VI. menſes, & dimidium diei naturalis, ideſt XII. horas per duo momenta, & duas tertias momenti in unoquoque die decreſcit lux, & creſcunt tenebrae, & nox ab XI. Kal. Jul. uſque in XII. Kal. Janu. uſque ad Solſtitium hyemale ſimili numero horarum, & momentorum, & dierum ſicut lux ſic decreſcit, & creſcunt tenebrae hora per XV. dies duae horae, per XXX. horae IV. per duos menſes, hoc eſt per XL. dies ſex horae: Per III. menſes hoc eſt a Solſtitio aeſtivo ab XI. Kal. Jul. uſque ad Solſtitium hyemale, & ad XII. Kal. Janu. ſecundum Graecos XII. horae creſcunt in tenebris, & duae diminuuntur per dies CLXXXII. hoc eſt per momenta CDLXXX. Et tunc habentur in illa nocte ſolſtitiali hyemali XVIII. horae, hoc eſt tres partes diei naturalis, & quarta pars in die illo ſolſtitiali, nempe VI. horae. Hucuſque de aſcenſu, & deſcenſu Solis ſit dictum, ſapientiori majora relinquendo.

De Eclipſi Lunari, & Solari Plinius, & Hieronymus.

CXV. Plinius ſecundus in opere pulcherrimo naturalis Hiſtoriae ita deſcripſit: *Certum Solis defectum non niſi noviſſima vel prima Luna fieri, quod vocant coetum. Luna autem non niſi plena patitur eclipſin; omnibus autem annis fieri utriuſque ſideris defectus ſub terra, nec tamen cum ſupernè fiunt ubique cerni, aliquando propter nubila, ſaepius globo terrae obſtante, & convexitatibus Mundi.* Item Hieronymus: *Deliquium Solis, ideſt defectus veris, aeſtatiſque temporibus accidere ſolet, nunquam niſi ortu Lunae fieri ſolet.*

Lacteus circulus eſt via candida, quae in ſpera videtur, a candore dicta, quia alba eſt, quam aliqui viam eſſe dicunt, quia circuit Sol * ſplendoris ipſius tranſitu, ita Lunare.

Sol dum igneus ſit, prae nimio motu converſionis ſuae amplius incaleſcit, cujus ignem dicunt Philoſophi aqua nutriri, & e contrario elemento virtutem luminis, & caloris accipere.

De

De variis nominibus Solis per varias linguas.

Quam se in Hebraeo Luna simplicia. Aelios in Graeco, Phanath cum Philosophis, Tithan cum Caldaeis, Sol cum Latinis de soliditate luminis, vel eo quod Solus appareat obscuratis sideribus radiis ejus potentibus. CXVI.

Argumenta de initio Quadragesimae, & de clausula Paschae, & de Rogationibus, & Pentecoste.

Si volueris scire, quota Luna sit initium Quadragesimae in Rogationibus, scias quota Luna fuerit in Pascha in unoquoque anno. De illa Epacta praesenti in Pascha rescinde XII., sic erit Luna initii Quadragesimae. Item adde VII. super illam aetatem, quam in Pascha praesenti habueris, sic erit Luna in Rogationibus. Item hoc scias, quia qualis Luna fuerit in clausula Paschae in unoquoque anno, talis erit in Rogationibus. Quando enim XV. Luna in Pascha fuerit, tunc XXII. Luna in clausula Paschae, sic etiam XXII. erit in Rogationibus. sic per VII. aetates Luna in clausula Paschae, & in Rogationibus, idest a XXII. usque ad XXVIII. Item quando XV. Luna in Pascha fuerit, tunc erit XXV. in Ascensione Domini, & quando XXI. Luna in Pascha invenitur, tunc prima Luna erit in Ascensione Domini a XXV. Luna usque ad XXXI. Et quandocumque XV. Luna fuerit in Pascha, tunc erit V. in Pentecoste, & quando XXI. in Pascha, tunc erit XI. Luna in Pentecoste. Hae enim sunt VII. aetates Lunae servandae in Pentecoste a V. Luna usque ad XI. Et quando XV. Luna in Pascha invenitur, tunc VIII. Luna in Dominica Palmarum est, & quando XXI. Luna in illa die Palmarum ante Pascha, & hae sunt VII. aetates Lunae die illius, idest ab VIII. Luna usque ad XI. CXVII.

Argumenta de Cyclo magno decemnovennali, & Lunari & de Cyclo magno demonstrandis per annos ab origine Mundi.

Si vis scire, quotus sit annus Cycli Solaris, qui XXVIII. annis peractis in se revertitur XXIX. anno incipiente; quod si volueris scire, quotus annus Cycli XIX., immo etiam quotus annus sit Cycli Magni, qui DXXXIII. anno incipiente in semetipsum revertitur, CXVIII

titur, aut quot anni sunt ab origine Mundi, & quot Cycli Solares, & decemnovennales, & quot saltus, & bissextiles dies, & quot Cycli magni: computa undecies DXXXIII. D. ergo anni undecies multiplicati fiunt V. Item XXX. undecies multiplicati fiunt CCCXXX., simul autem & praedictus numerus V̄DCCCXXX. Item III. undecies multiplicati XXXIII. qui additi super numerum praedictum fiunt simul V̄DCCCLXIII. In XI. ergo Cyclis magnis tot anni sunt, idest V̄DCCCLXIII., remanent CXXVI. De numero annorum ab initio Mundi. Centesimus igitur vigesimus sextus annus nunc agitur duodecimi magni Cycli. Hos ergo omnes annos divides per Cyclos Solares, & decemnovennales, ut sciamus, quot Cycli Solares sint, & quot decemnovennales ab origine Mundi, & quotus annus sit in praesenti anno Cycli Solaris, & Cycli decemnovennalis. In uno ergo Cyclo magno, quem dicunt in se reverti DXXXIII. anno incipiente Solares Cycli sunt XIX. Decemnovennales vero XXVIII. Si enim XXVIII. decies & novies multiplicaveris, vel XIX. per XXVIII. DXXXII. efficiunt. Et si in XI. Cyclis magnis CCIX. Solares Cycli sunt; nam X. undecies multiplicati fiunt CX. & IX. undecies, vel undeno ducti XCVIIII. sunt, simul autem CCIX. Item in XI. magnis Cyclis Decemnovennales sunt CCCVIII. XX. enim undecies multiplicati CCXX. sunt, & VIII. undecies, vel XI. octies ducti LXXXVIII. faciunt. Simul vero CCCVIII. in quibus sunt anni V̄DCCCLXIII. Item in annis CXXVI., qui supersunt IV. Cycli Solares continentur. XX. enim quater ducti fiunt LXXX., & VIII. quater multiplicati fiunt XXXII. sunt simul autem CXII. Adde istos IV. Cyclos solares super alios supradictos CCIX., fiunt CCXIII. Tot Cycli Solares integri ab initio Mundi, in quibus anni continentur V̄DLXXV. remanent XIV. Quartus decimus annus est Cycli Solaris. Item in CXXVI. annis, qui remanent super XI. Cyclos magnos per XIX. divisi VI. decemnovennales sunt. Si enim de CXX. tolle VI. sex decemnovennales fecisti, & illi VI., quos tulisti, & alii VI., qui super CXX. fuerant, fiunt simul LXII. Duodecimus annus est Cycli decemnovennalis. Qui annus communis incipit a XVI. Kal. Mai. usque in prid. Non. Apr. dies habens CCCLIV. Illos ergo VI. decemnovennales, quos fecisti de CXX. mitte super CCCVIII. supradictos, fiunt CCCXIV., tot Cycli decemnovennales sunt integri ab initio Mundi, in quibus sunt anni V̄DCCCCLXXVII., remanent XII. Duodecimus annus est Cycli decemnovennalis, sicut diximus.

De

De numero Cyclorum, & quot dies bissextiles, & quot saltus ab origine Mundi.

Quot ergo Cyclos decemnovennales habet ab origine Mundi, CCCXIV. tot saltus sunt, idest CCCXIV. Bissextiles autem dies sunt MCDXCVII., in quibus continentur anni IV., & dies XXXVII. CXIX.

Incipit Cyclus Decemnovennalis, quem Graeci Enneacaidecaeterida vocant.

Constitutus a Sanctis Patribus, in quo XIV. Paschales omni tempore sine ulla reperies falsitate: tantùm memineris annis singulis, qui Cyclus Lunae, & qui decemnovennalis existet. In praesenti namque tertia Indictio est Consulatu Probi junioris tertius decimus Circulus decemnovennalis, X. Lunaris est. finit. CXX.

Hic autem Cyclus Dionysii V. decemnovennalis constat, hoc est XCV. annis, sumitque exordium a XXXII. anno Incarnationis Domini, & definit in DXXVI. annos. Hunc ergo Cyclum praetermisimus, quia praeteriit totus.

Incipit Praefatio Sancti Felicis Abbatis Cyrillitani.

Olympiade CXCIV. mediante, idest XLII. anno Imperii Octaviani Augusti natus est Dominus N. J. C. in carne. A nativitate ergo Domini usque in Olympiadem XLV. tam idem usque in primum annum Diocletiani fiunt anni CCLXXXIV. Et a primo anno Diocletiani usque in primum Cyclum Dionysii invenies annos CCXLVIII. fiunt quippe simul anni DXXXII. Ab hoc & Dionysius annos DXXXII. in primo suo Cyclo ab Incarnatione Domini. Nam hic Cyclus S. Cyrilli in CCXLVII. finivit. Addes I., quem inchoat Dionysius, & invenies annos CCXLVIII., sicut supradictum est. Finit. CXXI.

Incipit Prologus Sancti Chyllitani. Iterum Sermo Felicis. Incipit de Dionysio, & de semetipso in Christi nomine.

Dionysius quondam Urbis Romae Sanctissimus Abbas utriusque linguae Graecae scilicet & Latinae eleganti scientia praeditus Pascha- CXXII.
lium

lium interea rationum decemnovennales numero V. sagaci ingenio anteriores composuit Cyclos, exordium scilicet sumens ab Incarnatione D. N. J. C. DXXXII. ann. Indictione X. usque ad DCXXVI. Incarnationis annum Indict. XIV. memoratorum Cyclorum serie continuata produxit. Et quoniam memorati viri quintus nunc peragitur Cyclus, ad cujus supplementum X. adhuc supersunt anni ad * nostram providet parvitas alios subsequentes Cyclos decemnovennales numero V. ad instar superiorum Cyclorum rationali dispositione componere, initium facientes a DCXXVII. Incarnationis anno Indict. XV. usque ad DCCXXI. Incarnat. annum Indict. IV. certum praefixum * est posuimus terminum. Quapropter monuimus Lectorem, ut dum praefati, & venerabilis Dionysii quintus expletus fuerit, ad nostros subsequentes Cyclos, ut diximus V. transitum faciat, & absque ulla erroris caligine dies festos Paschales, vel Lunas per ordinem fida ratione reperiet.

Expliciunt Chyllitani V. Cycli Decemnovennales praetermissi, eo quod omnes praeterierint.

Anno XIX. IV. Luna I. a Kal. Janu. usque ad XIII. Kal. Janu. quia communis est, dies CCCLIV.

Anno XIX. V. Luna II. a XII. Kal. Janu. usque in V. Id. Decemb. quia communis est annus, dies CCCLIV.

Anno XIX. VI. Luna III. a IV. Id. Decemb. usque in V. Kal. Janu. quia Embolimaeus est, dies CCCLXXXIV.

Anno XIX. VII. Luna IV. a IV. Kal. Janu. usque in XVII. Kal. Janu., quia communis est, dies CCCLIV.

Anno XIX. VIII. Luna V. a XV. Kal. Janu. usque in VIII. Id. Decemb. quia communis annus est, dies CCCLIV.

Anno XIX. IX. Luna VI. a VII. Id. Decemb. usque in VIII. Kal. Janu. quia Embolismalis est, dies CCCLXXXIV.

Anno XIX. X. Luna VII. a VII. Kal. Janu. usque in VIII. Kal. Janu. quia communis est, dies CCCLIV.

Anno XIX. XI. Luna VIII. a XVIII. Kal. Janu. usque in IV. Non. Janu., quia Embolimaeus est, dies CCCLXXXIV. Ogdoas.

Anno XIX. XII. Luna IX. a III. Non. Janu. usque in XI. Kal. Janu., quia communis annus est, dies CCCLIV.

Anno XIX. XIII. Luna X. ab XI. Kal. Janu. usque in III. Id. Decemb., quia communis est, dies CCCLIV.

Anno

Anno XIX. XIV. Luna XI. a prid. Id. Decemb. usque in III. Kal. Jan., quia Embolimaeus est, dies CCCLXXXIV.

Anno XIX. XV. Luna XII. a prid. Kal. Janu. usque in XIV. Kal. Janu., quia communis annus est, dies CCCLIV.

Anno XIX. XVI. Luna XIII. a XIII. Kal. Janu. usque in VI. Id. Decemb. quia communis est, dies CCCLIV.

Anno XIX. XVII. Luna XIV. a V. Id. Decemb. usque in VI. Kal. Janu. quia Embolimaeus est, dies CCCLXXXIV.

Anno XIX. XVIII. Luna XV. a V. Kal. Janu. usque in XVII. Kal. Jan. quia communis est, dies CCCLIV.

Anno XIX. XIX. Lnna XVI. a XVI. Kal. Janu. nsque in Non. Decemb., quia communis annus est, dies CCCLIV.

Anno XIX. I. Luna XVII. a Nonis Decemb. usque in X. Kal. Janu., quia Embolimaeus est, dies CCCLXXXIV.

Anno XIX. II. Luna XVIII. a IX. Kal. Janu. usque in prid. Id. Decemb. quia communis annus est, dies CCCLIV.

Anno XIX. III. Luna XIX. ab Id. Decemb. usque in prid. Kal. Janu., quia Embolimaeus est, dies CCCLXXXIV.

Idcirco autem XVII. Luna anno compotus ab ipso, quo prior explicitur est annus die incipit, & non a sequente, ut caeterorum, ne propter saltum Lunae, quem dicunt, unum eidem anno dies X. videatur, quia ipsum Dionysius Decemnovennalem Cyclum hujusmodi vocavit percurrens edocuit ab eodem die, quo ultimi conclusit anni aetas primi inchoando principium.

Mensis Lunaris habet dies XIX., & dimidium, hoc est XII. horas, sed illam medietatem de altero mense auctores conjungunt, & faciunt unum diem, & propterea dicitur unus mensis in Luna XXIX. Luna habere, & alteram XXX.

De concordia mensium.

Januarius autem cum Decembrio in horarum mensura concordat. Februarius cum Novembrio spatium aequale consummat. Martius consentit cum Octobrio. Aprilis aequat Septembrem. Majus respondet Augusto. Junius compar est Julio. CXXIII.

De

De Cyclo Libri Romanorum Incipit, qui inventus est apud Romanos XXX. anno ante Nativitatem Christi.

CXXIV. Quinto Cycli Decemnovennalis regione Lunaris Cyclus includitur a quarto hujus anno incipiens, & in tertio ejusdem anno completur. Hic autem Cyclus propriè Romanorum est, & ad mensem Januarium pertinens. nam sicut annum Decemnovennalis Cycli propter legalem Hebraeorum observationem a Paschali mense inchoat, ibidemque finitur, ita & hic Romanorum institutione a Luna Januarii mensis inchoat, atque ibi definit. Sicut ille, sic & iste primum & secundum annum habet communes, tertium habet Embolimaeum, quartum & quintum communes, sextum Embolimaeum, septimum communem, octavum Embolimaeum. Huc usque Ogdoas. Endecas quoque Cycli Lunaris instar Decemnovennalis Cycli VII. annos communes habet, & IV. Embolismales, & habet communis annus menses Lunares XII., idest dies CCCLIV. Embolimaeus autem annus habet XIII. menses, videlicet dies CCCLXXXIV. praeter unum dumtaxat XVII. annum Cycli hujus, qui est Decemnovennalis primus, in quo unus de ratione saltus Lunae intercipitur. Quae ut manifestius clara fiant, singulorum annorum ordinem, & cursum videamus, & quae Dionysius in mense Paschali, nos in Januario facere curamus.

Annus Solaris incipit a Kal. Janu., & habet dies CCCLXV. Annus communis habet dies CCCLIV. Annus autem Embolimaeus habet dies CCCLXXXIV., & menses XIII.

Anno Decemnovennali I. Luna XVII. a XV. Kal. Majas usque ad Non. Apr. quia communis est, dies CCCLIV.

Anno XIX. II. Luna XVIII. a prid. Non. Apr. usque in VIII. Kal. Apr. quia communis annus est, dies CCCLIV.

Anno XIX. III. Luna XIX. ab VII. Kal. Apr. usque in Id. Apr. quia Embolimaeus est, dies CCCLXXXIV.

Anno XIX. IV. Luna I. a prid. Id. Apr. usque in IV. Non. Apr., quia communis annus est, dies CCCLIV.

Anno XIX. V. Luna II. a Kal. Apr. usque in XI. Kal. Apr. quia communis annus est, dies CCCLIV.

Anno XIX. VI. Luna III. a X. Kal. Apr. usque in IV. Id. Apr. quia Embolimaeus annus est, dies CCCLXXXIV.

Anno XIX. VII. Luna IV. a V. Id. Apr. usque in III. Kal. Apr. quia communis est, dies CCCLIV.

Anno XIX. VIII. Luna V. a prid. Kal. Apr. usque in XIV. Kal. Maii quia Embolimaeus est, dies CCCLXXXIV. Ogdoas.

Anno Decemnovennali IX. Luna VI. a XV. Kal. Maj. usque in VII. Id. Apr. quia communis annus est, dies CCCLIV.

Anno XIX. X. Luna VII. a VIII. Id. Apr. usque in VI. Kal. Apr. quia communis est, dies CCCLIV.

Anno XIX. XI. Luna VIII. a V. Kal. Apr. usque in XVII. Kal. Majas, quia Embolimaeus est, dies CCCLXXXIV.

Anno XIX. XII. Luna IX. a VI. Kal. Majas, usque in II. Non. Apr., quia communis annus est, dies CCCLIV.

Anno XIX. XIII. Luna X. a Non. Apr. usque in IX. Kal. Apr. quia communis annus est, dies CCCLIV.

Anno XIX. XIV. Luna XI. ab VIII. Kal. Apr. usque in prid. Id. Apr., quia Embolimaeus est dies CCCLXXXIV.

Anno XIX. XV. Luna XII. a III. Id. Apr. usque in Kal. Apr. quia communis est, dies CCCLIV.

Anno XIX. XVI. Luna XIII. a IV. Non. Apr. usque in XII. Kal. Apr., quia communis annus est, dies CCCLIV.

Anno XIX. XVII. Luna XIV. ab XI. Kal. Apr. usque in V. Id. Apr., quia Embolimaeus est, dies CCCLXXXIV.

Anno XIX. XVIII. Luna XV. a IV. Id. Apr. usque in IV. Kal. Apr. quia communis est, dies CCCLIV.

Anno XIX. XIX. Luna XVI. a III. Kal. Apr. usque in XV. Kal. Majas, quia Embolimaeus est, dies CCCLXXXIV. Endecas.

Quot sunt menses qui habent XXXI. dies? VII. hoc est, Janu. Mart. Maj. Jul. Aug. Octob. Decemb. Item IV. menses, qui habent dies XXX. hoc est Apr. Jun. Septemb. & Novemb. Februarius autem XXVIII. Coaequa omnes menses, ut unusquisque XXX. dies habeat, supersunt V. dies intercalares. Cum ipsis augmenta, ubi opus fuerit. Hoc autem scito, quia si unus dies plus aut minus fuerit, evidens error est.

De aetate Lunae si quis computare non potest.

CXXV. Quod si adeo quiquam deses, vel hebes sit, ut absque omni labore computandi Lunae cursum scire voluerit, innitetur Alphabetis, quae in hujus annali videlicet libello juxta cursum distinata Lunarem, ubi duos Lunae circuitus, idest quinquagenos, & novenos dies terna tenet Alphabeta. Et quamcumque literam Luna in hac

hac aetate semel habet, eamdem per totum annum simili modo notatam in eadem semper aetate habere non desinit, nisi forte (quod tamen raro accidit) Embolismorum haec ratio immutet. V. G. anno tertio cycli decemnovennalis Luna quae XXX. dies habitura est, semper ab A. nodo incipit, secunda est in B. tertia in C. similiter nodis, idest nullo puncto * adnotaris. Et sic ex ordine suae literae quamque reserva aetatem Lunae. Item Luna, quae eosdem XXX. dies habitura est ab I. subnotato incipiens, secunda semper in M., tertia est in N. simili figura, & sic ex ordine recurrens Lunam sui cuicumque literae restituit aetatem. Descendendi enim gratia primum de ternis Alphabetum nodis utrinque literis secundum subnoteris, tertiam semper notaris determinandum providit Antiquitas.

Item de Lunae cursu si quis ignorat.

CXXVI. Si quis verò etiam calculandi minus idoneus Lunaris circuitus existit curiosus, & huic ad commoditatem ingenioli sui commodamus argumentum, ut omnes inveniat. Siquidem totam annalis circuitus seriem, quae XII. mensibus continetur, Alphabetis distinximus, ita dumtaxat, ut primi & secundi ordo vicenos septenos dies, tertius autem uno amplius complectatur, illo videlicet, qui de tertio repetitis octo horis superfluis adcrescit, & ut dies, quo signare volebamus, literae sufficerent, non singulis has diebus adposuimus, atque ideo non ultra O. Alphabetum tangere opus erat. Praeposuimus eidem operi paginam regulam, quae decem & novem Alphabeta hujusmodi a diversis literis inchoantia totidem annorum circuli Decemnovennalis caperet simul & mensium singulorum, signorumque vocabula duodecim, quae hoc ordine disposita est. Juxta numerum dierum, quibus Luna Zodiacum persolvat XXVII. lineas habet in longitudine nominibus singulorum ante, nominibus vero mensium retro adnotatis, ut qui signorum imperitus est, ex mensium tamen notitia possit invenire quod quaerit. Decem verò & novem habet in latitudine lineas, quae ordine Decemnovennalis circuli superscripto adnotato annorum ex numero praemonstret. Cum igitur anno quolibet diem quemlibet in quo signo, vel cujus mensis in partibus Lunam habet, scire volueris aperto, literam q. * idem sit proposita die, recurres ad regularem paginam, in qua literarum est distincta congeries, eodemque statim anno ex titulo frontis invento illam, quam quaerebas, literam ejusdem diei invenies, atque

atque ante, ac retro incipiens quod signum, quemve mensem e regione habet adnotabis. Ponamus aliquod, quo ad caetera Lector convalescat exemplum. Quaeris, ubi sit Luna V. G. in Kal. Apr. anno sexto circuli Decemnovennalis. Aperi Codicem, quaere diem Kalendarum memoratarum, invenies E literam praescriptam. Recurre ad paginam regularem, videbis annum sextum, perspecto ejus Alphabeto E literam reperies. Circumfer oculos ad latera, hinc Geminorum extrema, illinc Junii mensis initia deprehendes esse notata, & sive eruditus, sive simplex es Lector, palam te quod cupiebas, investigasse laetaberis in supernotato illo anno quibuscumque diebus E literam videris, adscriptam sive crescentem, sive decrescentem in hisdem coeli partibus Lunam noveris esse conversatam.

Incipit Epistola de Ratione Lunae primo anno Embolimaeo Ogdoad.

In primo igitur anno Embolimaeo, hoc est in Ogdoade * ter- CXXVII
tia sunt Epactae XXII. & ideo est Luna in Kal. Septembr. & Octobr. XXVII. In Kal. Novemb. & Decemb. XXIX. Ipsa autem Luna, quae est XXIX. in Kal. Decemb. * extingit illic, sua Luna
II
est. Illa verò Luna, quae in quarto Non. Decemb. incipit, & terminatur XXX. II. Kal. Janu. Embolismi est. Quae autem in Kal. Janu. & prima Luna, ipsius est, quam & ipsam tricesimam terminare debeas. Ecce invenisti Lunam in primo anno Embolimaeo in Kal. Janu. primam.

Item de secundo anno Embolimaeo Ogdoad.

Item de secundo anno Embolimaeo idest Ogdoadis VI. Sunt CXXVIII
autem in ipso anno Epactae XXV. Luna verò in Kal. Septemb. XXX. extingit illic, quia Luna ipsius est. Illa enim Luna, quae initiatur prima IV. Non. Septemb., & finitur XXX. Kal. Octob. Embolismalis est. Et illa, quae incipit prima VI. Non. Octob. & III. Kal. Novemb. finitur XXIX. Luna Octobris est. In Kal. verò Novemb. & Decemb. fit Luna II. in Kal. Janu. IV., sicut ordo est.

Item de tertio anno Embolimaeo Ogdoadis.

CXXIX. Item de tertio anno Embolimaeo, ſunt autem in ultimo Embolimaeo Ogdoadis Epactae XVII. Luna verò in Kal. Septemb. & Octob. XXII. In Kal. Novemb. & Decemb. XXIV. in Kal. Mart. XXVI. in Kal. Apr. & Maii: XXVII. in Kal. Jun. & Jul. XXIX. in Kal. Aug. I. in Kal. Septemb. III. Quare facis unam aetatem Lunae in Kal. Apr. & in Kal. Maj., quia nuſquam ſic in calculo requiritur; ideo quippe quia Luna, quae XXVII. eſt in Kal. Apr. in IV. Non. Apr. XXVIII. III. Non. Apr. XXIX. Prid Non. Apr. XXX. Emboliſmalis eſt. extingit illic. Et illa quae initiatur Non. Apr. ipſa eſt Paſchalis, & evenit XIV. XIV. Kal. Maii, & terminatur XXIX. V. Non. Maii Luna Aprilis eſt. Illa vero quae eſt prima IV. Non. Maii, & finitur XXX. IV. Non. Jun., Luna Maii eſt; Luna enim, quae initiatur prima III. Non. Jun. finiturque XXIX. Kal. Jul. Luna Junii eſt. Luna namque quae incipit VI. Non. Jul., terminaturque XXX. prid. Kal. Aug., Luna Julii eſt. Poſtea autem fit Luna in Kal. Aug. prima in Kal. Septemb. III., ſicut ordo habet. Nam ſi non feciſſes unam aetatem Lunae in Kal. Apr., & in Kal. Maii, & ſi non fuiſſet Luna Emboliſmalis, quae finitur XXX. in Apr., ſed XXIX. eveniſſet tibi in ipſo anno in termino Paſchali, quod eſt XIV. Kal. Maii, non XIV. ſed XV., & fuiſſet error in Paſcha, ſeu in aetatibus Lunae.

Item de primo anno Embolimaeo in Endecade.

CXXX. In primo igitur anno Embolimaeo Endecadis ſunt Epactae XX. & idcirco eſt Luna in Kal. Septemb. & Octob. XXV. in Kal. Novemb. & Decemb. XXVII. in Kal. Janu. XXIX. in Kal. Febr. prima. In Kal. Mart. XXIX. VI. Non. Mart. XXX. Luna Martii eſt. Illa autem Luna, quae V. Non. Mart. incipit, & extingit XXX. in Kal. Apr. Emboliſmalis eſt. Illa verò quae IV. Non. Apr. initiatur prima, ipſius Luna eſt, extingit XXIX. prid. Kal. Maii: Et Luna quae in Kal. Maii evenit prima, ipſius Luna eſt. Caeterae vero ordinem ſuum ſequuntur.

Item

Item de secundo anno Embolimaeo Endecadis.

In ipso autem anno sunt Epactae XXIII. Luna enim in Kal. Septemb. & Octob. XXVIII. in Kal. Novemb. & Decemb. XXX. Illa autem Luna, quae in Kal. Novemb. XXX. terminatur, Luna ipsius est Novemb. Et illa quae in Kal. Decemb. XXX. finitur Embolimaea. Quae verò prima IV. Non. Decemb. inchoat, finitque XXIX. III. Kal. Jan., ipsa est Decemb. in Kal. Janu. II., & in Kal. Febr. III. Caeterae autem ordinem suum sequuntur. CXXXI.

Item de tertio anno Embolimaeo Endecadis.

Sunt autem in ipso anno Epactae XXVI. Nullatenus tamen Lunam Embolismalem per ipsas Epactas reperies, nisi ad Epactas anni communis superioris reverteris. Nam anno communi praeterito fuerunt Epactae XV. Ideo autem Luna in Kal. Aug. XXIX., ibique terminatur quia Luna ipsius est. Illa verò, quae IV. Non. Aug. inchoat, finiturque XXX. prid. Kal. Septemb. Embolimaea est. In Kal. igitur Septemb., & Octob. per Epact. XXVI. fit Luna prima. Caeterae vero deinceps ordinem suum sequuntur. CXXXII.

Item de IV. anno Embolimaeo Endecadis.

Sunt namque Epactae in ultimo Embolimaeo Endecadis XVIII. In Kal. autem Septemb. & Octob. Luna XXIII. In Kal. Novemb. & Decemb. XXV. In Kal. Janu. XXVII. In Kal. Febr. XXVIII. in Kal. Mart. XXVII. in Kal. Apr. & Maii XXVIII. in Kal. Jun. XXX. in Kal. Jul. prima. In Kal. Aug. II. in Kal. Septemb. V. Ideo namque facimus unam aetatem Lunae in Kal. Apr. & in Kal. Maii, quia Luna, quae in Kal. Apr. est XXVIII. IV. Non. Apr. XXIX. III. Non. Apr. XXX. Embolismalis est. Illa enim Luna, quae prid. Non. Apr. initiatur prima, & extenditur usque in VI. Non. Maii XXIX Luna Aprilis est. Ipsa enim Paschalis, & evenit XIV. XV. Kal. Maii. Et nisi ita fecisses, evenisset tibi in termino Paschali Luna XV., & fuisset error in Pascha, sive in aetatibus Lunae. Luna vero, quae initiatur prima V. Non. Maii, & finitur XXX. in Kal. Jun. Luna Maii est. Illa vero quae in Kal. Jul. est prima extingit III. Kal. August. XXX. Luna Julii est. Illa autem CXXXIII.

Luna,

Luna, quae in Kal. Augusti est II. jam ordinem suum tenet; terminatur enim XXIX. V. Kal. Septemb. Ideo namque evenit Luna prima IV. Kal. Septemb., & III. Kal. Septemb. II. prid. Kal. Septemb. III. in Kal. verò Septemb. non IV. secundum compotum, sed V. propter saltum.

De cursu Lunae per XII. signa in anno.

CXXXIV.

Aries.	AKE.	NHC.	MGB.	KEO.	DMG.	BLF.	Martius.
Taurus.	B.	OID.		LFA.	NH.	C.	Aprilis.
Gemini.	CLF.	AKE.	NHC.	MGB.	EOI.	DMG.	Majus.
Cancer.	DMG.	BLF.	AoID.	NHC.	FAR.	ENH.	Junius.
Leo.	ENH.	CMG.	BKE.	OID.	GBL.	FAoI.	Julius.
Virgo.	FAoI.	DNH.	CLF.	AKE.	HCM.	GBK.	Augustus.
Libra.	GBK.	EOI.	DMG.	BLF.	IDN.	HCL.	September.
Scorpius.	HCL.	FAK.	EMH.	CMG.	KEO.	IDM.	October.
Sagittarius.	IDM.	GBL.	FoAI.	DNH.	LFA.	KEN.	November.
Capricornus.	KEN.	HCM.	GBK.	EOI.	MGB.	LFAo.	December.
Aquarius.	LFAo.	IDN. K E.	HCL. M.	FAR. GBL.	NHC. OID.	MGB.	Januarius.
Piscis.	MGB. NBC.	LFAo.	ID N. KE	HEM.	A B KE.	NHC. OID.	Februarius.
Aries.	OID.	MGB.	LFAo.	IDN.	CLF.	AKE.	Martius.

A	a	KAL. JANU. Circumciſio Domini.
	b	iv. Non.
B	c	iii.
	d	ii.
C	e	Non.
	f	viii. Id. Epiphania.
D	g	vii.
	h	vi.
E	i	v.
	k	iv.
F	l	iii.
	m	ii.
G	n	Id. Octava Epiphaniae.
	o	xix. Kal. Febr.
H	p	xviii.
	q	xvii.
I	r	xvi. Depoſ. S. Antonii Monachi. Sol in Aquario.
	ſ	xv.
K	t	xiv.
	u	xiii. S. Sebaſtiani Martyris
L	a	xii. S. Agnetis.
	b	xi. Natale S. Anaſtaſii ad aquas Salvias.
M	c	x.
	d	ix.
N	e	viii.
	f	vii.
O	g	vi.
	h	v. S. Perpetuae, & Agnetis.
A	i	iv.
B	k	iii.
	l	ii.

C	m	KAL. FEBR.
	n	iv. Non. dies S. Mariae.
D	o	iii.
	p	ii.
E	q	Non. S. Agathae.
	r	viii. Id.
F	ſ	Id. veris initium * habet dies XCI.
	t	vi.
G	u	v.
	a	iv.
H	b	iii.
	c	ii.
I	d	Idus.
	e	xvi. Kal. Mart.
K	f	xv. Diabolus retrorſum receſſit a Domino.
	g	xiv. S. Julianae in campo Fauſtinae. Sol in Piſcibus.
L	h	xiii.
	i	xii.
M	k	xi.
	l	x.
N	m	ix.
	n	viii.
O	o	vii.
	p	vi.
A	q	v. Septb. Aegypt. menſe Famenoth.
	r	iv.
B	ſ	iii.
C	t	ii.

D	a	KAL. MART.
	b	vi. Non.
E	c	v.
	d	iv.
F	e	iii.
	f	ii.
G	g	Non.
	h	viii. Id. Prima incenſio Lunae Paſchalis.
H	i	vii.
	k	vi.
I	l	v.
	m	iv. Depoſ. S. Gregorii Papae.
K	n	iii.
	o	ii.
L	p	Idus
	q	xvii. Kal. Apr.
M	r	xvi.
	ſ	xv. Sol in Arietem.
N	t	xiv.
	u	xiii.
O	a	xii. Natale S. Benedicti Abbatis. XIV. Luna, & aequinoctium.
	b	xi. Primum Paſcha, & ſedes Ep. prim. ſcl. cl.
A	c	x.
	d	ix. Sedes concurrentium.
B	e	viii. Dominus crucifixus eſt, & conceptus.
	f	vii.
C	g	vi. Ogd. Endec. menſ. Farmuthi.
	h	v.
D	i	iv.
	k	iii.
E	l	ii.

	m	KAL. APRIL.
F	n	iv. Non.
	o	iii.
G	p	ii.
	q	Non. Ultima incenſio Lunae Paſchalis.
H	r	viii. Id.
	ſ	vii.
I	t	vi.
	u	v.
K	a	iv.
	b	iii.
L	c	ii.
	d	Id.
M	e	xviii. Kal. Maii.
	f	xvii.
N	g	xvi.
	h	xv. Sol in Taurum.
O	i	xiv.
	k	xiii.
A	l	xii.
	m	xi.
B	n	x.
	o	ix.
C	p	viii. S. Gregori Martyris.
D	q	vii. S. Marci Evang. & Letaniae Majores.
	r	vi. Nonus Aegypt. Amphaom Paſch.
E	ſ	v.
	t	iv.
F	u	iii.
	a	ii.

G	b	KAL. MAII. Natale Apostolorum Philippi, & Jacobi Fratris Johannis.
	c	vi. Non.
H	d	v. Inventio S. Crucis.
	e	iv.
I	f	iii.
	g	ii.
K	h	Non.
	i	viii. Id. Ortus Virgiliarum.
L	k	vii. Aestatis initium :†: habet dies XC.
	l	vi.
M	m	v.
	n	iv. Natale S. Pancratii Martyris.
N	o	iii.
	p	ii.
O	q	Id. Pentecostes primus.
	r	xvii. Kal. Jun.
A	f	xvi.
	t	xv. Sol in Geminos.
B	u	xiv.
	a	xiii.
C	b	xii.
	c	xi.
D	d	x.
	e	ix.
E	f	viii.
	g	vii. Dec. Aegypt. menf. Paoni.
F	h	vi.
	i	v.
G	k	iv.
	l	iii.
H	m	ii. S. Petronillae.
	n	

I	o	KAL. JUN.
	p	iv. Non.
K	q	iii. Depof. S. Benedicti, & S. Johannis, & S. Faustini.
	r	ii.
L	f	Non.
	t	viii. Id.
M	u	vii.
	a	vi. Dedicatio S. Stephani.
N	b	v.
	c	iv.
O	d	iii. Bernabe Ap.
	e	ii.
A	f	Id.
	g	xviii. Kal. Jul.
B	h	xvii.
	i	xvi.
C	k	xv. Nicandri, & Marciani. Sol in Cancrum.
	l	xiv.
D	m	xiii. Gervafii, & Protafii.
E	n	xii.
	o	xi.
F	p	x. S. Jacobi Alphaei Apoft.
	q	ix.
G	r	viii. S. Johan. Baptistae. Solftitium.
	f	vii. Dec. Aegyp. Menf. Ephipi.
H	t	vi. Johannis, & Pauli.
	u	v. Dedicatio S. Petri.
I	a	iv.
	b	iii.
K	c	ii. S. Pauli propriè Petoni Abbatis.
	d	

L	e	KAL. JUL.
	f	vi. Non.
M	g	v.
	h	iv.
N	i	iii. Dedicatio S. Martini.
	k	ii.
O	l	Non.
	m	viii. Id.
A	n	vii.
	o	vi.
B	p	v.
	q	iv. Naboris, & Felicis.
C	r	iii.
	ſ	ii. Dies Caniculares.
D	t	Id.
	u	xvii. Kal. Aug.
E	a	xvi.
	b	xv. Depoſ. Hermereſii Abb. Sol in Leone.
F	c	xiv.
	d	xiii. S. Severi.
G	e	xii. S. M. Magdalenae.
	f	xi.
H	g	x. S. Apollinaris Martyris.
	h	ix.
I	i	viii. Jacobi Zebedaei Apoſt. fratr. Johannis.
	k	vii.
K	l	vi.
	m	v. Nazarii, & Celſi.
L	a	iv.
	o	iii.
M	p	ii.

	q	KAL. AUG.
N	r	iv. Non.
	ſ	iii.
O	t	ii.
	u	Non.
A	a	viii. Id. Romae Sixti, Feliciſſimi, & Agapiti.
	b	vii. Autumni :†: initium.
B	c	vi.
	d	v.
C	e	iv. Natale S. Laurentii.
	f	iii.
D	g	ii.
	h	Id.
E	i	xix. Kal. Sept.
	k	xviii. Adſumptio S. Mariæ.
F	l	xvii.
	m	xvi.
G	n	xv. Sol in Virgine.
	o	xiv.
H	p	xiii.
	q	xii.
I	r	xi.
	ſ	x. Autumnus oritur.
	t	ix. Reſidui v. dies Aegyp. Epagomenae.
	a	viii. Natale S. Bartholomaei Apoſtoli.
	b	vii.
M	c	vi.
	d	v. Natale S. Auguſtini.
N	e	iv. Decollatio S. Johannis Baptiſtae. Primus Aegyptiis menſ. Thoth.
	f	iii.
O	g	ii.

	h	KAL. SEPTEMB.
A	i	iv. Non.
	k	iii.
B	l	ii.
	m	Non.
C	n	viii. Id.
	o	vii.
D	p	vi. Nativitas S. Mariae.
	q	v.
E	r	iv.
	ſ	iii.
F	t	ii.
	u	Idus.
G	a	xviii. Kal. Octob. Cornelii, Cypriani, & Exaltatio S. Crucis.
	b	xvii.
H	c	xvi. S. Euphemiae, & S. Luciae.
	d	xv. Sol intrat in Libram.
I	e	xiv.
	f	xiii.
K	g	xii.
	h	xi. Matthaei Apoſt. & Evangeliſtae.
L	i	x. Paſſio S. Mauricii Martyris.
	k	ix.
M	l	viii.
	m	vii.
N	n	vi.
	o	v. Coſmae, & Damiani.
O	p	iv.
	q	iii. Dedicatio Baſilicae S. Angli Aegypt. mens Saofi.
A	r	ii. Depoſ. Hieronymi Presbyteri.
	ſ	

B	t	KAL. OCTOB.
	u	vi. Non.
C	a	v.
	b	iv.
D	c	iii.
	d	ii.
E	e	Non.
	f	viii. Idus.
F	g	vii.
G	h	vi.
	i	v.
H	k	iv.
	l	iii.
I	m	ii.
	n	Idus.
K	o	xvii. Kal. Novemb.
	p	xvi.
L	q	xv. Lucae Evang. Sol in Scorpionem.
	r	xiv.
M	ſ	xiii.
	t	xii.
N	a	xi.
	b	x.
O	c	ix.
	d	viii.
A	e	vii.
	f	vi.
B	g	v. Apoſtoli Simonis, & mutet h. ter. Aegypt. menſ. Athyr.
	h	iv.
C	i	iii.
	k	ii.

D	l	KAL. NOVEMB.
	m	iv. Non.
E	n	iii.
	o	ii.
F	p	Nonae.
	q	viii. Id.
G	r	vii. Hyemis initium :†: habet dies XCII.
	ſ	vi.
H	t	v.
	u	iv. S. Marci Epiſcopi.
I	a	iii.
	b	ii.
K	c	Idus.
	d	xviii. Kal. Decemb.
L	e	xvii.
	f	xvi.
M	g	xv. Sol in Sagittario. Teclae Virginis.
	h	xiv.
N	i	xiii.
	k	xii.
O	l	xi.
	m	x. Natale S. Ceciliae.
A	n	ix. Natale S. Clementis.
	o	viii. Chryſogoni.
B	p	vii.
	q	vi.
C	r	v. Quart. Aegypt. menſ. Choeac.
	ſ	iv.
D	t	iii.
	u	ii. Natale S. Andreae.

E	a	KAL. DECEMB.
	b	iv. Non.
F	c	iii.
	d	ii.
G	e	Nonae.
H	f	viii. Id.
	g	vii. S. Ambroſii.
I	h	vi.
	i	v.
K	k	iv.
	l	iii.
L	m	ii.
	n	Id. S. Luciae de Syracuſis.
M	o	xix. Kal. Janu.
	p	xviii.
N	q	xvii.
	r	xvi.
O	ſ	xv. Sol in Capricorno.
	t	xiv.
A	u	xiii.
	a	xii. In India translatio Thomae Apoſtoli.
B	b	xi.
	c	x.
C	d	ix.
	e	viii. Nativ. D. N. J. C.
D	f	vii. S. Stephani.
	g	vi. S. Johannis.
E	h	v. Infantium & lactentium.
	i	iv.
F	k	iii.
	l	ii. S. Columbae Virg. & Silſtri.

De cursu Solis per XII. signa.

Quasi quodam modo IV. dierum munera primordialis IV. dierum creationis designarent. Et quia prima die lux condita est, prima die lucis materia ostendit mihi. Secunda die Creator firmamenti pulchritudinem extendit inter aquas, & aquas. Secunda die in muneribus vestimenta Sacerdotalia divisionum inter corpora Sacerdotum, & popoli demonstrare cognovi. Tertia die, terra cum ornamentis suis apparuit. Tertia die auri electissima species, quae gremio eruitur terrae, directa est mihi. Quarta die Sol honor seculi cum sideribus coelo inditus est. Quarta die clara quaedam, & rotunda in similitudine Solis species honor mensae allata est mihi, habens XXVII. semicirculos, qui si bis ducantur, erunt LIV. propter horas lunaris cursus, quibus per singula signa currere solet, habens circulum rotundum in medio propter Solis perpetuam rotunditatem, quomodo X. horae, & semis singulis mensibus adcrescere solent. CXXXV.

Sol igitur primo anno post bissextum initio primae horae noctis intrat in Arietem, & post dies XXX. & decem semis horis exit de Ariete, hoc est hora XI. noctis trigesimae primae, & secundo puncto, & tertio puncto XI. hora ejusdem noctis intrat in Taurum, & ibi moratur XXX. dies, & decem semis horas; & exit de Tauro IX. hora diei plena, & ibi habes unam horam ex IV. punctis in duobus signis, & fiunt duorum signorum LX. dies, & XXI. hora. Et decima hora diei intrat in Geminos, & exiet de Geminis VII. hora plena noctis, & duobus punctis. VIII. hora noctis, & tertio puncto intrat in Cancrum, & exiet de Cancro sexta hora diei plena, & ibi habes secundam horam, & V. punct. Duorum signorum, & fiunt in Geminis, & in Cancro dies LX., & horae XXI. & habes in his IV. signis horas XLII. & dies CXX. Et intrat in Leonem septima hora diei, & exiet de Leone quarta hora noctis, & duobus punctis decima horae & III. puncto. Quinta hora noctis intrat in Virginem, & exiet de Virgine tertia hora diei plena, & habes unam horam ex IV. punctis Leonis, & Virginis, & habent LX. dies haec duo signa, & horas XXI. & fiunt horum sex signorum dies CLXXXII. & horae LXIII. & fiunt, ut dixi, dies CLXXXII. & tertius dies dimidius ex duodecim horis, & tres horae supra quadrantiles. Et intrat Sol in Libram hora diei quarta, & exiet de Libra prima hora diei, & secundo puncto secundae horae

horae noctis exiet de Scorpione XII. hora noctis plena, & habes unam horam ex IV. punctis, & fiunt horum duorum signorum dies LX. & horae XXI. Et intrat Sol in Sagittarium prima hora diei, & exiet de Sagittario decima hora diei plena, & duobus punctis. Decima hora intrat in Capricornum tertio puncto XI. horae diei, & exiet de Capricorno hora IX. noctis plena. Et habent haec duo signa dies LX., & horas XXI. Has adde ad supra scripta signa, & habes dies CCC., & horas CV. Et intrat Sol in Aquarium decima hora noctis, & exiet de Aquario hora septima diei, & secundo puncto hora octava, & intrat tertio puncto octava hora diei in Pisces, & exiet de Piscibus sexta hora noctis plena; & hae sunt sex horae, quae de punctis singulorum signorum adcrescunt, & habent haec duo signa LX. dies, & XXI. horas. Has adde ad suprascriptos dies vel horas, fiunt dies XII. signorum CCCLX. & horae CXXVI. Partire CXX. horas per XXIV. & fiunt quinquies XXIV. quot sunt V. dies, & erunt totius anni tricenteni, sexageni, & quinque dies, & sex horae, quia ante habuisti centum viginti sex horas. Has sex horas per quadriennium ductas faciunt XXIV. horas, quod est unus dies, quem Latini bis sextum vocant; Et si non adderetur in Februario quarto anno haec dies, intraret * itaque Sol quartas decimas Kal. Apr. prima hora noctis in Arietem, & post CXX. annos traditas Solis, dum Arietem intrare debuisset, intrasset itaque in Taurum, nisi dies XXX. in centum XX. annis bissextiles augerent cursus illius. Hae & hujusmodi rationes tam suaves sunt in consideratione scientibus, ut caeterae artes Philosophiae solent esse dicenti, & intelligenti eas. Nam Philosophi non fuerunt conditores harum artium, sed inventores. Nam Creator omnium rerum condidit eas in naturis, sicut voluit. Illi vero, qui sapientiores fuerunt in Mundo inventores erant harum artium in naturis rerum, sicut de Sole, & Luna, & Stellis facile potest intelligi. Quid enim aliud in Sole, & Luna, & sideribus consideramus, & miramur, nisi sapientiam Creatoris? Et cursus illorum naturalis fertur. Itaque Abraham Patriarcha ex Astrologiae ratione Creatorem Deum intellexisse, & veneraffe, & inde amicus Dei appellatus est, & temptatus in fide jam fortis inventus est. Nam dicunt Hebraei, exisse eum de Hur Chaldaeorum, idest de igne Chaldaeorum, qui Chaldaei ignem pro Deo coluerunt. Solebat Magister meus mihi saepe dicere: Sapientissimi hominum fuerunt, qui artes in naturis rerum invenerunt. Obproprium grande, ut dimittamus eas perire diebus nostris, sed nunc

pusilla-

pusillanimitas multorum non curat rationes rerum, quas Creator condidit in naturis. Scis optime, quam dulcis est in rationibus Arithmeticae versari, quam necessaria ad cognoscendas Scripturas divinas, quam jucunda est cognitio coelestium astrorum, & cursus illorum; & tamen rarus est, qui talia scire curet, & quod pejus est, reprehendunt hoc scire studentes, & ut cum * ille naturae rerum ignoratio inculpabilis potuisset illis * esset, si divinis se ipsos tradere voluissent Scripturis, & laborare in illis, in quibus vitae aeternae cognitio consideratur, & ut potuissent Fidem Catholicam veraciter defendere, & fiducialiter stare contra adversarios Christi, per quos multis modis Diaboli astutia fidem Catholicam impugnare studet, & sunt modo tempora, de quibus B. Paulus praedixit: *Spiritus autem manifeste dicit, quia in novissimis temporibus discedent quidem a fide adtendentibus Spiritibus erroris, & doctrinis Daemoniorum in hypocrisi loquentium mendacium habentes cauteriatam suam conscientiam* (a).

Item alia.

Si vis scire, quomodo adcrescunt singulis annis mensibus Solaris cursus decem semis horas, multiplica decem per X. fiunt C. quia una hora decem minuta habet, Decies verò decem minuta faciunt C. minuta. Da unicuique diei ex triginta diebus tria minuta, faciunt XC. minuta, & remanent X. minuta. His adde quinque minuta, quae fiunt ex dimidia hora, & fiunt XV. minuta. Haec partire per XXX. faciunt tricies dimidium minutum XV. minuta. Et adcrescunt quotidie in XXX. diebus tria minuta, & dimidia pars unius minuti.

Item alia.

Et si scire vis, quantum quotidie crescat ad bissextum, partire V. minuta in XXX. fiunt sexies quinquies; sexta pars unius minuti adcrescit quotidie, ut dimidia hora fiat per mensem unum; hanc dimidiam horam duc duodecies, & fiunt sex horae. Has multiplica in IV. quater sex faciunt XXIV., quot sunt horae unius diei per quadriennium adcrescit, ut bissextus fieri possit, & fiunt quarto anno CCCLXVI. dies, qui senarius numerus multum valet in circulo anni, nam CCCLX. faciunt sexies sexaginta, qui sexagenarius si per denarium * esse perfectum, sicut senarius per unitatem; nam unum

(a) *Legendum cum Vulgata*... quidam a fide, attendentes Spiritibus... mendacium, & cauteriatam habentes....

unum duo, & tres faciunt sex, & est perfectus numerus in partibus suis. Ita sexagenarius quamdam perfectionem habet, si partitur per denarium numerum. Nam semel decem, & bis decem, & ter decem sexaginta sunt; nam quantum valet in primo versu numerorum senarius, ut perveniatur ad decem, tantum valet in secundo versu numerorum sexagenarius, ut perveniatur ad centum. Quicumque vero dies, qui supersunt trecentenis sexagenis diebus in singulis mensibus est sexta pars mensis uniuscujusque. Sex verò horae, ex quibus quarto anno sexta dies adcrescit, habent suam perfectionem in partitione senarii numeri, sicut paulo ante praefati sumus, & sicut Creator aequissimus in sex diebus fecit omnia opera primordialis mundi, ut significaretur in perfectione numeri senarii omnia in naturis suis fecisse eum perfecta, & ille ipse Creator magnus admirabilis perfectus est in natura sua, cui placuit omnia in senarii numeri perfectione perficere. Unde & sexto die creatus est homo perfectus anima, & corpore, propter quem omnia creata sunt, quae sex diebus condita esse leguntur. Unde & ipse Deus Dei filius, qui est virtus, & sapientia Dei sexta aetate venit in Mundum salvare hominem, quem sexta die creavit. Ita senarius numerus & in conditione primordialium creaturarum, & in successione saeculorum, quae sex aetatibus concurrerunt, & quod sexta aetate venit filius Dei humanum genus reparare ad pristinam dignitatem conditionis suae, multum valent tales rationes.

Item alia.

Si omnipotens Deus universa in pondere, & mensura, & numero disposuit, ita ut etiam multitudinem stellarum nominibus simul numeroque complecteretur, quanto magis illius praecipui, maximique sideris cursus gloriose ordinatus extitit, qui super omnia sidera splendore pariter, atque virtute praecellit? De cujus subtilissimo, magnificoque cursu quamvis multa subtiliter magnificeque & dicta sint, & dici possint, vix tamen aliquid invenitur, quod operosius numerando aliquid, dum examinatur, quam quod de bissexto, & quadrantis ratione distinguitur. De quo videlicet bissexto quamquam multi & magni multa, & magna dixissent jam edidissent, propter compendium tamen legentium seu scire ejusdem bissexti incrementa volentium, quaedam secundum ingeniolum mihi ab omnipotenti Deo gratis datum breviter adnotare curavi, obsecrans ut ea

dile-

dilectione a legentibus suscipiantur, quam nostrae humilitati praebent. Et si quid largiente Christo utile invenerit, datori omnium bonorum mecum gratiae agantur. Si quid verò ineptum, corrigere, vel emendare caritatis studio non dedignetur, & quanquam quaedam a majoribus ad minora, quaedam vero a minoribus ad majora numerari soleant, sicut exemplis quamplurimis ostendi potest; Nos tamen quia praefatos bissextos non ex majoribus ad minora, sed ex minoribus ad majora crescendo * perducitur, incrementa illius subtiliter quantum nostra pusillitas ratiocinando comprehendere valet, rimare cogitantes, a minimis inchoemus, ut ad majora Domino ducente pervenire valeamus. Verum tamen illud non est praetereundum, quod in quibusdam locis per aequas divisiones, seu collectiones, vel a minimis ad majora, vel a majoribus ad minora praefata ratio duci potest, eo quod propter indivisibilem, seu insensibilem atomi quantitatem sectio ulla haberi nequit. Sed & ad illud commemorandum, quod in quibusdam praedictorum numerorum nominibus, seu numeris auctoritatem, in quibusdam verò consuetudinem in hoc ipso opere tamdiu sequimur, quousque aliquis nobis auctoritatem majorem tribuat, aut consuetudinem meliorem ostendat. Ut igitur quibusdam placet, atomi CCCLXXVI. faciunt unum Ostentum. Ostentum vero & dimidium procreant unum momentum continent atomos DLXIV. Momenta autem duo, & duae partes unius momenti procreant partem unam habentem ostenta IV., atomos MDIV. Pars quoque, & dimidia efficiunt minutum unum comprehendens minuta IV., ostenta VI. Atomos $\overline{V}$CCLVI. Minuta etiam duo gignunt punctum unum amplectentem partes IV., momenta VIII., Ostenta XII., atomos $\overline{IV}$DXII.; Puncta verò. V. complent horam unam constantem minutis X., partibus XV., momentis XL., ostentis LX., atomis $\overline{XXII}$DLX. Horae autem XXIV. reddunt unum diem habentem puncta CXX., minuta CCXL. partes CCCLX., momenta CMLX., ostenta MCDXL., atomos $\overline{DXLI}$.CDXL. Dies autem XXX. efficiunt signum unum continens DCCXX. puncta, $\overline{III}$DC. minuta, $\overline{VII}$CC. partes, $\overline{X}$DCCC. ostenta, $\overline{XLIII}$CC. atomos sedecies mille millia CC$\overline{XLIII}$CC. Signa autem XII. reddunt dies CCCLX. horas $\overline{VIII}$DCXL., punctos $\overline{XLIV}$CC., minuta $\overline{LXXXVI}$CD., partes $\overline{CXXIX}$DC., ostenta $\overline{DXVIII}$CD., atomos centies nonagies mille millia, & quater mille millia, & $\overline{CMXVIII}$CCCC. Et desunt ad completionem anni solaris dies V. & quadrans, qui habent horas CXXIII., puncta DCXXX., minuta MCCLX., partes MDCCCXC.,

momenta VXL., ostenta VIIDLX., atomos bis mille millia DCCCXLII. DLX. Qui numeri singuli si diligenti cura considerantur, reddunt, ut dictum est, dies V. & quadrantem, quorum rursus dierum & quadrantis summa collectio propter tarditatem Solis per signa.

Item alia.

Inter primum enim diem spiritalem adstrues esse creaturam, & quomodo habuit vespere, & mane? Respondetur: Omnis namque creaturae cognitio in semetipsis vespere erat; in Deo autem mane, quia plus videtur ipsa creatura in Deo, quam in se ipsa videtur; creatura scilicet plus videtur in arte, quia facta est. Propterea enim ait Evangelista Johannes *Quod factum est in ipso vita est*. Omnia igitur, quae facta sunt, & vitam habent in ipso verbo Dei, vita sunt, in se ipsa non sunt vita. Coelum, terra, lapis vitam non habent, & tamen in Deo vita sunt. Vivunt igitur in Deo sine initio, atque incommutabiliter omnes rationes creaturarum. Ac per hoc plus videtur in Angelis Sanctis in Verbo Dei, ubi sunt vita, quam in se ipsa. Ergo in cognitione firmamenti secundus in cognitione discretionis terrae, & maris. Tertius in cognitione Solis, ac Lunae, & stellarum. Quartus in cognitione reptilium. Quintus in cognitione jumentorum, & ferarum, vel ipsius hominis sextus neque enim hi dies Solares intelligendi sunt, sed ipsius diei unius, quem intelligimus spiritalem creaturam, idest Evangelicam, sexies facta cognitio. Sex dies fecit propter senarii perfectionem. Si vis ut aliquid tibi de Scripturis colligam, libens adesto, & totum te ad audiendum praepara. Unus in numeris dividi non potest, ab ipso enim surgit omnis numerus. Ergo duo dividi possunt, & pars ejus unus est. Igitur divisio duorum in unum est. Quid aliquid hic numerus ostendit, nisi Trinitatem, quae Deus est? Quae quamvis tres personae sint, in una creduntur unitate naturae. Quaternarius scilicet duas partes habet; nam quarta ejus unus est, media ejus duo. Unum videlicet, & duo tria sunt. Ecce partes suas nec ultra excrescent, nec complent, & ideo imperfectus est numerus. Quinarius vero non habet nisi unum, quod est quinta ejus pars. Unus senarius igitur numerus perfectus est, quia partibus suis completur; habet enim unum, quod est sexta ejus, duo, quod est tertia, tria, quod est dimidia. Unum ergo, duo, & tria sex faciunt. Ideoque hujus numeri perfectionem sex diebus operatus est Deus omnem

crea-

creaturam. Tres hae partes senarii numeri demonstrant nobis Trinitatem numeri, mensurae, & ponderis fecisse omnem creaturam. Primum valere senarii numeri perfectionem in Scripturis Sanctis frequenter reperimus, praesertim in morte Domini simpla. Mors itaque D. N. J. C. non fuit in anima, sed in carne sola; mors vero nostra non solum in carne, sed etiam in anima propter peccatum, in carne propter poenam peccati. Ille vero quia peccatum non habuit in anima, non est mortuus nisi tantum in carne, & hoc propter similitudinem carnis peccati, quam de Adam traxerat. Igitur simpla ejus mors profuit de * plebe nostrae, & simpla ejus resurrectio profuit duple nostra mors carnis ejus, & resurrectio ejus mors animae nostrae, & resurrectio ejus duas mortes nostras, & duas resurrectiones nostras, duas & duas quatuor sunt; unam mortem Domini, & unam resurrectionem ejus, adde quatuor nostras, sex faciunt. Igitur simplum Domini, & duplum nostrum tres sunt, & tres partes habet, secundum quod supra diximus, senarius numerus. Nam & XXXVI. horae, quibus fuit Dominus in Inferno, huic simplex, & duplex congruunt duodecim. Igitur horae fuerunt diurnae, & XXIV. nocturnae. Istae XXIV. nocturnae ad duplam mortem nostram concinnant, & illae duodecim horae ad mortem Domini simplam. Revera enim natura ejus senarium numerum habet. XLVI. annis aedificatum est templum, adstruerunt in Evangelio Judaei, quod intelligitur de corpore Domini. Quadraginta sex anni pro diebus positi sunt. XLVI. diebus dicunt infantem formari in utero, & subinde usque in diem parturitionis augmentari. Quadragies quippe seni fiunt CCLXVI., qui faciunt menses novem, & dies sex. Compota ergo ab VIII. Kal. Apr., quando passus est Dominus, & tunc etiam creditur fuisse conceptus usque ad diem VIII. Kal. Janu., & reperies dies a LXXVI., qui constat per senarium numerum. Quid de illa muliere in Evangelio, quam XVIII. annis curvaverat Satanas, quam sanavit Dominus, nisi quia & ipsi anni senarium numerum habent? Ter igitur sex decem, & octo faciunt. Illa itaque mulier intelligitur genus humanum, quod sexta aetate scilicet a captivitate Diaboli Dominus liberavit. Prima aetas est ab Adam usque ad Noe. Secunda aetas est a Noe usque ad Abraham. Tertia aetas est ab Abraham usque ad David. Quarta aetas est a David usque ad transmigrationem Babyloniam. Quinta aetas est a transmigratione usque ad adventum D. N. J. C. Sexta aetas, quae nunc agitur, donec excelsus veniat ad Judicium. Sexta igitur aetate seculi reformatur

genus humanum ad imaginem Dei. Profecto enim anni decem, & octo non solum sex aetates, sed etiam tria tempora evidenter demonstrant; unum scilicet ante legem, alterum sub lege, tertium sub gratia. Igitur & ipse annus senario numero continetur; habet enim dies CCCLV. sexies quippe sexageni CCCLX. remanent profecto V. & quadrans. V. dies sexta sunt mensis tamen si & illud pro die ponas aperte totum sex faciunt. Ecce quantum me Deus adjuvet, de senarii numeri perfectione, etsi non quantum volui, tamen quantum potui, reddidi rationem.

De Luna per XII. signa.

CXXXVI. Luna duobus diebus, & VI. horis, & besse unius horae singula signa pervolat velociore suo cursu, Singula vero signa XXX. habent partes. Si vis scire quantas horas Luna peragat medium signum idest XV. partes cujuslibet signi, divide LIV. hor. in duas medietates, & bessem unius horae, quae sunt horae uniuscujusque signi, & habebis XXVII. horas, & medium signum partes XV. peragendas, & trientem, idest tertiam partem unius horae. In quibus horis XV. partes praepositi tibi signum Luna percurrit.

Si vis scire, quo spatio unam partem signi pervolat, tolle exinde XXII. horas XV. horas da singulis partibus singulas horas, remanent XII. horae. Has XII. divide per punctos singulos ea lege, quia hora a Luna * V. punctos habet ergo XII. si quinquies ducantur, faciunt LX. puncta; partire per XV. quater XV. LX. sunt. Da IV. punctos singulis partibus, & videbis, quod unam partem signi Luna percurrit in spatio unius horae ex IV. punctis, & remanet triens, idest tertia pars unius horae; quot sunt ostenta XX., quia plena hora LX. habet ostenta. Da singulis partibus unum ostentum, & videbis, quod Luna spatio unius horae, & IV. punctorum, & unius ostenti, quod est triens, partem unam signi, quod est tricesima pars unius signi, peragit.

De saltu Lunae per XIX. annos, quomodo decrescit non.

CXXXVII. Si vis sapere in XIX. annis quomodo dies, & nox minuitur, quando Luna facit saltum, singulis annis & mensibus per momenta, & atomos unoquoque anno momenta L. & medium (* & nona decima pars de dimidio momenti) facit ipse medius momentus atomis

* *Alia manu addita sunt.*

mis CCLXXXII. in unoquoque menſe momenta IV. Et ſextam partem momenti, atomis XXIV. Secundo menſe momenta IV. & ſextam partem momenti, atomis XXIV. Tertio menſe momenta IV. & ſextam partem momenti, atomis XXIV. Et ſic in ſingulis menſibus. Haecque XII. menſes ad ſaltum Lunae; fit ſumma in uno anno momenta L. & dimidium. De iſto momento facimus atomos CCLXXXII. Ipſa L. momenta faciunt unam horam, & quartam partem de hora, & dimidium momentum, ſimili numero in XIX. annis. Ad ſaltum Lunae momenta in XIX. annis CMLX. Ipſa momenta faciunt horas XXIV., quae minuit dies & nox in XIX. annis, quae Luna facit ſaltum.

De flexibus digitorum.

Ita digitorum flexus ſervantur per primum digitorum trium in cxxxviii laeva ab extremo inflexionem palmae in medium artum dicitur I. II. III. cum dicis IV. extremum digitum leves. Cum dicis V. ſecundum ab extremo ſimiliter erigas. Cum dicis VI. modicum in medium palmae extremo, & medio levatis eriges. Quando ad VII. perveneris, minorem ſolum caeteris levatis ſuper palmae radicem pones, juxta quem in VIII. medium. In IX. autem impudicum e regione compones X. ungues indicis in medio fixus artu pollicis XX. ſummitas pollicis medio artu inter indicem, impudicumque XXX. * in inmollis in ſummitate pollicis indiciſque complexus XL. pollicis ſummitas adjiacens artui, in medio latere pone * a dorſu indicis L. curvate pollex in palmam caeteris erectis LX. pollicem curvam in exteriore artu inter eumdem artum, ungulamque indicis trie * undique medio tere indicis artum medio pollicis fronte inter artum & ungulam ſito circumpone LXX. pollicis artu curvato trans medium indicis artum radicem pollicis a latere circuivit * indicis LXXX. pollicem in longum tendens indice illius ſummitatem, ungulamque circumpone XC. indicis ungulamque in pollicis radice eriges. C. in dextera quomodo X. in laeva. CC. in dextera, quomodo XX. in laeva. CCC. in dextera, quomodo XXX. in laeva. CCCC. in dextera, quomo XL. in laeva. D. in dextera, quomodo L. in laeva. DC. in dextera, quomodo LX. in laeva. DCC. in dextera, quomodo LXX. in laeva. DCCC. in dextera, quomodo LXXX. in laeva. DCCCC. in dextera, quomodo XC. in laeva. Sic quoque a Mille currit in dextera compotus uſque VII. quomodo currunt monades in laeva

laeva I. usque ad IX. $\overline{X}$. in sinistra palma supra verticem supinatum retro ponas. $\overline{XX}$. eodem situ prona super manum colli. $\overline{XXX}$. eodem situ prona in medio pectoris. $\overline{XL}$. eodem situ prona in latere dextro. $\overline{L}$. pollex in umbiculo. $\overline{LX}$. sinistra palma sub umbiculo supina. $\overline{LXX}$. eodem situ in inguine prona. $\overline{LXXX}$. eodem situ in femore sinistro. $\overline{XC}$. eodem situ prona, sed foris. Ita facitur in dextera manu, cum dicis C. millia. Cum autem dicis decies centena millia, duae palmae apertae erga faciem e regione interpositae, sed ante aures retro respicientes tres digiti in sinistra manu, idest auricularis, medicus, & impudicus usque ad IX. continent. I. II. III. &c. Duo digiti in sinistra manu, ideit index, & pollex usque ad XC. continent. X. XX. XXX. &c. Duo in dextera manu digiti semper continent usque ad CM. pollex, & index. C. CC. CCC. &c. Tres in dextera manu digiti continent usque ad $\overline{IX}$., auricularis, impudicus, & medicus. M. $\overline{II}$. $\overline{III}$. &c. Continet sinistra manus particulas semper usque ad $\overline{XC}$. $\overline{X}$. $\overline{XX}$. $\overline{XXX}$. &c. Continet dextra manus per juncturas semper usque ad $\overline{CM}$. $\overline{C}$. $\overline{CC}$. $\overline{CCC}$. &c.

In Dei nomine incipit ratio Paschalis, & ceterorum CCCXVIII. Episcoporum, qui consideratione festi Paschalis, & ceterorum sapientium virorum, qui dixerunt auctoritatem.

CXXXIX. Cum omnes Apostoli de hoc mundo per universum orbem per singulas provincias Ecclesiae diversa tenebantur jejunia. Nam & omnes Galli quacumque die VIII. Kal. Apr. fuisset, semper Pascha celebrabant dicentes: Quid nobis est a XIV. Luna compotum cum Judaeis facere Paschae? Sed sicut est Domini natalis quocumque die evenerit VIII. Kal. Janu., ita & VIII. Kal. Apr., quando traditur Christi Resurrectio, debemus Pascha tenere. Orientales verò, sicut Eusebii Caesariensis narrant eloquia, quocumque die in mense Martio XIV. Luna fuisset inventa, Pascha celebrabant. In Italia autem alii diebus XL. jejunabant, alii XX., alii VII. diebus, in quibus Mundus omnis concluditur, sic sufficit jejunare. Alii quia Dominus XL. diebus jejunasset, & alii XL. horas. Cum haec talis * observationis per singulas provincias, unde error erat Sacerdotibus, eo quod a quibus una Fides recta tenebatur, eorum dissentirent jejunia. Tunc Papa Victor Romanae Urbis Episcopus hoc elegit, ut dirigeret auctoritatem, quia tunc non Hierosolyma, sed Caesarea Metropolis dicebatur, unde Paschalis ordinatio proveniret, quo modo Pascha re-

cto ju-

Confer ista cum iis, quae habent de isto Concilio Beda, Baronius ad An. 198. & Labbe Tom. I. Concil. pag. 596.

ćto jure a cunćtis Catholicis celebraretur Ecclesiis, ubi Dominus, & Salvator mundi in carne fuerat conversatus. Accepta itaque auctoritate Theophilus non solum de sua Provincia, sed etiam de diversis regionibus omnes Episcopos, & sapientes viros ad Concilium evocavit. Ubi cum illa Sacerdotum, vel sapientium virorum multitudo in omnibus Scripturis erudita in unum fuisset collecta; tunc praedictus Episcopus protulit auctoritatem ad se missam a Papa Victore, & quid sibi operis fuisset injunctum ostendit. Tunc pariter omnes Episcopi dixerunt. Primum nobis inquirendum est, quomodo in principio mundus fuerit factus, & cum hoc fuerit diligentius investigatum, tunc poterit ex eo Paschalis ordinatio salubriter pervenire. Dixerunt ergo Episcopi: Quo die credimus primum fuisse factum Mundum, nisi Dominico? Alii dixerunt: Quomodo ergo potes probare, quia primus dies dies Dominicus fuerit? Theophilus Episcopus dixit: Probate, quod dicitis. Episcopi responderunt: Secundum Scripturae auctoritatem Divinae factum est vespere, & factum est mane dies unus, & secundus, & tertius, & quartus, & quintus, & septimus. In quo septimo requievit ab omnibus operibus suis, quem diem septimum Sabbatum appellavit. Cum ergo novissimus dies sit Sabbatum, quis potest esse primus, nisi Dominicus. Theophilus Episcopus dicit: Ecce de die Dominico quia primus sit, probatum. De tempore quid vobis videtur? IV. autem tempora mundi in anno accidunt: Ver, Aestas, Autumnus, & Hyems. Quod ergo tempus primum factum esse creditis in mundo? Episcopi dixerunt: Vernum. Theophilus Episcopus dixit: Probate quod dicitis. Et illi responderunt: Scriptum est: *Germinet terra herbam feni secundum genus suum, & lignum pomiferum ferentem fructum*. Haec enim veris * temporibus videmus fieri. Theophilus Episcopus dixit: Quo loco caput mundi esse creditis? in principio temporis, an medio temporis, an in fine? Episcopi dixerunt: In Aequinoctio, idest VIII. Kal. Apr. Theophilus Episcopus dixit: Probate quod dicitis. Et illi responderunt. Scriptura dicit, quia *fecit Deus lucem, & vocavit Deus lucem diem, & fecit Deus tenebras, & tenebras vocavit noctem, & divisit inter lucem, & tenebras aequas partes*. Theophilus Episcopus dixit: Ecce de die, vel tempore probastis. De Luna quid vobis videtur? utrum crescentem, an plenam, an imminutam a Domino fuisse creatam? Episcopi responderunt: Plenam. Et ille dixit: Probate quod dicitis: Episcopi responderunt: Dicit divina Scriptura: *Fecit Deus duo luminaria magna, & posuit ea in firmamento*

mento coeli, ut lucerent super terram, Luminare majus, ut praeesset diei, & luminare minus initio noctis. Non poterat, * nisi plenum.

Nunc ergo investigavimus, quomodo in principio factus fuerit mundus: idest die Dominico, verno tempore, in aequinoctio VIII. Kal. Apr. Luna plena. Per ipsum tantummodo tempus dies, & elementa resurgunt. Theophilus Episcopus dixit: Nunc igitur agendum de ordinatione, quomodo debeamus Pascha tenere. Episcopi dixerunt: Numquid dies Dominicus praeterire potest, & in eo Pascha celebraretur, qui tot & talibus benedictionibus sanctificatus est? Theophilus Episcopus dixit: Apertius ergo dicite, quibus, & qualibus benedictionibus eum fuisse sanctificatum asseritis, ut scribere possimus. Episcopi responderunt: Prima illi benedictio est, quod in ipso tenebrae remotae sunt, & lux apparuit. Secunda illi benedictio est, quod de terra Egypti populus Israheliticus, velut de tenebris, quasi per fontem Baptismi, per mare Rubrum de duro servitio fuerit liberatus. Tertia illi benedictio est, quia in eodem die coelestis cibus manna hominibus datum est: Quarta illi benedictio est, quia Moyses mandavit ad populum: *Sit vobis observatus dies primus, & novissimus.* Quinta illi benedictio est, ut CXVII. Psalmus dicit, qui totus de Passione, & Resurrectione cantatur. De Passione ait: *Circumdantes circumdederunt me, & in nomine Domini vindicavi in eis. Circumdederunt me sicut apis, & exarserunt sicut ignis in spinis.* Et interjectis versibus: *Lapidem, quem reprobaverunt, factus est in caput anguli.* De Resurrectione autem dicit: *Haec dies, quam fecit Dominus, exultemus, & laetemur in ea.* Et item interjectis versibus: *Constituit diem festum in confrequentationibus usque ad cornu altaris.* Sexta illi benedictio est, quod in ipsa Dominus resurrexit. Videmus ergo, quia diem Dominicum singulariter in Pascha tenere praecepit. Theophilus Episcopus dixit: De tempore autem ad Moysen mandatum est a Deo: *Hic vobis erit mensis initium mensium; Pascha facite in eo.* Non dixit in prima die mensium, aut in decima, aut in alia qualibet, sed totos XXX. dies in Pascha sanctificavit. Episcopi responderunt: Qui sunt illi XXX. dies. Superius ergo jam responsum dedimus, principium mundi esse in Aequinoctio VIII. Kal. Apr., & ab VIII. Kal. Apr. usque in VII. Kal. Mai: legimus consecrandos. Theophilus Episcopus dixit: Et impium non est, ut illi tres dies Passionis Dominici tantum Sacramenti mysterium foras limitem excludantur? Passus namque Dominus ab XI. Kal. Apr. V. Fer. quam Coena Domini vocamus, quia nocte a

Judaeis

Judaeis traditus, quando & cum discipulis discubuit, quando & Judae praedixit, quod ab ipso esset traditurus. Quod & ita constat fuisse suppletum, & VIII. Kal. Apr. resurrexit. Quomodo ergo hi tres dies foras terminum excludentur? Episcopi dixerunt: Nulla ratione fieri debet, ut tantum Sacramentum foras limitem excludatur, sed introducantur in ordine Paschali hi tres dies. Constitutum est ergo in illa Synodo ut nec ab ante XI. Kal. Apr., nec post VII. Kal. Mai: Pascha non debeant observare, & nec antea, nec postea cuicumque constitutum limitem transgrediendi esset libertas. Similiter & de Luna praeceptum divinum servetur, quod mandatum est per Moysen, sit vobis observatum a XIV. Luna usque in XXI. Has ergo VII. Lunas constat fuisse consecratas, sed quia Judaei a XIV. Luna tenent Pascha, nos necesse est a XV. usque in XXI. celebrare Pascha. Quando ergo sit intra illum limitem constitutum ab XI. Kal. Apr. usque in VII. Kal. Mai: dies Dominicus, & Luna aliqua ex illis VII. sanctificata obveniret, Pascha nobis jussum est celebrare.

Incipit Epistola Cyrilli Alexandrinae Urbis Episcopi.

Antiquitus Ecclesia Pascha XIV. Luna cum Judaeis celebrabat, CXL. quocumque die occurreret. Sed hunc ritum Sancti Patres in Nicaena Synodo prohibuerunt, constituentes non solum Paschalem & mensem inquirere, sed etiam diem Resurrectionis Dominicae observare, & ob hoc Pascha a XV. Luna usque in vicesimam primam extenderunt, ut dies Dominicus non obmitteretur. Pascha autem vocabulum non Graecum, sed Hebraeorum est, nec a Passione, quam Phasin Graecè dicimus pati, sed a transitu Hebraeo verbo Pascha appellata est, eo quod tunc populus Dei ex Aegypto transierit. Unde in Evangelio, *cum vidisset*, inquit, *Jesus*, *quia venit hora*, *ut transiret de mundo ad Patrem*. Cujus nox ideo per vigiliam ducitur propter adventum Regis, ac Dei nostri, ut tempus Resurrectionis ejus nos non dormientes, sed vigilantes inveniat. Cujus noctis duplex ratio est, sive quod in eadem vitam tunc recepit, cum passus est, sive quod postea hora, qua resurrexit, ad judicandum venturus est. Eo autem modo agimus Pascha, ut non solum mortem, & resurrectionem Christi in memoriam revocemus, sed etiam caetera, quae circa eum ad testantur, ad Sacramentorum significationem inspicimus; propter initium enim novae vitae, & propter novum ho-

minem, quem jubemur induere, & exuere veterem, *expurgantes vetus fermentum, ut simus nova consperſio, quoniam Paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus*. Propter hanc ergo vitae novitatem primus menſis novorum in anni menſibus ad celebrationem Paſchae myſtice adtributus eſt. Quod tertia hebdomada dies Paſchae celebretur, id eſt qui dies occurrerit a XV. in XXI. hoc ſignificat, quia toto tempore ſeculi, qui ſeptenario numero agitur, nunc tertium tempus eſt, quod hoc Sacramentum apparuit. Primum enim tempus eſt ante legem, ſecundum ſub lege, tertium ſub gratia. Ubi jam manifeſtum eſt Sacramentum prius occultum Prophetiae Aenigmaticae. Ideo & propter hoc tria tempora ſaeculi Reſurrectio Domini triduana eſt. Quod vero a XV. Luna uſque ad viceſimam primam per dies ſeptem Paſchalis dies quaeritur, propter ipſum numerum ſeptenarium in univerſitate. Unde & Johannes Apoſtolus in Apocalypſi ad ſeptem ſcribit Eccleſias. Eccleſia verò adhuc in iſta mortalitate carnis conſtituta propter ipſam mutabilitatem Lunae nomine in Scripturis ſignificatur. Varia autem obſervantia opinionum Paſchalis feſtivitatis interdum errorem gignit. Latini namque a tertio Nonas Martias uſque in III. Non. Apr. primi menſis Lunam inquirunt, & ſi XV. Luna die Dominico provenerit, in aliam diem Paſcha protrahunt. Graeci primi menſis Lunam ab VIII. Id. Mart. uſque in diem Non. Apr. obſervant, & ſi XV. Luna die Dominico concurrerit, ſanctum Paſcha celebrant. Hujuſmodi ergo diſſenſio inter utroſque Paſchalem regulam turbat. Communis autem annus dicitur, qui tantum XII. Lunas, hoc eſt dies CCCLIV. habet; dictus autem communis, quia ſaepe duo ita conjuncti incedunt invicem, & ſe in Paſchali ſolemnitate ſequuntur. Nam emboliſmalis annus ſemper ſolus eſt. Emboliſmalis annus eſt, qui XIII. menſes Lunares, ideſt CCCLXXXIV. dies habere monſtratur. Ipſe eſt annus Sancto Moyſi divinitus revelatus, in quo jubentur hi, qui longius habitabant, in ſecundo menſe Paſcha celebrare. Emboliſmus autem nomen Graecum eſt, quod interpretatur Latinè ſuperaugmentum, eo quod expleat numerum annorum communium, quibus XI. Lunares dies deeſſe cernuntur. Embolimaei autem anni, & communes ſic inveniuntur. Si enim a XV. Luna Paſchae praecedentis uſque ad quartam decimam ſequentis CCCLXXXIV. dies fuerint, Emboliſmalis annus eſt. Si CCCLIV., communis. Biſſextus eſt per annos IV. unus dies adjectus. Creſcit enim per ſingulos annos quarta pars aſſis, ac ubi quarto anno aſſem compleverit, biſſextilem annum facit.

facit. Dictus autem bissextus, quia bis sexies ductus assem facit, quod est unus dies, sicut & quadrantem propter quater ductum, quod est bissextum, quod super dierum cursum in anno Sol facit. A VI. autem Non. Mart. usque in diem prid. Kal. Janu. in Lunae cursu bis adponitur, atque inde detrahitur. Intercalares autem dies idcirco vocantur, quia interponuntur, ut ratio Lunae solisque conveniat. Calare enim ponere dicitur. Intercalare interponere. Epactas Graeci vocant, Latini adjectiones annuas Lunares, quae undenarium numerum usque ad tricenarium in se revolvuntur, quas ideo Aegyptii adjiciunt, ut Lunaris mensis rationi Solis aequetur. Luna autem juxta cursum suum XXIX., & semis dies lucere dignoscitur, & sunt in anno Lunares dies CCCLIV. remanent ad cursum anni Solaris dies XI., quos Aegyptii adjiciunt, unde & adjectiones vocantur. Absque his non invenies Lunam, quota sit in quolibet anno, & mense, & die. Istae Epactae semper in XI. Kal. Apr. reperiuntur in eadem Luna, quae fuerit eo die. Continentur autem circulo decemnovennali, sed cum ad XIX. pervenerint, qui est circulus decemnovennalis, jam sequenti anno non addes super XXIX. XI., ut X. adnuncies, destructis XXX., sed inde revertere ut XI. pronuncies.

Explicit Epistola S. Cyrilli.

Epistola Paschasini Episcopi ad Beatissimum Papam Leonem de CXLI. indaganda ratione Paschali. *Edita est a Bucherio, & aliis.*

De nominibus Stellarum, quibus ex causis nomina acceperunt.

Sol appellatus, eo quod solus appareat obscuratis fulgore suo CXLII. cunctis sideribus. Luna dicta quasi Lucina, ablata media syllaba, de qua Virgilius: *Casta fave Lucina.* Sumpsit autem nomen per derivationem a Solis luce, eo quod ab eo lumen accipiat, acceptum reddat. Stellae dictae a stando, quia fixae stant semper in Coelo; nec cadunt; nam quod videmus e coelo stellas labi, non sunt stellae, sed igniculi aere lapsi, qui fiunt, dum ventus altiora petens aethereum ignem secum trahit, qui tractu suo imitatur stellas cadentes. Nam stellae cadere non possunt, immobilesque ut praedictum, sunt, & cum coelo fixae feruntur. Sidera dicta, quod ea navigantes considerando dirigunt ad cursum consilium, ne fallacibus

undis, aut ventis alio deducantur. Quaedam autem ſtellae idcirco ſigna dicuntur, quia ea nautae obſervant in gubernandis remigiis, contemplantes aciem fulgoremque eorum, quibus rebus ſtatus coeli futurus oſtenditur. Sed & omnes homines ea intendunt ad praevidendas aeris qualitates per aeſtatem, & hyemem, vernalemque temperiem. Ortu enim vel occaſu ſuo certis ſtationibus temporum qualitates ſignificant. Signorum primus Arcton, qui in axe fixus Septentrionali in ſe revolutus rotatur. Nomen eſt Graecum, quod Latinè dicitur Urſa, quae quia in modum plauſtri vertitur, noſtri eam Septentrionem dixerunt. Triones enim propriè ſunt boves aratorii dicti, eo quod terram terant, quaſi teriones. Septemtriones, enim non occidere axis vicinitas facit, quia in eo ſunt. Arctophilax dictus, Arctonidem ſcilicet curſum ſequitur eumdem, & Bootem dixerunt, eo quod plauſtro haeret, *multis ſignum expectabile ſtellis.* inter quas Arcturus eſt. Arcturus ſidus eſt poſt caudam majoris Urſae poſitum in ſigno Bootis, unde Arcturus dicitur, quaſi ἄρκτȣ ὀρὰ, quia Bootis praecordiis conlocatus eſt. Oritur autem Autumnali tempore. Orion Auſtrum ante Tauri veſtigia fulget, & dictus Urion ab urina, ideſt ab inundatione aquarum; tempore enim hyemis ortus mare, & terras aquis, ac tempeſtatibus turbat. Hunc Latini Jugulam vocant, quod ſit armatus, ut gladius, & ſtellarum luce terribilis, atque clariſſimus. Quo fulgente omnis ſerenitas tollitur, ac obſcuratur, & imminere tempeſtas cernitur. Hyades dictae ab Hyan, ideſt a ſucco, & pluviis, nam pluviae hyetos dicuntur. Ortu quippe ſuo efficiunt pluvias, unde & eas Latini ſucculas appellaverunt, quia quando naſcuntur, pluviarum ſigna naſcuntur. De quibus Virgilius: *Arcturum, pluviaſque Hyadas.* Sunt autem ſeptem in fronte Tauri, & oriuntur tempore vernali. Pleiades a pluralitate dictae, quia pluralitatem Graeci a to * tylicton appellant. Sunt autem ſtellae ſeptem ante januam Tauri, ex quibus ſex videntur, nam latet una. Has Latini, Virgiliuſque dicunt a temporis ſignificatione, quod eſt ver, quando exoriuntur. Nam occaſu ſuo hyemem, ortu aeſtatem primae, primaeque navigationis tempus oſtendunt. Canicula aeſtuale ſidus, quae & Syrius dicitur. Aeſtivis menſibus in medio centri coeli eſt, & dum Sol ad eam aſcenderit, conjuncta cum Sole, duplicatur calor ipſius, & diſſolvuntur corpora, & vaporantur. unde, & ipſi ſtellae dies Caniculares dicuntur, quando & moleſtae ſunt purgationes. Canis autem vocatur, propterea quod corpora morbo afficiat, ſive propter flammae candorem, quae hujuſmodi ſit, ut prae caeteris lucere

cere videatur. Itaque quo magis eam cognoſcerent, Syrion appellarunt. Cometes ſtella eſt dicta, eo quod comas luminis ex ſe fundat, quod genus ſideris quando apparuerit, aut peſtilentiam, aut bella, aut famem ſignificat. Cometes autem Latinè crinitus appellatur, quia in modum crinium flammas ſpargit, eaſque Stoici dicunt eſſe ultra triginta, quorum nomina, & effectus quidam Aſtrologi ſcripſerunt. Lucifer dictus, eo quod inter omnia ſidera plus lucis ferat. Eſt autem unus ex Planetis. Hic propriè & jubar dicitur, eo quod jubas lucis oſtendat. Sed & ſplendor Solis, & Lunae, & ſtellarum jubar dicitur, quod in modum jubae radii ipſorum extendantur. Veſperus ſtella Occidentalis, quam cognominatam perhibent a Veſpero Spaniae Rege. Eſt autem & ipſa ex quinque ſtellis planetis noctem ducens, & Solem ſequens. Fertur autem, quod haec ſtella Oriens Luciferum, Occidens Veſperum facit. De qua Statius: *Et alterno dependitur unus in ortu*. Planetae ſtellae ſunt fixae in coelo, ut reliquae, ſed in aere feruntur. Dictae autem planetae apo to planos, ideſt ab errore; nam interdum in Auſtrum, interdum in Septemtrionem, plerumque contra Mundum, non numquam cum Mundo feruntur. Quarum nomina Graeca ſunt. Phaeton, Phaetonta, Phyriona aſperum, Stelbom. Has Romani nominibus Deorum ſuorum, ideſt Jovis, Saturni, Martis, Veneris, atque Mercurii ſacraverunt; decepti enim, & decipere volentes in eorum adulatione, qui ſibi aliquid ſecundum amorem praeſtitiſſent, ſidera adtendebant in coelo dicentes: Quod Jovis eſſet illud ſidus, & illud Mercurii, & concepta eſt opinio vanitatis. Hanc opinionem erroris Diabolus confirmavit, Chriſtus evertit. Jam vero illa, quae ab ipſis Gentilibus ſigna dicuntur, in quibus & animantium imago de ſtellis formatur, ut Arcton, ut Aries, Taurus, Libra, & hujuſmodi alia, hi qui ſidera perviderunt, in numerum ſtellarum ſpecie corporis ſuperſtitioſa vanitate permoti finxerunt, & ex cauſis quibuſdam Deorum ſuorum & imaginis nomen confirmarunt. Nam Arietem primum ſignum, cui, ut Librae, mundi lineam tradunt propter Ammonem Jovem ideò vocaverunt. In cujus capite qui ſimulacra faciunt arietis cornua fingunt, quod ſignum Gentiles ideo inter ſigna conſtituerunt, quia in Martio menſe, qui eſt anni principium Solem in eo curſum ſuum agere dicunt. Sed & Taurum inter ſidera conlocant & ipſum in honorem Jovis, eo quod in bovem ſit fabuloſe converſus, quando Europam tranſvexit. Caſtorem quoque & Pollucem poſt mortem inter noviſſima ſigna conſtituerunt, quod ſignum Geminos

dicunt.

dicunt. Cancrum quoque inde dixerunt, eo quod cum ad illud signum mense Junio Sol venerit, retro graditur in modum Cancri, brevioresque dies facit; hoc enim animal incertam habet primam partem, denique ad utramque partem gressum dirigit, ita ut prior pars sit posterior, & posterior prior. Leonem in Graecia ingentem Hercules occidit, & propter virtutem suam hunc inter astra, & duodecim signa constituunt. Hoc signum Sol cum adtigerit, nimium calorem mundo reddit, & annuos flatus, Etesias nempe facit. Virginis etiam signum idcirco inter astra collocaverunt, propterea quod iisdem diebus, in quibus per illud Sol decurrit, terra exhausta Solis ardore nihil pariat. Est enim hoc tempus Canicularium dierum. Libram autem vocaverunt ab aequalitate mensis ipsius, quia VIII. Kal. Octob. Sol per illud signum currens Aequinoctium facit, unde & Lucanus: *Ad justae pondere librae*. Scorpium quoque & Sagittarium propter fulgora mensis ipsius appellaverunt. Sagittarius vir equinis cruribus deformatus, cui sagittam, & arcum adjungunt, ut ex eo mensis ipsius fulmina demonstrentur, unde & Sagittarius,

Incipit Epistola Dionysii Exigui.

CXLIII. Dominis a me plurimum venerandis Bonifacio Primicerio Notariorum, & Bono Secundicaerio Dionysius Exiguus, &c. *Edita a Bucherio in Append.*

Incipit Epistola S. Cyrilli V. Kal. Decembr.

CXLIV. Dominis venerabilibus Sanctis Fratribus Episcopis Aurelio, Valentino, sed & omni Sanctae Congregationi &c. *Edita a Bucherio pag. 72. hunc autem finem in Codice nostro habet.* Et omnia scripta autentica Synodi Nicaenae protuli Innocentio Presbytero ut adferat ad vos. Pax cum spiritu vestro & meo in Christo Jesu. Finit. Amen.

Incipit Epistola Sancti Proterii Alexandrini Episcopi ad Beatissimum Papam Leonem Romanae Urbis Episcopum de ratione Paschali.

CXLV. Domino meo dilectissimo Fratri, & Consacerdoti Leoni Proterius &c. *Edita a Bucherio pag. 82.*

Incipit

Incipit Epistola Moriani Episcopi Alexandrini de ortu Paschali, eo quod senserunt alii diversè.

De eo quod scriptum est: *Post biduum Pascha fiet*, incongruum CXLVI. fuit Pascha Judaeorum in Aequinoctio, hoc est in VIII. Kal. Apr. In Aequinoctio renovatio novissima Mundi, & redemptio per Crucem Christi, quia in Aequinoctio fuit Mundi constructio, & compositione dispar sibi invicem fuerat utraque. Deinde Adam longitudo facta est, & potentia Dei tribus diebus factis; sed Sol addidit cursum dierum, quando inluxit in Mundo quarto diei * e contrario dempsit. cur * noctium etenim Adae venerationem & honorem aequinoctii novissimi, & Paschae Christi persignata est, & facta est prima Mundi constructio in aequinoctio primo. In aequinoctio quaque facta est solutio, & redemptio Israhel de servitute Judaeorum, & in eodem aequinoctio post XII. Kal. Apr. praecepit filiis Israhel celebrare Pascha, quod est typus Paschae futuri Christi per omnia in finem ex initio. Typus namque Christi agnus, qui est occisus, & manducatur quotidie Agnus a septem viris, hoc est a septem gradibus Ecclesiae. Tantum autem ministerium Dei scitote, quod non mirum si accenderet, * si in judicium convenerit aequinoctium, quod est VIII. Kal. Apr. sexta Feria Luna XIV., & resurrectio Luna XVI. post XII. Kal. Apr., quod aequinoctium vernale, hoc est initium anni Solaris, & ante hoc initium non facitur Pascha apud Hebraeos, & Graecos, & Latinos, nisi in errore, quia dies Dominica, in qua facta est lux, non fuit ante XII. Kal. Apr., quod est in nocte II. Feria numero crucis. XII. autem Kal. Apr. III. Feria, & X. Kal. Apr. IV. Feria, in qua dictum est: *Post biduum Pascha fiet*. Deinde aliquod ita fiat post biduum Pascha, idest post completionem, & integritatem duorum testamentorum, & transcensus ad regnum Dei conveniente ad VI. Feriam aequinoctio Luna XIV. & solemnitate Resurrectionis die Dominica, hoc est totius generis humani, ex quo genere virga de radice Jesse exiit, quae redemit Israhel de Aegypto, quae conversa est in Serpentem, ut liberarentur Israhelitae ab Aegypto. Quid Serpens persuasit homini, hoc est Diabolus mortem. Si ergo a Serpente est mors, Virga in Serpentem, Christus in mortem, Serpens exaltatur in heremo aere, ut sanaret vulnera corporum respicientem * aenium. Ut solvit servitutem Israhelitarum famulantium in Aegypto, sic omnis

* Moysi

* Moysi a serpentibus a venenis intuendo Serpentem magnum Sacramentum quod est intuendo Serpentem sanari, nisi credo in mortuum Christum sanari a morte peccatorum. Et ut liberaretur populus ab Aegypto per Virgam in Serpentem conversam, & Agnum in Pascha occisum, hoc est Christum in mortem, ita liberator totum humanum genus in Pascha Passionis Christi, qui est verus serpens occidens Serpentem, idest Diabolum, & devorans Virgas Magorum, idest Philosophorum, & ministrorum Diaboli. Qui est autem, expavit Moyses, & fugit, quia quando mortificatus est Christus, expaverunt, & fugerunt discipuli. Caudam apprehende posteriore adprehendente, ut est illud. *Posteriora mea videbis*. Primo factus est Serpens sed cauda retenta, visus est Caephae, deinde XI. Est etiam in cauda Serpentis finis seculi, quia mortalitas generis humani ambulat per mortem a Diabolo inlatam, sed in fine seculi, sicut a cauda redimus ad manum Dei, & efficimur stabilitum regnum Dei. Post haec autem omnia breviter dicam, quod numquam breviter apud Hebraeos ante XII. Kal. Apr. quia Luna nata in VIII. Id. Mart. XIV. in XI. Kal. Apr. Observa igitur cursum Lunarem juxta regulam Graecorum, & more Aegyptiorum, & non secundùm Epactas, idest adjectiones Lunares, quia ibi pervenitur a IV. Luna usque ad XVI. hic autem ad XV. juxta compositionem Eusebii, qui primus conscripsit circulum XIX. annorum, Athanasii, Theophili, Cyrilli, Dionysiique exigui, usque dum scripsit Victorius Hilario Papae Urbis Romae Episcopo. Tunc accesserunt disputatores Alexandrini, & Antiocheni circulos post alios describere. Finiunt hae Epistolae in Dei nomine Amen.

Incipit Praefatio Patronio Episcopo.

CXLVII Domino Beatissimo, & nimium desideratissimo Patri Patronio Episcopo Dionysius Exiguus, &c. *Edita a Bucherio pag.* 485. *Heic verò ista leguntur.*

Quia verò S. Cyrillus primum Cyclum ab anno Diocletiani centesimo quinquagesimo secundo caepit, & ultimum in anno XLVII. terminavit, nos a ducentesimo quadragesimo octavo anno ejusdem, &c.

In no:

In nomine Dei Patris, & Filii, & Spiritus Sancti de Mundi principio.

Quomodo factus est Mundus initio creaturarum Dei? in quo die? in diebus mensis? & in diebus septimanae? & in quo anno? & in quo tempore? sive in die? an in nocte? & in qua hora? interrogamus. In Aequinoctio autem, & in die Dominico, & in communi anno, & in Ogdoade, & in prima hora creatus est, & in momento oculi omnia simul facta sunt a Deo, secundùm Apostolum dicentem hunc sermonem: *Ut dixit, omnia simul facta sunt*, & similiter a Deo vivo in die Judicii omnia simul destruentur, & in meliorem statum renovabuntur. Recto ergo tramite dierum, quos praediximus superius nuper, principium, & finis illorum numeratur, quod primum XII. Kal. Apr. in principio die Dominicae incipit, quasi fuisset ante in sabbato dimidium ipsius diei, & in sexta hora Dominici diei finitur, sed paulo post X. Kal. Apr. consecutus est. Et similiter in sexta hora II. Feria consummatus est, & X. Kal. Apr. usque ad dimidium III. Feriae incipiens a sexta hora secunda Feria migravit, & IX. Kal. Apr. usque ad dimidium IV. Feriae apparuit, incipiens ante sextam horam V. Feriae, & in hoc die Sol luxit. Initio ipsius, & in VIII. Kal. Apr. usque ad dimidium V. feriae morabatur, incipiens a sexta hora IV. Feriae ante, & in VIII. Kal. Apr. ostensa est Luna in coelo in fine illius diei in XIV. Lunae aetate. Sciendum est autem, cur major facta est Aurora Solis in principio Mundi, quam maneat in his temporibus, eo quod splendidior erat Sol ante peccatum Adae septem lucernis, quas habebat, & non manet in eo, nisi una pars tantùm de septem lucernis causa peccati illius Adae. Sed nemo potuisset sustinere eum propter ardorem ejus, nisi defendisset nos Deus tribus coelis pro eo. CXLVIII

Nos scire volentibus, quomodo dicunt Hebraei XII. menses anni, hoc modo respondemus: quod non adnumerant Judaei secundùm Solem, sed secundùm cursum Lunae. Tantum adnunciat qui Lun. XXIX. & semisse utuntur aetati * cum uniuscujusque incipientis a XV. Luna primi mensis usque ad XIV. Lunam Paschae, excepto videlicet primo anno, quem curamus numerari a XV. Luna usque ad XIV. Lunam primi mensis.

Initia mensium apud Aegyptios haec sunt: IV. Kal. Septemb. IV. Kal. Octob. V. Kal. Novemb. V. Kal. Decemb. V. Kal. Janu. VII.

VII. Kal. Febr. V. Kal. Mart. VI. Kal. Apr. VI. Kal. Maji. VII. Kal. Jun. VII. Kal. Jul. VIII. Kal. Aug. Ii sunt intercalares dies, ut IX. Kal. Sept. VIII. Kal. Sept. VII. Kal. Sept. VI. Kal. Sept. V. Kal. Septemb. Et congregantur in unum apud Aegyptios intercalares dies, quia CCC. * unius mensis non habent secundùm Solem, sed trecentesim. XII. menses habere monstrantur. Illi autem Aegyptii supradicti totum annum complent, incipientes a IV. Kal. Septemb. usque in IV. Kal. Septemb. Sciendum est nobis quot sunt partes mensis, & quot habuerunt apud Romanos. Primum illud autem hoc modo solvitur: Quatuor partibus monstrantur habuisse, ut est tres menses, & XIV., & decimus. Sed tamen principium incipientes a Mense Martio, & Aprili, & Majo annum totum suum compleverunt in tribus mensibus. Et aliquando in IV. mensibus, quando Junius conjungitur ipsis mensibus supradictis tribus, & tunc in decem mensibus adjectis quinque ipsis, ut est Jul. Aug. Septemb. Octob. Novemb. & Decemb., & tunc in XII. mensibus postea ii sunt adjecti Janu. & Febr. omnibus, quos diximus nuper & consummatur annus Solis per hos duodecim menses. Sed de cauda anni Januarium, & Februarium addiderunt sapientes Gentilium virorum. Nobis ergo interrogantibus, qui sunt isti, qui constituerunt menses primitus a Romanis, scire convenit, hoc modo solvitur, quod Numa Pompilius, & Zyngus Duces mirabiles composuerunt menses apud Romanos, & invenitur proprium numeris ipsorum ab ipsis mensibus, eo quod Numa Pompilius * Julium & Augustum tantum addidit, & Zyngus alios omnes composuit menses in commemoratione Idolorum suorum facere utilitatem per hos menses supradictos. Ideo facti sunt omnes per potestatem Domini. Quibus modis nomina sortiti sunt menses apud Romanos? Quatuor modis dicuntur: Idolis, Regibus, & numeris. ut est: Januarius a Jano Idolo accepit, quia in eodem mense docuit Romanos, ut implerent illi sua verba tota dicens: Lignum fumigantem oleumque * tincta ad corpus meum devorandum, & totos inimicos vestros retro jacentem pro eo quod me videt morientem, omnes vos amici mei accendite, & postquam moriturus sum, templum aedificate in nomine meo ad orandum in eo, & imaginem meam facite cum duabus speciebus facies viri & mulieris, ut adorent me viri, & mulieres in hoc templo, & multa ostia in eo templo aptate, ut aperiantur adversus eos, qui vos persequentur, & non possint bellum facere adversus vos causa hujus rei. Et hic Janus bifrons, de quo accepit

Janua-

Januarius nomen; aliter Januarius de janua nomen accepit, quia hic eſt janua anni. Menſis Februarius dictus eſt de lavatione, quia Febrium interpretatur lavacrum, eo quod Lurconis, vel Luperci corpora ſua de immunditia hyemis lavaverunt, vel eo quod ſit febris. Deinde Februarius nominatur propter frigiditatem temporis iſtius. Martius de Marte Idolo accepit nomen, quia mortuus erat in illo Menſe, & propter hoc colebatur apud Gentiles hic menſis. Aprilis ab aperiendo dicitur, eo quod aperit Mundus flores in eo, vel eo quod aperitur coelum oculis, quod opertum nubibus erat ante. Majus dictus eſt de Majoribus Romanorum in ſapientia, vel de Maja matre Mercurii. Aliter de Majo Deo Idolo, qui Opiter magnitudine potentiae dicitur. Junius a Junioribus Romanorum dictus eſt in ſapientia. Aliter de Junone dictus eſt, quae ſoror Jovis, filia Saturni fuit. Julius a Julio Rege Romanorum dicitur propter honorem Regis. Nomen illius poſitum eſt in illo menſe, quia primus dedit regnum Romanis. Numa Pompilius hos duos menſes addidit Julium, & Auguſtum. Julius Caeſar cedente populo, quia per vim abſtrahit regnum. Auguſtus ab Auguſto Octaviano Rege dictus eſt. Auguſtus autem, qui ſolemniter ſtans interpretatur, quia per pacem invenit regnum. September eo quod ſit ſeptimus imber a Martio, qui eſt principium veris. Simili quoque ordine October, November, & December ex numero imbrium, atque veris acceperunt vocabulum. Kalendae dictae ſunt pro Kalendo, vel colendo, eo quod initia menſium apud Gentiles. Aliterque ideſt vocationis, quae ſit a verbo Graeco Kalo, & interpretatur voco. Ideo Kalendae dicuntur a vocando, quia vocabantur omnes apud Gentiles in die hoc ad ſacrificandum ad oppidum magnum, & dicebatur eis, qui debuiſſent offerre. Kalendae Lunae dicebantur primitus, invento hoc nomine Lunae, ideſt prima Lunae primi menſis dicuntur Kalendae Menſium diebus. Nonae a nundinis dicuntur, eo quod in hoc die exercebantur nundinae. Aliter eo quod nonus dies ſit ante Idus. Idus a die dictae ſunt primitus in medio menſis, ut ejus cognoſceretur medietas. Id de die dicitur tranſmutata una litera, & immutatur u pro e, factumque eſt nomen. Aliter Graecum eſt, & interpretatur cor menſium, & nominis ejus genitivus invenitur, ut eſt Idus, Iduvum, Idibus. Interrogandum, quare dicatur menſis quarto Nonas habere, & ſexto Nonas, & quare non decem poſt Idus, & ſeptemdecim, & octodecim, aut ſexdecim? Ab Imperatoribus Romanorum factum eſt, ne alii inſidiatores dolum feciſſent uno die * fa-

cito conductionis, ut dubitatio esset in die conductionis absque dubio quando * quam dabitur in mensem XXX. tertio dicitur malionensem aurem. In mense tricenario unum quarto dicitur malum id trigentarios trans diem silet trigentarios unos trans duos dies dic, quo incipit prid. Kal. Janu. absque dubio incipit Apr. absque bissexto: Eodem autem die incipiunt, si bissextus fuerit. Quarto autem die incipiunt Febr. & Mart. a die quo initiatur Janu. Die vero ex quo incipiunt Kal. Janu. Secundum initiatur Majus, tertio incipit Augustus, quarto incipit November. Hae sunt observationes Kalendarum mensium.

Incipit Epistola Papae Leonis ad Marcianum Imperatorem per Darianum.

CIL. Tam multis per omnes Christi Ecclesias fides vestrae pietatis innotuit, &c. *Edita est a Bucherio pag.* 78.

De Pascha autem.

CL. Tamquam de maximo Sacramento salutis nostrae paulo latius aliquid dicturus, etiamsi non est hujus temporis cuncta differere, prius ostendere volo, quibus vel quantis rationibus Phase Domini custodire praecipitur. Mense primo decimo die mensis agnus anniculus immaculatus segregari, & feriari usque ad XIX. & in nono decimo die Domino per Moysen occidi praecipitur ab universo filiorum Israhel caetu ad vesperum, qua fractiones ipse Dominus verus agnus, cum ad verum Pascha progreditur, aliquid permanere volens, custodit aliquas, non servari cupiens, commutavit, quia cum in primo mense secundum praeceptum legis immolari dignatus est, & XIV. nullo modo pervenire suae Passionis tempore permiserit. Aliqua tamen contra figuram fecisse narrat Evangelium, quia cum a Juda traderetur Judaeis, non decima die mensis praemittendus est, & cum sui corporis, & sanguinis sacramenta dare in sua vita discipulis suis dignatus fuerit, hoc contra figuram fecisse monstratur. Cui ille agnus qui typo Christi in Pascha praecipitur occidi, assatus igne cum capite, & pedibus, & intraneis post suam occisionem consumi a populo manducaretur. Hoc autem, ut mihi videtur, propter duas rationabiles causas Dominus fecisse cognoscitur. Nam cum Pascha cum discipulis manducaret, nisi postea sacrificium commu-

commutasset dicens: *Hoc est Corpus meum*, sic etiam postea observari debere crederetur. Haec autem altera, ut opinor, causa, ut cum Corpus Domini integrum, & suum sanguinem in se continens ante Passionem cernerent, hoc corpore spiritaliter refici crederent, & sic etiam nunc a nobis crederetur. Hoc etiam intueri debemus, quod non XIV. ad vesperum, ut lex praecipit, ille agnus qui tollit peccatum Mundi, & Pascha nostrum immolatus est Christus, sed quinto decimo die, in quo manifestum est diem Festum Judaeorum cum suo sacrificio a Domino esse solutum. Sed quid in hoc intelligere debemus, quod prius figuralis Agni carnem comederet, & postea sui corporis cibo suos Apostolos reficeret, & post Judaeorum typi cum nostrum Pascha immolatus est Christus, hoç ut opinor ut non veritas figuram, sed figura veritatem praecederet, quia non prius quod spiritale est, sed quod animale, deinde quod spiritale. Unde eleganter amica Sponsa Christi sponsi universalis Ecclesia anathematizat eos, qui cum Judaeis Festivitatem Paschalem XIV. Luna celebrari definiunt, & cetera. Et hujusmodi umbralis observantiae, & hoc tantum observare dignatus est, quod & Dominus in primo mense post quartam. decimam diem Paschalem festivitatem procedente una Sabbatorum celebrari sine ulla ambiguitate censuerit, licet in hoc varietas Ecclesiae orta est, aliis sufficere credentibus, ut non cum Judaeis XIV. Luna Pascha celebrarent. Alii autem hoc fortiter, cauteque custodiunt, ut immolationem veri Agni Dei, qui tollit peccata Mundi ante XIV. Lunam celebrare non audeant. Secundum illos legale praeceptum, quod & Dominus ad Passionem veniens minimè contempsit, observabitis * eum usque ad XIV., quod nunc maximè Ecclesia auctoritatem Sedis Apostolicae sequens observat. Sed & haec deferentes, quia non est hujus temporis per singula discurrere, ad spiritalem intelligentiam mentes etiam convertamus, quibus praecipitur spiritaliter mense novorum XIV. die mensis primi Paschalem carnem comedere, ut in vobis nascentibus bonorum operum fructibus, cum Decalogi a nobis fuerint verba completa in Evangelii perfectione quater numero consistentes * ternis nostri agni in vespere mundi, in quo seculorum finis pervenerit; non enim est * tenebricatis cordibus Spiritu Sancto noctem nostram inluminante comedamus. Finit.

De

De nominibus Mensium.

CLI. Januarius, Aquarius, hydrodios. Februarius, Piscis, Acthis. Martius, Aries, Crios. Aprilis, Taurus, Taurus. Majus, Geminus, Dasdamus. Junius, Cancer, Carcenos. Julius, Leo, Leon. Augustus, Virgo, Parthenos. September, Libra, Tygos. October, Scorpius, Scorpios. November, Sagittarius, Toxotis. December, Capricornus, Evoceros.

De Mensibus Hebraeorum.

Nisan, Aprilis. Jar, Majus. Siban, Junius. Tahani, Julius. Ab, Augustus. Elur, September. Theseri, October. Marsuan, November. Casleu, December. Tereth, Januarius. Sabath, Februarius. Adare, Martius.

De Mensibus Macedonum.

November Apolus. December Audinaeus. Januarius Peritus. Februarius Disthor. Martius Psanticus. Aprilis Artemisius. Majus Desios. Junius Panemos. Julius Loos. Augustus Sarpieos. September Hyperberetheus. October Dius,

De Mensibus Aegyptiorum.

Thot Septemb. Paophi Octob. Athir Novemb. Chiac Decemb. Tubi Janu. Mechir Febr. Famenoth Martius. Farmuthi Aprilis. Paschon Majus. Pacni Junius. Episa Julius. Mensuri Augustus.

De regulari Anno Domini, & de Indictione.

CLII. Ad annos Domini ab Incarnatione ideo mittimus XII. regulares, quia nato D. N. J. C. illa Indictione, quae tunc erat anni III. erant praeteriti, & remanserunt XII. Propterea auctores ad supplendum numerum de ipsis XII. regulares constituerunt.

Ad Indictione vero ideo mittimus III. regulares, quia illi III. anni, qui de illa Indictione praeterierant, inde III. regulares constituerunt.

Ad

Ad bissextum unum require, quia nato Domino primus annus erat post bissextum.

Ad Cyclum decemnovennalem unum regularem mittimus, quia nato Domino unus annus Decemnovennalis Cycli praecessit.

Ad circulum Lunae de annis Domini duos subtrahimus, quia nato Domino de illo Cyclo Lunari duo anni remanserunt.

Ad concurrentes IV. regulares mittimus, quia per quaternos VII. Cyclus Solaris discurrit, idest XXVIII. annos.

Ad Epactam per XL. multiplicamus, quia de anno Solari XI. remanserunt, & per ipsos XI. ceteras Epactas multiplicamus.

Incipiunt in Christi nomine Argumenta Graecorum de Cyclis Paschalibus Aegyptiorum, quae investigata solertia Dionysius Urbis Romae Sanctissimus Abbas utriusque linguae Graecae videlicet & Latinae eleganti scientia praeditus composuit, & conscripsit de numero annorum ab initio Mundi, vel Incarnatione D. N. J. C. quomodo invenire debeas, nec non & reliqua, quae subnexa sunt.

Si vis scire annos ab initio Mundi, multiplica XV. CD., fiunt CLIII.
$\overline{\text{VI}}$. Iterum multiplica XV. XXI., fiunt CCCXV. Adde Indictionem ejusdem anni, in quo computas, ut puta anni praesentis, quae est III., fiunt simul $\overline{\text{VI}}$CCCXVIII. Isti anni sunt ab ortu Mundi. Hoc tantummodo memor esto Lector solicitus, ut succedentibus annis semper, quando ad XV. Indictionem perveneris, XXI. per XV. multiplices, iterumque per XXII. per XV. multiplica, & post XV. Indictionem completam, & unum semper adjice.

De Indictione.

Si vis scire de annis ab initio Mundi Indictionem facere, sume annos ab initio Mundi, ut puta $\overline{\text{VI}}$CCCXVIII. Hos divide per XV. partem, quia Indictio per XV. annos discurrit, hoc modo: Prius subtrahe XV. CD., fit $\overline{\text{VI}}$. Remanent CCCXVIII. Iterum XX. XV. Fit CCC. Item XV. semel fit XV. remanent III. tota Indictio est. Si nihil remanserit, decima quinta erit.

De

De annis ab Incarnatione D. N. J. C.

Si vis nosse quotus annus est ab Incarnatione D. N. J. C. compota XV. quinquaginta quatuor, fiunt DCCCX. His semper adde XII. regulares. Propterea autem Auctores XII. regulares ad annos Domini adposuerunt, quia quando Incarnatio facta est, XII. anni de illa Indictione remanserunt. Ideo autem Regulares dicuntur, quia numerum annorum Domini regulare videntur. XII. ergo additis ad praedictum numerum, fiunt DXXI. Adde Indictionem ejusdem anni, cujus volueris, ut puta VI. fiunt simul DCCCXXVII. Isti sunt anni Domini N. J. C. Hoc tantummodo memor esto Lector solicitus, ut succedentibus annis semper quando ad quintam decimam Indictionem perveneris, si LIV. per XV. multiplicabis, iterum LV. per XV. multiplicabis, & post XV. Indictione completa & unum semper adjice, quibus additis semper XII. suprascriptis regularibus, implebis numerum annorum Domini, & nihil remanet, quod per XII. addere possis, sicut in aliis Indictionibus remanet, ut in prima Indictione I. in secunda II. in tertia tertia, vel usque ad XIV. tot remanent de compoto suprascripto, quota fuerit Indictio. In XV. vero Indictione si ad summam superiorem, idest LIV. vel LV. per XV. multiplicabis, semper I. addas. Hoc argumento ad annos Domini inveniendos pervenies.

Item alia de annis Domini.

Si vis invenire annos ab Incarnatione Domini N. J. C., multiplica XV. quadragies, fiunt DC. & XV. terdecies, fiunt DCCXCV. Adde semper regulares XII. ad praedictum numerum, & Indictionem ejusdem anni III. fiunt simul DCCCX. Isti sunt anni D. N. J. C. Hoc tantummodo memor esto solicitus Lector, ut succedentibus annis semper quando ad XV. Indictionem perveneris, si XIII. per XV. multiplicabis, iterum XIV. per XV. multiplica, & post XV. Indictionem unum semper adjice.

De Indictione.

Si vis scire, quota sit Indictio anni praesentis, sume annos Domini, quot fuerint, ut puta DCCCX. His semper adjice III. regulares.

gulares. Propterea vero Auctores posuerunt III. Regulares ad Indictionem, quia tertia Indictio erat, quando Incarnatio fuit. Tribus ergo additis ad praedictum numerum, anni Domini fiunt DCCCXIII. Hos partire per XV. partem, quia Cyclus Indictionum per XV. annos discurrit. ideo quinquageni XV. fiunt DCCL. Item quaterni quindecies, fiunt LX. remanent III. Tertia Indictio est anni praesentis. si nihil remanserit, XV. erit Indictio.

De Circulo Decemnovennali.

Si vis sapere, quotus annus sit Circuli decemnovennalis annorum: sume annos Domini, qui fuerint, ut puta DCCCX. & semper I. regularem adjice, quia quando Incarnatio facta fuit, unus annus decemnovennalis Cycli praecessit. uno ergo addito ad annos Domini, fiunt DCCCXI. Hos partire per XIX. partem, quia Cyclus decemnovennalis per XIX. annos discurrit. XIX. quadrageni, fiunt DCCLX. Item bis decemnovies fit XXXVIII. remanent XIII. Tertius decimus Circulus est decemnovennalis anni praesentis. Quod si nihil remanserit, nonus decimus annus est decemnovennalis Cycli.

De Epactis Lunae.

Si vis cognoscere, quot sunt Epactae, idest adjectiones Lunares, sume annos Domini, qui fuerint, ut puta DCCCX. hos partire per XIX. partem, quia Cyclus Lunaris per XIX. annos discurrit. Decemnovies quadrageni fiunt DCCLX. Item bis decemnovies fiunt XXXVIII., remanent XII. Hos per XI. partem multiplica, fiunt CXXXII Hos partire iterum per XXX. partem. Quaterni triceni fiunt CXX., remanent XII. Duodecima Epacta est adjectionis Lunaris.

De Cyclo Lunae.

Si agnoscere volueris, quotus Cyclus Lunae est qui decemnovennali Cyclo continetur, tene annos Domini in manu tua, qui fuerint, ut puta, DCCCX. De his semper subtrahe duos, quia quando Incarnatio facta est, duo anni de illo Cyclo Lunari remanserunt. Subtractis ergo duobus, remanent DCCCVIII. hos partire per XIX. partem, quia Cyclus Lunaris post XIX. annos in se revertitur. Decem novies quadrageni fiunt DCCLX. Item bis decem no-

vies fiunt XXXVIII. remanent X. nonus Lunae est decemnovennalis Circuli. Quotiens autem nihil remanet nonus decimus est.

De Concurrentibus.

Si vis nosse adjectiones Solis, idest Concurrentes septimanae dies, sume annos Domini, qui fuerint, ut puta DCCCX. & annorum Domini quartam partem semper adjice supra annos Domini, sunt CCII. qui fiunt simul MXII. His semper adde IV. regulares. In fine fit omnis summa MXVI. hos partire per VII., quia Cyclus Solis per XXVIII. annos discurrit. Septies centum fiunt DCC. Item septies XL. fiunt CCLXXX. Itemque septies V. fiunt XXXV. remanet I. Tot concurrentes sunt septimanae dies, qui de Solis cursu perveniunt.

De Bissexto.

Si vis scire, utrum bissextus sit annus, an vero annus praeparationis bissexti: sume annos Domini, qui fuerint, ut puta DCCCX. Hos partire per quartam partem. Si IV. tantum remanent, bissextus est, quia post IV. annos peractos intervenit. Centum quaterni fiunt CD. Item nonageni quaterni fiunt CCCLX. Item deni quaterni fiunt XL. Item bis quaterni fiunt VIII. remanent duo. Secundus annus est praeparationis bissexti. Si III. remanserint, tertius annus erit praeparationis bissexti. Si nihil remanserit, hoc est, si totus numerus per quaternos aequalis fuerit, bissextus annus erit. Ne tibi forsitan aliqua caligo erroris occurrat per omnem compotum, quem duces, si nihil supra fuerit, scies eumdem compotum esse, per quem duces, ut puta si per XIX. duces, & nihil superfuerit, scies XIX. esse. Si per XV. duces, XV. si per VII. duces, VII. si per IV. quatuor.

Item de Bissexto.

Si vis scire de bissexto, tene annos Solaris Cycli, quicumque fuerint, in praesenti anno V. G. XIV. annus Cycli Solaris est. Dimitte semper I. Remanent XIII. Partire per IV. partes. Dimitte XII. quia IV. terni sunt. remanet I. Primus annus est praeparationis bissexti. Si nihil remanserit, bissextus erit.

Sequuntur Cycli decemnovennales Cyrilli, & Dionysii ab anno DCCXCVIII. incipientes, & in DCCCCLXXXVII. desinunt.

De Cyclo Paschali.

Paſchalem Cyclum Hippolytus Epiſcopus temporibus Alexandri Imperatoris &c. *Edita ſunt ab Iſidoro Hiſpalenſi Lib. VII. Cap. XVII. Origin.*

Incipit Tractatus Sancti Athanaſii Epiſcopi Alexandrini de ratione Paſchae.

Menſis hic vobis initium menſium primus erit vobis in menſibus anni &c. *Opuſculum iſtud olim miſi ad Cl. V. D. Bernardum de Montfaucon Monachum Benedictinum Congr. S. Mauri, qui & illud publici juris fecit Tom. II. pag. 741. Operum S. Athanaſii a ſe editorum; quare omittendum heic cenſui.*

Incipit Cyclus Annorum Octaginta, & quatuor, qui computatur die Kalendarum Januariarum Feſto & Gallo Conſulibus, (1) & impletur Siagrio, & Antonino Coſſ., (2) & redit ad caput Merobaldo, & Saturnino Coſſ (3) Et tertio redit ad caput Poſaeo, & Joanne V. C. Coſſ. (4)

(1) *eſt ann.* 298.
(2) *eſt ann.* 382.
(3) *eſt ann.* 383.
(4) *eſt ann.* 467.

Conſulat Lector egregiam de Paſchali Latinorum Cyclo Diſſertationem editam ab immortalis memoriae viro Henrico Noriſio S R. E Cardinali, qui haec pluribus illuſtravit.

Anni	Dies Solis Luna xxi.	Paſch. v. Id. Apr.	Lun. xxi.
ii.	die ii. Lun. xxiii.	Paſch. ix. Kal. Apr.	Lun. xvii.
iii.	die iii. Lun. iv.	Paſch. Id. Apr.	Lun. xvii.
iv.	die v. Lun. xv.	Paſch. Non. Apr.	Lun. xx.
v.	die vi. Lun. xxvi.	Paſch. xii. Kal. Apr. ſive xiv. Kal. Maj.	Lun. xvi. Lun. xv.
vi.	die vii. Lun. ii.	Paſch. v. Id. Apr.	Lun. xvii.
vii.	die ii. Lun. xix.	Paſch. Kal. Apr.	Lun. xix.
viii.	die iii. Lun. xxviii.	Paſch. Kal. Mai.	Lun. xxii.

ix.	die iv.	Lun. x.	Pafch. viii. Id. Apr.	Lun. xvi.
x.	die v.	Lun. xxi.	Pafch. v. Kal. Apr.	Lun. xix.
xi.	die vii.	Lun. ii.	Pafch. xv. Kal. Mai.	Lun. xix.
xii.	die i.	Lun. xiv.	Pafch. iv. Non. Apr.	Lun. xvi.
xiii.	die ii.	Lun. xxv.	Pafch. viii. Kal. Apr.	Lun. xix.
xiv.	die iii.	Lun. vi.	Pafch. xviii. Kal. Mai.	Lun. xx.
xv.	die v.	Lun. xvii.	Pafch. Non. Apr.	Lun. xxii.
xvi.	die vi.	Lun. xxviii.	Pafch. xiv. Kal. Mai.	Lun. xvii.
xvii.	die vii.	Lun. ix.	Pafch. iv. Id. Apr.	Lun. xix.
xviii.	die i.	Lun. xx.	Pafch. Kal. Apr.	Lun. xxi.
xix.	die iii.	Lun. i.	Pafch. xi. Kal. Mai.	Lun. xxii.
xx.	die iv.	Lun. xii.	Pafch. viii. Id. Apr.	Lun. xviii.
xxi.	die v.	Lun. xxvi.	Pafch. iv. Kal. Apr.	Lun. xxi.
xxii.	die vii.	Lun. iv.	Pafch. xv. Kal. Mai.	Lun. xx.
xxiii.	die i.	Lun. xv.	Pafch. iv. Non. Apr.	Lun. xvii.
xxiv.	die ii.	Lun. xxvi.	Pafch. viii. Kal. Apr.	Lun. xxi.
xxv.	die iii.	Lun. viii.	Pafch. xviii. Kal. Mai.	Lun. xxii.
xxvi.	die iv.	Lun. xix.	Pafch. iv. Kal. Apr.	Lun. xvii.
xxvii.	die vi.	Lun. xxx.	Pafch. xiv. Kal. Mai.	Lun. xix.
xxviii.	die vii.	Lun. xi.	Pafch. iv. Id. Apr.	Lun. xxi.
xxix.	die i.	Lun. xxii.	Pafch. vii. Kal. Apr.	Lun. xvii.
xxx.	die ii.	Lun. iii.	Pafch. viii. Kal. Mai.	Lun. xvii.
xxxi.	die iv.	Lun. xiv.	Pafch. viii. Id. Apr.	Lun. xx.
xxxii.	die v.	Lun. xxv.	Pafch. xi. Kal. Apr.	Lun. xvi.
xxxiii.	die vi.	Lun. vi.	Pafch. iii. Id. Apr.	Lun. xvii.
xxxiv.	die vii.	Lun. xvii.	Pafch. iv. Non. Apr.	Lun. xx.
xxxv.	die ii.	Lun. xxix.	Pafch. viii. Kal. Apr.	Lun. xxii.
xxxvi.	die iii.	Lun. x.	Pafch. vii. Id. Apr.	Lun. xvi.
xxxvii.	die iv.	Lun. xxi.	Pafch. iii. Kal. Apr.	Lun. xx.
xxxviii.	die v.	Lun. ii.	Pafch. xiii. Kal. Apr.	Lun. xx.
xxxix.	die vii.	Lun. xiii.	Pafch. iii. Non. Apr.	Lun. xvi.
xl.	die i.	Lun. xxiii.	Pafch. vii. Kal. Apr.	Lun. xix.
xli.	die ii.	Lun. v.	Pafch. xvii. Kal. Mai.	Lun. xx.
xlii.	die iii.	Lun. xvi.	Pafch. vii. Id. Apr.	Lun. xxi.
xliii.	die v.	Lun. xxvii.	Pafch. xi. Kal. Apr.	Lun. xvii.
xliv.	die vi.	Lun. xxviii.	Pafch. iii. Id. Apr.	Lun. xix.
xlv.	die vii.	Lun. xix.	Pafch. iii. Non. Apr.	Lun. xxii.
xlvi.	die i.	Lun. xxx.	Pafch. xvii. Kal. Mai.	Lun. xvi.
xlvii.	die iii.	Lun. xi.	Pafch. vii. Id. Apr.	Lun. xvii.
xlviii.	die iv.	Lun. xxii.	Pafch. iii. Kal. Apr.	Lun. xxi.

xlix.	die v.	Lun. iv.	Pasch. ii. Id. Apr.	Lun. xvi.
l.	die vi.	Lun. xv.	Pasch. iii. Id. Apr.	Lun. xvi.
li.	die i.	Lun. xxvi.	Pasch. vii. Kal. Apr.	Lun. xvi.
lii.	die ii.	Lun. vii.	Pasch. xvii. Kal. Mai.	Lun. xxi.
liii.	die iii.	Lun. xix.	Pasch. ii. Kal. Apr.	Lun. xviii.
liv.	die iv.	Lun. xxix.	Pasch. xi. Kal. Apr. ſive xii. Kal. Mai.	Lun. xxi. xviii.
lv.	die vi.	Lun. x.	Pasch. iii. Id. Apr.	Lun. xxi.
lvi.	die vii.	Lun. xxi.	Pasch. vi. Kal. Apr.	Lun. xvii.
lvii.	die i.	Lun. ii.	Pasch. xii. Kal. Mai.	Lun. xviii.
lviii.	die ii.	Lun. xiii.	Pasch. vi. Id. Apr.	Lun. xxi.
lix.	die iv.	Lun. xxiv.	Pasch. x. Kal. Apr.	Lun. xxi.
lx.	die v.	Lun. vi.	Pasch. ii. Id. Apr.	Lun. xviii.
lxi.	die vi.	Lun. xvii.	Pasch. ii. Non. Apr.	Lun. xxi.
lxii.	die vii.	Lun. xxviii.	Pasch. xv. Kal. Mai.	Lun. xvi.
lxiii.	die ii.	Lun. ix.	Pasch. vi. Id. Apr.	Lun. xvii.
lxiv.	die iii.	Lun. xx.	Pasch. ii. Kal. Apr.	Lun. xx.
lxv.	die iv.	Lun. i.	Pasch. xii. Kal. Mai.	Lun. xxi.
lxvi.	die v.	Lun. xii.	Pasch. ii. Non. Apr.	Lun. xvi.
lxvii.	die vii.	Lun. xxiii.	Pasch. vi. Kal. Apr.	Lun. xix.
lxviii.	die i.	Lun. iv.	Pasch. xvi. Kal. Mai.	Lun. xx.
lxix.	die ii.	Lun. xv.	Pasch. Kal. Apr.	Lun. xvi.
lxx.	die iii.	Lun. xxvi.	Pasch. x. Kal. Apr.	Lun. xviii.
lxxi.	die v.	Lun. vii.	Pasch. ii. Id. Apr.	Lun. xix.
lxxii.	die vi.	Lun. xix.	Pasch. v. Kal. Apr.	Lun. xvi.
lxxiii.	die vii.	Lun. xxx.	Pasch. xv. Kal. Mai.	Lun. xviii.
lxxiv.	die i.	Lun. xi.	Pasch. vi. Id. Apr.	Lun. xix.
lxxv.	die iii.	Lun. xxii.	Pasch. ii. Id. Apr.	Lun. xx.
lxxvi.	die iv.	Lun. iii.	Pasch. Id. Apr.	Lun. xxi.
lxxvii.	die v.	Lun. xiv.	Pasch. Non. Apr.	Lun. xviii.
lxxviii.	die vi.	Lun. xxv.	Pasch. vi. Kal. Apr.	Lun. xxi.
lxxix.	die i.	Lun. vi.	Pasch. xvi. Kal. Mai.	Lun. xxi.
lxxx.	die ii.	Lun. xvii.	Pasch. Kal. Apr.	Lun. xviii.
lxxxi.	die iii.	Lun. xxviii.	Pasch. x. Kal. Apr.	Lun. xxi.
lxxxii.	die iv.	Lun. ix.	Pasch. ii. Id. Apr.	Lun. xxii.
lxxxiii.	die vi.	Lun. xx.	Pasch. Kal. Mai.	Lun. xviii.
lxxxiv.	die vii.	Lun. i.	Pasch. xv. Kal. Mai.	Lun. xviii.

Iterum ad caput revertitur.

Explicit.

Nullum sane pes moveat, eo quod quintus annus Cycli designatum diem Paschae habeat, hoc est XII. Kal. Apr. Die Dominica Luna XVI. hoc semel in annis LXXXIV. faciendum est hac ratione, eo quod violentia Lunae, vel lex Paschae prohibet, ne die V. Kal. Apr. aliquis praesumptivè aestimet se Pascham facere, qua die erit Luna XXIII. & super semisse. Maximè cum lege sit cautum, ne modum Lunae statum aliquis excedat, & in gravem offensionem incurrat. Sed potius est ut die XII. Kal. Apr. celebretur Pascha, ubi levis reprehensio est, quam criminis nota, sicut & in veteri laterculo continetur. Et hoc necessario oportuit intermitti, esse quosdam annos, in quibus duplicis Paschae, sive duae in unum veniunt, & quia una observanda est, erit in arbitrio summi Sacerdotis conferre cum Presbyteris, qui dies eligi debeat, dummodo omnes unanimes ipsum diem Paschae in unum convenientes celebremus.

Explicit Tractatus de ratione Paschae, hoc est de XII. Kal. Apr.

In commentariis Victorini inter plurima haec etiam scripta reperimus: Invenimus in membranis Alexandri Episcopi, qui fuit in Hierusalem, quod transcripsit manu sua de exemplaribus Apostolorum ita VIII. Kal. Janu. natus est Dominus N. J. C. Sulpitio & Camerino Coss. Et baptizatus est VIII. Id. Janu. Valeriano, & Asiatico Coss. Passus est X. Kal. Apr. Nerone III. & Valerio Messala Coss. Resurrexit VIII. Kal. Apr. Coss. suprascriptis. Ascendit in coelos V. Non. Maj. post dies XL. Coss. suprascriptis. Johannes Baptista nascitur VIII. Kal. Jul. & circumciditur Kal. Jul. Ad Mariam vero locutus est Angelus VIII. Kal. Apr. Sexto jam Conceptionis mense Elisabeth * habere dicens. Ex quo supputatur, eodem die Dominum fuisse conceptum, quo & resurrexit. Amen.

Domino & Filio Sisebuto Esidorus.

Dum te praestantem ingenio, facundiaque &c. *Editum est Opusculum inter S. Isidori Hispalensis Opera hoc titulo: De rerum natura.*

Incipit

Incipit Verfus.

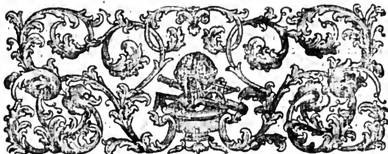
ANnus Solis continetur
Quatuor temporibus,
Ac deinde adimpletur
Duodenis menfibus.
Quinquaginta, & duabus
Currit Hebdomadibus,
Una die fuperducta,
Et fex horis paribus.
Tricentenis fexaginta.
Atque quinque diebus.
Sic ambitum Zodiaci
Sol luftrat difcurfibus,
Sed excepta parte quarta
Noctis atque diei,
Quae dierum fupereffe
Cernitur feriei.
De quadrante poft annorum
Bis binorum terminum
Calculantes colligendum
Decreverunt biffextum.
Tantus ei honor datus
A regali culmine,
Quod fic fuit nominatus
A Julio Caefare.
Quem ponendum anni fine
Decrevente * Gajus
Dies quinque iterante
Quam brevis Februarius
Hinc annorum diverfantur
Luna longitudinis,
Quorum quidem Embolifmi
Quidem fiunt communes;
Brevis quippe qui vocatur
Communis Lunaribus.
Sic femper duodecim
Terminatur menfibus
Tricentenis quinquageni
Bifque binis diebus.
Hic undenis annus Solis
Percurrit difcurfibus;
Longus annus Embolifmi
Supercrefcens dicitur;
Lunae tribus, atque decem
Menfibus colligitur.
Longus ifte annus Lunae
In dierum termino
Continetur tricenteno
Octogeno quaterno
Novem idem Embolifmis,
Atque decem diebus
Pervidetur annum Solis
Superatur eft * curfibus.
Brevioris * Annus totus
Terminatur circulos
In trecentis quinquaginta
Atque quatuor diebus.
Uno nempe atque decem
Diebus in ordine
Brevis annus anno Solis
Superatur agmine
Embolifmo incremento
Magna larga copia
Anni Lunae Brevi ordine
Suppletur inopia.
Dehinc decem atque novem
Annorum conftituitur
Tempus certum, quo Lunaris
Terminus porrigitur,
In quo Luna replicantur,
Curfu quodam fubtili
Decies quini quinquies noni
Simul quinis circuli.

Huic

Huic Cyclus ut exigit
Perfcrutando ratio
Semper partes dies faltus
Interferit fpatio
In duodenae horae fine
Percurrit incenfio.
Sic momento quater ducto
Curfu * femper menftruos.
Et momenti duodenae
Addita particula
Per menfuum duodenorum
Singula curricula
Atomi fuperadditis
Ducenteno numero
Trigefies & quinquies
Ducto eorumdem cumulo.
Saltus Lunae fupercrefcit
Curfu fubtiliffimo
Ducenteno menfe quino
Necnon & trigefimo.
Qui fic fiant quater ducti
Efficiunt cumulum
Momentorum nongentorum
Quadraginta ad cumulum.
Quibus puncti fiunt cuncti
Sex & novem decies
Momentorum nongentorum
Atque decem fexies,
Denis nonis annis ductis
Habent fuum fpatium
Dies Solis atque Lunae
Aequum pondus partium.
Dionyfius attentus
Cyclum nobis tradidit,
Communis & Imboliffimus
Jus Pafchale reddidit.
Sanctiffimus ipfe Abbas
Diem faltus memorat;
Quinis denis Kalendarum
Magii demonftraverat,
Calculavit unum diem
Bis * obtimini termini,
Ne deeffet idem munus
Primo anno communi
Hoc augmentum fi concrefcit
Menfibus pluriffimis
Ducentenis, atque quinis
Nec non & trigefimis.
Graeci dicunt, & Aegyptii
De faltu certiffima
In undenis Kalendarum
Epacta trigefima.
In Latinis diem faltus
Memorant in quindecim
Kal. Decemb. concelebrant.
Hujus Cycli pars vocatur
Ogdoas anterior,
Ac deinde appellatur
Endecas ulterior.
Ogdoadi deputantur
Octo anni priores.
Endecadis undena
Comprobatur feries.
In hoc curfu fiunt anni
Communes duodecies.
Anni verò Emboliffimi
Subputantur fepties.
Per decem & novem annos
Hic calculus tenditur
In eumdem Lunae curfum
Cyclus revertitur
Sex millia nongentorum
Triennarum biennium
Bifque trinis fupramiffis.

Reliqua defiderantur.

MA-

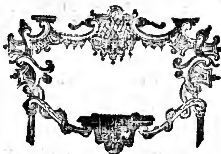
MANUMISSIO

SINE QUA EX FAMILIA NEMO PROPRIA AD SACROS ORDINES PROMOVERE VALET.

AUCTORITAS Ecclesiastica patenter admonet, insuper & majestas Canonicae Religioni assensum praebet, ut quemcumque ad Sacros Ordines ex familia propria promovere Ecclesia quaeque delegerit, in praesentia Sacerdotum Canonicorum, simul & nobilium Laicorum, & cui subjectus est, manumissione sub libertatis testamento solemniter roboretur. Idcirco in Dei nomine quemdam Ecclesiae nostrae famulum, nomine talem, Sacris dignum Ordinibus, Ecclesiasticis eruditum disciplinis ad Altaris cornu palam insignibus viris Civem Romanum statuo per hoc sacrae Auctoritatis testamentum, ita ut ab hodierno die, & tempore bene, & inconvulse ingenuus, atque ab omni prorsus vinculo permaneat securus, tamquam si ab ingenuis procreatus fuisset parentibus, vel natus, idemque pergat quamcumque volens elegerit Canonice partem, portas habens apertas intrandi,

di, exeundi juxta regulam obnoxe roboratam, ita ut deinceps nec nobis ullum, nec successoribus nostris noxialis debeat conditionis servitium, neque aliquid libertinitatis obsequium cuiquam impendat. Sed ob amorem, honoremque Domini nostri Jesu Christi, ad cujus militiam electus est, absolutus, atque velut Civis Romanus a cunctae catena servitutis ereptus, sub integra plenaque ingenuitate consistens, securus cunctis diebus vitae suae permaneat. Quatenus per hanc absolutionem securius, liberiusque, atque honestius Divinae potentiae, cui mancipatur, Domino adjuvante famulari valeat, & per hunc manumissionis, atque ingenuitatis titulum bene semper ingenuus, atque inconvulse securus ab omni servitutis occasione noxialis existat. Suum vero peculiare, quod nunc habet, aut ex hoc adipisci valuerit, liberam disponendi, quum voluerit, habeat potestatem, agatque inde secundum Canonicam auctoritatem libere qualiter ei libuerit. Ut autem pro reverendis cultibus venerabiliter, solemniterque absolutio celebrata, atque ingenuitatis auctoritas inviolabilem obtineat firmitatem, manu propria subter firmavimus, Sacerdotes quoque, & institutionis Canonicae Clericos, nec non & inclytos praesentes Laicos roborandam subter firmare cum stipulatione subnixe rogavimus.

NOTAE

NOTAE AC OBSERVATIONES

IN HANC MANUMISSIONIS FORMULAM.

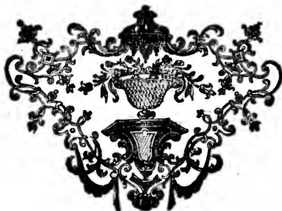
X Ambrosianae Bibliothecae MS. Codice formula haec exscripta per me fuit. Erat autem olim liber in Bobiensis Monasterii Bibliotheca, atque ex ea in nostram transiit ex munere Patrum Benedictinorum, qui Magni Cardinalis Federici Borromaei consilium pluribus aliis donis juvere. Spectes in eo Conciliorum, ac Epistolarum Decretalium collectionem a Dionysio Exiguo lucubratam, nec non Concordiam Canonum a Cresconio Afro editam cum aliis quibusdam minutioribus monumentis, notisque vetustissimis Canonum explicationem subinde praebentibus. Tempus, quo exaratus Codex fuerit, produnt, ni fallor, appositi in calce hujusmodi versus:

Obtulit, ut maneat sacrum per tempora munus
Supplex, ac humilis Abba Agilulphus acris.
Christe tibi, magnoque patroni nempe Columbae,
Quo miserante jugi floreat auxilio.
Divinis librum constat dogmatibus auctum,
Exerat hinc pectus quisque Deo militat.
Sedulo quam volvens Christum petat ore modesto,
Pavendis flammis eripiat famulum.

Monasterium Bobiense rexit Agilulphus iste Abbas ante octingentos annos, seculo videlicet Christi nono; siquidem tria Diplomata ab Ughello in Ital. Sac. Tom. IV. post Bobienses Episcopos pag. 1359. proferuntur, in quibus Agilulphi Abbatis mentio habetur; referuntur autem ad annos Christi 883. 896. & 898. Characteres ipsi temporis ejusdem fidem faciunt, quadrati enim sunt, affabreque exarati, & fortassis ante Agilulphi aetatem elaborati, quum versiculi minutioribus literis, atque aliquantulum a reliqua scriptura diversis constent. Ibidem quoque legitur Kalendarium metricum, quod publici juris fecit Lucas Dacherius Tom. X. Spicilegii acceptum *ex Coenobii S. Remigii Rhemensis apographo exarato manu Bertigarii Monachi Ebbone Archiepiscopo*, hoc est saltem ante annum DCCCXLI. Nullus in nostro Codice titulus, sed in Rhemensi legebatur: *Martyrologium, quod Beda heroico carmine composuit*. Ejus quidem Kalendarioli auctorem Bedam eruditissimi viri Henschenius, & Papebrochius in Act. SS. Tom. III. Apr. ad diem 24. & 29. ejusdem

fidem mensis in vita duorum Wilfridorum vix credunt, quum tamen perantiquum opus agnoscant, quemadmodum etiam Codicis nostri beneficio discimus. Ex hoc igitur Codice vetustam Manumissionis formulam huc derivavi, eoque lubentius hoc praestiti, quo saepius intelligo, atque experior, non vulgi tantum, sed omnium pene literatorum animis hanc insidere sententiam, ut sub Christianis antiquitus omnium servitutum usum desiisse arbitrentur. Quippe per Baptismi lavacrum potestatem dominicam, servilemque conditionem tolli certissimum eis videtur. Verum nullo fundamento nititur hujusmodi opinio, nullaque, ut ajunt Logici, lex positiva servitutes ab Ecclesia Dei hucusque eliminavit. Ab Ethnicis itaque ad Christianos haec consuetudo transiit, & Constantinus Magnus hoc duntaxat instituit, ut manumissiones in Gentilium templis, & Comitiis antea celebratae, praesentibus Episcopis, & in aedibus sacris imposterum peragerentur, ut ostendunt lex unica Tit. VII. de Manumiss. Cod. Theod. Sozomenus Lib. I. Hist. Cap. IX. Nicephorus Lib. VII. Cap. XVI. Cassiodorus, aliique Scriptores. Justinianus postea cum in Institutionum libris, tum in Codice servitutum jura non modo non sustulit, sed declaravit, & manumissionum ritus praescripsit Lib. I. & II. Cod. de his qui in Eccl. manumittuntur. His accedunt Leges Langobardorum Lib. IV. Tit. XXXV., & alibi, Leges Ungaricae, Ripuaricae, Wisigothicae, Alamannicae de Christianorum mancipiorum manumissionibus plura tradentes. In Legibus etiam Caroli Magni, Ludovici Pii, ac Lotharii de Servis multa statuuntur, quorum usum iccirco tunc nequaquam fuisse sublatum cognoscimus. Sed & ex Epistolis plurium Summorum Pontificum, ac praesertim Alexandri III. Urbani, ac Innocentii III. servos ad tempora usque Friderici II. Imperatoris apud Christianos adhiberi consuevisse patet. Exinde rara hujus moris exempla, non tamen omnino desita. Clarissimus Du-Fresnius in Glossario med. & infimae Latin. ad verbum *Manumissio* praeter alia praeclarissima antiquorum temporum documenta Manumissionum usum ostendit in Galliis itidem servatum An. Ch. 1223. 1243. 1250. 1302. & 1313. Sequentibus seculis quamquam nullo Principum decreto servitutum jura interdicerentur, visa tamen sunt sensim extingui, ita ut nostris temporibus nonnisi in homines a Christiana Religione alienos usurpari soleant. Quocirca Jo: Oinotomus in Instit. Lib. I. Tit. III. de jure person. ait: *Nos Christiani hodie veros servos non habemus*. Sed, ut ajebam, nullis Canonibus, nullisque Principum legibus sublatus est servorum usus, atque etiam nunc obtinere potest. Quin etsi per sacrum Baptismum Christianorum albo mancipia inscribantur conditionis suae asperitate nequaquam liberantur. Illud quidem falsum est, quod ex Consiliis Romani refert Cardinalis Tuscus in Pract. Concl. juris lit. S. Concl. 236. *Servus*, inquit is, *Judaei, licet efficiatur Christianus per susceptionem Baptismatis, non efficitur liber. Cap. primo, &c. fin. de Judaeis. Roman. Consil.* 288. *in casu propositae in princ.* Addit etiam: *Extende multo magis in servo Christiani, quia licet efficiatur Christianus, non efficitur liber, quia Judaeus non debet esse melioris conditionis quam Christianus.* Contra probare haec duo capitula videntur, licet nostra adhuc sententia stet, quemadmodum videre est apud Barbosam, & Gon-

& Gonzalez in Comment. ad Tit. de Judaeis. Gaspar vero Beatius de inope debitore creditori addicendo agens inter Tract. volum. III. parte II. legem sua tempestate in Hispaniis vigentem refert, qua debitor, qui satisfacere creditori non poterat, servus efficiebatur, quae aspera lex an etiamnum obtineat ignotum est mihi. Quibus positis jam apertissime patet, cui usui inserviret proposita Manumissio, sine qua *ex familia nemo propria ad Sacros Ordines promovere valebat*. Nemo autem in Ecclesiasticae eruditionis studio tam peregrinus est, ut nesciat Sacris initiandos a Dominorum potestate solutos esse debere. Hoc integro titulo in Decretalibus de Servis non ordinandis proditur; hoc tradunt Ivo parte VI. Cap. CXXX. CXXXIII. Burchardus Lib. II. Cap. XXIX. XXXII., & Concilia non pauca sanctionibus suis luculenter statuerunt. Sed Lectorem remittere juvat ad eruditum opus Praenotionum Mystagogicarum auctore Nicolao Comneno Papadopoli Anno praeterito Patavii vulgatum, ubi Respons. II. Sect. V. hujusmodi sententia proponitur, lateque probatur. In Codice nostro alia subsequitur manumissionis forma *ex B. Gregorii sumta Registro, quam ore idem proprio dictavit*. Incipit: *Gregorius Montanae, & Thomae. Cum Redemtor noster totius conditor Creaturae &c.* edita autem est haec inter opera S. Gregorii Magni Lib. V. Epist. XII. Indict. XIV. quae tamen Indictio in MS. nostro dicitur VIIII.

IN

I N D E X

Sanctorum Martyrum, quorum Corpora S. Gregorii Magni temporibus Romae quiescebant.

Notatio de Olea Sanctorum Martyrum, qui Romae in corpore requiescunt.

Ideſt.

ANCTI Petri Apoſtholi.
Sancti Pauli Apoſtholi.
Sancti Pancrati.
Sancti Euthemi.
Sanctae Sophiae cum tres filias ſuas.
Sanctae Paulinae.
Sanctae Luci.....ae.
Sancti Proceſſi.
Sancti Martiniani.
Sancti Criſanti.
Sanctae Dariae.
Sancti Mauri.
Sanctus Jaſon, & alii Sancti multa milia.
Sancti Saturnini.
Sancti...... nionis.
Sancti Syſti.
Sancti Laurenti.
Sancti Yppoliti.
Sanctorum Johannis, & Pauli.
Sanctae Agnetis, & aliorum multorum Martyrum.
Sancti Y...... ion.
Sanctae...... eris.
Sanctae Sapientiae.
Sanctae Spei.
Sanctae Fidis.
Sanctae Caritatis.
Sanctae Ceciliae.
Sancti Frecicii.
Sancti Cornili, & multa milia Sanctorum.

San-

Sancti Johannis. S. Liberalis
. . . .
Sanctus Blastro, & multorum Sanctorum.
Sed & alii Sancti, ideft CCLXII. in unum locum, & alii CXXII.
Alii XLVI. quos omnes S. Justinus Presbyter collega S. Laurentii Martyris sepelivit.
Sanctae Felicitatis cum septem filios suos.
Sancti Bonifaci.
Sancti Hermetis.
Sancti Probi.
Sancti Jacynti.
Sancti Maximiliani.
Sanctus Crispus.
Sanctus Herculanus.
Sanctus Bauso.
Sancta Basilla.
Oleo de Sede, ubi prius sedit S. Petrus.
Sancti Vitalis.
Sancti Alexandri.
Sanctus Martialis.
Sanctus Marcellus.
Sancti Sylvestri.
Sancti Filippi, & aliorum multorum Sanctorum.
Sancti Sebastiani.
Sancti Luticii.
Sancti Quirini.
Sancti Valeriani.
Sancti Tiburti.
Sancti Maximi.
Sancti Orbani.
Sancti Januari.
Sanctae Petronillae filiae S. Petri Apostholi.
Sancti Nerei.
Sancti Damasi.
Sancti Marcelliani.
S. Acillei.
Sancti Marci.

✠ Quas Olea Sancta temporibus Domni Gregorii Papae adduxit Johannes indignus, & peccator Domnae Theodelindae Reginae de Roma.

IN

IN INDICEM PROPOSITUM
DISQUISITIO
AD CLARISSIMUM
P. CONRADUM JANNINGUM
E SOCIETATE JESU.

SYNOPSIS DISQUISITIONIS.

Antiquitas Catalogi hujus exploratur, & ad S. Gregorii Magni tempora refertur. Reliquias Sanctorum minime Romani Pontifices concedebant, sed tantum Sanctuaria. Quid haec fuerint, perpenditur. Olea Sacra, alia a lampadibus, alia a tumulorum Sacrorum contactu miraculorum virtute imbuebantur. Innumerabilium Martyrum Corpora quiescunt Romae. Dodwelli opinio refellitur. Utilitates hujus Catalogi.

HABES, Clarissime Janninge, quod me popofceras, quod ego fpoponderam, antiquiffimum videlicet Romanorum Martyrum Indicem. Et quidem publicis typis fidem meam liberare in animum induxi, non ut munufculi tenuitatem palam ambitiofe extollerem, fed ut quae mea erga te fit obfervantia vel hinc dignofcere in promtu fit. Mitto impenfum illud ftudium, quo facram Societatem Jefu profequor, communis enim mihi eft cum omnibus, qui pietatis, ac fcientiarum lac ab illa fuxerunt, hujufce obfequii cauffa, & venerationem illam heic tantum fignifico, quam peculiare meritum tuum a me non tam pofcit, quam dulciter extorquet. Nimirum quis bonis literis deditus eruditionem tuam non colat, cujus ope tot Sanctorum Acta, & vetufta Ecclefiae monimenta illuftrare pergis? Te enim opus exercet literariae Reipublicae utiliffimum, Catholicae Religioni neceffarium, & cedro undequaque dignum, cui adornando aevum fuum, collatis operis, dicavere magni viri Bollandus, & Henfchenius, in quo promovendo celeberrimus P. Papebrochius collega tuus ad fenectam ufque aetatem infudavit, & utinam diu infudet. Hujufmodi conatibus, quibus apud feros nepotes Clariffimi illi viri famam fuam commendarunt, fucceflorem te fecit fapientia tua, atque in te potiffimum fpem hucufque fuam collocavere, nutriuntque eruditi. Ita non ex

ex iis tantum, quae adhuc praestitisti, sed ex iis etiam, quorum nobis spem facis, meritum tuum metiamur oportet. Atque ego sane tum alibi, tum in hocce libello imperare mihi non potui, quin quanti apud me sis exprimerem, exiguumque etiam opusculum tibi inscriberem, cujus tamen in usu utilitatem non adeo modicam futuram spero, ut te desiderii, ac imperii, me sedulae obedientiae poeniteat. Quid igitur super hoc opusculo commentatus fuerim, en sub oculis tuis. Age, rem expediamus. Inter praeclarissima Italiae monumenta Musaeum Septalianum Mediolani situm absque temeritatis metu numeramus. Maxima illi a rebus visu dignissimis commendatio est, neque minor a quibusdam antiquis rebus, quas temporum edacitas absumere non est ausa. Illinc Indicem istum describere mihi licuit, veniam dante Illustrissimo Francisco Septalio Nazarianae Basilicae Canonico. Quod maxime hujus Catalogi pretium auget, est ipsa, ut puto, scripturae, ac papyri antiquitas. Haec Aegyptiaca est, eamque minus periti *corteccia d' arbori* appellant, illa vero characteres exhibet non multum ab iis dissimiles, quos in celeberrimo Codice Ambrosianae Bibliothecae legimus. Scilicet apud nos in eadem papyro Aegyptiaca servantur Fl. Josephi de Judaicis Antiquitatibus libri nonnulli, quos Rufinus Aquilejensis Latio donavit, seu, ut in libro Observationum eruditarum propediem edendo probavi, Cassiodorus ab amicis suis e Graeco vertendos curavit. Exarati autem sunt ante annos mille & centum, uti vel ipse Mabillonius V. C. atque horum peritissimus censuit in Itin. Ital. pag. 12. Et quidem hic eruditissimus Pater quum Anno 1685. Italicas Bibliothecas lustraret una cum P. Michaele Germano Septalianum Musaeum invisit, sibique oblatum Indicem pro sua eruditione legit. Quin & ejusdem ἀπόγραφον suis elaboratum manibus ibidem P. Germanus reliquit ad majus legentium commodum. In laudato vero Itin. Ital. pag. 14. rem paucis descripsere Clarissimi viri: *Ibi Indicem*, ajunt, *reliquiarum*, *quae Romae tempore Gregorii Magni extabant*, *in charta Aegyptiaca exaratum legimus*. Utramque papyrum, recentem scilicet, ac vetustam simul contuli, atque exinde quantum licuit accurate in eruditorum gratiam huc derivavi. Temporis porro notam, quo scriptus iste Catalogus fuerit, non ex conjecturis, sed ex postremis verbis eruere fidenter possumus, ait enim Scriptor: *Quas olea sancta temporibus Domni Gregorii Papae adduxit Johannes indignus*, *& peccator Domnae Theodelindae Reginae de Roma*. Heic Gregorii Magni tempus exprimi audimus, a quo probabiliter Reliquiarum illarum Index prodibat. Chartam vero ipsemet Johannes conscripsit, neque enim *indignus*, aut *peccator* ab aliis appellaretur. Itaque vides & hocce monumento Cl. P. Papebrochii Collegae tui sententiam infirmari, qua suspicabatur quondam ille in Propyl. ad Tomum II. Apr. num. 128. Aegyptiacae chartae usum a Christo nato desiisse, & pro illa membranarum invaluisse. Quam rem utique eruditissime Cl. V. Mabillonius in opere de Re Diplomat. Lib. I. Cap. VIII. pertractavit, aucturus profecto suae solidioris sententiae pondus, si & Catalogum laudatum, & vetustissimam Josephi versionem in Ambrosiana servatam suismet oculis, uti postea fecit, ante consulere potuisset. Hujus autem Aegyptiacae papyri meminit Bonincontrus Morigia in Chronico Modoëtiensi

Lib. I. Cap. XIII., quod opus ante annos 355. Ambrosiana Bibliotheca MS. servat. Narrat hic Auctor visionem quandam coelitus oblatam, atque inter alia sic loquitur: *Per quemdam venerandissimum Clericum nomine Johannem multas sanctas, & infinitas reliquias cum maximis Indulgentiis, & Libros IV. Dialogorum, sive de vita Sanctorum, & Dialogum cum Epistola gratiosa ad dictum Sanctum Oraculum in Modoëtia Sanctissimae Theodelindae Reginae mandavit, quae dictus Johannes praestando illa sancta munera dixit: Haec sunt olea sancta, quae temporibus Domni Gregorii Papae adduxit Johannes indignus, & peccator de Roma in Modoëtia &c. quae olea sancta hodie in dicta Ecclesia sunt ibi per ordinem scripta, & in pulcherrima archa marmorea reclusa*. Libro vero II. Cap. IV. addit: *Librum veterem Bibliae aperuit in quodam secreto loco dicti libri, sicut Deo, & S. Johanni placuit, scripturam unam reperit talis tenoris: Haec sunt olea sancta &c.* Bartholomaeus quoque Zucchius in Historia Reginae Langobard. Italice edita Anno 1613. Cap. XXII. ita scribit: *Pontifex Gregorius Modoëtiam Diaconum Johannem direxit cum humanissimis literis, & cum pretioso munere Indulgentiarum, Privilegii, Evangelistarii, & Reliquiarum, cujus Catalogum heic sum expositurus. Extat etiam nunc ipsemet Index Roma delatus in arboreo cortice scriptus Langobardorum lingua*. Tum Catalogum recenset, eumque paucis expedit, fragmentum arundinis, duas spinas, spongiae partem, S. Crucis fragmentum, & nonnulla alia referens, quae ad Christi Redemtoris passionem, aut ad Deiparam, ac S. Johannem Baptistam spectarunt. Addit reperiri adhuc Modoëtiae multas Apostolorum, Martyrum, Virginumque reliquias, de quibus sigillatim scribere nimis longum foret, item tredecim vasa olei ab Apostolis benedicti, ut inscriptio habet, itemque magnam stuppae, ac pannorum lineorum struem Martyrum sanguine tinctam. Verum minus proprie loquitur Zucchius, ubi papyrum Langobardorum lingua conscriptam censet, quae revera ex Latinis verbis constat, & dum tot reliquias a Gregorio Pontifice ad Theodelindam missas affirmat, nam non reliquias Sanctorum, sed olea benedicta tantum Johannes Modoëtiam detulit. Quod ut clarius innotescat, tibi in memoriam revoco Gregorii ejusdem verba ad Constantiam Augustam Lib. III. Epist. XXX. A Sancto Pontifice expetierat Constantia aliquas ex S. Pauli cineribus reliquias, ut in ejusdem Apostoli honorem aedem sacraret. Respondet magnus Pontifex: *Cognoscat autem tranquillissima Domina, quia Romanis consuetudo non est, quando sanctorum reliquias dant, ut quidquam tangere praesumant de corpore, sed tantummodo in pixide brandeum mittitur, atque ad sacratissima corpora Sanctorum ponitur*. Addit: *In Romanis namque, vel totius Occidentis partibus omnino intolerabile est, atque sacrilegum, si Sanctorum corpora tangere quisquam fortasse voluerit*. Non igitur Gregorio magno id moris fuit, ut in alias regiones ab Urbe asportari Sanctorum lipsana sineret. Sed ut postulantium pietati consuleretur, brandea tantum (velamina scilicet, vestes, ac lintea, quae Sanctorum tumulos tetigerant) ejus temporibus transmitti solebant. Sic pretiosissimae Sanctorum exuviae intactae Romanis in Basilicis fovebantur, collatâque brandeis miraculorum virtute, aliis in Urbibus Sanctorum Martyrum auxilium praesentissimum erat, ossa non colebantur. Et profecto assentiri non possum doctissimo vi-

mo viro Johanni Ferrando ex eadem, qua tu, Societate Jesu, quum Lib. I. Cap. III. Art. III. Disquis. Reliquiariae in eam concedit sententiam, ut ipsas Sanctorum reliquias, & ossa *Sanctuarii* nomine a Gregorio Magno designari arbitretur. Legamus tanti Pontificis verba per Ferrandum producta, & ex Lib. VII. Epist. XII. petita: *Paulus*, ait, *Ecclesiae Reatinae Diaconus petitoria nobis insinuatione poposcit, ut ad fontes in Basilica B. Mariae semper Virginis, & Genitricis Dei, ac D. N. J. C., quae est intra Civitatem Reatinam posita, reliquiae Beatorum Martyrum Hermetis, & Hiacynthi, & Maximi debeant collocari. Et ideo, Frater carissime, si in eodem loco nullum corpus constat humatum, Sanctuaria praedictorum Martyrum cum reverentia sine ambiguitate suscepta diligenter consecrabis.* Alias praeterea Gregorii Epistolas citat, nempe Epist. LXXXVI. LXXXVII. LXXXVIII. Lib. VII., & Epist. XII. Lib. X. & Epist. X. Lib. XII., quibus a S. Gregorio reliquias Martyrum Sanctuaria appellari Ferrandus confirmet. Verum constanter censeo hoc a S. Pontificis mente abhorrere, illaque tantummodo, quae vel ipsis Sanctorum pignoribus, vel eorum sepulcris, & Lipsanothecis admota fuerant, *Sanctuarii* nomine insignita fuisse, quia quamdam venerationis, ac *Sanctitatis* speciem ex pio contactu recipiebant, ita ut miraculis non minus quam ipsa Martyrum ossa saepissime distinguerentur. Ita me sentire cogit Gregorius ipsemet, cui loquenti aures adhibeamus Lib. VII. Epist. LXXXVIII. ad Constantium Mediolanensem Episcopum: *Lator*, inquit, *praesentium Eventius Diaconus Fraternitatis vestrae nobis talia intimavit sibi a vobis injuncta, ut reliquias B. Pauli Apostoli, sed & B. Johannis, & Pancratii per eum ad vos dirigere deberemus. Quam petitionem vestram curavimus effectui mancipandam. Fraternitas ergo vestra solito studio perscrutari non differat, quatenus in locis, quibus recondendae sunt, luminaria, vel alimonia ibidem servientium ante dedicationem loco ipsius debeant erogari, & tunc in eisdem locis directa Sanctuaria sui cum reverentia collocentur &c.* Viden' heic delata Mediolanum B. Pauli Apostoli, aliorumque Sanctorum *Sanctuaria?* At haec eorumdem Sanctorum ossa nequaquam fuere, quum uti supra ex ipsomet Gregorio vidimus, vel ipsi Constantiae Augustae denegata fuerint. Igitur heic sub *Sanctuarii* vocabulo ea tantum designabantur, quae a facrorum pignorum, aut tumulorum contactu virtutem miraculorum hauserant. Verum, inquies, hujusmodi *Sanctuaria* tum in hac, tum in superius producta Gregorii Epistola *Reliquiae Sanctorum*, nuncupantur. Non abnuo; sed hinc edocemur, Reliquiarum nomen non cineribus tantum, sed ipsis etiam rebus, quae Sanctos viros, eorumve tumulos attigissent, tributum fuisse. Sic *Reliquiae* tum ossa, tum *Sanctuaria* dicebantur, *Sanctuaria* vero ea duntaxat, quae uti diximus Sacris Sanctorum tumulis admota fuissent. In Concilio Romano sub Zacharia Pontifice Anno 745. damnatur Aldebertus haereticus, *quia capillos, atque ungulas suas populis pro Sanctuario exhibuit*. Hunc quoque locum Ferrandus memorat, ut Sanctuarii nomen ipsis Sanctorum lipsanis olim convenisse probet; quum tamen capilli, atque ungulae non corporum partes, sed excrementa sint, idcirco *Sanctuaria* appellari rectissime possunt. Igitur quum Gregorius Magnus a se Reliquias Sanctorum, seu Sanctuaria concedi affirmat, non eorumdem Sancto-

rum ossa, sed Brandea tantum, seu linteamina continuo sunt intelligenda. Qua de re praeter laudatas a Ferrando Gregorii Epistolas legenti occurrent Epist. LII. Lib. I. & Epist. IX. Lib. II. In Epistola vero L. & LI. Lib. V. ad Palladium Episcopum, & ab Brunichildam Francorum Reginam scribens, se ad illos mittere ait Reliquias Sanctorum Apostolorum Petri, & Pauli; quibus verbis non ossa, uti dicebamus, sed Sanctuaria omnino designantur. Atque his affinia sunt, quae ad Hormisdam Pontificem Legati Apostolici scripsere An. Ch. 520. dum Constantinopoli agerent. Eorum verba apud Baronium legantur. Sed ut ad nostra revertamur, vidimus Gregorii M. tempore minime id moris obtinuisse, ut Sanctorum ossa ab Urbe alio transferrentur. Hoc etiam animadverterat laudatus Annalium parens Baronius ad diem 15. Julii. In suspicionem tamen nos induci nollem iccirco, sacrarum Reliquiarum translationes post Gregorii tantum tempora in Occidente ortum habuisse, ut idem Baronius eo loco sentire videtur his Gregorii verbis innixus: *Romanis namque vel totius Occidentis partibus omnino intolerabile est, & sacrilegum, si Sanctorum corpora tangere quis fortasse voluerit.* Etenim vel sub ipsius Constantini M. Imperio piam hanc consuetudinem invaluisse ex S. Paulini Natali XI. probavi in Differt. XIX. Tom. I. Anecdot. (a) Quibus consideratis non ossa, Reliquiasve Apostolorum, ac Martyrum, ut opinatur Zucchius, ad Theodelindam a Gregorio Pontifice missa fuisse, verum olea tantum, & *Sanctuaria*, quae sacrorum pignorum vices implebant, exploratum arbitror. Quidnam vero haec olea fuerint, breviter inquiramus; Alia enim, ut recte nosti, antiquitus erant, quae a lampadibus ante Sanctorum sepulcra ardentibus petebantur, alia, quae iisdem Martyrum tumulis admoveri privata religione solebant. Per utrumque olei genus SS. Martyres quamplura miracula operabantur. Venantius Fortunatus Lib. IV. de vita S. Martini morbum ab oculis suis depulsum testatur ex oleo lychni, qui ante S. Martini imaginem Ravennae ardebat. Ait ille:

Quo procul ut tetigi benedicto lumen olivo,
Igneus ille vapor marcenti fronte recessit,
Et praesens medicos blando fugat unguine morbos.

Ex antiquissima S. Nicetii Lugdunensis Episcopi vita, quam Tomo primo Aprilis die 2. retulere ex Chiffletio Clarissimi Collegae tui Henschenius, & Papebrochius, quemdam legimus a vesani spiritus vexatione liberatum, ubi *per frontem ejus, os, vel aures de oleo de cicindelis* (scilicet lucernis) *qui ad memoriam erant B. Pontificis Nicetii, fideliter Crucis signacula facta sunt.* Sic in Actis S. Zosimi Episcopi Syracusani Tom. III. Martii ad diem 30. *Theodora quaedam genere Alexandrina quum graviter ex oculis laboraret, desperavissetque de salute, ad S. Zosimi sepulcrum confugiens oculos quotidie perungebat oleo lychnorum ante sacrum loculum pendentium, & voti compos facta, planeque curata est.* Tom. II. Januar. ad diem 31. ex antiquissimis Actis cuidam nomine Calo pes fractus restitutus dicitur virtute olei, quod in lucerna servabatur ante sepulcrum SS. Cyri, & Johannis. Plura praetermitto, hoc solum addens,

(a) Nunc Tom. XI. P. I.

addens, antiquissimis temporibus in Ecclesia Dei usurpatum, ut ante Sanctorum tumulos lampades accenderentur, quod ex S. Paulino luculenter probasse mihi videor in Dissert. XVI. Tom. I. Anecdot. Alia vero olei species inter Catholicos in usu habebatur, cui itidem miraculorum virtus inerat. Conficiebatur autem hoc pacto: Tumulis Sanctorum Martyrum, & capsulis, ubi condebantur sacri cineres, superstruebatur, ita ut tabula quaedam marmorea pavimentum tegeret, clauderetque sepulcrum. In hae tabula una, aut gemina fenestra aperiebatur, per quam immitti a Fidelibus vasa oleo, nardo, aut balsamo plena solebant. Hinc propius tacta Sarcophagi superficie liquores retrahebantur, quibus coelesti gratia adveniente prodigiis coruscare postmodum dabatur. S. Paulinus Nolanus in Nat. XIII. piae istius consuetudinis eleganter meminit. Paulinus vero alter, cui Petricordii agnomen, in Lib. V. de vita S. Martini hac de re ita loquitur:

His persaepe locis, quibus haec vicinia praestat,
Pacificum exponunt per vascula pura liquorem
Desuper infusi mutandum nectare roris,
Quo fluit in Sanctum coelestis gratia succum.

Et hunc morem innuisse mihi videtur Aur. Prudentius in Hymno XI. περὶ Στεφανῶν, ubi de iis loquitur, qui ad S. Hippolyti Martyris tumulum confluebant:

Oscula perspicuo figunt impressa metallo,
Balsama diffundunt, fletibus ora rigant.

Plura de hujus olei virtutibus exempla in medium proferre possem, nisi temporis, tuaeque patientiae rationem habendam ducerem. Tertium olei genus praetereo, cujus virtute, quum a Sanctis viris benedictio illi collata fuisset, mirabiliter morbi fugabantur; hujus enim exempla tum in Actis Sanctorum, tum in Historia Lausiaca Cap. XIII. in Beniamini vita, Cap. XX. in Macario Alexandrino, & Cap. XXXXIII. in Jo: Lyciensi, alibique suppetunt frequentissima. Olea igitur illa, quae a Gregorio Magno ad Theodelindam in Catalogo missa dicuntur, aut e lucernis ante SS. Martyrum tumulos suspensis desumta fuere, aut e sepulcrorum contactu quamdam sanctitatis speciem acceperant, ita ut reliquiarum sacrarum loco forent habenda. Quis porro fuerit Johannes ille, qui se haec ad Reginam detulisse scribit, ignotum est. Facile tamen adducor ut credam, eumdem illum esse, cujus mentio occurrit in Epist. I. Lib. III. S. Gregorii. Scribens S. Pontifex ad Constantium Episcopum Mediolanensem ait: *Johannes vero Subdiaconus noster multa nobis bona tuae fraternitatis rediens nunciavit.* Quum ad Constantium se contulisset Johannes iste, simile vero mihi videtur, & ad ipsam Theodelindam divertisse, ut Gregorii nomine delatis donis illius religionem foveret. Epist. quoque XXXIV. Lib. VII. ad eumdem Constantium ita scribit Gregorius: *Lator praesentium Johannes vir memorandus, qui Praefecturae vices illic*

acturus advenit, *nostra se petiit Epistola commendari*. Probabilius tamen videtur Subdiacono, quam laico viro sacra illa pignora fuisse commendata. Quod reliquum est, moleste fero, nullam a Gregorio muneris hujus memoriam fuisse relictam. Supersunt quidem nonnullae ejusdem Epistolae ad Theodelindam, sed ne verbum quidem de bisce oleis ibi. In Epistola VII. Lib. XII. haec ad illam scribit: *Excellentissimo autem Filio nostro Adulowaldo Regi transmittere philateria curavimus*, *idest Crucem cum ligno S. Crucis Domini*, *& lectionem S. Evangelii theca Persica inclusam*. Philacteriorum nomine heic bullas, thecasve intelligi sacris reliquiis plenas optime nosti, ait enim Johannes Diaconus Lib. V. Cap. VIII. de vita ejusdem Magni Pontificis: *Quod autem reliquiarum philacteria tenui argento fabricata*, *vilique pallio de collo suspensa fuisse videntur*, *babitus ejus mediocritate demonstratur*. Dudo quoque Lib. II. de Actis Normann. scribit:

Reliquiaeque simul, *philateria*, *Cruxque verenda*.

uti legere est apud C. V. Du-Fresnium in Gloss. med. & inf. Latinitatis, ubi permulta hujusmodi exempla proponuntur. Nunc autem de Catalogi nostri utilitate restat ut aliquid differamus, quamquam me non fugiat, mea mihi fortasse supra eorum dignitatem a me aestimari, pretiumque munusculi hujus a mea potius opinione, quam ab ejus praestantia pendere. Itaque primo hinc discimus, quam multis Martyrum exuviis, sacrisque corporibus Gregorii tempore Roma abundaret. Scilicet turba illa erat, *quam dinumerare nemo poterat*, & cujus gloriosas animas Johannes Apostolus in Apocalypsi Prophetice vidit, nobisque significavit. Martyres non pauci nomen suum illic ab oblivione intactum servabant, innumerabilium vero cineres sine nomine, sed non sine justo honore sacris in tumulis servabantur. Leguntur heic *S. Jasun*, *& alii Sancti multa millia*, *S. Agnetis*, *& aliorum multorum Martyrum*. Deinde *S. Cornili*, seu Cornelii, *& multa milia Sanctorum*. *S. Blastro*, *& multorum Sanctorum*. His accedunt CCLXII. & CXXII. & XLVL quorum corpora, ut in antiquissimis etiam Actis apud Surium die 10. Augusti refertur, post praeclarissimum S. Laurentii certamen *Justinus Presbiter*, *& Johannes nocte collegerunt*, *& sepelierunt in crypta in via Salaria VIII. Kal. Novemb*. Sequitur memoria *S. Filippi*, *& aliorum multorum Sanctorum*, ut plane pateat numerum Martyrum, qui Romanis in Basilicis condebantur, colligi non potuisse. Quare mirari subit Henrici Dodwelli, viri alioqui eruditi, opinionem in Differt. Cyprian. *de. paucitate Martyrum*, ubi paucos Christi fideles Ethnicis insectantibus Martyrii palma donatos contendit. Infelicem profecto operam lusit ille, qui ut ingenio pollentem se proderet, sibique ab audaci sententia famam compararet, in eam raptus est necessitatem, ut summum decus Christianae Ecclesiae, cui vel ipse, haereticus licet, nomen dedit, eriperet, seque, si Superis placet, Tyrannorum protectorem, ac patronum praestaret. Equidem nolim vadem me pro illis offerre, qui omnibus Sanctorum Actis fidem habendam arbitrantur; quin facile in eam pendeo sententiam, ut a sequiorum seculorum ignorantia, ac pio errore multa in Eccle-
siam

sam Dei incredibilia, imo falsissima fuisse illata censeam. Sed longe plura SS. Martyrum Acta periisse tum scimus, tum etiam dolemus. Nam si una in Urbe tot Christiani veram Fidem sanguine, ac morte sua testati sunt, ut eorum numerus ad quamplura millia ascenderet, imo omnem fugeret recensionem, quanta Martyrum multitudo futura fuit in toto terrarum orbe, per quem Tyrannorum rabies se quoque effudit? Quamquam & infirma Dodwellianae opinionis fundamenta omnino convulsa sunt a Clarissimis viris Antonio Pagio in Critica Baroniana, ac a Theoderico Ruinarto Monacho insignis Congregationis S. Mauri in Actis primorum Martyrum sinceris. Verum quia minime defuturos censeo, qui Dodwelli defensionem suscipiant, vereor ne Gregorium quoque Magnum aliquot seculis ab insectationum temporibus remotum veluti impostorem, auctoremve nimiae credulitatis suspicione aspersum conviciis excipiant, Dodwelli ipsius more, qui a Monachis otiosis tantam Martyrum multitudinem falso nobis obtrusam commentus est. At otiosis Coenobitis accensere certe non audebunt Leonem Magnum, qui in Serm. I. de Natali Apostolorum haec habet: *Unde duo ista praeclara divini sermonis germina in quantam sobolem germinarint, beatorum MILLIA Martyrum protestantur, qui Apostolicorum aemuli triumphorum Urbem nostram purpuratis, & longe lateque rutilantibus populis ambierunt, & quasi ex multarum honore gemmarum conserta uno diademate coronarunt.* En tibi beatorum Martyrum millia, quorum triumphis Romana Ecclesia illustrata fuerat. Illorum vero multitudo non tantum ex S. Gregorii, sed etiam ex S. Paulini Episcopi Nolani mente, numero comprehendi non poterat. Dabo ejusdem carmina ex Natali XIII.

Heic Petrus, ac Paulus proceres, heic Martyres omnes,
Quos simul innumeros magnae tenet ambitus Urbis &c.

Tanto Scriptori, qui postremo insectationum seculo floruit, fidem habendam nemo ratione constans negabit. Quid si Aurelium Prudentium quoque a nobis stantem producamus, & ipsum seculi a Christo nato quarti Scriptorem? Ejus utique fidem, ac dicta vel Dodwellus deosculetur, quum ejus silentio ad suam sententiam roborandam fuerit usus ita scribens: *Sub seculi quarti finem scripsit περὶ Στεφάνων Prudentius in Latinos & Martyras, praecipue Hispanos, sed & illos paucissimos.* Inquit igitur magnus ille Poeta in eodem Libro Hymn. II. de S. Laurentio.

Vix fama nota est, abditis
Quam plena Sanctis Roma sit,
Quam dives urbanum solum
Sacris sepulcris floreat.

Idem etiam in Hymno XI. de S. Hippolyto ita loquitur:

Innumeros cineres Sanctorum Romula in Urbe
Vidimus, o Christo Valeriane sacer.

Tum addit ex tanta Martyrum copia plures nomine, aut epigrammate cognitos illic videri; multorum legi solum numerum; innumerabiles vero esse, qui neque nomine, neque numero distinguerentur. Audiamus:

Plurima literulis signata sepulcra loquuntur
Martyris aut nomen, aut epigramma aliquid.
Sunt & multa tamen tacitas claudentia turbas
Marmora, quae solum significant numerum.
Quanta virum jaceant congestis corpora acervis
Nosse licet, quorum nomina nulla legis.

At, inquit Dodwellus, diligentissime olim Martyrum Acta literis mandabantur, quumque per universas Ecclesias ea monumenta spargerentur, fieri non potest, ut perire potuerint. Et nihilominus temporibus nostris tot Martyres sine nomine jactantur, aut eorum Acta a recentioribus concinnata feruntur non sine patenti veritatis periculo, aut detrimento. Verum in Diocletiani, ac Maximiani insectatione, imo inter alias Christianae Ecclesiae aerumnas hujusmodi Acta excidisse, flammisve tradita fuisse, pluribus demonstrare fas esset; unum tamen heic Prudentii testimonium prae cunctis erit. Inquit autem Hymno primo de SS. Martyrib. Calagurritan. Nemiterio, & Cheledonio:

O vetustatis silentis obsoleta oblivio!
Invidentur ista nobis, fama & ipsa extinguitur.
Chartulas blasphemus olim nam satelles abstulit,
Ne tenacibus libellis erudita secula
Ordinem, tempus, modumque passionis proditum
Dulcibus linguis per aures posterorum spargerent &c.

Ad Maryres redeo, quorum innumerabilem copiam in Urbe aeterna traditam tumulo diximus. Quod si insigne opus Pauli Aringhi de Roma subterranea consulamus, nonne statim pluribus ex documentis liquet totam Romam continuatum esse, ut ita dicam, interruptumque sacrorum cinerum sepulcrum. Una Basilica Vaticana adeo Sanctorum Martyrum corporibus abundat, ut multa eorundem millia ibidem asserventur, quemadmodum Summi Pontifices Nicolaus IV., & Joannes XXII. in suis Diplomatibus apud ipsam Basilicam custoditis scribunt, referente Jacobo Grimaldo in Catalogo MS. sacrarum Reliquiarum ejusdem Basilicae. Quum autem tot ibidem Sanctorum ossa servarentur, hinc factum est, ut paucis sepulcri locus in venerabili templo illo concederetur, adeoque nostris temporibus pia haec retinetur consuetudo, ut solis summis Pontificibus, aut magnis Principibus id liceat. Sic tantae Basilicae pio honori cautum est, ne cum sacris cineribus profana cadavera confunderentur. Quod si quis olim in hoc templo tumulum invenire cupiebat, veniam, ac facultatem a Romanis Pontificibus impetrare ante cogebatur. Refert propterea Aringhus Lib. II. Cap. X. Romae

Sub-

Subterran. Epitaphium Fl. Maximi V. C. cui *ab Hormisda Pontifice locus in Basilica B. Petri* concessus fuerat. Ego vero alium hujusmodi lapidem producam ibidem repertum Anno 1617. 11. April., & quem evulgatum nusquam invenio:

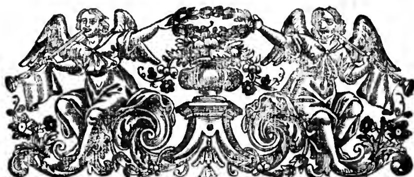
LOCUS. MARCELLI. SUBD. REG. SEXTE.
CONCESSUM. SIBI. ET. POSTERIS. EJUS
A. BEATISSIMO. PAPA. JOANNE.
QUI. VIXIT ANN. PL. M. LXVIII.
DEP. P.C. BASILI V.C. ANN. XXII.
IND. XI. UNDECIMU. KAL.
JANUARIAS.

Secundo quum omnium Martyrum, qui nostro in Catalogo memorantur, corpora Gregorii aevo in Urbe colerentur, ubi videre contingat, ex his aliquem aliis in locis nunc quiescere, continuo monebimur, illuc a Romanis tumulis sacros cineres fuisse translatos. Exemplum accipe. S. Quirinus Romae pro confessione Fidei interfectus, ibidem etiam sepulcro traditus fuit. Quum vero gemini hujus nominis Martyres in Martyrologiis recenseantur eadem in Urbe coronam consequuti, utriusque tamen corpora nunc aliis in regionibus conduntur. Unus in Tergernseano Bavariae Monasterio die 25. Martii, alter Novesii ad Rhenum requiescunt, uti a Clarissimis Henschenio, & Papebrochio in Actis Sanctorum adnotatur. Recte igitur traditum est, unum saltem eorum ab Urbe illuc fuisse translatum. Tertio quorumdam Martyrum nomina heic tibi occurrent, quae non tam facile alibi reperias. Et profecto nullus dubito, si magno Cardinali Baronio Index iste fuisset ad manum, quin ille Romanum Martyrologium fuisset aucturus. Quis enim decentius eo in libro locum obtineat, quam qui Romae olim cum Martyrii palmam, tum sepulturam invenere? Heic igitur descriptos videas (si tamen absque mendis nomina redduntur) S. Sapientiam, S. Frecicium, S. Liberalem, S. Bausonem, S. Blastronem, & S. Luticium, quorum, ut ajebam, nulla in Romano Martyrologio occurrit mentio. Equidem quod est ad S. Sapientiam, lubenter in eam concedo sententiam, ut arbitrer eam a S. Sophia nequaquam distingui, quam supra his designatam verbis video: *S. Sophiae cum tres filias suas*. Etenim hasce tres S. Sophiae filias, nempe Spem, Fidem, & Caritatem post S. Sapientiae nomen expressas iterum legimus. Tuum itaque erit diligentius perpendere, quo titulo eadem nomina repetita fuerint, uti etiam an S. Blastro cum S. Blasto conveniat, qui Romae Martyrium absolvit, ut fidem facit die 17. Junii Martyrologium sub Hieronymi nomine evulgatum. De S. Liberale meminit Ferrarius in Catalogo SS. Ital. ad diem 30. Decembris, eumque ex MS. Episcopum Canusinum, ac Romae capite plexum tradit. De reliquis Martyribus nihil dicendum superest, nisi quod vobis praesidium hinc obventurum est, si aliis in Martyrologiis eorum nomina se offerant. Tandem animadvertas Petronillam S. Petri filiam heic nuncupari, quam appellationem, uti ad diem 31. Maii in

Actis SS. adnotarunt Cl. Collegae tui, in antiquis Codicibus raro inveniri, compertum habemus. Sed jam habes, Janninge eruditissime, enormem commentarium in exiguum opusculum, habes obsequii mei infirmum pignus, utrumque fortassis inutile tibi, si id meriti mei modulo, non ex tuae humanitatis ratione metiaris. Ego interim tibi, Clarissimoque P. Papebrochio, meliora è Coelo precor otia, ut interruptam studiorum vestrorum lineam in Ecclesiae Catholicae commodum, atque in literarum progressum alacrius repetatis. Libris vero vestris ut pax reddatur, ut honor restituatur, una cum omnibus literarum, ac veritatis cultoribus vehementer opto. Et quis modo hanc vobis felicitatem non spondeat? Si rationum vestrarum firmitas, si adversariorum vestrorum minus aequae accusationes perpendantur, si animo praejudiciis expurgato ad sententiam eatur, non dubito, quin a vestris partibus stet victoria. In eam enim Urbem, atque in illud Tribunal caussam vestram agitandam intulistis, ubi tot eruditissimi viri melioribus literis dant operam, ubi quot eruditos invenias, totidem etiam scias aequitatis amantes. Atque utinam votum spemque meam brevi completa intelligam; tunc enim non vobis tantum pro pace recuperata, sed universae literatorum Reipublicae gratulabor, quum omnium intersit tum utilissimi operis, tum veritatis triumphum inspicere. Vale.

CHRO-

CHRONICON
REGUM ITALIAE.

Die Sabbati, quod eſt decimo die menſis Aprilis, & fuit in eo die ſecundum Paſchae Civitate Arlenda migravit ab hac die Rodulphus Rex. Regnavit annos V.

Deinde venit in Italia Domnus Ugo Rex. Ab ea die regnatum annos XXI. expletos, & menſes VIIII., & dies III., & filius ejus Lautharius ab ea die regnatum cum ipſo genitori ſuo annos XVI. & dies VI. Poſt deceſſum ipſius Ughoni regnavit ipſe Lautharius annos III. expletos, & menſes VII. & dies II. Obitavit dies Veneris, qui eſt decimo Calendas Decembris Civitate Taurinenſum. Erat tunc in die onora.

Fuit itaque tunc Regnum ſine Rege eo tempore dies XXIV. & in viceſimo quarto die, qui fuit die Dominico XV. die Decembris in Baſilica S. Michaelis, quae dicitur Major, fuerunt electi, & coronati Berengarius, & Adalbertus filius ejus in Regibus. Et re-

gnaverunt in pace annos XII. & viscerunt se, postquam coronam acceperant, annis XX. & IV. & mensibus IV. & dies V.

Oto Imperator regnavit annis XI. & menses IV.

Item Oto filius ejus regnavit post decessum genitori suo annis X. & habebat regnatum cum ipso genitori suo annis VI.

Defuncto secundo Otone fuit tunc Regnum sine Regem annos V. & menses IX. Die Veneris, quod est decimo Kal. Februar. in finibus Romani ad locum, qui vocatur Paterne apud ipse Oto Imperator Indiction. XV.

Fuit tunc Regnum sine Rege XXIV. dies. Die, qui fuit Dominico, & fuit XV. die mensis Februar. in Civitate Papia inter Basilicam S. Michaelis fuit coronatus Ardoinus Rex, & regnante annos duos, & menses II.

Et in die Dominico, qui fuit die Mensis Madii inter Basilicam Sancti Michaeli, quae dicitur Majore, fuit electus Henricus, & coronatus in secundo die, qui fuit die Lunae XII. die Mensis Madi, & coronatus Civitate Papia ab igne combusta fuit. Et regnavit Annos X. minus menses IV. Et in Festivitate Cathedrae S. Petri. VIII. Kal. Mart. fuit coronatus ad Imperatorem, & imperavit Annos XII. & menses V. minus dies IV.

Et fuit tunc Regnum sine Rege annos II. & menses VII. & dies IV. Et tunc fuit coronatus Chunradus in Roma VIII. Kal. Junias. Et percurrit Indictio XI. & anni Incarn. Domini Millesimo vicesimo octavo. MXXVIII.

ALIUD CHRONICON.

N Nomine Domini Ugo Rex, & Lautharius filius ejus regnavit insimul annos XX. Post vero ipsius Ugoni decessum ipse Lautharius filio ejus regnavit annos III.

Deinde regnaverunt Berengarius, & Adalbertus filio ejus insimul annos XI.

Deinde venit primus Otto in Italia, & privavit Regnum eorum Berengarium, & Adalbertum, & fuit translatum ad Imperatorem. Et imperavit annos XI. & menses III. & dies VI. antequam ejus filius Otto fuisset Imperator.

Postquam

Postquam ipse secundus Otto fuit coronatus ad Imperatorem esse, imperavit annos XXI. mensibus III. diebus VI. Ipsi ambo insimul anni VI. Post autem ipsius primi Ottonis decessum praedictus filius secundus Otto imperavit annos X. cum patre annis VI. mensibus III. diebus VI.

Et fuit intervallum post ipsius decessum, antequam tertius Otto fuisset coronatus ad esse Imperatorem, annos XII. Imperavit ipse tertius Otto Annos V. & menses VIII.

Post ipsius decessum regnavit Ardoinus Rex annos II. & menses II. & dimidio.

Deinde venit Anricus Rex, & imperavit Regnum eidem Ardoinus. Fuit coronatus ad Regem in Papia tertio die ante festivitatem Sancte Xiri, quae fuit in medio Madio. Et habet modo regnatum IX. annos, & dies IX. XII. Kal. Junias odie. Et percurrit Indictio XI.

Pro omni tempore mumnit Indictiones octavo Kal. Octubris, hoc est septimo die exiente mense Septembri anno Incarnationis Domini N. J. C. millesimo XII. Ugo intrabit Rex, & percurrit Indictio octava. Lautharius intrabit, & percurrit Indictio quarta. Berengarius quando intrabit Rex, & percurrit Indictio VI. Quando intrabit Otto Rex, percurrit Indictio VII. Otto filius item Ottonis, percurrit Indictio III. Quando intrabit Rex tertius Otto, percurrit Indictio XV. Quando intrabit Rex Ardoinus, & percurrit Indictio I. Quando intrabit Rex Anricus, percurrit Indictio XI. Quando fuit Lotharius, fuit intervalle *egotiti*. Intrabit Rex, & fuit Incarnatio Domini N. J. Ch. DCCCCLXV. Et quando Berengarius migravit, erat DCCCCLXV.

ADNO.

ADNOTATIONES

IN HAEC CHRONICA.

EMINOS MS. Codices pervetustos in Ambrosiana Bibliotheca servamus, quorum prior Capitularia Regum Francorum, alter Langobardorum leges complectitur. Hic circiter Ann. Christi MXIII. ille Anno MXXVIII. exarati fuere, & olim in Coenobio quodam, ut ibi notatur, extabant Oscelae sito, quod vulgo *Susa di Savoja* appellatur. Multa hinc discas, quibus Regum Italiae Chronologia amplificetur, nonnulla etiam, quibus restituatur. Praeter alia heic animadvertas, Regio nomine insigniri Arduinum, quem Henricus Imperator inter Coelites postea cooptatus acerrimo bello insectatus est, eumque Ticinensi in Urbe corona Italica fuisse redimitum. Regnum illius duobus tantum annis, duobus mensibus, & aliquot diebus constasse dicitur. Hunc tamen Arduinum Ditmarus Lib. IV. Histor. *Regem à Longobardis falso appellatum* ait, & in eamdem sententiam plerique Germanici Scriptores ivere. Utri ex his partibus stet veritas, inquiram ego fortassis in Disquisitione *de Corona Ferrea* (a) hoc secundo Tomo includenda. Diversam etiam rationem temporis, quo Conradus Imperator Romanam Coronam suscepit, heic observes; reliqui enim Historiographi à Baronio laudati Anno Christi 1027. illum à Joanne Pontifice die Sancto Resurrectionis Dominicae inunctum, & coronatum affirmant, quod tamen VIII. Kal. Junias peractum hoc in Chronico legitur. Quod est ad Annos, quibus tertius Otto Romanorum Imperatorem egit, recte notatos heic video. Quum enim An. Ch. 996. V. Id. Maii Romae aureum diadema acceperit, annosque deinde V. & menses IX. imperasse dicatur, ejus mors iccirco in Annum 1002. & in mensem Februarium est coniicienda. Quare iis auscultandum non est, qui falsa temporum ratione ducti in Anno superiore, hoc est 1001. Caesaris hujus interitum figunt. Hoc Emin. etiam Baronius animadvertit. Ceterum & hinc percipimus, Augustorum annos a die tantum susceptae Romanae Coronae numerari olim consuevisse, quem morem aliis scriptoribus usurpatum cognovimus. Tandem ope Indictionum heic descriptarum tempora facilius intelligas, quibus Italicum sceptrum Reges obtinuere. In nostro autem Codice, ubi Regum Francorum Capitularia leguntur, post Chronicon Constitutio Henrici Imperatoris, ut arbitror, primi sequitur, quam quia hucusque non editam censeo, huc derivare par est.

CON-

(a) Hac Tom. XI. P. III.

CONSTITUTIO
HENRICI PRIMI IMPERATORIS.

HENRICUS GRATIA DIVINAE MISERATIONIS ROMANORUM IMPERATOR AUGUSTUS.

MNIBUS *nostris fidelibus praesentibus etiam & futuris notum fieri volumus, quod semper Reipublicae providentes, quae digna sunt, probabilium personarum nostri Imperii fidelium acceptione disponimus. Cum enim pro excellentia nostri Regni, & pro utilitate multimoda demoraremur in Civitate Argentina, quae vulgari nomine Straburge vocatur, multorum perlatum est ad nos relatione, quod plurimi tunc erant, qui sub occasione his periculis laborabant. Unde etiam digna provisione omnibus succurrentes, attestatione quamplurium nobis astantium fidelium Archiepiscoporum, Mediolanensis videlicet, & Treverensis, Episcoporum quoque Tranburgensis, Placentini, Cumani, Vercellensis, Parmensis, Aquensis, Lunensis, Vulterrensis, Marchionum quoque & Comitum Italibensium, nobilium vero multorum Vavassorum, sapibentium, & Judicum, inter multa, quae Reipublicae congruebant, tria Capitula inservimus, quae & ab omnibus nostri Imperii observentur, stabilique observatione teneantur amodo, & deinceps statuimus, jubemus, & firmiter praecipimus. Haec sunt, quae inviolabiliter observari jubemus.*

Cap. I. Quicumque ex quacumque natione legitimam uxorem acceperit, vel acceperit, si eam mori contingerit sine filiis, filiabusque eorum amborum, vir suae uxoris succedat, & omnia bona ejus percipiat.

Cap. II. Quicumque propter cupiditatem rerum patrem, aut matrem, aut fratrem, aut sororem, vel nepotem, vel aliquem suum propinquum per se, aut per alium interfecerit, hereditas interfecti ad alios suos legitimos heredes perveniat. Interfectoris vero hereditas in Fisco redigatur. Ipse vero ordinante Episcopo publicae poenitentiae subdatur. Quod si ille, qui crimine arguitur, negare voluerit, per se pugnam faciat, nec liceat ei Campionem pro se dare, nisi decrepita aetas, aut juvenilis, aut infirmitas pugnare probibuerit.

Cap. III. Qui infra trevvam, vel datum pacis osculum, aliquem hominem interfecerit, & negare voluerit, pugnam per se faciat, nec Campionem pro se dabit, nisi ut dictum est supra. Si vero convictus fuerit, manum, qua homicidium fecit, amittat.

VETU-

VETUSTISSIMI VERSUS
QUI OLIM IN BIBLIOTHECA
SANCTI ISIDORI
HISPALENSIS EPISCOPI
LEGEBANTUR.

SIDORI Spalensis Episcopi extant versus titulis Bibliothecae.

Sunt heic plura sacra, sunt heic mundialia plura,
Ex his, si qua placent carmina, tolle, lege.
Prata vides plena spinis, & copia floris;
Si non vis spinas sumere, sume rosas.
Heic gemmae radiant veneranda volumina Legis,
Condita sunt pariter heic nova cum veteri.
Origenes. Ille Origenis ego Doctor verissimus olim,
Praereptus subito lingua nocente fui.
Condere, si credis, studui tot millia libros,
Quot legio missos ducit in arma viros.
Nulla meos umquam tetigit blasphemia sensus,
Sed vigil, & prudens tutus ab hoste fui.
Sola mihi casum Periarchûm dicta dederunt,
His me conjectum impia tela premunt.

Gallia me genitum, me Pictavis ore tonanti *Hilarius.*
Doctorem Hilarium misit alumna suum.
Ambrosius Doctor signis insignis, & Hymnis, *Ambrosius.*
Enitet heic titulis, enitet eloquiis.
Mentitur, qui te totum legisse fatetur, *Augustinus.*
Aut quis cuncta tua Lector habere potest?
Namque voluminibus mille Augustine refulges;
Testantur libri, quod loquor ipse, tui.
Quamvis multorum placeant volumina libris,
Si Augustinus adest, sufficit ipse tibi.
Hieronyme Interpres variis doctissime linguis *Hieronymus.*
. . . .
Te Bethlem celebrat, totus te personat orbis,
Te quoque nostra tuis Bibliotheca libris.
Nomine Joannes Chrysostomus inde vocatur, *Joannes Chrysostomus.*
Aurea quod nostrum lingua coruscat opus.
Constantinopolis me praeceptore refulget,
Et celebror libris Doctor ubique meis.
Composui mores, virtutum praelia dixi,
Et docui miseros crimina flere reos.
Clarior eloquio cunctis Cypriane refulges, *Cyprianus.*
Tu modo Doctor eras, tu modo Martyr ades.
Si Maro, si Flaccus, si Naso, & Persius horret, *Prudentius.*
Lucanus si te, Papiniusque tedet;
Par eat eximio dulcis Prudentius ore,
Carminibus variis nobilis ille satis.
Perlege facundi studiosum carmen Aviti. *Avitus.*
Ecce Juvencus adest, Seduliusque tibi. *Juvencus.*
Ambo lingua pares, florentes versibus ambo *Sedulius.*
Fonte Evangelico pocula larga ferunt.
Desine Gentilibus ergo inservire Poetis.
Dum bona tanta potes, quid tibi Calliroen?
Historias rerum, & transacti tempora secli *Euseb.*
Condita membranis haec simul arca gerit. *Orosius.*
Quantum Augustino clares tu Ippone magistro,
Tantum Roma suo Praesule Gregorio. *Gregor.*
Non satis antiquis Doctoribus impar haberis
Leander vates. Hoc tua dicta docent. *Leander.*
Conditur heic juris series amplissima legum, *Theodosius. Paulus. Gajus.*
Veridico Latium quae regit ore forum.

Non fucos, libros gestant haec scrinia nostra;
Qui cupis, ecce lege, si tua vota libent.
Tolle heic segnitiem, pone fastidia mentis;
Crede mihi frater, doctior inde redit.
An dicis forte: Quid jam mihi ista necesse est,
Quod meditem studij non superesse mei?
Explicui Historias, percurrique omnia Legis:
Vere hoc si dicis, jam nihil ipse sapis.
Cosmas. Quos claros orbe celebrat medicina magistros,
Damianus. Hos praesens pictos signat imago viros.
Hyppocrates. Sunt medio dona, quam diu quisque laborat,
Gallienus. Aeger jam surgit, nulla lagena venit.
Quod debes medico, redde aeger, ne mala rursus
Occurrant, occurret denuo nemo tibi.
Pauperis attendat medicus censum, atque potentis,
Dispar conditio dispari habenda modo est.
Si fuerit dives, sit justa occasio lucri;
Si pauper, merces sufficit una tibi.
Quidquid Arabs aris, quidquid fert Indus odoris,
Quidquid & Jonii pervehit unda maris,
Cynamomum, myrrham, folium, cassiamque nitentem
Balsama, thus, calamum, Choriciumque crocum;
Haec possunt magnorum pigmentaria Regum,
Et domus immensis proflua deliciis.
Nos vilibus fruimur pratorum germinis herbis,
Quas humiles valles, & juga celsa ferunt.
Sacri ergo Hesperidum montes, & rura valete,
Nam multis curis munera vestra valent.
Heic odorata jacent, heic spirant cynnama, thura,
Quaeque opulentus Arabs, quaeque Sabea feret.
Unguenti genera dum sint gratissima plura,
Nil rosa, nil viola gratius esse potest.
Cedet Elinus, cedet Amaracinus illis,
Cedet & heic Cypriûm quae regione venit.
Unguenta heic cernis varia, quae Graecia misit,
Plurima & Hesperia de regione sumus.
Vascula concreta fragilis de pulvere cretae
Pigmenta gerimus, pocula nulla damus.

IN

IN PROPOSITA CARMINA

ADNOTATIONES.

Ti anno proxime elapso animadverti in Prolegomenis ad Tomum (a) primum Anecdotorum, vetustissimus ille Codex, unde quatuor S. Paulini Episcopi Nolani Poemata descripsi, alia quoque SS. Patrum carmina complectebatur, puta Venantii Fortunati, Prosperi, Juvenci, Aratoris, & Paulini Petricordii. S. Prosperi Epigrammatis hi versus subiiciuntur ab antiquo Scriptore certe profecti.

Haec Augustini ex sacris Epigrammata dictis
Dulcisono Rhetor componens carmine Prosper
Versibus exametris depinxit, pentametrisque,
Floribus ex variis seu fulget nexa corona,
Unde ego te Lector, religis qui haec sedulus, oro
Intentas adhibere sonis coelestibus aures;
Istic nam invenies, animum si cura subintrat,
Maxime quid doceant Sanctae moderamina Legis
Observare homines, vel quid vitare sub astra,
Sidereum Coeli cupiunt qui scandere Regnum.

Heic quoque carmina moralia leguntur Catoni adscripta, post quae sine titulo sequitur Theodulfi Aurelianensis Episcopi Paraenesis ad Judices libro primo carminum edita. Desiderantur tamen in Codicibus impressis carmina quatuor in calce Poematis exarata, & cum aliis verbis conjuncta. Ita vero se habent:

Carmina si fuerint, te Judice, digna favore,
Reddatur titulus, purpureusque nitor.
Sin minus, aestivas poteris convolvere sardas,
Aut piper, aut calvas hinc cooperire nuces.

Dices illi in fletu cordis: Aspice ad infelicem pietate immensa. Respice crudelem misericordia publica. Vulneratus ad medicum curro. Serva pietatem consuetudinis, qui tamdiu suspendisti gladium ultionis, dele numerositatem criminum multitudine misera-

Z 2

(a) Tom. XI. P. I.

miserationum. Post haec proxime leguntur versus pluteis praefixi Bibliothecae Sancti Isidori Hispalensis Episcopi. Auctorem illorum minime novi, neque Theodulfo Aurelianensi adscripserim, quamquam in argumento simili saepe versato; neque enim tam negligenter metri, ac Prosodiae leges ille neglexisset. Isidoro ipsi fortasse quis tribuat, nam & Poetices ornamentis sanctum illum Episcopum excultum fuisse prodit *Lamentum Poenitentiae* Throchaicis versibus compositum, atque inter ejus opera evulgatum, si quidem Isidoro tribuendum est Poemation illud a Braulione Episcopo Caesaraugustano in Catalogo operum Isidori praetermissum. Certe quin ad seculum Christi septimum, quo potissimum floruit Isidorus, opusculum hoc referri queat, mendae quam plures non obstant; illa enim tempestate adeo afflictae literarum res fuere, ut non Poetica tantum ars, sed omnes disciplinae Barbaris regnantibus tetra in nocte jacerent. Itaque S. Isidori Bibliothecam hi versus illustrabant, & quum eis multa insint in SS. Patrum laudem recte pronunciata, idcirco in eruditorum, ac praesertim Hispanorum gratiam luce donandi fuere.

EX-

EXPOSITIO FIDEI CATHOLICAE FORTUNATI.

UICUMQUE *vult esse salvus, ante omnia opus est, ut teneat Catholicam Fidem, quam nisi quisque integram, inviolatamque servaverit, absque dubio in aeternum peribit.* Primo ergo omnium Fides necessaria est, sicut Apostolica docet auctoritas dicens: *Sine Fide impossibile est placere Deo.* Constat enim neminem ad veram pervenire posse Beatitudinem, nisi Deo placeat, & Deo neminem placere posse, nisi per Fidem. Fides namque est bonorum omnium fundamentum, Fides humanae salutis initium. Sine hac nemo ad Filiorum Dei potest consortium pervenire, quia sine ipsa nec in hoc seculo quisquam justificationis consequitur gratiam, nec in futuro vitam possidebit aeternam. Et si quis heic non ambulaverit per Fidem, non perveniet ad speciem beatam Domini nostri Jesu Christi. *Catholica* universalis dicitur, idest recta, quam universa Ecclesia tenere debet. Ecclesia quippe Congregatio dicitur Christianorum, sive conventus populorum. Non enim sicut conventicula haereticorum in aliquibus regionum partibus coarctatur, sed per totum terrarum orbem dilatata

diffun-

diffunditur. *Ut unum Deum in Trinitate, & Trinitatem in unitate veneremur*, & credamus, & colamus, & confiteamur Trinitatem in personis, unitatem in substantia. Hanc quoque Trinitatem personarum, atque unitatem naturae Propheta Esajas revelatam sibi non tacuit, cum se dicit Seraphim vidisse clamantia *Sanctus Sanctus Sanctus Dominus Deus Sabaoth*. Ubi prorsus in eo, quod dicitur tertio *Sanctus*, personarum Trinitatem, in eo vero, quod semel dicimus *Dominus Deus Sabaoth*, divinae naturae cognoscimus unitatem. *Neque confundentes personas*, ut Sabellius errat, qui ipsum dicit esse Patrem in persona, quem & Filium ipsum, & Spiritum Sanctum. Non ergo confundentes personas, quia tres personae omnino sunt. Est enim gignens, genitus, & procedens. Gignens est Pater, qui genuit Filium; Filius est genitus, quem genuit Pater, Spiritus Sanctus est procedens, quia a Patre, & Filio procedit. Pater & Filius coaeterni sibi sunt, & coaequales, & cooperatores, sicut scriptum est: *Verbo Domini Coeli firmati sunt*, idest à Filio Dei creati, *Spiritu oris ejus omnis virtus eorum*. Ubi sub singulari numero Spiritus ejus dicitur, Trinitatem personarum aperte demonstrat, quia tres unum sunt, & unum tres. *Neque substantiam separantes*, ut Arius garrit, quia tres personas esse dicit, si & tres substantias esse mentitur, Filium dicit minorem quam Patrem, & creaturam esse; Spiritum Sanctum adhuc minorem quam Filium, & Patris & Filii eum administratorem esse adserit. Non ergo substantiam separantes, quia totae tres personae in substantia Deitatis unum sunt. *Alia est enim persona Patris*, quia Pater ingenitus est, eo quod à nullo est genitus; *alia persona Filii*, quia Filius à Patre solo est genitus; *alia Spiritus Sancti*, quia à Patre, & Filio procedens est. *Sed Patris, & Filii, & Spiritus Sancti una est Divinitas*, idest Deitas, *aequalis gloria*, idest claritas, *coaeterna majestas*. Majestas gloria est, claritas, sive potestas. *Qualis Pater, talis Filius, talis & Spiritus Sanctus*, idest in Deitate, & omnipotentia. *Increatus Pater, increatus Filius, increatus & Spiritus Sanctus*, idest à nullo creatus. *Immensus Pater, immensus Filius, immensus & Spiritus Sanctus*. Non est mensurabilis in sua natura, quia inlocalis est, & incircumscriptus, ubique totus, ubique praesens, ubique potens. *Aeternus Pater, aeternus Filius, aeternus & Spiritus Sanctus*, idest non tres aeterni, sed in tribus personis unus Deus aeternus, qui sine initio, & sine fine aeternus permanet. *Similiter omnipotens Pater, omnipotens Filius, omnipotens & Spiritus Sanctus*. Omnipotens dicitur, eo quod omnia

potest,

poteſt, & omnium obtinet poteſtatem. Ergo ſi omnia poteſt, quid eſt quod non poteſt? Hoc non poteſt quod omnipotenti non competit poſſe. Falli non poteſt, quia ſanctus eſt; mori non poteſt, quia immortalis vita eſt; finiri non poteſt, quia infinitus & perennis eſt. *Ita Deus Pater, Deus Filius, Deus & Spiritus Sanctus.* Proprium nomen eſt Patris Pater, & proprium nomen Filii Filius, & proprium nomen eſt Spiritus Sancti Spiritus Sanctus. *Ita Dominus Pater, Dominus Filius, Dominus & Spiritus Sanctus.* Dominus dicitur, eo quod dominetur creaturae cunctae, vel quod creatura omnis dominatui ejus deſerviat. *Quia ſicut ſingillatim*, ideſt ſicut diſtincte *unamquamque perſonam Deum, & Dominum confiteri Chriſtiana veritate compellimur.* Quia ſi me interrogaveris, quid eſt Pater? ego reſpondebo: Deus, & Dominus. Similiter ſi me interrogaveris, quid eſt Filius? ego dicam: Deus, & Dominus. Et ſi dicas: quid eſt Spiritus Sanctus? Ego dicam: Deus, & Dominus. Et in his tribus perſonis non tres Deos, nec tres Dominos, ſed in his tribus, ſicut jam ſupradictum eſt, unum Deum, & unum Dominum confiteor. *Unus ergo Pater, non tres Patres*, ideſt quia Pater ſemper Pater, nec aliquando Filius. *Unus Filius, non tres Filii*, ideſt quia Filius ſemper Filius, nec aliquando Pater. *Unus Spiritus Sanctus, non tres Spiritus Sancti*, ideſt quia Spiritus Sanctus ſemper eſt Spiritus Sanctus, nec aliquando Filius, aut Pater. Haec eſt proprietas perſonarum. *Et in hac Trinitate nihil prius, aut poſterius.* Quia ſicut numquam Filius ſine Patre, ſic numquam fuit Pater ſine Filio; ſic & numquam fuit Pater, & Filius ſine Spiritu Sancto. Coaeterna ergo Trinitas, & inſeparabilis unitas ſine initio, & ſine fine. *Nihil majus aut minus.* Aequalitatem perſonarum dicit, quia Trinitas aequalis eſt, & una Deitas, Apoſtolo docente, & dicente: *Per ea, quae facta ſunt, intellecta conſpiciuntur*, & per creaturam Creator intelligitur ſecundum has comparationes, & alias quamplures. Sol, candor, & calor, & tria ſunt vocabula, & tria unum. Quod candit, hoc calet, & quod calet, hoc candit. Tria haec vocabula res una eſſe dignoſcitur. Ita Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus tres perſonae in Deitate ſubſtantiae unum ſunt, & individua unitas recte creditur. Item de terrenis vena, fons, fluvius, tria ſunt vocabula, & tria unum in ſua natura. Ita trium perſonarum Patris, & Filii, & Spiritus Sancti ſubſtantia, & Deitas unum eſt. *Eſt ergo Fides recta, ut credamus, & confiteamur, quia Dominus Jeſus Chriſtus.* Jeſus Hebraice Latine Salvator dicitur,

tur, eo quod salvat populum; Christus eo quod Spiritu Sancto divinitus sit delibutus, sicut in ipsius persona Esajas ait: *Spiritus Domini super me, propter quod unxit me &c.* Ita & Psalmista de Christo Domino dicit: *Unxit te Deus Deus tuus oleo laetitiae prae consortibus tuis. Dei Filius, Deus pariter, & homo est.* Filius a felicitate parentum dicitur; Homo ab humo dicitur, idest de humo terrae factus est. Deus ex substantia Patris ante secula genitus, idest Deus de Deo, Lumen de Lumine, Splendor de Splendore, fortis de forti, virtus de virtute, vita de vita, aeternitas, de aeternitate. *Per omnia*, idest quod Pater in divina substantia, hoc est & Filius. Deus enim Pater Deum Filium genuit non voluntate, neque necessitate, sed natura. Nec quaeratur quomodo genuit Filium, quod & Angeli nesciunt, & Prophetis est incognitum. Unde & isdem eximius Propheta Esajas dicit: *Generationem ejus quis enarrabit?* Ac si dixisset: Angelorum nullus, Prophetarum nemo. Nec inenarrabilis, & inaestimabilis Deus a servulis suis discutiendus est, sed fideliter credendus, & pariter diligendus. *Et homo ex substantia matris in seculo natus.* Dei Filius Verbum caro factum, & non quod Divinitas mutasset Deitatem, sed adsumsit humanitatem. Hoc est Verbum caro factum est, ex utero Virginis veram humanam carnem traxit. Et de utero virginali verus homo, sicut & verus Deus, in seculo natus est, salvâ virginitatis gratiâ, quia mater genuit, & Virgo mansit ante partum, & post partum. *In seculo*, idest in isto sexto miliario, in quo nunc sumus; secula enim generationibus constant, & inde secula, quod sequantur, abeuntibus enim aliis alia succedunt. *Perfectus Deus, perfectus homo*, idest verus Deus, & verus homo ex anima rationali, & non, ut Apollinaris haereticus dixit, primum quasi Deitas pro anima fuisset in carne Christi, postea cum per Evangelicam auctoritatem fuisset convictus dixit: *Habuit quidem animam, quae vivificavit corpus, sed non rationalem.* Et e contrario iste dicit, qui Catholice sentit: *Ex anima rationali, & humana carne subsistens*, idest plenus homo, atque perfectus. *Aequalis Patri secundum Divinitatem, minor Patre secundum humanitatem*, idest secundum formam servi, quam adsumere dignatus est. *Qui licet Deus sit, & homo, non duo tamen, sed unus est Christus.* Idest duae substantiae in Christo, Deitas, & humanitas, non duae personae, sed una est persona. *Unus autem non conversione divinitatis in carnem, sed adsumtione humanitatis in Deum.* Idest non quod divinitas, quae incommutabilis est, sit conversa in carnem, sed ideo

unus,

unus, eo quod humanitatem adſumſit, coepit eſſe, quod * erat, & non amiſit quod erat, coepit eſſe homo, quod antea non erat; non amiſit Deitatem, quia incommutabilis in aeternum permanet. *Unus omnino non confuſione ſubſtantiae, ſed unitate perſonae.* Ideſt divinitas incommutabilis cum homine, quem adſumere dignata eſt, ſicut ſcriptum eſt: *Verbum tuum Domine in aeternum permanet*, ideſt divinitas cum humanitate, ut diximus, duas ſubſtantias, unam perſonam eſſe in Chriſto; ut ſicut ante adſumtionem carnis aeterna fuit Trinitas, ita poſt adſumtionem humanae naturae vera maneat Trinitas, ne propter adſumtionem humanae carnis dicatur eſſe quaternitas, quod abſit à Fidelium cordibus, vel ſenſibus dici, aut cogitari, cum ita, ut ſupra dictum eſt, & unitas in Trinitate, & Trinitas in unitate veneranda ſit. *Nam ſicut anima rationalis, & caro unus eſt homo, ita Deus, & homo unus eſt Chriſtus.* Etſi Dei Filius noſtram luteam, & mortalem carnem noſtrae conditionis adſumſerit, ſed tamen ſe nullatenus inquinavit, aut naturam Deitatis mutavit; quia ſi Sol, aut ignis aliquid immundum tetigerit, quod tangit purgat, & ſe nullatenus coinquinat, ita Deitas ſarcinam, quam ex noſtra humanitate adſumſit, nequaquam coinquinavit, ſed noſtrae naturae carnem, quam adſumſit, purgavit, & à maculis, & ſordibus peccatorum, ac vitiorum expiavit, ſicut Eſajas ait: *Ipſe infirmitates noſtras accepit, & aegrotationes portavit.* Ad hoc ſecundum humanitatem natus eſt, ut infirmitates noſtras acciperet, & aegrotationes portaret, non quod ipſe infirmitates, vel aegrotationes in ſe haberet, quia ſalus mundi eſt, ſed ut eas a nobis tolleret, dum ſuae ſacrae paſſionis gratiam, & Sacramenta chirographo ademto Redemtionem pariter, ac ſalutem animarum nobis condonaret. *Qui paſſus eſt pro ſalute noſtra*, ideſt ſecundum id, quod pati potuit, quod eſt ſecundum naturam humanam, nam ſecundum divinitatem Dei Filius impaſſibilis eſt. *Deſcendit ad Inferos*, ut Protoplaſtum Adam, & Patriarchas, & Prophetas, & omnes juſtos, qui pro originali peccato ibidem detinebantur, liberaret, & de vinculo ipſius peccati abſolutos de eadem captivitate, & infernali loco, ſuo ſanguine redemtos ad ſupernam patriam, & ad perpetuae vitae gaudia revocaret. Reliqui vero qui ſupra originali peccato principalia crimina commiſerunt, ut afferit Scriptura, in poenali Tartaro remanſerunt, ſicut in perſona Chriſti dictum eſt per Prophetam: *Ero mors tua, ò mors*, ideſt morte ſua Chriſtus humani generis inimicam mortem interfecit, & vitam dedit, *Ero morſus tuus, Inferne.*

Partem momordit Infernum pro parte eorum, quos liberavit, partem reliquit pro parte eorum, qui pro principalibus criminibus in tormentis remanserunt. *Surrexit à mortuis* primogenitus mortuorum. Et alibi Apostolus dicit: *Ipse primogenitus ex multis Fratribus*, idest primus à mortuis resurrexit. *Et multa corpora Sanctorum dormientium cum eo surrexerunt*, sicut Evangelica auctoritas dicit; sed ipse, qui caput est, prius, deinde qui membra sunt continuo. Postea *ascendit ad Coelos*, sicut Psalmista ait: *Ascendens in altum captivam duxit captivitatem*, idest humanam naturam, quae prius sub peccato venumdata fuit, & captiva, eamdemque redemtam captivam duxit in coelestem altitudinem, & ad Coelestis Patriae Regnum sempiternum, ubi antea non fuerat, & collocavit in gloriam sempiternam. *Sedet ad dexteram Patris*, idest prosperitatem paternam, & in eo honore, quod Deus est. *Inde venturus est judicare vivos, & mortuos*. Vivos dicit eos, quos tunc adventus Dominicus in corpore viventes invenerit, & mortuos jam antea sepultos. Et aliter dicit vivos justos, & mortuos peccatores. *Ad cujus adventum omnes homines resurgere habent cum corporibus suis, & reddituri sunt de factis propriis rationem, & qui bona egerunt, ibunt in vitam aeternam; qui vero mala, in ignem aeternum. Haec est Fides Catholica, quam nisi quisque fideliter, firmiterque crediderit, salvus esse non poterit*.

IN

IN PROPOSITAM EXPOSITIONEM
D I S Q U I S I T I O
AD CLARISSIMUM ET ERUDITISSIMUM VIRUM
LAUERENTIUM ALEXANDRUM ZACAGNIUM
VATICANAE BIBLIOTHECAE PRAEFECTUM.

SYNOPSIS DISQUISITIONIS.

Symbolum Quicumque *S. Athanasio doctissimi viri abjudicarunt. Quibus rationibus ducti. Vigilio Tapsensi Quesnellius, Vincentio Lirinensi P. Chifflettius tribuunt. Quo tempore Symbolum prodierit, aut sub S. Athanasii nomine laudari coeperit. Ex antiquissimo Codice MS. Ambrosianae Bibliothecae antiquitas ejusdem, ac differentia ostenditur. Nunquam addita illi fuit vox* Filioque. *Variae illius Expositiones recensentur. Hujus Symboli Auctor esse potuit Venantius Fortunatus. Saltem fuit is hujus Expositionis Auctor.*

TINAM, eruditissime Zacagni, qui parem tecum in literarum studiis viam insisto, eâdem etiam, qua tu, felicitate metam pertingerem, laboresque mei aeque ac tui aliquam aeternitatis spem promererentur; tunc enim majori alacritate hujusmodi curriculo me totum committerem, & anxia animi contentione in hoc instituto insudarem. Sed quum ingenii mei curtam supellectilem mecum reputo, unum mihi inter literarias curas superesse solatium video, nempe mihi studere, dulcissimamque cum eruditis viris familiaritatem colere. Etsi votis meis plane respondeat, spem tamen meam superat quidquid utilitatis ex lucubrationibus meis Orthodoxae Fidei obvenire potest. Quid enim ego, videlicet corvus inter olores, sperem praeclarissimis aevi nostri Scriptoribus comparatus? Nihil profecto, nisi proborum patientiam, & aliquam ex consilio meo commendationem. Attamen ubi perspicio, te quoque eidem rei operam dare, ut nondum edita veterum Patrum, praecipueque Graecorum monumenta publici juris facias, animum meum ad majora incitatum sentio, & mihimet gaudeo, quod te par cura exer-

exerceat, e qua procul dubio literae meliores promoveantur. Sed ne ex conquisitis modestiae verbis, tuisve ex encomiis laudem, ac benevolentiam mihi captare videar, en tibi de Symboli *Quicumque* Auctore, & de ejusdem vetustis expositionibus novam Disquisitionem exhibeo. Plurimi quidem hanc arenam ingressi ita omnem ad hoc opusculum spectantem eruditionem consumsisse videntur, ut nihil novi reliquum sit, quod de illo proferri possit. Nonnulla tamen, ni fallor, hucusque nemini observata nunc exhibere juvat, quae utcumque se habeant, humanitatis tuae usum sibi facile spondent. Ante omnia vero, ne, si dubitare videar, an S. Athanasius Symboli hujus Auctor fuerit, teneris quorumdam auribus fastidium creem, Eminentissimi Cardinalis Vincentii Mariae Ursini, Beneventani Archiepiscopi verba praemittenda censui. In Dissertatione de S. Bartholomaei reliquiis Benevento vendicatis, quam legere est pag. 56. Synodici Beneventani Art. VII. inter nonnullos naevos, quos Romano Breviario inesse demonstravit, hunc quoque connumerat: *Symbolum Quicumque vult salvus esse S. Athanasio in Breviariis hodiernis adscriptum, quod illius non esse eruditissimi plerique sentiunt, quamquam cujus determinate sit Auctoris non ita inter se congruant. Qua de re legendus Quenellius Dissert. XIV. in Opera S. Leonis, & alii plures.* Ita Eminentissimus, ac doctissimus Scriptor, cujus testimonium quanti hac in re sit faciendum, eruditus quisquis intelligit. Neque vero heic mihi sunt exscribenda quae Gerardus Jo: Vossius in Differt. de tribus Symbolis, Godefridus Hermantius in Observ. ad vitam S. Athanasii, Dupinius in Biblioth. Scriptor. Ecclesiast. ad S. Athanasii opera, Natalis Alexander in selectis Hist. Eccles. Differt. Daniel Papebrochius Tom. I. Maii, Cabassutius, Joannes Mabillonius, Guilielmus Cave, & Casimirus Oudinus in Supplem. de Script. Eccles. ad Bellarminum, aliique de hoc Symbolo Latinis literis mandarunt; esset enim actum agere, propiorque toedio, quam eruditioni res foret. Ea tamen memoriae tuae iterum subiiciantur oportet, quae Athanasio Sanctissimo Viro opusculum hujusmodi facile abjudicare videntur, ut ad observationes meas tutiore gressu deveniam. Primo tam apertis expressisque verbis a Symboli auctore haereses Nestoriana, atque Eutychiana refelluntur, ut longe post Nestorii, ac Eutychetis tempora conscriptum opusculum dignoscatur. Atqui S. Athanasius seculo Christi quarto humanis ereptus neutram haeresim postea natam adeo luculenter damnare potuit. Secundo si Athanasium Auctorem Symbolum hoc habuisset, cur ejusdem auctoritate per plura secula doctissimi Catholicae Ecclesiae Patres nunquam fuissent usi? Unico hoc telo configi potuisset Macedonii, Nestorii, atque Eutychetis insania, & nemo tamen inventus est, qui ejus aliquando meminerit, non Gregorius Nazianzenus, non Hieronymus, non Augustinus, non Coelestinus Pontifex, non Leo Magnus, non Cyrillus Alexandrinus, non Cassianus, aut alii, quorum tamen magni interesat Athanasii testimonium in haereticos pertinaces producere. Quin quod magis mirere, nemo e nostris, dum Photianum Schisma ferveret, adeo luculenta S. Athanasii auctoritate est usus, ut Spiritum Sanctum a Filio quoque procedere probaret. Tot Patrum silentium in eam opinionem nos agit, ut Athanasium nequaquam Symboli Auctorem arbitre-

bitremur. Tertio quis credat Athanasium, qui contra Arianos, dum in humanis ageret, perpetuo scriptis decertavit; omniumque strenuissime Filium Dei Deo Patri *ὁμούσιον*, hoc est *consubstantialem* esse ostendit, hanc vocem in Symbolo suo praetermissurum fuisse? Una haec vox in Nicaeno Concilio a SS. Patribus excogitata Orientem, Occidentemque diu exercuit, & unica veluti Catholicorum tessera existimabatur. Utique non omisisset Athanasius Nicaenorum Episcoporum sententiae addictissimus. Quarto quamquam seculo Christianae Epochae quarto nonnullae prodierint Fidei Catholicae Expositiones, tanti tamen Nicaenum Symbolum Athanasius faciebat, ut hac una formula in suae fidei testimonium semper uteretur. Quapropter ad (a) Jovinianum Augustum scribens inquit: *θεληστάτης τοίνυν τῆς σῆς εὐσεβείας μαθεῖν παρ' ἡμῶν τὴν τῆς καθολικῆς Εκκλησίας πίστιν, ἐβουλευσάμεθα μᾶλλον πάντων τὴν παρὰ τῶν πατέρων ἐν Νικαίᾳ ὁμολογηθεῖσαν πίστιν ὑπομνῆσαι τὴν σὴν εὐσέβειαν.* Hoc est. *Quum igitur pietas tua cognoscere e nobis cupiat Ecclesiae Catholicae fidem, nihil nobis consultius visum, quam ut fidem, pro qua Patres Niceae propugnarunt, tuo religioso animo recitaremus.* Tum addit, universas Hispaniae, Britanniae, Galliae, Italiae, aliarumque Provinciarum Ecclesias huic fidei formulae consentire, subditque: *ταυτῇ τῇ πίστει Αὔγουστε πάντας ἐπιμένειν ἀναγκαῖον, ὡς θείᾳ, καὶ ἀποστολικῇ, καὶ μηδένα μετακινεῖν αὐτῆς πιθανολογίαις, καὶ λογομαχίαις.* *Huic autem Fidei, Auguste, omnes acquiescant, atque in ea maneant, uti Divinâ, atque Apostolicâ oportet, ut nil ex ea immutare per contentiones, pugnasque verborum liceat.* Alibi vero, & praecipue in Epist. ad Antiochenos se procul fuisse a condenda nova Fidei formula Athanasius prodit. His accedit, nullam intercessisse caussam, ob quam Vir Sanctissimus ad hanc Fidei professionem edendam compulsus fuerit; neque enim veri videtur simile, quod magnus Annalium parens opinatur, id Romae factum, ut Julio Pontifici fidem suam Athanasius exploratam faceret. Numquam sane apud viros Catholicos praecipueque apud Episcopum maximum haeresis suspicione is laboravit, quippe quot periculis, quot laboribus, quot scriptis veram ille Fidem protexerat? Ipsimet Ariani Athanasium minime haereseos crimine notabant, sed ut Magiae deditum, sed ut avarum, ac in Imperatores perduellem incusabant. Potiora autem haec sunt argumenta, quae Athanasio Symbolum hoc abjudicant. Nam quod alii in hujus opinionis confirmationem adducunt, videlicet Latinum, non Graecum, Symboli Scriptorem fuisse, e stylo, aliisque conjecturis rem dijudicantes, parum ad hujusmodi contentionem dirimendam momenti adfert.

Con-

(*a*) Typographi errorem putamus, & pro *Jovinianum Jovianum* legendum est. Ex Imperatoribus nullus hoc nomine: sed Jovianus tempore S. Athanasii imperavit post Julianum, eidemque Athanasius epistolas, & hanc ipsam *de Fide*, ut in omnibus illius Operum editionibus videre est, misit, ubi graece πρὸς Ἰοβιανὸν, latine ad *Jovianum* legitur Jovinianus autem Monachus & Haeresiarcha per Siricium Pontificem Max. & per Conc. Mediolanense sub S. Ambrosio damnatus, & ab Imperatoribus Theodosio, & Honorio proscriptus, & in Insulam relegatus, misere decessit. SS. Ambrosius Epist. XXXXII. August. de Haer. Cap. LXXXII. Hieronym. Baronius &c.

Conceptum Latine Symbolum hoc primum fuisse, fateor & ego; etenim primigenium quemdam Latinitatis contextum praefert, deinde Graeca exemplaria MS. omnia fere inter se diffident, Latina vero secum concordant, postremo Latinis antiquitus Symbolum innotuit, sero autem Graecis. Ego vero inter tot Graeca volumina MS., quibus Ambrosiana affluit, nullum umquam Symboli hujus exemplar Graecum offendi; contra vero nonnulla e Latinis, eaque vetustissima, ut infra ostendam. Sed cur Athanasius, Latino quoque sermone in hac formula condenda uti non potuit? An quia Latinae linguae ignarus foret? Minime sane. Quandoquidem Latini non minus quam Graeci sermonis Athanasium fuisse peritum Marcellinus, & Faustinus Presbyteri antiquissimi in suo libello precum fatentur, quum ab ipso in Graecam linguam translatos Luciferi Calaritani Episcopi libros affirmant. Porro in Commentariis S. Augustini in Psalmum CXX. locus ex hoc Symbolo petitus legebatur olim. Lovanienses tamen Doctores, nuperique PP. Benedictini ex Parisiensi Congregatione S. Mauri in Operum S. Augustini editionibus adnotarunt, hujusmodi verba ab omnibus MS. Codicibus abesse, quod & ego animadverti in vetustissimo nostrae Bibliothecae exemplari. Atque haec, aliaque prudenter observata Patri Bernardo de Montfaucon laudatae Congregationis S. Mauri Monacho, eruditissimo Clarissimoque Scriptori, ejusque sociis suasere, ut in novissima editione Operum S. Athanasii Anno hoc 1698. Symbolum hoc eidem Sancto Antistiti suppositum affirmarent, illudque inter Opera dubia coniicerent. Eruditissimus quoque vir P. Joseph Maria Thomasius Cleric. Regular. in notis ad Psalterium Anno proxime elapso evulgatis breviter, & modeste sententiam suam explicat de Symboli hujus Auctore his verbis: *Omissis nonnullorum conjecturis, ac divinationibus de Auctore hujus Symboli, ex longa praescriptione multorum seculorum, & Inscriptionibus veterum Codicum diligentius videndum, num haec plenior explicatio Nicaenae Fidei sit velut Hypomnesticon quoddam, sive Commonitorium ad Catholicorum instructionem contra varias haereses & Graece, & Latine primo confectum de iis, quae de Trinitate, & Incarnatione tum voce disputata, tum scripto decreta sunt in Concilio Alexandrino sub Juliano Augusto, praesidente S. Athanasio, praesentibusque ex Latinis S. Eusebio Episcopo Vercellensi, & duobus Diaconis Luciferi Episcopi Insulae Sardiniae. Certe quae Rufinus Lib. X. Historiae Ecclesiasticae Cap. XXIX. & Epistola ipsa ejusdem Concilii apud S. Athanasium Epist. ad Antioch. scribunt, si considerentur attentius, verbatimque expendantur, pene totum Symbolum hocce repraesentare videntur.* Hactenus rationes vidimus, quae S. Athanasio Symbolum hoc eripiunt; nunc videamus cuinam auctori adscribendum censuerint eruditi. Petrus Pithoeus in Lib. de Process. Spir. Sancti Gallo cuidam Scriptori gloriam hanc tribuere videtur, atque in ejus sententiam propendere se professus est Gerardus Joannes Vossius in Append. ad Differt. de tribus Symbolis. Anno vero 1675. Quesnellus vir doctissimus in Append. ad Differt. XIV. in opera S. Leonis Magni rem propius attingens à Vigilio Tapsensi in Africa Episcopo Symbolum laudatum prodiisse arbitratus est. Ut hoc probet, his utitur argumentis. Tempus, quo scriptum videtur Symbolum, Auctori huic optime convenit, siquidem post haereses Arianam,

Nesto-

Nestorianam, atque Eutychianam floruit, imo illas pluribus insectatus est libris. Deinde Vigilio id moris fuit, ut si qua contra haereticos opuscula saeviente Barbarorum insectatione scriberet, ea non suo nomine, sed sub antiquorum Patrum, praecipueque sub S. Athanasii persona evulgaret, quod eruditis maxime constat. Veri igitur simile videtur, & hocce opusculum magno Athanasio per hunc Auctorem fuisse suppositum, eaque etiam firmius confirmatur opinio, ubi simul conferantur Symbolum, & libri tres de Trinitate à Vigilio contra Marivadum, seu Varimadum scripti, in quibus nonnulla sensa inter se consimilia reperiuntur. His additur Codicis Thuanaei auctoritas, in quo praeter Dialogum adversus Arianos, Sabellianos, ac Photinianos sub Athanasii nomine à Vigilio editum proxime legitur Symbolum Athanasianum cum hac epigraphe: *Fides dicta a S. Athanasio Episcopo*. Equidem Quesnelli conjecturis non parum ponderis inesse fateor, mecumque ita sensere plures alii Scriptores. His tamen observationibus minime absterritus Cl. V. Joseph Antelmius Anno 1693. novam de Symboli Athanasiani Auctore Disquisitionem evulgavit, in qua rejectis Quesnelli rationibus gloriam hanc Vincentio Lirinensi vendicare nervis omnibus contendit. Hoc autem ut praestet, Vigilium Tapsensem de loco primum dejicit, nullam intercedere similitudinem inter hujus libros, laudatumque Symbolum ostendens. Tum addit, si has conjecturas sequi oportet, formulas apud S. Augustinum posse reperiri, quae ad Symboli stylum propius accedant. Nemo vero hucusque fuit, qui Augustino Symbolum inscriberet. Praeterea futile est argumentum e libris contra Varimadum scriptis desumtum, Vigilium enim illi nequaquam parentem habent. Mos denique Vigilio fuit Athanasianum Symbolum in operibus Athanasio suppositis consectari, nomenque Athanasii libris eisdem praefigere. Neutrum vero in hoc Symbolo animadvertas, quippe ab Athanasiano stylus discrepat nomenque Athanasii antiquitus eidem praefixum non fuit. Praeterea ut Vincentium Lirinensem Symboli Auctorem statuat, illum in Galliis natum, scilicet Treveris, vel in Belgica prima ex testimonio S. Lupi probat. Atqui Symboli Auctorem Gallum quoque fuisse Pithoei, Vossii, aliorumque sententia est. Quandoquidem prae aliis nationibus in Gallia prodire in lucem Symbolum istud coepit, Trevirisque potissimum elucubratum videtur. Tum à Gallis Scriptoribus primum celebratum, atque ab Episcopis, Synodisque Galliarum antiquitus receptum, & commendatum reperitur. Lirinensis insuper in iis potissimum haeresibus, quae in Symbolo perstringuntur, profligandis operam posuit, uti ex ejus Commonitorio apertissime cognoscitur. Sub alienis autem nominibus consuevisse Vincentium in arenam prodire, laudati Commonitorii exemplo patet, illud enim sub nomine Peregrini evulgavit. Quod si cum Symboli formulis, ac loquutionibus Commonitorium componas, ac praesertim Caput XIX., mirum est quanta inter ambos foetus similitudo intercedat. Haec & similia pluribus pertractavit eruditissimus Antelmius, cujus opinioni quorumnam eruditorum suffragia accesserint, me penitus fugit; fateor tamen ad veritatem omnium maxime illam accedere. Ceterum praeter has celebres duas sententias, quibus Vigilio Tapsensi, aut Vincentio Lirinensi

rinensi laudata Fidei professio tribuitur, aliae quoque olim habebantur; siquidem teste Cardinali Bona Cap. XVI. §. XVIII. divinae Psalmodiae Guilelmus Baldesanus in Hist. Pedemontana MS. S. Eusebium Vercellensem Episcopum magno Athanasio adjutorem fuisse in hoc Symbolo adornando olim scripsit; imo solum Eusebium ejusdem Auctorem agnovere aliqui, ut testatur Vossius in fine Differt. II. de tribus Symbolis. Alii denique Anastasium Synaitam, alii Athanasium Spirensem opusculi hujus Scriptorem affirmavere. Ita viris eruditis in hac re opinari placuit adeo, ut majoribus umbris, ac ambagibus quaestionem hanc involvisse, non exolvisse videantur. Proinde me debitae modestiae haudquaquam renunciaturum spero, si quid mea quoque ferat opinio, huc adferam, nulla tamen majoris progressus, aut claritatis spe ductus. Itaque primo, quonam tempore sub S. Athanasii nomine Symbolum innotuerit, dispiciamus, ut de re planius statuere possimus. Jam supra animadvertimus Codicum MS. ope S. Augustini Enarrationibus in Psalmum CXX. à sciolo quodam Athanasiani Symboli laciniam assutam fuisse. Quod igitur omnium antiquissimum superest monumentum, Canon ille est, quem aeterni nominis vir Jacobus Sirmondus e Soc. Jesu in Divionensi quodam Codice repertum publica luce donavit Tom. I. Concil. Galliae pag. 507. Ita vero conceptus est: *Si quis Presbyter, Diaconus, Subdiaconus, vel Clericus Symbolum, quod Sancto inspirante Spiritu Apostoli tradiderunt, & Fidem S. Athanasii Praesulis irreprehensibiliter non recensuerit, ab Episcopo condemnetur.* Canonem hunc ad Synodum Augustodunensem, circiter Annum Christi DCLXX. sub S. Leodegario celebratam, fortasse referendum tum ipsemet Sirmondus, tum Labbeus autumarunt. Atqui, ut eruditissime adnotavit Clarissimus P. Papebrochius in Respons. ad exhibitionem error. Par. II. Art. XIII. num. 36. verbis illis *Fidem S. Athanasii* minime Symbolum Athanasianum designatur, sed quidem Nicaenum, in quo elaborando plurimum insudasse Athanasium veri simile est; Etenim cur Apostolico Symbolo commendato Nicaenum praetermisissent Augustodunenses Patres? Cur Athanasiani Symboli, cujus tunc nullus erat usus in sacris, cognitionem exegissent, Nicaenumque ne uno quidem verbo Commemorassent? Praeterea ad Augustodunense sub S. Leodegario Concilium Canon laudatus haud referendus videtur, sed potius ad alia aliis temporibus procul dubio eadem in Urbe celebrata. Quare hinc nullum pro Symboli hujus antiquitate firmum argumentum haurire possumus. Verum ne majoris quidem momenti sunt verba illa, quae in Concilii Toletani Quarti Professione Fidei teguntur; quamvis enim phrases nonnullae ibidem inveniantur Symboli phrasibus oppido similes, attamen ejusmodi non sunt, ut iis Patribus Symbolum jam innotuisse demonstrent. Quin ex eodem Concilio has formulas quis delibasse videri potest, ut inde Symbolum istud conflaret. Igitur ad seculum a Christo nato nonum devenimus, quo revera Athanasiani Symboli memoriae nobis occurrit. Theodulfus Aurelianensis Episcopus, qui sub Carolo Magno floruit, in lib. de Spiritu Sancto num. 8. quaedam ex hocce Symbolo citat, ipsumque Athanasio tribuit. Hincmarus postea Rhemensis contra Gotescalcum Cap. XXXV. & alibi Athanasium Symboli Auctorem nuncupat. Horum opinioni subscripsere Agobar-

Agobardus Lugdunensis, Fridericus Ultrajectinus, Anscharius Hamburgensis, Rathramnus Corbejensis, Aeneas Parisiensis, Abbo Floriacensis, Ratherius Leodicensis, aliique non pauci ex antiquis, quorum catalogum reperias in Dissertatione mihi nondum lecta, quae inscribitur: *Judicia eruditorum de Symbolo Athanasiano studiose collecta, & inter se collata auctore Wilhelmo Ernesto Tentzelio An. 1687. evulgata*. Quantum igitur ex literaria antiquitate colligere licet, nono duntaxat Epochae vulgaris seculo celebrari primum coepit, & sub S. Athanasii nomine commendari Symbolum istud. Ubi videas, quam male Gerardus Jo: Vossius ejusdem opusculi vetustatem seculo Christi decimotertio olim adscripserit, quamvis eruditorum rationibus postea victus ad annum usque a Christo nato millesimum opinionem suam retraxerit. Quibus hactenus enarratis quis fortasse quaerat, an aliquid an aliqua ante nonum seculum Symboli hujus vestigia reperiantur. Jacobus Usserius Armachanus vir celeberrimus in Epist. ad Ger. Jo: Vossium praefixa libello de Symbolis antiquorum Psalterium Latino-Gallicum in Bibliotheca Cottoniana sibi conspectum affirmat, quod tum e characterum forma, tum ex antiquo picturae genere Gregorii Magni tempore recentius non erat. Ibi praeter Symbolum Apostolorum Athanasianum quoque legebatur cum hoc titulo *Fides Catholica*, nullâ tamen Athanasii mentione injectâ. Eruditissimus praeterea Antelmius in laudata Disquisitione de Symbolo Athanasiano vetustissimum Codicem in Colbertina Bibliotheca adservari animadvertit, ubi Symbolum idem absque Athanasii nomine exaratum fuit. Codex vero ille Cottonianum antiquitate praecellere videtur. Equidem Clarissimo Viro tantam Codicis vetustatem affirmanti vix credebam, dolebamque summopere mihi nondum illius Disquisitionem occurrisse, quum ecce me hujusmodi cura levavit Cl. P. D. Bernardus de Montfaucon supra laudatus, cujus eruditâ consuetudine Mediolani ego nuper fruebar. Mihi igitur affirmavit vir doctissimus, geminos Codices ab Antelmio memoratos Caroli M. temporibus fuisse exaratos, neque tantam vetustatem ab illis praeferri, quantam eis tribuit Antelmius. At nos in Ambrosiana Bibliotheca non minoris praestantiae Codicem MS. servamus e celebri Bibliotheca Bobiensi in nostram illatum, in quo Symbolum legas omni tamen inscriptione destitutum. Idem autem Codex ille est, unde Bachiarii Apologiam exscripsimus, antiquissimus plane, quippe ante annos mille & plures exaratus, ut in Prolegomenis ad Bachiarium, & pag. 16. prioris Tomi Anecdotorum (a) conjeci. In fronte libri aliâ, sed antiquâ manu haec leguntur: *In hoc volumine infrascripta continentur: Dogmatis Liber Fidei. Bachiarii Fides. Sermo de Ascensione Domini. Hieronymi Fides. Ambrosii Confessio Fidei. Hieronymi regula Catholicae Fidei, Libellus de Trinitate. Ambrosii de Trinitate libri tres. Ejusdem libellus Fidei*. Absunt a libro quinque postrema opuscula, & quoniam integer adhuc est Codex, & nusquam mutilatus, idcirco nunquam adfuisse videntur. *Dogmatis liber* nullo Auctore notatus alius non est, quam *Liber de Ecclesiasticis Dogmatibus*, qui olim sub S. Augustini nomine circumferebatur, nunc ab omnibus Gennadio Massiliensi Presbytero adscribitur. Nonnullas in hoc Opu-

(a) In hac Editione pag. 12. Part. I. Tom. XI.

sculum Observationes meas expectet Lector in libello quodam propediem typis commendando. Post Bachiarii Apologiam, & Symbolum *Quicumque* haec subsequuntur: *Incipit de Ascensione Domini N. J. C. Sermo dicendus. Domini N. J. C. Adventus, ac Ascensio multas Fratres Carissimi nobis praestitit Festivitates; nascitur enim primum, Magis ostenditur, post paulo patitur, resurgit, ascendit, ut nos cum eo nasceremur &c.* Deinde fragmentum subiicitur, cujus initium ita se habet: *Deus Trinitas invisibilis est, invisa etenim, atque immensa paternae bonitatis Majestas nullis antiquitatibus cognita, nec praeteritis aeternitatibus visa divinitate tantum intra se omnia continens sibi soli quid sit, & quanta sit, nota est &c.* Ita vero concluditur: *Nam Fides plus sentit, quam disputari queat.* Ad quemnam Auctorem Sermo sit referendus, me fugit. Fragmentum fortassis ex operibus S. Ambrosii desumtum est, quod in praesentia examinare non vacat. His additur *Hieronymi Fides*, eadem omnino, quae sub Damasi Romani Pontificis nomine inter S. Hieronymi opera olim fuit evulgata. Ut autem redeam ad Symbolum nostrum, illud singulari dignum est animadversione, quod nempe ab editis libris non parum dissentiat MS. hic liber. Constans enim eruditorum hucusque sententia fuit, omnino inter se Latina Symboli exemplaria concordare, Graeca vero multis in locis inter se diffidere. Profecto, quod est ad Graeca, sex novimus Symboli formulas inter se valde discordes, uti observatum est a Wolffgango Gundlingio in notis ad Zialovuschi delineat. Eccles. Orient. pag. 69. Prima est, quam exhibet Gilbertus Genebrardus Lib. III. de Trinit. ex MS. Lazari Baiffii. Altera est, quam Anno 1565. Henricus Stephanus in Gallia vulgavit. Quae duae formulae septem in locis secum diffident. Tertia est a Philippo Labbeo, & Gabriele Cossartio edita quadragies a reliquis discordans. Quartam Ecclesia Constantinopolitana, Genebrardo teste, usurpavit, & mirum in modum ab aliis discrepat. Quinta hujus Symboli formula legitur Tom. II. Operum S. Athanasii edit. Commel. pag. 38. Sextam protulit Usserius in libello de Symbolis, quae quoniam a Graecis plane interpolata videtur, pluribus quoque in locis a Latino Symbolo iccirco differt. Tanta autem harum formularum apud Graecos differentia illi quoque argumento caussam dedit, ut Symboli Auctor Graece nequaquam scripsisse crederetur. Cur enim tot insignes mutationes in Opusculum hujusmodi irrepserint, si Graecis literis prima Symboli forma commendata fuit? Id potius diversis Interpretibus tribuendum est, qui Symbolum Latine primum conscriptum Graeca Civitate suo arbitrio donarunt. Latina vero exemplaria, quae hucusque inter se penitus consentire videbantur, Auctorem certe Latinum ostendunt. Operae tamen pretium erit, Codicem nostrum consulere, Symbolumque cum iisdem describere discrepantiis, quae ibidem leguntur. Ita autem se habet:

EXEM-

EXEMPLAR ATHANASIANI SYMBOLI

EX ANTIQUISSIMO AMBROSIANAE CODICE.

UICUMQUE *vult esse salvus, ante omnia opus est, ut teneat Catholicam Fidem, quam nisi quis integram, inviolatamque servaverit, absque dubio in aeternum peribit. Fides autem Catholica haec est, ut unum Deum in Trinitate, & Trinitatem in unitate veneremur, neque confundentes personas, neque substantiam separantes. Alia est enim persona Patris, alia persona Filii, alia persona Spiritus Sancti, * una est divinitas, aequalis gloria, coaeterna majestas. Qualis Pater, talis Filius, talis & Spiritus Sanctus. Increatus Pater, increatus Filius, increatus Spiritus Sanctus. Immensus Pater, immensus Filius, immensus Spiritus Sanctus. Aeternus Pater, aeternus Filius, aeternus Spiritus Sanctus. Et tamen non tres aeterni, sed unus aeternus, sicut non tres increati, nec tres immensi, sed unus immensus, & unus increatus. Similiter omnipotens Pater, omnipotens Filius, omnipotens Spiritus Sanctus, & non tres omnipotens, sed unus omnipotens. Ita Deus Pater, Deus Filius, Deus Spiritus Sanctus, & tamen non tres Dii, sed unus Deus. Ita Dominus Pater, Dominus Filius, Dominus Spiritus Sanctus; & tamen non tres Domini, sed unus Dominus. Quia sicut singillatim unamquamque personam & Deum, & Dominum confiteri Christiana veritate compellimur, ita tres Deos, aut Dominos dicere Catholica religione prohibemur. Pater a nullo est factus, nec creatus, nec genitus. Filius à Patre solo est, non factus, nec creatus, sed genitus. Spiritus Sanctus a Patre, & Filio non factus, nec creatus, nec genitus, sed procedens, Patri, & Filio coaeternus est. Unus ergo Pater, non tres Patres, unus Filius, non tres Filii, unus Spiritus Sanctus, non tres Spiritus Sancti. Et in hac Trinitate nihil prius, aut posterius, nihil majus, aut minus, sed totae tres personae coaeternae sibi sunt, & coaequales, ita ut per omnia, sicut jam supradictum est, & Trinitas in unitate, & unitas in Trinitate veneranda sit. Qui vult ergo salvus esse, ita de Trinitate sentiat. Sed necessarium est ad aeternam salutem, ut Incarnationem quoque Domini N. J. C. fideliter credat. Est ergo Fides recta, ut credamus, & confiteamur, quod Dominus noster Jesus Christus Dei Filius, & Deus pariter, & homo est. Deus est ex substantia Patris ante secula genitus, & homo est ex substantia matris in seculo natus. Perfectus Deus, perfectus homo, ex anima rationabili, & humana carne subsistens, aequalis Patri secundum divinitatem, minor Patre secundum humanitatem. Qui licet Deus sit, & homo, non duo tamen, sed unus est Christus. Unus autem non conversione divinitatis in carne, sed adsumtione humanitatis in Deo. Unus omnino non confusione substantiae, sed unitate personae. Nam sicut anima rationabilis, & caro unus est homo, ita Deus & homo unus est Christus. Qui passus est pro salute nostra, descendit ad Inferos, surrexit a mortuis, ascendit ad Coelos, sedis ad dextera-*

* Additur alia manu: *Sed Patris, & Filii, & Spiritus Sancti.*

ram Patris inde venturus judicare vivos, ac mortuos. Ad cujus adventum omnes homines reddituri sunt de factis propriis rationem, & qui bona egerint, ibunt in vitam aeternam, qui mala, in ignem aeternum. Haec est Fides Catholica, quam nisi unusquisque fideliter, firmiterque crediderit, salvus esse non poterit.

In eadem scripturae linea haec sequuntur: *Lacta mater eum, qui fecit te, quia talem fecit te, ut ipse fieret in te. Lacta eum, qui fructum foecunditatis tibi dedit conceptus, & decus virginitatis non abstulit natus.* Cuinam Scriptori tribuenda sint haec verba, ignotum est mihi; & utinam scirem, fortassis enim nobis conjectura esset, qua Symboli Auctorem cognosceremus. Quod tamen heic potissimum animadvertas, versiculus ille est, in quo Spiritus Sanctus dicitur a *Patre, & Filio non factus, nec creatus, nec genitus, sed procedens.* Graeculi quidam Photiano veneno infecti quum S. Spiritum a Filio procedere negarent, neque tam luculentum Magni Athanasii, aut saltem antiquissimi Scriptoris testimonium eludere possent, in eam rapti sunt sententiam, ut a Latinis particulam *& Filio* additam Symbolo suisse tradiderint. Et revera non Ecclesia tantum Constantinopolitana, sed Serviana, Bulgarica, Russica, Moscovitica, aliaeque ritui Graeco addictae, etsi Athanasiano Symbolo in sacris Liturgiis utantur, hanc tamen particulam *& Filio* inde exclusere. Eam contra Catholicos calumniam nostri temporis Novatores sibi adoptarunt, utque alios praeteream, Wolffgangus Gundlingius in Notis ad Zialovuschi Delineat. Ecclef. Orient. pag. 54. pluribus probare nititur, vocem illam *& Filio* a Latinis Symbolo intertextam, tum quod idem in Nicaeno, seu Constantinopolitano Symbolo praestiterint, tum etiam quod usque ad seculum XIV. nemo contra Graecorum opinionem Athanasianum Symbolum produxerit, quum tamen jam quingentos annos controversia de Spiritus Sancti processione Occidentalium, ac Orientalium calamos exercuisset. Verum si Gundlingio germanam Codicis nostri antiquitatem oculis lustrare contigisset, quin minus suae opinioni indulsisset, non dubito. Scilicet, uti supra diximus, longe ante Photiana deliramenta exaratus est liber, atque in eo laudata vox legitur. Quamquam inficias non eo, quin a quibusdam nostris Scriptoribus vox eadem antiquorum operibus aliquando fuerit adiecta. Contigit hoc in libro Gennadii Massiliensis *de Dogmatibus Ecclesiasticis* supra memorato, ac in Confessione Fidei, quam alii S. Damaso, alii S. Hieronymo tribuunt. In utroque hoc Opusculo, ut ex antiquissimo Codice nostro animadverti, Spiritus Sanctus a Patre procedere dicitur, particula vero *Filii* desideratur, quae tamen ab editis libris minime abest. Sed hoc fide non mala ab Orthodoxis Auctoribus praestitum est; religiosis enim, tenerisque eorum mentibus flagitii loco habebatur, si quem ex antiquis Patribus inveniebant, qui S. Spiritum a Patre procedere, nulla Filii facta mentione, dixisset. Quod si veteris Historiae rationem habuissent, utique intellexissent tum a Patribus Constantinopolitani Concilii Primi in Symbolo, quod Nicaenum nuncupamus, tum ab aliis ante Photii Schisma Scriptoribus vocem *Filioque* omissam plerumque suisse, non quod a Filio quoque Spiritum Sanctum procedere negarent, sed quod nondum in controversiam veritas illa adducta fuerat. Neque tamen defuere iis etiam tempo-

ribus

ribus Sanctissimi viri, qui sententiam a Schismaticis Graecis postea reprobatam tuerentur, quales sunt S. Basilius Lib. III. contra Eunomium, Gregorius Nyssenus Hom. III. & IV. super *Pater noster*, Epiphanius in Ancorato, Cyrillus Alexandr. Lib. XIII. Cap. II. Thesauri, & alibi. S. Ambrosius Lib. I. Cap. XV. de Spiritu Sancto, S. Augustinus Lib. XV. de Trin. Cap. XXVI. Paulinus Nolanus in Natal. IX. S. Leo M. Epist. XCIII. ad Turribium &c. Sed quum nemini, ut ajebam, huc usque in mentem venisset perversa Graecorum recentiorum opinio, qua Spiritus Sanctus a solo Patre procedere dicitur, hinc liberum unicuique erat S. Spiritum a Patre, nulla Filii mentione habita, procedentem appellare. Venio nunc ad Expositionem Symboli nunc per me redditam luci. Et primo animadvertendum reor, tanti apud Orthodoxos viros vel antiquitus factum fuisse Athanasianum Symbolum, ut illud Commentariis, atque Expositionibus explicare, atque illustrare summum decus censerent. Nimirum pretioso Opusculo hoc eruditionis tributum debebatur, ut Symbolis Apostolico, & Nicaeno, quorum explicationi quamplures operam dederant, hac etiam ex parte simile redderetur. Multa de hujusmodi in Symbolum Expositionibus a Lirinensis Coenobii cultoribus factis differit laudatus Antelmius in Disquisitione de Symb. Athanas., quam non sine dolore hucusque legere non potui. An aliquam integram produxerit Scriptor doctissimus ex hisce Expositionibus, mihi non liquet. Clarissimi quidem Patres Benedictini ex Congregatione S. Mauri, ut me per literas monuit eruditissimus inter illos P. Bernardus de Montfaucon, quamdam hujus Symboli Expositionem in novissima Operum S. Athanasii Editione Tom. II. evulgarunt ex MS. Codice Monasterii sui ante annos sexcentos exaratam, & a nostra omnino dissimilem. Ex editis vero, quas adhuc viderim, Expositionibus praecipua est illa, quae per S. Brunonem Herbipolensem Episcopum ante medium a Christo nato seculum undecimum conscripta fuit. Hanc legere est Tom. XVIII. pag. 345. Bibliot. SS. Patrum novis. edit. Altera Tom. XXIII. pag. 596. ejusdem Bibliothecae legitur, eamque lucubravit seculo Christo undecimo Hildegardis Virgo Sanctissima, ut suis Sororibus sacra Fidei nostrae documenta exponeret. Est porro nobis in Ambrosiana Bibliotheca membranaceus Codex annos ab hinc ferme sexcentos manu descriptus, ut ex characterum forma, aliisque conjecturis affirmari posse mihi videtur. Heic praeter alia Opuscula multa tres Symboli Expositiones habentur, quarum unam tantum nunc publici juris facio. Prima ita inscribitur: *Expositio Fidei Catholicae*. Alteri nullus titulus praefixus est. Postrema vero hunc praefefert: *Expositio Fidei Catholicae Fortunati*. Quid hac inscriptione visa certi statuendum sit, nihil occurrit; adhuc enim in incerto est, utrum Symboli, an solius Expositionis Auctor Fortunatus affirmetur. Utrum libet tamen eligas, profecto magnum huic Opusculo pretium ex antiquitate accedet. Fortunatus autem heic memoratus alius a Venantio Fortunato non est, quem insulae Pictaviensis Ecclesiae, quem Christianae Poetices ornamenta aeternitate donarunt. In Gallia Transpadana non longe a Cenetensi Castro, aut a Tarvisina Civitate natus est Fortunatus, Ravennae vero educatus, variisque ibi Disciplinis imbutus,

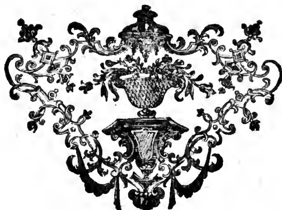
hutus, antequam Langobardi Italiam invaderent, in Germaniam, Galliasque se contulit. Iis in regionibus diu versatus, summisque viris carus ad Episcopalem tandem Pictavorum Sedem evectus est. Plura ab eo profecta ingenii, ac eruditionis monumenta ad nostram usque aetatem servata sunt, non sine magna illius commendatione, quod barbaris omnino temporibus aequales alios Scriptores superaverit. Quod si pro Gallo, aut Afro Symboli Athanasiani Auctorem Italum haberemus, nae magnum provinciae nostrae decus accederet. Quum igitur veri videatur simile, Magno Athanasio Symbolum non esse adjudicandum, si aliis Scriptoribus aut Vigilium Tapsensem aut Vincentium Lirinensem foetus hujus parentes esse per conjecturas divinando dicere licet, cur nobis non liceat paribus conjecturis inniti, celebrisque Symboli Auctorem Fortunatum suspicari? Itaque argumenta superius allata colligamus, & investigemus, an commode Scriptori huic tanta laus, ac palma deferri possit. E Gallis primum prodiisse Symbolum Athanasianum animadvertimus tum quod a Gallis Scriptoribus ante omnes celebratum, a Synodis, Episcopisque Galliarum receptum, & commendatum antiquitus fuerit, tum etiam quod Treveris in Galliarum Metropoli illud elucubratum fuisse opinio increbuerit. Quapropter Pithoeus, ac Vossius, aliique eruditissimi viri Gallum hominem Symboli parentem opinati sunt, Antelmius vero hac potissimum ratione ductus non Vigilium in Africa Episcopum, sed Vincentium Lirinensem Opusculi hujus Auctorem affirmavit. Atqui Fortunato nostro eadem documenta accommodantur, in Italia quidem nato, sed pluribus annis inter Gallos versato, & apud eos vita defuncto. Illum Treviris etiam fuisse a vero non abhorret, namque Nicetium Trevirensem Episcopum, ejusque successorem Magnericum intima familiaritate coluit, uti ex carminibus IX. X. XI. Lib. III. constat. Quum vero postquam haereses Nestorii, ac Eutychetis profligatae fuere, Symbolum procusum cognoscatur, utique in Fortunati tempora ejus origo cadere potest, quippe seculo Christi sexto Auctor hic floruit, Synodique Chalcedonensis auctoritate in hisce dogmatibus proponendis uti potuit. Ad haec ut supra animadvertimus ex antiquissimo Codice Bibliothecae nostrae Spiritum Sanctum a Filio quoque procedere scripsit procul dubio quicumque Symboli hujus auctor fuit. At Gennadio teste in Catal. Illustr. viror. humanis ereptus est Vincentius Lirinensis *Theodosio, & Valentiniano regnantibus*, hoc est, ut opinari licet, circiter annum Christi 445. Eo autem tempore nondum Fidei dogmatibus passim accenseri solebat haec de Spiritu Sancto sententia. Plerique vero Scriptores Symbolum Constantinopolitanum sequuti nulla Filii facta mentione Spiritum a Patre procedere profitebantur. Ipsemet sane Vincentius nullum in Commonitorio istius sententiae vestigium reliquit. Contra seculo Christi sexto quum doctissimis viris clarius haec formula coeperit usurpari, & a nonnullis quoque Conciliis probata fuerit, a Venantio Fortunato probabilius potuit proponi. Nihil est autem, quod caussas eruditi expiscentur, cur Athanasii nomen Symbolo huic praefixum fuerit, frustraque tum Quesnellus, tum Antelmius ostendere nituntur, Vigilio ac Vincentio in more fuisse, ut aliis Patribus libros suos supponerent. Nam si vetustissimos Codices consu-

consulamus, vel ipso Antelmio fatente, in iis Symbolum absque ullius Auctoris nomine exaratum est, multisque solum postea seculis M. Athanasii nomen praeferre coepit. Quod si caussam, ex qua Fortunatus hanc Fidei professionem procudere potuerit, inquiramus, illa occurrit, quod in Galliis seculo etiam sexto Nestorii, atque Eutychetis quaestiones agitabantur. Id patet ex geminis Pelagii Papae Epistolis ad Childebertum Regem, e quibus prior data dicitur III. Id. Decembr. Anno XV. P. C. Basilii V. C. videlicet An. Ch. 556. Ita vero Galliarum provincias, ipsumque Regis animum *fomenta scandalorum* invaserant, ut ipsemet Pelagius Pontifex Fidei suae formulam ad Childebertum mittere coactus fuerit, qua visa constanter in verae Religionis doctrina se Rex continuit. Et quidem circiter haec tempora in Gallias migravit Fortunatus, uti ex ejusdem carminibus probari potest, oblataque forsan occasione pro germana Christi Fide egregio Symbolo propugnavit. Certe vero ab hujusmodi studio pius ille Scriptor nequaquam abhorruit. Extant adhuc geminae illius lucubrationes, quarum priore Dominica Oratio exponitur, altera Symbolum Apostolorum. Sed & inter Fortunati opera, quae nobis supersunt, quaedam colligas veluti semina verborum, ac sensuum in Symbolo expressorum. Expositionem Apostolici Symboli ita is exorditur: *Praeclarum in primordio ponitur coelestis testimonii fundamentum, quia salvus esse non poterit, qui recte de salute non crediderit.* Athanasianum vero Symbolum paribus clauditur verbis: *Haec est Fides Catholica, quam nisi quisque fideliter firmiterque crediderit, salvus esse non poterit.* Carmine etiam V. Lib. VIII. ubi Deiparae Virginis laudes canuntur, ita legitur:

Quod Deus amplexus carnem est, caro juncta cohaesit,
Stat Deus, atque homo fit, Christus utrumque gerit.
Non Deus in carnem est versus, Deus accipit artus,
Non se permutans, sed sibi membra levans.
Unus in ambobus naturis, verus in ipsis,
Aequalis matri hinc, par Deitate patri.
De patre natus habens divina, humanaque matris,
De patre sublimis, de genetrice humilis &c.

Quae sensa in Symbolo paribus ferme verbis exprimuntur. His tandem accedat Codicis nostri auctoritas, cujus fidem ut magis exploratam reddamus, haec addere juvat. Praeter librum nondum editum Gezonis Abbatis de Corpore, & Sanguine Christi seculo Epochae vulgaris decimo lucubratum, pluresque Glossas pervetustas in sacra Biblia, multaque alia Opuscula, Expositionem quoque continet Apostolici Symboli cum hac inscriptione: *Incipit Expositio a Fortunato Presbytero conscripta.* Eadem vero est ac edita inter Fortunati opera. Tum sequuntur geminae ejusdem Symboli Explicationes, tres Orationis Dominicae, & duae Athanasiani Symboli *Expositiones* incertis Auctoribus scriptae, tandem ut diximus, *Expositio Fidei Catholicae Fortunati* legitur. Quocirca quin ad Venantium quoque Fortunatum Opusculum hoc sit referendum, nullus dubito. Quamquam non ita meis conjecturis plaudo, ut

facilius non arbitrer, Expositionem potius quam Symbolum huic Auctori tribuendam. Potuit in ejus manus Symbolum devenire aut a Vigilio, aut a Vincentio, aut alio quopiam elaboratum, cui notas apponere operae pretium Fortunatus duxerit. Utcumque se res habeat, patientia tua diutius abuti nolo, Zacagni Clarissime, teque horarum tuarum literariae Reipublicae utilitati sacratarum usu fraudare. Habes heic mei erga te obsequii argumentum, utinam ignorantiae quoque non habeas, & ante tuum tribunal, si non commendationem impetrem, saltem humanitatis tuae fructum, veniamque promerear. Vale.

GUI-

GUINIFORTI BARZIZII
ORATIO
IN SPONSALIBUS
PHILIPPI BONROMEI
CIRCITER ANNUM MCDXXX.

SUB
PHILIPPO MARIA VICECOMITE
MEDIOLANENSIUM DUCE.

IDEO, Magnifici Domini, ſpectabiles Cives, & egregii viri, ſumma cum alacritate ad ſponſalia haec contrahenda vos conveniſſe, de quibus cum a me Oratio haberi debeat, vereor, ne ſi pro rei dignitate & pauca, & minus accurate dixero, temere aut arroganter hoc dicendi munus adiiſſe videar, utque illud, quod, ut plane intelligo, de me aliquando feciſtis, honeſtiſſimum judicium hac re hodierno die non mediocriter imminutum ſentiam. Quamobrem hoc primum etiam atque etiam quaeſo, exiſtimetis non ea me voluntate ad orandum acceſſiſſe, ut ambitioſe quas tenues, & exiguas eſſe profiteor ingenii vires, oſtentem; ſed partim eorum auctoritate, quorum deſideriis obtemperare ſoleo, impulſum fuiſſe, partim affectu proprio, qui ſemper in eorum laude verſatus libentiſſime fui, de quibus ſermonem heic fieri cauſa

postulat. Quod si minus copiose res tanta, quanta est, a me absolvetur, vestra heic valeat prudentia, viri spectatissimi, vestra humanitas, ut cum facile perceperitis eam esse praesentis actus amplitudinem, cui vix ulla dicendi facultas par inveniri possit, tum mihi succensendum nihil putetis, si etiam, cum multa dixero, plura silentio praeteriisse videbor. Dicendum quidem esse intelligo tum de matrimonialis contractus nobilitate, ac praestantia, tum de utriusque heic contrahentium claritate, & originis gloria, quorum utrumvis mente pertracto, immensum se quiddam offert, quod non dicam oratione prosequi, sed ne cogitatione quidem ipsa complecti me posse confido. Atque ut a primo incipiam, nonne divini atque humani juris codices usque a mundi creatione diligenter evolvendi erunt, si & hujus Sacramenti institutionem, ac dignitatem cognoscere, & utilitates, quas per omnia tempora humano generi sine intermissione attulit, investigare, & privilegia, quae multa promeruit, singula exquirere voluerimus? Sacris nempe literis edocemur non humano consilio in hac miseriarum valle, sed rerum omnium conditoris Dei manu in Paradiso deliciarum, cum cetera a se creata in pulcherrimam formam redegisset, ut in servitium hominum subjecta essent, hominem autem ipsum ad laudem & gloriam suam de limo terrae formasset, edocemur, inquam, ex hominis ipsius latere ab initio seculorum eductam Evam, non per internuncium, sed veritatis suae verbo sociam illi ad sobolis propagationem, ad communionem vitae, ad solatium adjunctam, & conjugatam fuisse, tantamque postea pro conjugio inviolabiliter servando curam Deum gessisse, ut eos corporali morte cum summa infamia & perpetua, cum intolerabili cruciatu affici voluerit, qui alieno thoro se immiscere praesumserit. Apud omnes vero populos, qui ratione ulla gubernarentur, frequentatum esse conjugium fidem nobis faciunt non solum scripta sanctorum hominum, quae veritatem doctrinamque redolent, verum etiam poetarum carmina, qui tametsi aliis in rebus velamine mendacii plurima vera contexerunt, hoc tamen unum temerare ausi non sunt, imo id ratum videntes inviolabilia fere conjugia fando confixerunt. Idem fere Historiarum libri, cautiones legum, & omnium, qui in sermonem de hujusmodi re inciderunt, sententiae vel plane decantant, vel indubie significant. Ita nobis palam fit nullum sive dixerim inter homines vinculum, sive divinum Sacramentum vetustate nobilius, auctoris majestate celsius, loci, in quo prius institutum fuit, eminentia clarius, frequentatione celebrius, aut firmius, observantia denique generalius, hoc uno a divina providentia vel

insitum

insitum nobis, vel traditum esse. Commoditates vero, quas ad universi generis conservationem, ad animarum salutem, ad tranquillitatem mentis, cordisque laetitiam, ad corporum sospitatem, laborumque solatium, ad fortunae bona, pacem, amicitias, affinitates, honores, divitias, tum universum ipsum genus humanum, tum singulae quaeque nationes, tum singularissimi homines innumeras pene consequuntur, non est mei propositi enumerare, primum quia nimis longam exigunt orationem, nec satis omnia colligi possunt, deinde quia expers ego conjugii multa ex fide, aut conjectura, dicturus apud vos essem, quae non solum pro vestra prudentia multo apertius ea intelligitis, quam ego, sed etiam ab experientia, quae rerum magistra nuncupatur, pene omnes certius tenetis. Suadet ergo haec ratio, ut jura specialia matrimonii, quae tam inducta quam per juris corpus diffusa late patent, non negligam; non parvo etenim studio egent, si unum in locum redigi debeat, & ea praesertim ratione commemoraturus ea fuissem, quae & signum manifestissimum utilitatis hujus ab totius orbis rectoribus optime intellectae, & nobile de ipsa per eos promulgatum judicium palam factura esset. Itaque his atque aliis praetermissis, quae in matrimonii laudem reduci possunt, ad ornatissimum adolescentem Philippum, & ad modestissimam virginem Franciscam, inter quos Sponsalia fiunt, convertetur oratio mea. Quorum aetas florida, & decens forma, cum ad conjugium aptissime conveniant, tum etiam cetera, quae in vita humana desiderari solent, bona spem optimam praebent, hanc societatem unanimem inter eos ac summe tranquillam, parentibus vero, propinquis, & amicis jucundissimam, denique & Principi, & universae patriae probatam semper, ac fructuosam fore. Atque ut reliqua omittamus, aspicite, obsecro amplissimi viri, effigiem horum, atque indolem, & quid secum afferat, considerate. Nonne duo quasi virtutis simulacra nobis repraesentantur? nonne suavissimam civilium morum fragrantiam spirant? nonne pulcherrimam prolem, suisque majoribus dignam pollicentur? Hujus tam ingenuae indolis non fallacia signa esse confirmat eruditio, ac summa in his adolescentibus honestissime per omnem aetatem instituendis parentum vigilantia. Genitura autem, & a claris majoribus ducta origo, quantum in liberis momentum habeat, quantam vim, saepe videmus. Num igitur judicium de his nobilissimum facere dubitabimus? quia, etiam ante quam geniti essent, non nisi excellenti ingenio, praestantique natura procreari posse videbantur. Ex Vicecomitibus innocentissima haec virgo Francisca utroque parente orta est, quorum genus

cum altius repetitis ab annalibus, primum a Trojanis, dehinc ab Albanis processisse dicatur. Tum illud in aperto est, plures Principes, magnumque insignium procerum numerum superiore hoc tempore tulisse, nunc vero serenissimo isto sidere, in cujus lumine ambulamus, Philippo Maria Excellentissimo Duce non modo Italiam illustrare, verum etiam splendorem suum ad quascumque sive Transalpinas, sive transmarinas, sive Jesu Christi Redemtoris nostri caractere insignitas, sive barbaras, & quantumvis remotissimas nationes transmittere, de quo plura dicerem, si & temporis, quod angustum datur, ratio id permitteret, & ego ad immensam hanc rem transigendam viribus meis satis confiderem. Hac Vicecomitum progenie, quae ad Coeli similitudinem varium in se ornatum & omne juxta suum esse pulcherrimum continet; oriunda novitia nostra gloriari praeterea potest patrem esse sibi L. magni animi virum, cujus ut fortitudo atque prudentia difficillimis in rebus egregia esse dignoscitur, ita & mansuetudo, liberalitas, magnificentia se spectabilem praebet; fides autem, & in Principem nostrum invictissimum devotio integra Celsitudini suae probatissimum eum, & carissimum facit. Quid de Philippo adolescente Patricio dicam? qui ex gemina domo avita, scilicet Vitalianorum, & Bonromeorum veram legitime trahens originem praecipuum ab utraque nobilitatis ornamentum suscipit? Vitalianos enim Padua Urbs celeberrima insignes variis dignitatibus, eximiisque titulis per multa jam secula etiam primarios habet. Nominarem hoc loco inpavidum militem, atque fortissimum adhuc in rebus humanis agentem Avi quondam tui, Philippe, fratrem, nonnullosque alios, de quorum strenuitate, ac magnificentia recens extat memoria. Commemorarem affinitates, quas cum illustribus Marchionibus Estensibus, quas cum aliis amplissimis familiis Vitalianum hoc genus aliquando contraxit. Dicerem & aliud excelsum quoddam in illius generis laude, quod adolescens ego eadem illa in Urbe didici; sed cum de Philippo filio dicturus sim, prohibet me Vitaliani patris conspectus praesens, cujus ut recte facta omnia laudem cumulatissime pariunt, ita & aures ab omni laude, maxime quae ambitiosa cuiquam videri possit, vehementer abhorrent. Bonromeos autem magnos olim Etruria, & potentes novit; hac vero aetate orbis nulla est pars, quae non eos spectatos habeat. Nam cum superioribus seculis opulentissimae Terrae Sancti Miniati Principatum cum subjacentibus sibi munitissimis oppidis tenuissent, non solum dehinc per omnes Italiae florentissimas Civitates, sed ad exteras quoque nationes per Europam ultra Alpes, ultra Pyrenaeos montes,

montes, ultra Oceanum, in Africam quoque, & in Asiam suum latissime nomen extenderunt. Clarissimum ergo utrumque genus tuum, Philippe, crebro ad memoriam revoca, & stude (quod te studere gaudeo) majorum tuorum gloriam, quamquam splendidissima est, cum laude vel superexcellere, vel adaequare. In primis autem ante oculos patrem tuum Vitalianum Bonromeum, virum integerrimum, constitue, semperque in eum intentus esto, ut suam virtutem consequare; Neminem enim reperio, quem te sequi magis deceat; Ab eo namque rerum omnium in civili vita occurentium modum perdisces; In eo quod diligentia pariat, quod frugalitas servet, quod liberalitas, quod magnificentia effundat, perspicies; Ex eo qua moderatione appetendi pro dignitate honores amplissimi, qua facilitate oblati ultro pro Republica non spernendi, qua fide, quo studio administrandi, certissimam doctrinam hauries. Ipse te docebit, qua religione in Deum, qua devotione in Principem, qua caritate in patriam, pietate in parentes, benevolentia in proximos, & amicos esse, quam submisse in superiores, quam comiter ad pares quam mansuete ad inferiores, quam benigne ad omnes, atque benefice te habere debeas. Ejus monitis si obtemperabis, tum ad Oeconomica, seu privata negotia, tum ad publica impigre, quotiens adeunda erunt, ac prudenter accedes, omnemque ita compones vitam, ut nihil amplius secundum civiles mores desiderare quisquam in te valeat. Sed eo redeo, unde oratio divertisse videtur. Tam claris parentibus, tantisque majoribus geniti adolescentes nostri, quibus nec mores decentissimi, aut honestissimae disciplinae desunt, & ea, quae vel natura dare, vel fortuna concedere potest, virtutis ac beatae vitae adminicula copiose affluunt, certissimum, quantum humana conditio ferre potest, regia sua indole nobis indicium ferunt, conjugium hoc jucundum, utile, sanctum, ac felix ad Dei laudem futurum. Quare Cives nobilissimi congratulemini omnes (id quod certe fit) tum adolescentibus his, quorum merita in sui dilectionem allicere quemque debent, tum eorum parentibus, magnificis viris, Deumque Patrem omnipotentem precemur, ut qui affinitatis hujus auctor, atque omnis boni dator est, solidum hoc gaudium, stabile, ac perpetuum esse concedat. Verum quoniam hoc percipi non potest, nisi voluntatum invicem sponsione, ac veluti quodam voto praecedente, ad stipulationis ego verba in Jesu Christi Dei, ac Mariae Filii Domini nostri matris, nomine, Spiritu Sancto gratiam suam infundente accedam; eam vero, ut res ipsa postulat, plebejo sermone depromam.

ORA-

O R A T I O
IN NUPTIIS
JOANNIS AUGUSTINI
VICECOMITIS
ET
OTTONIS MANDELLI

Circiter Annum Christi MCDXXX. recitata.

SI quando ulla in conjugali celebritate habenda fuit a me Oratio, Magnifici Domini, & Spectabiles, & Cives egregii, semper ipse mihi sum visus amplam rem, ac supra meas vires arduam aggredi, quamquam & otio vel non mediocri tunc respirarem, & nunquam de pluribus sponsalitiis contractibus uno tempore dicendum foret. Nunc vero studiorum multiplicium curis ad gemina inclyta sponsalia simul celebranda evocor (dicam hoc fortasse praeter expectationem vestram, sed vere dicam) molestum quippe sentio, quod parum temporis ad Orationem, si non pro dignitate rerum, saltem pro industria, quantulacumque est, conflandam habuerim; molestius, quod non satis eloquentiae ad res tantas etiam longo dierum spatio allaturus fuissem. At cum trium patrum, hinc Petri, & Raphaelis, inde Vitaliani auctoritas, & praestantia, cum virginum hinc duorum, inde duarum ad contractum venientium nitidissimus candor emicuit, facile impelli potui, ut contra institutum meum nobilem hanc orandi provinciam

ciam

ciam ad me delatam ſumerem, mallemque & inops in dicendo, & jejunus videri, quam vel pertinaciter his contradicere, quibus obtemperandum ſemper duxi, vel ea voluptate carere, quae ſe mihi offerebat de angelicis, ut ſic dixerim, connubiis cogitanti. Igitur ut quibus de rebus futurus eſt ſermo, explicem, tenellas duas elegantiſſimas virgines Margaritam, & Taldam ſub matre Ambroxia matrona integerrima, decentiſſimis ornatas moribus, Palladiiſque diſciplinis apprime inſtructas exhibet Vitalianus pater, ſpectabilis vir. Magnificus autem, ac potens Heros Petrus Vicecomes Patricium adoleſcentem primogenitum ſuum Joannem Auguſtinum huc loci adduxit, cui prior natu puella matrimonio vinciatur. Raphael quoque Mandellus, ſplendidiſſimus Civis filium venuſtiſſimum Ottonem in medium profert, ut ſibi deſpondeatur annis puella tenerior. Quid de his ſentiam, colendiſſimi viri, ſi quis me interrogat, aperte profiteor rara hujuſcemodi connubia contrahi, & rariora quidem, quam plerique animadverterint. Intueamur parentum excellentiam: pudet me de patribus heic adſtantibus loqui, ac eo licentius id praetermitto, quod eorum & fortunae fulgor in aperto eſt, & virtutum tum urbanarum, tum & militarium ſplendor, & domi foriſque anteactis claruit annis, & quotidie ante hominum oculos verſatur. Quodque ſingula heic me numerare neque ipſis gratum eſſet, & mihi longum, vobiſque audientibus aſſentatorium videri poſſet. Connotentur itaque avi, proavi, longiuſque diſtantes alii progenitores atque agnati. Ad Auguſtinum cumproavo Berteto, pluri miſque aliis agnatione ſibi aſtrictis militibus inclytis ſe conferet avus Gaſpar, ille vir magnus, ille in militia probatiſſimus, in Senatu primus, in rebus praeclaris vices ſaepe Ducales gerens, qui cum opibus, & potentiis tantum poſſet, quantum nemo civis, id ſapienter curavit, ut conſilio, ut auctoritate, ut Principis & gratia, & judicio excelleret. Nec materni Auguſtino deerunt magnifici Saonae Marchiones. Hunc quoque locum irradiabunt, qui terrarum orbem illuſtraverunt Excellentiſſimi Principes ex eodem illo, ex quo & Auguſtinus deſcendit, Vicecomitum capite orti. Quorum unus hic noſter Sereniſſimus Dux Philippus Maria eminentiſſimum celſis majorum ſuorum laudibus cumulum adiiciens vere docuit, nihil tam ſublime inter mortales inveniri, quin ad ſublimius contendere celſus animus & poſſit, & debeat. Ottoni adoleſcentulo aderit avus Otto Mandellus, ſummos apud Reges Legatus ille acceptiſſimus, ille prius oppreſſorum patronus, ille noſtrorum Ducum Illuſtriſſimorum & patris, & filii Senator

tor graviſſimus, ille in armis acerrimus Capitaneus, aureis inſignibus, victoriarumque trophaeis ornatus. Aderit Petrus Ottonis illius pater, qui univerſo primum Sereniſſimi Regis Angliae, dehinc Illuſtriſſimi Pricipis noſtri Galeaz exercitui feliciter praefuit, dignamque immortalitate poſt ſe memoriam reliquit. Aderunt multis comitati Nicolaus, Maſeus, Guidetus, Mandelli milites, nedum ſuis temporibus, ſed noſtra etiam aetate famoſiſſimi. Aderunt Crivelli nobilitatis veſtutate, variiſque honorum titulis praeclari. Aderunt inclyti Gonzagae Mantuani ſtrictiſſima Ottoni conſanguinitate conjuncti. Aderunt ex Marchionibus Heſtenſibus, & Malaſpinis, ex Pellevicinis, ex Comitibus Ruſconibus, ex multis nobiliſſimis tum Mediolanenſibus; tum exteris parentelis viri Sapientiſſimi, qui ſe Ottoni huic adoleſcentulo applicabunt. Nec vero diſpartite ſingulos adoleſcentes ſingulos tantorum Procerum turmae circumvallabunt, ſed promiſcue ambos complectentur, quod ut planum reddam non diutius immorabor verbis. Nota eſt enim huic Urbi affinitas, quae inter Vicecomites, atque Mandellos per temporum longa curricula ſucceſſive renovata eſt. Sed & puellis noſtris grandaevi accedent parentes, qui veſtro illas conſpectui ornatiores offerent. Ex Bonromeis enim hi confluent, qui magnis adminiſtrandis rebus terras mariaque luſtrarunt. Ex Vitalianis quoque generoſi concurrent milites, bello pacique aptiſſimi, inter quos apparebunt qui magni Eccleſiae Confanonerii extiterunt. Concurrent ejuſce cognominis viri plerique eximii. Concurrent, imo jam praeſentes adſunt Fagnani ſpectabilibus multis affinitatibus ſepti, ſuaque propria claritate conſpicui. Concurrent denique Marchionales Heſtenſis domus, aliarumque nobilium praeſtantes multi, qui jure ſanguinis puellas circumſtabunt. Hos etſi pulchrum eſſet enumerare, tamen ut prolixitatem nimiam vitem, ſilentio tranſeo. Hactenus quae dicta ſunt vel praeſenti fide tenemus, vel non remota longe a patrum noſtrorum memoria fuerunt. Quod ſi ad remotiora nos ſecula contulerimus, in Regia uſque ſolia (niſi famae, literarumque monumentis negatur fides) quacumque ambulaverimus una conſcendemus. Non me diffundere in hoc ſermone poſſum, ut conſtitueram, viri clariſſimi, quia praefixas habeo temporis metas, quas pronunciando praeterire non licet. Illud jam liquido perſuaſum puto, raro ad connubia tantam undique majorum gloriam convenire. Illud ſingulare quiddam heic conſpicio, quod etſi neminem contra ſuſpectum verear, praecipua tamen praedicatione digniſſimum judico. Innocentiſſimae duae virgines duobus una hora

virgi-

virginibus, quàle nescio quando alias auditum fuerit, puberibus nubunt. Contemplemur, quaeso patres sapientissimi, immaculata haec conjugia, delicata, suavitatis odorem spirantia, quibus plane confido coelestes Angelicos spiritus magna frequentia interesse. Contemplemini haec conjugia primo illi, quod in Paradiso deliciarum institutum fuit, quam simillima. Contemplemini, inquam, ea, filiisque vestris proponite in exemplum, ut suam integritatem eos conservare non pigeat. Imo & ipsi vobis exemplum inde sumite. Volo enim excitemini ad filiorum vestrorum vitam sagaciter explorandam, ad intempestivam eorum tempestive cohibendam lasciviam, ad bonas cogitationes ipsorum mentibus inserendas, ad ingenia pulcherrimae alicujus disciplinae, virtutumque omnium studio dedicanda. Incredibile est, quantum me istorum puritas sincera delectet; Idem non dubito & vobis accidere, atque illud tacite in mentem venire, hunc esse praecipuum actum, cui parem neque videritis unquam, nec quando visuri sitis animo pernoscere valeatis. Hinc ea sola expectatione nos detineri animo, ut id perfectum cernatis, quod tanta admiratione suspicitis. Ego vero libenter quantum in me erit curabo, ut desideriis vestris satisfaciatis, si tamen pauca prius pro inextinguibili qua sum perpetuandi hujus boni cupiditate praecepero. Ad vos me converto Joannes Augustine, & Otto Coeiici adolescentes. Incomparabilem thesaurum vos parentum exactissimâ diligentiâ, vestrâque ex parte naturâ in hunc usque diem custodistis. Jam in alium, dum tempus idoneum erit, transibitis statum. Vigilate, quaeso imo vos per Deum adjuro, vigilate, & attente studete vestrum in sanctificatione vas custodire, nullisque illecebris animos vestros in extraneam labi concupiscentiam patiamini. Summam, credite, jucunditatem capietis, quotiens nullum unquam illicitum notum vobis fuisse concubitum memineritis, quotiens & proprias vobis conjuges memineritis, & vos illis proprios fuisse cogitabitis. Hinc amor perpetuus existimabile conjugii bonum, hinc mentium hilaritas, hinc filiorum Deo largiente optata foecunditas, hinc divinae gratiae multiplicatio prodibit, ut sperare audeam, qua vos aetate intueor, si Dei non contemnitis donum, vobis antequam extremum claudatis diem superstites in quartam & in quintam generationem liberos fore. Haec, atque his consentanea quoniam vos prae oculis habituros, vestramque vos non inquinaturos munditiam spero, brevi hac suasione contentus finem dicendi facio, securusque ad verba stipulationis, invocatâ Beatissimâ Virgine D. N. J. C. Matre Mariâ, Deo praesidente accedo.

IN GEMINA
HAEC EPITHALAMIA DISQUISITIO.

EQUE haec, licet sequioris aevi foetus, illustria monimenta amplius eruditis occultanda censui, in eis enim non mediocris eloquentia, & amplissimae Borromaeorum familiae praeconia honoresque spectantur. Ita Sanctissimi Antistitis olim nostri Caroli propagata est fama, adeoque ejus praeclaris pro Religione Catholica gestis non Urbs modo Mediolanensis, sed tota Christianorum Respublica se obstrictam fatetur, ut ejus originem nobilissimam noscere aut omnium intersit, aut saltem nemini ingratum futurum sit. Satis haec una caussa fuisset, ut Borromaeorum nobilitati istud etiam singulare testimonium adderem; Propiora nihilominus momenta scribentem urgent ad obsequii professionem. Etenim si magni illius Federici Cardinalis Borromaei studium in hanc Urbem mecum reputo, quo splendidissimam Bibliothecam, atque in ea celebre Collegium Ambrosianum literarum commodo, atque aeternitati sacravit, quot nominibus eidem devincti non sumus? Atque ego potissimum qui in ejus Collegium nulla virtutis commendatione ab Illustrissimis Conservatoribus sum cooptatus tanto arctius in Borromeae gentis aere sum, quanto praesentius ejus munificam beneficentiam sentio. His accedit humanissima illa benevolentia, qua me prosequi pro sua magnanimitate non desinunt cum Excellentissimus Comes Carolus Verbani Lacus Toparcha, vellerisque aurei Eques, tum Illustrissimus, ac Reverendissimus Comes Gibertus utriusque Signaturae Referendarius, Protonotarius Apostolicus ex participantium numero, & Vicoboldoni Abbas, atque Excellentiss. Comitis Caroli dignissima proles Comes Joannes, quibus aeternos annos mecum Italia tota adprecatur. Proinde cur ego de nobilissima familia perpetuo sileam in tanta meritorum affluentia? Vix ingrati animi vitio liber abeat ille, qui, dum vires majora negant, aliena beneficia saltem testando non probet. Opportune itaque contigit mihi, ut egregias hasce Orationes tenebris, ac pulveri subducerem, quarum ope & Borromaeorum praestantia, & meum erga illos obsequium uberius explicarentur. Et de hujus quidem gentis antiquitate, ac nobilitate peculiares tractatus edidere doctissimi viri Joseph Ripamontius in Libris *de Origine, & Pontificatu S. Caroli* Basilius Serenius in *Stylobate familiae Borromaeae*, & Jo: Petrus Crescentius in *Amphitheatro Nobilitatis Italicae*. Atqui eorum nemini hujusmodi occurrerunt Orationes, e quarum alioqui luculenta auctoritate lucubrationum suarum pretium augere potuissent. Nostris autem temporibus quum de praestan-

tioribus

tioribus Italiae familiis eruditissimum opus elaborare pergat Jacobus Wilhelmus Imhofius, Norimbergensis Senator, vir editis scriptis undequaque clarissimus, in illustranda Borromaeorum Genealogia operam ab illo collocari compertum est mihi. Quare illius studiis non exiguum lumen quaesitum fuerit, si & has conciones ante scribentis oculos constituam. En igitur ambas, quarum priorem ex Ambrosianae Bibliothecae MS. Codice X. 339. in 4. descripsi. Quisnam vero ejusdem auctor fuerit, ante omnia inquiramus. Guinifortus ille est Bergomas Gasparini Barzizii C. V. filius, quem seculo Christi XV. eloquentia insignis, publicaeque dignitates Mediolani celebrem fecere. Tredecim annos natus in Patavina Universitate Doctoris insignia meruit, suamque famam adeo amplificavit, ut a Philippo Maria Vicecomite Mediolanensium Duce ad plurimas easque praeclarissimas dignitates evectus fuerit. Praeter nonnullas tanti viri Orationes Epistolarum quoque ab eodem conscriptarum libros aliquot in Ambrosiana Bibliotheca nondum evulgatos servamus, in quibus quum multa eorum temporum negotia non omnibus obvia pertractentur, mirabilisque eloquentiae vis contineatur, luci reddendos per me aliquando confido. Ex his autem Epistolis nonnulla excerpam, ut Barzizii res melius dignoscantur. In Ticinensi Gymnasio eloquentiam publice professus est. Philippo Mediolanensium Duci a secretis fuit, eumque propterea *Ducalem Secretarium* appellat Aeneas Silvius Ep. LI. Senatorum quoque in album relatus fuit ab Alphonso Aragonum Rege, cui Guiniforti virtutes pluribus experimentis perspectae erant. Hoc autem ex ejusdem Epistola ad Bartholomaeum de la Sala cognovi: *Agam*, inquit, *literis apud Clarissimum virum Jurisconsultum Jacobum Pergri Regium Senatorem, ac Vicecancellarium, cui ego Senatorii Collegii societate, intimaque familiaritate conjunctus fui*. Supra vero haec dixerat: *Operam meam apud Serenissimum Regem Aragonum desideras, cui me pro sua clementia carum esse, ut suspicor, audisti*. Et profecto ad Regem Alphonsum non semel Legati munere auctus se contulit, aut potius ab illo ad alios missus est, illiusque iccirco gratiam tam alte sibi conciliavit, ut quamplurimis donis ab illo egregie praeter ceteros ornatus discesserit. In Epistola etiam ad Episcopum Novariensem An. Ch. 1434. scripta se *Regium Senatorem, atque Legatum* inscribit. Neque in ornando Guiniforto cuiquam cessit Philippus Maria Vicecomes, Vicarium enim Generalem eumdem creavit, aliisque dignitatibus amplificavit. Quapropter facile ipsi fuit nobilissimam sibi uxorem quaerere, de qua multis in Epistolis, ac praesertim ad Joannem Augustinum fratrem suum ita scribit: *Uxorem mihi nobilissimam tunc virginem, atque iis ornamentis praeditam despondi. Ejus pater quondam Joannes Malabarba Mediolanensis virtute spectatus, ac nobilitate primarius civis*. Ceterum quanta apud Principes Guiniforti existimatio, & fama foret, ex laudatis Epistolis cognoscere licet; scribit enim ad Imperatorem Sigismundum, ad Joannem Gonzagam Mantuae Marchionem, ad Joannem Jacobum Montisferrati Marchionem, ad Alphonsum Aragonum Regem, ad Joannem Navarrae Regem, ad Rectores Civitatis Camerini, & ad plurimos alios Episcopos, egregiosque amicos. Inter hos postremos *Stephanum Cacciam Jurisconsultum Novariensem, & Consistorialem Advocatum* pluribus

literis convenit. Ex hac vetustissima familia natum nunc Emin. Cardinalem Federicum Cacciam Mediolanensem Archiepiscopum, & veneramur, & singulari amore prosequimur, cui olim idem muneris Romae non sine Mediolanensium, suique gloria exercere contigit, quasi Majorum gloriam, quam virtutibus superat, iisdem dignitatibus antea aemulari videretur. Ab Anno igitur 1400. ad 1450. in vivis egisse Guinifortum, veri prorsus simile arbitror, atque ut animadverti, pleraeque ejus Epistolae intra Annum 1430. & 1446. conscriptae fuere. De hoc egregio Scriptore meminit P. Donatus Calvius in Scaena literar. Scriptor. Bergom. pag. 311. ubi illius lucubrationes recensens hanc quoque habet: *Oratio in Sponsalibus Philippi Borromaei adolescentis ornatissimi. Incipit: Video Magnifici Domini.* Seculo itaque Christianae Epochae decimo quinto ea Mediolanensibus consuetudo erat, ut quando inter nobiles viros matrimonia ineunda erant, coram praestantissimis Civium, & universis affinibus nuptiarum contrahendarum solemnia peragerentur. Is primariorum conventus, & publica laetitia saepe illustri aliqua Oratione excipi solebat, qua in sponsorum laudem, familiaeque commendationem quaedam pronunciabantur. Hinc eloquentissimis viris eâ provinciâ demandatâ familiarum encomia proferebantur, & quae sponsis dignitas, quae parentibus, & consanguineis merita forent, brevi ex panegyrico patebat. Ubi vero in harum Orationum calce vides, Oratorem *ad stipulationis verba accedere*, ne continuo cogita, heic diploma illud memorari, quod nostris temporibus sponsalia, ut ajunt, de futuro praecedere, atque a tabellionibus confici solet. Uti enim ex aliis hujusmodi concionibus perspexi, stipulatio illa erat, quae Sponsalia, ut ajunt Leguleii, de praesenti perficit, integrumque Matrimonii Sacramentum constituit. Scilicet ante Concilium Tridentinum ad Sacramentum absolvendum necessaria minime fuit Parochi praesentia. Quare peracta concione, ipsius Oratoris erat nuptias facturos interrogare, quorum consensu expresso stipulatio Matrimonii expressa dicebatur. Quanti igitur Barzizii Oratio facienda sit, quippe a tanto viro lucubrata, & in conspectu, ut ita dicam, totius Urbis recitata, nemo non videt. Adulationis suspicionem profecto avertebat & dicentis auctoritas, & auditorum majestas. Adhibere vanos titulos, & familiarum antiquitatem incertis efferre monumentis tum maxime fugias, quum Oratio multorum, & quidem praeclarissimorum Civium auribus accipienda est, quibus neque mendacia placeant, & mentientem convincere in promtu sit. Philippo Vitaliani Bonromei filio uxor destinabatur Francisca Lanceloti Vicecomitis filia, quam Franciscinam Ripamontius in Lib. de Orig. & Pontif. D. Caroli vocat. Quapropter, ut Matrimonium splendide pro more celebraretur, acciti fuere inter Mediolanenses nobilissimi, qui stipulandis nuptiis interessent, & Guinifortus delectus, ut familiae utriusque splendorem eloquentia sua testaretur. Omnium votis, suoque muneri plane respondit vir disertissimus, nobisque non infimum Borromaeae gentis ornamentum reliquit. Nam primo Borromaeorum, ac Vitalianorum prosapiam in unam coaluisse familiam est auctor, quod alii itidem Scriptores memoriae mandarunt. Deinde Vitalianos antiquitus Patavii in urbe clarissimos ad tempora usque sua floruisse testatur, dum

dum ait: *Vitalianos Padua urbs celeberrima insignes variis dignitatibus, eximiisque titulis per multa jam secula etiam primarios habet*. Tum affinitates addit, quibus se cum inclytis Marchionibus Estensibus, aliisque amplissimis familiis Vitaliani devinxerant, & in haec verba desinit: *Dicerem & aliud excelsum quoddam in illius generis laude, quod adolescens ego illa in urbe didici &c.* Quid sit eximium hoc decus, quod a se Patavii olim auditum veluti transeundo commemorat Guinifortus, nolo divinare, facile tamen adducor, ut credam heic significari potentissimam antiquis temporibus illa in Civitate Vitalianorum gentem fuisse, adeo ut illic imperasse crederetur. Prosequitur: *Bonromeos autem magnos olim Etruria, & potentes novit. Hac vero actate orbis nulla est pars; quae non eos spectatos habeat. Nam cum superioribus seculis opulentissimae terrae S. Miniati Principatum cum subiacentibus sibi munitissimis oppidis tenuissent, non solum dehinc per omnes Italiae florentissimas Civitates, sed ad exteras quoque nationes &c. suum latissime nomen extenderunt*. Et profecto insigne oppidum S. Miniati ita Bonromeorum nomine, & dominatu illustre olim fuit, ut illinc eorum nonnullis appellatio advenerit. Illustre est Venetiis in S. Helenae sacris aedibus monumentum, ubi sepultus est Anno Ch. 1431. Alexander Bonromeus his versibus appositis:

Mitis Alexander vir Bonromeus Ethruscus,
Natus enim Sancto Miniate propagine clara &c.

Ibidem quiescit Bonromeus de Bonromeis Alexandri frater natu major cum hac Epigraphe:

Insignem virtute virum, Comitemque Tiarae
Vallis, & Arquati Dominum celeberrima praesens
Urna tenet. Tantam genuit Florentia prolem.
Hic pietatis honos, gravis, & sectator honesti
Bonromeus erat justus. Ditavit egenos
Semper, & his meritis superam penetravit ad aulam.
Matthaeus de Reversis
Mediolanensis fecit MCCCXXII.

Sed quoniam de hoc Bonromeo mentionem fecimus, audire non pigeat, quae de illo Baldus Jurisconsultus habet Volum. II. Cons. 147. Refert hic Diploma concordiae, quam cum Francisco Carrariensi inivit Joannes Galeaz Vicecomes Comes Virtutum, Dominusque Mediolani Anno 1392. Ejusdem Carrariensis imperio relinquitur urbs Patavina, quae Vicecomiti ante paruerat, ita tamen ut intacta bona, ac jura iis serventur, qui a Vicecomitis partibus steterant. Illos autem hujusmodi beneficio frui vult, qui *sint originarii, sive habitatores Paduae, & quoscumque alios subditos praefati Domini Comitis Virtutum, qui habent domos, vel possessiones justo titulo acquisitas in Padua, vel districtu, & specialiter Milanum de Malabarbis, & patrem, ac Dominum Bonromaeum de Bonromaeis de S. Miniato habitatores Paduae*. Haec in illo Di-

lo Diplomate, cui ipsemet Baldus subscripsit. Patavium itaque unde antiquitus ortum duxisse dicuntur, iis etiam temporibus Bonromei incolebant, adeoque conspicui erant, ut eorum in publicis inter Principes Actis ratio haberetur. Illà vero eàdem in Urbe Vitalianorum ac Bonromeorum familiae longo temporis spatio, ut creditur, sejunctae iterum per adoptionem insimul nexae fuerunt. Nunc etiam in Verbano lacu antiqua arx Vitaliana seculo Christi decimo quinto aedificata utriusque familiae memoriam hac inscriptione marmori commendata testatur:

Vitaliana vocor Verbani turris in undis
Edita, primaevae nomina stirpis habens.
Me Ludovicus sic Bonromeus in altum
Extulit, ut pateat Vitalianus honor. &c.

Infra leguntur alii versus, inter quos iste:

Vitalianorum Ludovicus vera propago.

Plura possem heic pertexere in amplissimae familiae laudem, ni me cumulus rerum absterreret, libellique mei ratio ad alia abduceret. Unum tantum commemorabo, quod nuper animadversum mihi est, neque male collocatum heic erit. Anno 1489. Stephanus Dulcinius Scalensis Canonicus libellum de Nuptiis Illustrissimi Ducis Mediolani ad Lucarum Cremonensem scripsit. Quodam vero capite: *de Nuptiarum excellentia* haec habet: *Nuptiarum splendorem etiam ostenderunt duo inter Cisalpinos potentissimi, Joannes Franciscus Palavicinus Marchio, & Joannes Borromaeus Comes. Hi dimissis servorum agminibus, quibus alioquin stipati incedere solent, equo longius sequente, ipsi pedites in togis auro textis, gemmisque radiantibus Elysabellae ad fraenum quasi Paranymphi utrinque astiterunt, totamque viae longitudinem pedibus emensi in templum introduxerunt. Mira hercle nuptiarum excellentia, quibus tanti viri famulicium praestare, & pro Sponsa lateronis, ac satellitis officium adimplere non dedignantur.*

Venio ad alterum Epithalamium. Illud, ut ex vetusta Orationum MSS. collectione haurirem mihi evenit, quam non ita pridem Ambrosianae Bibliothecae dono dedit pereruditus vir Lazarus Augustinus Cotta I. V. D. Novariensis Urbis illustrator, & accuratissimus antiquitatum cultor. Margarita, ac Talda Vitaliani Boromei V. C. filiae nupserant, illa Augustino Vicecomiti, haec Ottoni Mandello praeclarissimis inter Mediolanenses Civibus. Quapropter accitus vir disertissimus fuit, qui Oratione publica initarum nuptiarum Majestatem augeret. Habita autem est concio, ut arbitror, sub idem fere tempus, quo alteram Orationem Guinifortus habuit, videlicet circiter Annum Christi 1430. quandoquidem apertis verbis ibidem Philippus Maria Vicecomes Mediolani Dux tum vivus memoratur. Auctorem ignoro, ni fortassis & ipse Barzizius fuerit, illumve haec apposita in calce verba prodant: *Joannes Matthaeus de Privolis scripsit*. Porro heic non unius Borromeae familiae commendationem reperias, sed aliquot etiam illustrium familia-

familiarum, quae nunc Mediolani ſplendorem ſuum ab antiquitate manantem novis titulis, ac virtutibus augent. Enumeratis igitur iis, qui Vicecomitem, ae Mandellum ſanguinis, & cognationis proximitate pertingebant, eos non omittit, qui Borromeae familiae per affinitatem jungebantur. Inquit autem hic Auctor: *Ex Bonromeis hi confluent, qui magnis adminiſtrandis rebus terras mariaque luſtrarunt. Ex Vitalianis quoque generoſi concurrent milites, bello pacique aptiſſimi, inter quos apparebunt qui magni Eccleſiae Conſanonerii extiterunt. Concurrent, imo jam praeſentes adſunt Fagnani ſpectabilibus multis affinitatibus ſepti, ſuaque propria claritate conſpicui. Concurrent denique Marchionales Heſtenſis domus, aliarumque nobilium praeſtantes multi, qui jure ſanguinis puellas circumſtabunt &c.* Atque hinc, ni fallor, intelliget Lector, quo in honore cum Mediolani, tum aliis in regionibus ea tempeſtate haberetur Borromaeorum nomen, de quorum antiquiſſimo, ac ampliſſimo genere haec pauca ſufficiant, grati, atque obſequentis animi mei teſtimonia.

ANTI-

ANTIPHONARIUM
MONASTERII
BENCHORENSIS.

IN ANTIPHONARIUM

MONASTERII

BENCHORENSIS.

X Codice MS. Ambrosianae Bibliothecae num. 10. Lit. C. descriptum per me fuit hoc Opusculum. Mutilus est Liber non uno in loco; vetustatem autem illius ad Annos paene mille ascendere conjeci, charactere ad Saxonicum accedente, literisque nonnullis minio distinctis. Celebre autem olim fuit in Ultonia Hiberniae Provincia Benchorense, sive Banchorense Monasterium diversum ab altero Benchorensi Coenobio in Wallia Angliae Provincia sito. Usserius in Britannicar. Ecclesiar. Antiquitatibus Pag. 476. & 531., ad Benchorense Hibernicum Coenobium refert locum desumtum e Lib. II. Cap. II. Hist. Eccles. Bedae, cujus verba sunt: Erant autem plurimi eorum de Monasterio Bancor, in quo tantus fertur fuisse numerus Monachorum, ut quum in septem portiones esset cum praepositis sibi Rectoribus Monasterium divisum, nulla harum portio minus quam trecentos homines haberet, qui omnes de labore manuum suarum vivere solebant. *Similia habet Gotselinus Monachus Bertinianus in Vita S. Augustini Cantuar. Episc. At haec potius spectare ad alterum Coenobium Benchorense in Angliae Provincia Wallia positum, praeter alios C. V. Mabillonius arbitratur in Notis ad laudatam Vitam S. Augustini scriptam a Gotselino Monacho Bertiniano Tom. I. Act. SS. Ord. S. Benedicti. Et revera animadvertere heic possumus, Benchorensium Monachorum cladem Bedae memoratam in eo Monasterio contigisse, cui praefuerat* Dinooth Abbas, *de quo tamen nullam mentionem habet Catalogus priorum Benchorensium in Hibernia Abbatum, qui in Antiphonario nostro occurrit. At Usserii sententiam roborat locus e Vita S. Comgalli* de-

descriptus, *quem ipse adfert Pag.* 472. *Ita vero scribit ejus Vitae Auctor*. In diversis Monasteriis & cellis tria millia Monachorum sub cura S. Patris Comgalli fuerunt; sed major & nominatior ceteris praedictum Monasterium Beanchor est &c. *Sanctus itidem Bernardus Clarevallensis Abbas in Vita S. Malachiae Cap. VI. laudes Hibernici Benchorensis Monasterii persequitur*, *eique adscribit*, *quae Britannico tribuere videtur Beda loco citato*.

Ad usum itaque insignis illius Monasterii in Hibernia siti fuit Antiphonarium nunc a nobis evulgatum. *E Bobiensis autem Coenobii Bibliotheca in Ambrosianam transiit Codex cura amplissimi Cardinalis Friderici Borromaei*, *cui Bibliotheca illa suum ortum debet*, *Urbs*, *& Archiepiscopatus Mediolanensis*, *omnesque Literati plurima aeternum debebunt*. *Neque mirum*, *quod in Bobiensi Coenobio monumentum hoc adservaretur*. *Celeberrimi hujus Monasterii institutor fuit S. Columbanus Abbas*, *qui*, *ut Jonas Bobiensis Monachus in ejus Vita narrat*, *non alibi Monachorum albo nomen primum dederat*, *quam in Monasterio*, cujus est Vocabulum Banchor, *illo nempe*, *quod in Hibernia situm fuisse diximus*. *Proinde inter Bobienses & Benchorenses Monachos magna in posterum quoque necessitudo intercessit*, *ac amoris commercium*. *Et quamquam excogitare non possimus*, *ab ipso S. Columbano delatum in Italiam Antiphonarium istud fuisse*, *quum ibi quaedam habeantur*, *quae aliquot dumtaxat post ejus mortem annis contigere*; *attamen ab ejus discipulis*, *proximisve Successoribus id factum non immerito opinor*.

Quando autem in usu Benchorensium fuerit hocce Antiphonarium, *conjicere possumus ex ipsius postremis lineis*, *ubi* Memoria Abbatum nostrorum exhibetur. *Primus Benchorensis Monasterii Abbas ibi numeratur* S. Comgillus, *qui S. Columbani Magister ac in eruditione Pietatis Pater fuit*. *Ita de Columbano laudatus Jonas*: Dedit deinde operam, ut Monachorum necteretur societati, & Monasterium, cujus est vocabulum Banchor, petiit, in quo virtutum Praesul ubertate cluebat B. Commogellus, egregius inter suos Monachorum Pater. *Quamobrem S. Comgillus floruit circiter Annum Christ. DLXXX. & adhuc Benchorensi Monasterio praeerat*, *quum S. Columbanus ex Hibernia in Gallias processit*, *nova Monasteria instituturus*: *quod paullo ante Annum Ch. DXC. accidisse Mabillonius contendit in Notis ad eamdem S. Columbani Vitam Sec. II. Act. SS. Ord. S. Benedicti*. *Baleus Centur. I. Cap. LIII. Script. Britann. S. Comgilli aetatem nimium anticipat*, *quum illum Coenobio Benchorensi praepositum*

tum Anno Ch. DXXX. scribit, eique regendum Britannicum, non vero Hibernicum, Benchorense Monasterium tribuit. Usserius ejus mortem figit in Anno Ch. DCI. Pag. 494. Antiq. Britannicarum.

Succedunt in Antiphonario Abbates Beognous, Aedeus, Simlanus, Fintenanus, Michlaifreus, Seganus, Beracnus, Cumnenus, Columba, Aidanus, Bautherius, Cronanus, Camanus, *&* Cronanus. *De postremo haec ibi leguntur.*

Christo nunc sedet supremus
Hymnos canens quindecimus
Zoen ut carpat Cronanus,
Conservet eum Dominus.
Quos convocabit Dominus
Coelorum Regni sedibus.

Quae sane indicare videntur, Cronanum tunc etiam temporis in vivis fuisse, quum ei Zoe, *idest* vita, *optetur, & dicatur* convocandus *ad Coelorum Regni Sedes. Attamen quum scriptum ibi sit* quos convocabit, *non vero* quem convocabit, *vehemens oborta mihi dubitatio est, ne* convocabit *idem sit atque* convocavit, *quod in superioribus repetitum videas; & praecipue quum postremus etiam eu his Abbatibus inter Sanctos invocandos enumeretur.*

Quod si revera Cronanus Abbas tunc vivebat: tempus, quo Antiphonarium illud concinnatum fuit, aut in usu erat, divinare fortasse liceret. In antiquo Catalogo Sanctorum Hiberniae, *quem Usserius publici juris fecit. Pag. 473. laudati Operis,* Cronanus *nescio quis Presbyter Sanctus enumeratur. Tres vero* Cronanos *deinde agnoscit Usserius ipse Pag. 502. Primus An. Ch. DCXL. vixisse in Hibernia fertur. Secundus An. Ch. DCLXV. mortem obiisse dicitur in Hibernicis Annalibus. Tertius Abbas fuit magnificique Monasterii fundator in Tipperariensi Comitatu. Videndus etiam Bollandus ad diem primam Januarii, ubi refert Vitam S. Mochuae, sive Cronani, quem facit discipulum S. Comgilli, & Abbatem. Nos in Catalogo Benchorensium Abbatum duos Cronanos reperimus. A vero non abhorret, recentiorem inter eos floruisse circiter An. Ch. DCLX. quamquam si recte memini, Gabriel Bucelinus in Libro de Sanctis Viris Ord. S. Benedicti, quem olim vidi, scribit, Cronanum Benchorensem Abbatem vixisse circiter An. Ch. DCXXXVI. Quae tamen ita dicta velim, ut non putem propterea, Codicem ipsum, quo sum usus, ad*

eam

eam ipsam aetatem esse referendum, quum exemplar in Ambrosianâ adservatum, & certe vetustissimum, ex antiquiore tamen Codice describi subinde per Monachos Bobienses, sive Benchorienses potuerit.

Quod est ad reliquos Abbates, eruditis locus erit inquirendi eorum tempus ac memoriam in antiquis Annalibus, atque Hagiologiis, ac potissimum in vastis Bollandistarum Libris, eamque in rem plurimum opis conferent, quae de Sanctis Hiberniae viris vaganti, sed magni tamen facienda, eruditione congessit memoratus Usserius in Libro Antiquitatum Britannicarum. Heic interim adnotasse juvabit, priorem Hymnum, qui in hoc Antiphonario occurrit, tribui S. Hilario Pictaviensi Episcopo illis verbis: Hymnum S. Hilarii de Christo. *Et profecto compertum est inter eruditos, teste S. Hieronymo, Hymnorum Librum a S. Hilario fuisse compositum. Ex iis etiam nonnullos in Ecclesia decantari solitos fuisse tradit* Concilium Toletanum *IV. Anni DCXXXIII. At in Hymno nunc a nobis producto majorem fortasse elegantiam desiderabunt nonnulli, ut eum S. Hilario adscribant.*

Ad haec legimus in Antiphonario nostro Hymnum S. Patricii Magistri Scotorum. *Memini autem, Cl. Virum P. D. Bernardum de Montefaucon, dum olim Mediolani ageret, conspecta Codicis hujus, ac monumenti vetustate, mihi ostendenti fuisse gratulatum. Narrabat quippe, in Galliis esse eruditum quemdam, cui nata suspicio fuerat, non ipsas solum S. Patricii res gestas, sed eumdem S. Patricium inter Fabulas Romanenses esse amandandum: tantis nempe anilibus commentis deturpata fuerat Sancti illius Episcopi Historia. At profecto unus hic Hymnus satis esse potest ad confirmandam veritatem cum insignium Patricii operum, tum celeberrimae famae, quae de S. Viro ad nostra usque tempora permanavit. Tu uberiora, etsi non paria antiquitate, ab Usserio pete Cap. XVII. Pag. 425. & seq. Britannic. Antiquitatum.*

IN

IN NOMINE DEI SUMMI

Canticum Moysi.

Audite Coeli, quae loquor &c.

Hymnum S. Hilarii de Christo.

YMNUM dicat turba fidelium
Hymnum cantus person.....
Christo Regi concinnentur
Laudes........
Tu Dei de ....
....
....
....
Dextra Patris, mons, & Agnus,
Angularis tu lapis,
Sponsus idem, vel columba,
Flamma, Pastor, Janua.

In Prophetis inveniris
Nostro natus saeculo
Ante saecla tu fuisti
Factor primi saeculi.
Factor coeli terrae factor,
Congregator tu maris,
Omniumque tu creator
Quae Pater nasci jubet.
Virginis receptus membris,
Gabrielis nuntio
Crescit alvus prole sancta
.... erius credere.
.... visam
....
....
....

Cum jubet parvos necari,
Turbam fecit Martyrum;
Fertur infans occulendus,
Nili flumen quo fluit.
Qui refertur post Herodem
Nutriendus Nazareth.
Multa parvus, multa adultus
Signa fecit caelitus.
Quae latent, & quae leguntur
Coram multis testibus,
Praedicans caeleste regnum
Dicta factis adprobat.
Debiles fecit vigere,
Caecos luce inluminat,
Verbis purgat leprae morbum,
Mortuos resuscitat.
Vinum, quod deerat Hidriis,
Mutari aquam jubet.
Nuptiis mero retentis
. . . . populo.
. . . .
. . . . bino
. . . .
. . . .
Turba ex omni discumbente
Jugem laudem pertulit
Duodecim viros probavit,
Per quos vita discitur.
Ex quibus unus invenitur
Christi Judas traditor,
Instruuntur missi ab Anna
Proditoris osculo.
Innocens captus tenetur,
Nec repugnans ducitur.
Sistitur falsis, grassantur
Offerentes Pontio.
Dicerent Christum negandum;
Turbis Sanctus traditur;
Impiis verbis grassantur;
Sputa, flagra sustinet.

Scandere Crucem jubetur
Innocens pro noxiis;
Morte carnis, quam gerebat;
Mortem vicit omnium.
Tum Deum clamore magno
Patrem pendens invocat
. . . . . . membra Christi
. . . . ;
Vela templi scissa pendent;
Nox obscurat saeculum;
Excitantur de sepulchris
Dudum clausa corpora.
Adfuit Joseph Beatus;
Corpus myrra perlitum
Linteo rudi ligatum
Cum dolore condidit.
Milites servare corpus
Anna Princeps praecipit,
Ut videret si probaret
Christus, quod spoponderat.
Angelum Dei trementes
Veste amictum candida,
Quo candore claritatis
Vellus vicit sericum.
Demovit saxum sepulchro
Surgens Christus integer;
Haec vidit Judaea mendax;
Haec negat, cum videret.
F . . . .
. . . .
. . . .
. . . .
Seque a mortuis paterna
Suscitatum dextera
Tertia die rediisse
Nuntiat Apostolis.
Mox videtur a beatis,
Quos probavit, fratribus,
Quod redisset ambigentes,
Intrat januis clausis.

Dat

Dat docens praecepta legis,
Dat divinum Spiritum,
Spiritum Dei perfectum,
Trinitatis vinculum.
Praecipit totum per orbem
Baptizari credulos,
Nomen Patris invocantes,
Confitentes Filium.
Myftica Fide revelat
Tinctos Sancto Spiritu,
Fonte tinctos innovatos,
Filios factos Dei.
Ante lucem turba . . . .
Concinit . . . .
. . . .
. . . .
Galli cantus, galli plaufus
Proximum fentit diem
Nos canentes, & precantes
Quae futura credimus.
Majeftatemque immenfam.
Concinnemus uniter;
Ante lucem nuntiemus
Chriftum Regem faeculo.
Ante lucem nuntiemus,
Chriftum Regem faeculo.
Qui in illum recte credunt
Regnaturi cum eo.
Gloria Patri ingenito,
Gloria unigenito
Simul cum Sancto Spiritu
In fempiterna faecula.

Hymnum Apoftolorum.

PRECAMUR Patrem
Regem omnipotentem,
Et Jefum Chriftum,
Sanctum quoque Spiritum. Alleluja.

Deum in una
Perfectum fubftantia
Trinum . . . .
. . . .
Univerforum
Fontis jubar luminum
Aethereorum,
Et orbi lucentium.
Hic enim dies
Velut primogenitus
Coeli ab arce
Mundi olim micuit.
Sic Verbum caro
Factum a principio
Lumen aeternum
Miffum Patre faeculo.
Illeque proto
Vires adimens Caho,
Tum improvifo
Noctem pepulit mundo.
Ita aeterno
Ifte hofte fubacto
Polum nodofo
Solvit mortis vinculo.
Tenebrae fuper
Ante erant abyffum,
Quam radiaret
Primus dies dierum.
Haec quam prodiret
Vera lux mortalia
Contexit alta
Corda ignorantia;
Eodem die
Rubrum, ut ajunt, mare
Poft tergum liquit
Liberatus Ifrahel.
Per hoc docemur.
Mundi acta fpernere;
Et in deferto
Virtutum confiftere.

 Sum-

Summerſo ſaevo
Cicni canunt aemulo
Certatim Deo
Laudes Duci igneo.
Sicque erepti
Nequam jubemur fretis
Laudate Deum
Exploſis inimicis.
Et ſicut ille
Lucis fuit initium,
Ita & iſti
Salutis exordium.
Loquatur primus
In tenore diei
Secundus vero
In calore Fidei.
In fine mundi
Poſt tanta myſteria
Adeſt Salvator
Cum grandi clementia.
Tamque aperte
Elementa praetedunt,
Quam vatum hora
Lucide concelebrant.
Natus ut homo
Mortali in tegmine
Non deeſt coelo
Manens in Trinitate.
Vagit in pannis,
Veneratur a Magis,
Fulget in ſtellis,
Adoratur in Coelis.
Statura vili
Continetur praeſepi,
Cujus pugillo
Poteſt orbis concludi.
Primumque ſignum
Portendit diſcipulis
Aquae converſae
In ſapore nectaris.
Tum per Prophetam
Completur ut dictum:
Saliet claudus
Ut cervus perniciter.
Planaque fatur
Abſoluto vinculo
Lingua mutorum
Imperante Domino.
Surdi ſanantur,
Caeci, atque leproſi,
Fune retroſo
Suſcitantur mortui.
Totidem panes
Quinque dividit virum
Saturaturis
Procul dubio millibus.
Poſt tantas moles
Divinae clementiae
Exoſus ille
Stimulo invidiae.
Qui invidere
Et odire animam
Pro inimicis
Prorogans . . . .
Adverſus eum
Initur conſilium,
Qui magni dictus
Conſilii eſt nuntius.
Accedunt ei
Ut latroni cum gladiis
Furem aeternis
Tradituri aeſtibus
Tandem humano
Traditur judicio
Mortali Rege
Damnatur perpetuus.
Cruci confixus
Polum mire concutit,
Lumenque Solis
Tribus obtondit horis.

Saxa rumpuntur,
Velum fcinditur templi,
Vivi confurgant
De fepulchris mortui:
Conrofum nodis
Annos fere millibus
Extricat fenis
Inferni feralibus
. . . . . . to·plauftum
. . . . . . ofa foboles,
Abjecta mali morte
Saeva ultrice.
Quemque antiquum
Paradifo incolam
Recurfu fuo
Clementer reftituit.
Exaltans caput
Univerfi corporis,
In Trinitate
Locavit Ecclefiae.
In hoc caelitus
Jubet portas Prinsipes
Regi cum fociis
Eternales pandere.
Errantem propriis
Evehens certiffimam
Supernis ovem
Humeris ovilibus.
Quem expectamus
Adfuturum Judicem
Juftum cuique
Opus fuum reddere.
Rogo quam tantis
Talibufque donariis
Vicem condigne
Poffumus rependere?
Quid tam mortales
Temptamus micrologi
Narrare, quivit
Quae nullus edicere?
Solum oramus
Hoc, idemque maximum:
Noftri aeterne
Miferere Domine. Alleluja.

Canticum Sancti Zachariae.

BENEDICTUS Dominus Deus Ifrahel &c.

Canticum.

CANTEMUS Domino gloriofe enim honorificatus &c.

Benedictio trium puerorum.

BENEDICITE omnia opera Domini Dominum, hymnum dicite, & fuperexaltate eum in faecula &c.

Hymnum in Die Dominico.

LAUDATE pueri Dominum, laudate nomen Domini. Te Deum laudamus, te Dominum confitemur.
Te aeternum Patrem omnis terra veneratur: Tibi omnes Angeli, tibi Coeli, & univerfae poteftates.
Tibi Cherubin, & Seraphin inceffabili voce proclamant: Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus Sabaoth.
Pleni funt coeli, & univerfa terra honore gloriae tuae.
Te gloriofus Apoftolorum chorus; te Prophetarum laudabilis numerus.

Te Martyrum candidatus laudet exercitus. Te per orbem terrarum sancta confitetur Ecclesia.

Patrem immensae majestatis. Venerandum tuum verum, unigenitum Filium,

Sanctum quoque Paraclitum Spiritum. Tu Rex Gloriae Christe.

Tu Patris sempiternus es filius. Tu ad liberandum mundum suscepisti hominem.

Non horruisti Virginis uterum. Tu devicto mortis aculeo aperuisti credentibus regna Coelorum.

Tu ad dexteram Dei sedens in gloria Patris judex crederis esse venturus.

Te ergo quaesumus nobis tuis famulis subveni, quos pretioso sanguine redemisti.

Aeterna fac cum Sanctis gloria munerari.

Salvum fac populum tuum Domine, & benedic hereditati tuae, & rege eos, & extolle illos usque in saeculum,

Per singulos dies benedicimus te, & laudamus nomen tuum in aeternum, & in saeculum saeculi. Amen.

Fiat Domine misericordia tua super nos, quemadmodum speravimus in te.

Hymnum quando communicarent Sacerdotes.

SANCTI venite,
Christi Corpus sumite,
Sanctum bibentes,
Quo redempti, Sanguinem.
Salvati Christi
Corpore & Sanguine,
A quo refecti
Laudes dicamus Deo.
Hoc Sacramento
Corporis & Sanguinis,
Omnes exuti
Ab Inferni faucibus.
Dator salutis
Christus Filius Dei
Mundum salvavit
Per Crucem, & Sanguinem.
Pro universis
Immolatus Dominus
Ipse Sacerdos
Existit, & hostia.
Lege praeceptum
Immolari hostias,
Qua adumbrantur
Divina Mysteria.
Lucis indultor
Et Salvator omnium
Praeclaram Sanctis
Largitus est gratiam.
Accedant omnes
Pura mente creduli,
Sumant aeternam
Salutis custodiam.
Sanctorum custos
Rector quoque Dominus
Vitae perennis
Largitur credentibus.

Caele-

Caeleftem panem
Dat efurientibus
De fonte vivo
Praebet fitientibus.
Alpha & Omega
Ipfe Chriftus Dominus
Venit venturus
Judicare homines.

Examen ut foetus novi
Ore praelectum, fpiritu
Relectum coelum farcinis
Quaerat fecuris pinnulis.
Gloria Patri ingenito,
Gloria Unigenito,
Simul cum Sancto Spiritu
In fempiterna faecula.

Hymnum quando Caeria benedicitur.

IGNIS creator igneus
Lumen donator luminis,
Vitaque vitae conditor,
Dator falutis, & falus.
Nec noctis hujus gaudia
Vigil lucerna deferat,
Qui hominem non vis mori,
Da noftro lumen pectori.
Ex Aegypto migrantibus
Indulges geminam gratiam,
Nubis velamen exhibes,
Nocturnum lumen porrigis.
Nubis columpna per diem
Venientem plebem protegis,
Ignis columpna ad vefperum
Noctem depellis lumine.
E flamma famulum provocas,
Rubum non fpernis fpineam,
Et cum fis ignis concremans,
Non uris quod inluminas.
Fufco depafto nubilo
Tempus decoctis fordibus
Fervente Sancto Spiritu
Carnem lucere ceream.
Secretis jam condis favi
Divini mellis alitus
Cordis repurgans intimas
Verbo replefti cellulas.

Hymnus mediae noctis.

MEDIAE noctis tempus eft,
Prophetica vox admonet,
Dicamus laudes Deo
Patri femper, ac Filio,
Sancto quoque Spiritui;
Perfecta enim Trinitas,
Uniufque fubftantiae
Laudanda nobis femper eft.
Terrorem tempus hoc habet,
Quocum vaftator Angelus
Aegypto mortem intulit,
Delevit primogenita.
Haec juftis hora falus eft,
Et quos idem tunc Angelus
Aufus punire non erat
Signum formidans fanguinis.
Aegyptus flebat fortiter
Tantorum diro funere;
Solus gaudebat Ifrahel
Agni protectus Sanguine.
Nos vero Ifrahel fumus
Laetamur in te Domine,
Hoftem fpernentes & malum,
Chrifti defenfi Sanguine.
Ipfum profecto tempus eft
Quo voce Evangelica
Venturus Sponfus creditur,
Regni coeleftis conditor.

Occur-

Occurrunt Sanctae Virgines
Obviam tunc adventui,
Gestantes claras lampades
Magno laetantes gaudio.
Stultae vero remanent,
Quae extinctas habent lampades,
Frustra pulsantes januas
Clausae jam Regni Regiae.
Quare vigilemus sobrii
Gestantes mentes splendidas,
Adventui ut Jesu
Digne curramus obviam.
Noctisque medio tempore
Paulus quoque, & Sileas
Christum vincti in carcere
Conlaudantes soluti sunt.
Nobis mundus hic carcer est.
Te laudamus Christe Deus,
Solve vincla peccatorum
In te sancte credentium.
Dignos nos fac Rex agie
Futuri Regni gloriae
Aeternis ut mereamur
Te laudibus concinere.
Gloria Patri ingenito,
Gloria Unigenito,
Simul cum Sancto Spiritu
In sempiterna saecula.

Hymnum in Natale Martyrum, vel Sabbato ad Matutinam.

SACRATISSIMI Martyres summi Dei
Bellatores fortissimi,
Christi Regis potentissimi
Duces exercitus Dei,
Victores in caelis
Deo canentes. Alleluja.
Excelsissime Christe,
Caelorum Deus Cherubin;
Cui sedes cum Patre sacra.
Angelorum ibi, & Martyrum
Fulgens chorus,
Tibi sancti proclamant.
Magnifice tu prior
Omnium passus crucem
Qui devicta morte refulsisti
Mundo, ascendisti ad coelos.
Ad dexteram Dei,
Tibi Sancti proclamant.
Armis spiritalibus
Munita mente Apostoli
Sancti te sunt sècuti,
Qui cum ipsa crucis
Paterentur morte
Tibi sancti canebant.
Christe Martyrum tu es
Adjutor potens praeliantium
Sancta pro tua gloria.
Qui cum victores
Exirent de hoc saeculo,
Tibi sancti canebant.
Illustris tua Domine
Laudanda virtus, quae per Spiritum
Sanctum firmavit Martyres,
Qui consternerent Zabulum,
Et mortem vincerent,
Tibi sancti canebant.
Manu Dei excelsa
Protecti contra Diabolum
Steterunt firmati,
Semper Trinitati fidem
Toto corde servantes.
Tibi Sancti canebant.
Vere regnantes erant
Tecum Christe Deus,

Qui

Qui passionis merito coronas
Habent, & centenario
Fructu repleti gaudent,
Tibi Sancti proclamant.
Christi Dei gratiam
Supplices obsecremus,
Ut in ipsius gloriam
Consummemur, & in sanctam
Hierusalam Civitatem Dei
Trinitati cum Sanctis
Dicamus Alleluja.

Hymnum ad Matutinam in Dominica.

SPIRITUS divinae
Lucis gloriae
Respice in me
Domine.
Deus veritatis
Domine Deus Sabaoth,
Deus Israhel
Respice.
Lumen de lumine
Referemus Filium Patris
Sanctumque Spiritum
In una substantia.
Respice.
Unigenitus, & primogenitus,
A te obtinemus
Redemptionem nostram.
Respice.
Natus es Spiritu Sancto
Ex Maria Virgine
In idipsum in adoptionem
Filiorum, qui tibi
Procreati ex fonte vivunt.
Respice.
Haeredes, & quohaeredes
Christi tui, in quem
Et per quem cuncta creasti,
Quia in praedestinatione
A saeculis nobis est
Deus Jesus, qui nunc coepit.
Respice.
Unigenito ex mortuis
Deo obtinens corpus,
Claritatem Dei, manens
In saecula saeculorum
Rex aeternorum.
Respice.
Quia nunc cepit, qui semper
Fuit naturae tuae Filius,
Divinae lucis gloriae tuae,
Qui est forma, & plenitudo
Divinitatis tuae frequens.
Respice.
Persona Unigeniti,
Et primogeniti,
Qui est totus a toto
Diximus lux de lumine.
Respice.
Et Deum verum a Deo vero
Semper semper confitemur,
Tribus personis
In una substantia.
Respice in me Domine.

Hymnum Sancti Patritii Magistri Scotorum.

AUDITE omnes amantes
Deum sancta merita
Viri in Christo beati
Patrici Episcopi
Quomodo bonum ob actum
Similatur Angelis,
Perfectamque propter vitam
Aequatur Apostolis.

Bea-

Beata Christi custodit
Mandata in omnibus
Cujus opera refulgent
Clara inter homines
Sanctumque cujus sequuntur
Exemplum mirificum,
Unde & in coelis Patrem
Magnificant Dominum.
Constans in Dei timore
Et fide inmobilis
Super quae aedificatur,
Ut Petrum Ecclesia
Cujusque Apostolatum
A Deo sortitus est,
In cujus portae adversum
Inferni non praevalent.
Dominus illum elegit
Ut doceret barbaras
Nationes, & piscaret
Per doctrinae retia,
Et de saeculo credentes
Traheret ad gratiam
Dominum qui sequerentur
Sedem ad aetheream.
Electa Christi talenta
Vendit Evangelica,
Quae Hibernas inter gentes
Cum usuris exigit,
Navigiis hujus laboris
Tum operae pretium
Cum Christo Regni coelestis
Possessurus gaudium.
Fidelis Dei minister,
Insignisque nuntius
Apostolicum exemplum,
Formamque praebet bonis,
Qui iam verbis, quam & factis
Plebi praedicat Dei,
Ut quem dictis non convertit
Fructu provocet bono.
Gloriam habet cum Christo,
Honorem in saeculo
Qui ab omnibus, ut Dei
Veneratur Angelus,
Quem Deus misit ut Paulum
Ad Gentes Apostolum,
Ut hominibus ducatum
Praeberet Regno Dei.
Humilis Dei ob metum
Spiritu & corpore,
Super quem bonum ob actum
Requiescit Dominus,
Cujusque justa in carne
Christi portat stigmata,
Et cujus sola sustentans
Gloriatur in cruce.
Impiger credentes pascit
Dapibus coelestibus,
Ne qui videntur cum Christo
In via deficiant,
Quibus erogat ut panes
Verba Evangelica,
Et cujus multiplicantur
Ut manna in manibus
Kastam qui custodit carnem
Ob amorem Domini,
Quam carnem templum paravit
Sanctoque Spiritui,
A quo constanter cum mundis
Possidetur actibus,
Quam & hostiam placentem
Vivam offert Domino.
Lumenque mundi accensum
Ingens Evangelicum,
In candelabro levatum
Toto fulgens saeculo,
Civitas Regis munita
Supra montem posita,
Copia in qua est multa,
Quam Dominus possidet.
Maxi-

Maximus namque in regno
Coelorum vocabitur,
Qui quod verbis docet ſacris,
Factis adimplet bonis,
Bono praecedit exemplo,
Formamque Fidelium
Mundoque in corde habet
Ad Deum fiduciam.
Nomen Dei audenter
Adnuntiat gentibus,
Quibus lavacris ſalutis
Aeternam dat gratiam,
Pro quorum orat delictis
Ad Deum cotidie,
Pro quibus ut Deo dignas
Immolatque hoſtias.
Omnem pro divina lege
Mundi ſpernit gloriam,
Qui cuncta ad cujus menſam
Aeſtimat quiſquilia,
Nec ingruenti movetur
Mundi hujus fulmine,
Sed in adverſis laetatur,
Cum pro Chriſto patitur.
Paſtor bonus, & fidelis
Gregis Evangelici,
Quem Deus Dei elegit
Cuſtodire populum,
Suamque paſcere plebem
Divinis dogmatibus.
Pro qua ad Chriſti exemplum
Suam tradit animam.
Quem pro meritis Salvator
Provexit Pontificem,
Ut in coeleſti moneret
Clericos militia,
Coeleſtem quibus annonam
Erogat cum veſtibus,
Quod in divinis impletur,
Sacriſque affatibus.
Regis nuntius invitans
Credentes ad nuptias
Qui ornatur veſtimento
Nuptiali indutus,
Qui coeleſte haurit vinum
In vaſis coeleſtibus,
Propinanſque Dei plebem
Spiritale poculum.
Sacrum invenit theſaurum
Sacro in volumine,
Salvatoriſque in carne
Deitatem pervidet,
Quem theſaurum emit ſanctis,
Perfectiſque meritis,
Iſrahel vocatur hujus
Anima videns Deum.
Teſtis Domini fidelis
In lege Catholica
Cujus verba ſunt divinis
Candida oraculis
Ne humanae putent carnes
Aeſſeque a vermibus,
Sed coeleſti alleantur
Sapore ad victimam.
Verus cultor, & inſignis
Agri Evangelici,
Cujus ſemina videntur
Chriſti Evangelia,
Quae divino ſerit ore
In aures prudentium,
Quorum quoque corda, ac mentes
Sancto arat Spiritu.
Chriſtus illum ſibi elegit
In Terris Vicarium,
Qui de gemino captivos
Liberat ſervitio,
Pleroſque de ſervitute
Quos redemit hominum,
Innumeros de Zabuli
Abſolvit dominio.

Hymnos cum Apocalypsi
Psalmosque cantat Dei,
Quosque ad aedificandum
Dei tractat populum,
Quam legem in Trinitate
Sacri credit nominis,
Tribusque personis unam
Docetque substantiam.
Zona Domini praecinctus
Diebus ac noctibus,
Sine intermissione
Deum orat Dominum,
Cujus ingentis laboris
Percepturus praemium
Cum Apostolis regnabit
Sanctus super Israhel.
Patricius Episcopus
Oret pro nobis omnibus,
Ut deleantur protinus
Peccata quae commisimus.
Patricii laudes
Semper dicamus,
Ut nos cum illo
Semper vivamus.

Hymnum Sancti Comgilli Abbatis nostri.

RECORDEMUR justitiae
Nostri patroni fulgide
Comgilli Sancti nomine
Refulgentis in opere.
Adjuti Dei flamine
Sancto claroque lumine,
Trinitatis celsissimae
Cuncta tenentes regmine,
Quem Deus ad aetherea
Conduxit habitacula,
Ab Angelis custodita,
Permansura in saecula.
Audite pantes ta erga
Allati ad Angelica
Athletae Dei abdita
A juventute florida
Aucta in legis pagina,
Alta Sancti per viscera
Apta fide justitia,
Ad Dei ducta gaudia,
Alti adlata merita
Affatim concordantia,
Ab Angelis.
Bonam vitam, justitiam
Benignitatem floridam,
Caritatem firmissimam,
Deo primo adhibitam,
Juxta mandatum solidam
In regno praestantissimam,
Proximis saepe debitam,
Corde sereno placitam
Efficiebat cognitam
In futuro fructiferam,
Quem Deus.
Contemptum mundialium
Voluptatum, praesentium
Vitiorum firmissimum
Infirmos devastantium
Verborum cogitaminum
Parte laeva versantium
Continebat per viscerum
Secreta vigilantium
Ab Angelis.
Doctus in Dei legibus
Divinis dictionibus
Ditatus sanctis opibus,
Deo semper placentibus,
Dedicatus in moribus,
Dei Stephanus agius
Docebat sic & caeteros
Dicta docta operibus
Quem Deus.

Ele-

Elegit a primordio,
  Quod erat in principio,
  Aeternum Verbum paterno
  Eructatum ſanctiſſimo
  Corde verum altiſſimo
  Carus eidem lucido
  Pignus praeclaro animo
  Conſtans opere placido.
    Ab Angelis.
Fulgebat alti fulgore
  Solis vice in vertice
  Rutilantis meridie
  Fidei claritudine,
  Confirmatus ex viſcere
  In Dei ſemper ſidere
  Confidens ſanctimoniae
  Praecipuo munimine.
    Quem Deus.
Gaudium Sancti Spiritus
  Habebat in viſceribus
  Regnum quod eſt ſublimibus
  Deo dignum, & fortius.
  Gladium quoque Spiritus
  Levatum ad nequiſſimus
  Quo proſterneret ſuperbos
  Tenens Sanctis in manibus.
    Ab Angelis.
Humilis, Sanctus, benignus
  Probus in Dei legibus
  Humanus, juſtus, commodus,
  Laudabilis in moribus,
  Hilaris vultu, ſobrius,
  Caritatis in floribus,
  Decoratus ordinibus,
  Factus palam mortalibus
  In Scripturis eruditus,
  Inſpiratus divinitus,
  In Sacramentis providus,
  Canonicis affatibus
  Teſtamenti praefulgidus,
  Fervens ſpiritu, placidus,
  Deo carus, & piiſſimus.
    Ab Angelis.
Kalcavit mundum ſubdolum
  Karitatis per ſtudium
  Kaſtitatis firmiſſimum
  Contempnens omne vitium,
  Inferens agrum floridum,
  Pectus adornans lucidum,
  Divinum habitaculum
  Trino nomine ſancitum.
    Quem Deus.
Lampadem ſapientiae
  Conſtituit in pectore
  In theſauro ſapientiae
  Condito Dei munere,
  Inflammatus magnopere
  Luce verae juſtitiae,
  Exaltatus munimine
  Legis, Spiritus, Literae.
    Ab Angelis.
Magnum adprehendit bradium
  Aeterna vita condignum,
  Adeptus Sanctum praemium
  Poſt laborem firmiſſimum,
  Cujus perfectum meritum
  Vocamus in auxilium
  Ut mereamur omnium
  Vitiorum excidium.
    Quem Deus.
Notus Sanctorum coetibus
  Abbatem in ordinibus
  Monachorum militibus
  Anachoretarum ſenſibus
  Synodum Sanctis plebibus
  Immo vir Apoſtolicus
  Clarus cunctis in fortibus,
  Adauctus in ſublimibus
    Ab Angelis.

O petram solidissimam
In fundamento positam,
O contemptorem omnium
Rerum nequam praesentium,
O ducem Sanctum militum
Domino militantium,
O Tyronem fortissimum
Domino totum deditum.
Quem Deus.
Positus muri ferrei
Vice in luce populis
Dissipare, disperdere,
Cuncta mala destruere,
Aedificare, plantare
Bona tota in commune
More Sancti Hieremiae
Constituti in culmine.
Ab Angelis.
Quis contempsit praesentia
Hujus aevi decidua?
Quis ascendit ad superna
Toto animo gaudia?
Quis volebat in aethera
Carne volare posita?
Qualiter iste talia
Adeptus sancta merita.
Quem Deus.
Rexit sanctam Ecclesiam
Catholicam per regulam,
Retinens fidem solidam
Malam contra nequitiam.
Suam exercens animam
Sanctae legis per paginam,
Cujus exopto gratiam
Mihi adornat animam.
Ab Angelis.
Sapiens suos internos
Sanctos elevans oculos
Deducebat ad superos
Capite sancto intentos,
Parte sancta in dextera
Collocans sua viscera,
Centurionis opera
Habens sancta per studia.
Quem Deus.
Tulit suam memoriam
Ad mansionem supernam
Caram Deo, & floridam
Suam exercens animam,
Contempnens terram subdolam,
Vanam omnem insaniam
Domans cum Abraham
Ad terram illam optimam.
Ab Angelis.
Vitam aeternam fulgida
Adeptus est sub corona,
Ubi adsumet praemia
Permansura in saecula
Comitaturus agmina
Angelorum praecipua
Inquirens semper talia
Vigilans in Ecclesia.
Quem Deus.
Christum orabat Magistrum,
Summum ornans obsequium,
Christi gerens officium
Actum per Apostolicum.
Hujus sequens vestigium
Ducens Deo exercitum
In sanctum habitaculum
Trinitatis lectissimum.
Ab Angelis.
Hymnum Deo cum cantico
Immolabat Altissimo,
Diei noctis circulo
Orans saepe cum triumpho
Nunc cantavit sub numero
Canticum novum Domino
Junctus

Junctus choro Angelico
Summo Sanctis in jubilo.
Quem Deus.
Zona cinctus justitiae
Castitatis eximiae
Mundo opertus sindone
In signo castimoniae
Foeminalia lucidae
Habens toto ex viscere,
Cujus sancto pro opere
Reddetur mercis condigne.
Quem Deus ad aetherea
Conduxit habitacula
Ab Angelis custodita
Permansura in saecula.

Per merita, & Orationes S. Comgilli Abbatis nostri omnes nos Domine in tua pace custodi.

Hymnum Sancti Camelaci.

AUDITE bonum exemplum
Benedicti pauperis
Camelaci Cumiensis
Dei justi famuli.
Exemplum praebet in toto,
Fidelis in opere,
Gratias Deo agens,
Hylaris in omnibus,
Jejunus, & mansuetus;
Kastus hic servit Deo,
Laetatur in paupertate,
Mitis est in omnibus,
Noctibus, atque diebus
Orat Dominum suum,
Prudens, justus, ac fidelis,
Quem cognati diligunt.
Regem Deum aspexit,
Salvatoremque suum
Tribuit huic aeternam
Vitam cum fidelibus.
Christus illum insinuavit
Patriarchae Abrahae.
In Paradiso regnabit
Cum Sancto Eleazaro.

Collect. ad Secundam.

ESTO nobis protector in ista die, Domine sancte Pater omnipotens aeterne Deus, & miserator, & misericors, & auxiliator, & dux nobis & inluminator cordium nostrorum. Custodi Domine cogitationes, sermones, opera, ut possimus placere in conspectu tuo Domine, & perficere voluntatem tuam, & ambulare in via recta toto nostrae vitae tempore.

Item alia ad Secundam.

TE oramus altissime
Exorto solis lumine
Christo oriens nomine,
Adesto nobis Domine
Qui regnas in saecula.

Ad Tertiam.

CHRISTI per horam tertiam
Deprecamur clementiam
Uti nobis perpetuam
Suam tribuat gratiam,
Qui regnas.

Ad

Ad Sextam.

TUis parce ſupplicibus
Sexta hora orantibus
Qua fuiſti pro omnibus
Chriſte in Cruce poſitus.
Qui regnas.

Ad Nonam.

EXaudi preces omnium
Nona hora orantium,
In qua Chriſte Cornelium
Viſitaſti per Angelum.
Qui regnas.

Ad Veſperas.

VEspertino ſub tempore
Te invocamus Domine,
Noſtris precibus annue,
Noſtris peccatis ignoſce.

In hora dimidii noctis.

NOctis tempus exegimus
Chriſte in tuis laudibus,
Miſerearis omnibus
Te ex corde precantibus.
Qui regnas.

Ad Nocturnum.

JEsu clementer viſita
Nocte orantes media,
Qua divina potentia
Petri ſolviſti vincula.
Qui regnas.

Ad Matutinum.

DEus ſubveni omnibus
Te ter ſanctum laudantibus
Unumque confitentibus
Sacris hymnorum cantibus
Qui regnas.

Item ad Matutinum.

GAllorum Chriſte cantibus
Te deprecor ſonantibus
Petri ob quondam fletibus
Noſtris intende precibus.
Qui regnas.

Item alia ad Matutinum.

DEus qui pulſis tenebris
Diei lucem tribuis,
Adventum veri luminis
Tuis effunde famulis.

Item ad Secundam.

EXaudi nos Domine ſupplices tuos, qui in hac hora prima diei referimus tibi gratias Domino Deo noſtro, qui nos redemiſti tuo Sancto Sanguine, ut preces, ac petitiones noſtras vice primitiarum tibi oblatas pie, clementerque ſuſcipias. Qui regnas.

Ad horam Tertiam.

TIbi ſubnexis precibus Chriſto Domino ſupplicamus, qui in hora tertia diei Spiritum Sanctum

ctum Apostolis orantibus emisisti, ejusdem gratiae participationem nobis poscentibus jubeas concedi. Qui regnas.

Ad horam Sextam.

OMNIPOTENS aeterne Deus, qui nobis magnalia fecisti, sexta hora sanctam Crucem ascendisti, & tenebras mundi inluminasti, sic & corda nostra inluminare digneris. Qui regnas.

Ad horam Nonam.

NONA agitur diei hora. Ad te Domine directa supplicatione, qua cultoribus tuis divina monstrantur miracula, nostra quoque eorum imitatione corda inlumina. Qui regnas.

Ad Vespertinam.

VESPERTINA oratio nostra ascendat ad aures divinae majestatis tuae, & descendat benedictio tua Domine super nos, quemadmodum speravimus in te. Qui regnas.

Ad initium Noctis.

DEUS, qui inextricabiles tenebras inluminas noctium, densitatem caliginis inlustras, corda nostra in opere mandatorum tuorum, te oramus Domine, custodias. Qui regnas.

Ad initium noctis.

EVOLUTIS nunc diei temporibus, nocturnisque spatiis supervenientibus, Dei misericordiam deprecemur, ut suppleti divinis sensibus, tenebrarum operibus renuntiare possimus. Qui regnas.

Ad pacem celebrandam.

INJUSTE egimus. Redemisti nos Domine Deus veritatis in tuo sancto sanguine, nunc adjuva nos in omnibus Jesu Christe, qui regnas.

PAX multa diligentibus, pax tua Domine Rex coelestis permaneat semper in visceribus nostris, ut non timeamus a timore nocturno. Qui regnas.

Incipit Symbolum.

CREDO in Deum Patrem omnipotentem invisibilem, omnium creaturarum visibilium, & invisibilium conditorem.

Credo & in Jesum Christum Filium ejus unicum Dominum nostrum, Deum omnipotentem, conceptum de Spiritu Sancto, natum de Maria Virgine, passum sub Pontio Pylato, qui crucifixus, & sepultus descendit ad Inferos, tertia die resurrexit a mortuis, ascendit in coelis, seditque ad dexteram

teram Dei Patris omnipotentis exinde venturum judicare vivos, ac mortuos.

Credo & in Spiritum Sanctum Deum omnipotentem unam habentem substantiam cum Patre & Filio. Sanctam esse Ecclesiam Catholicam, abremissa peccatorum, Sanctorum communionem, carnis resurrectionem. Credo vitam post mortem, & vitam aeternam in gloria Christi. Haec omnia credo in Deum. Amen.

Oratio Dominica.

PATER noster &c.

Ad Nocturnum.

PER horam mediae noctis tunc gavisi sunt Angeli de nativitate Domini N. J. C. Ita & nos laetari debemus in tua sancta pace omnipotens Deus, qui vivis &c.

Ad Matutinum.

TU es Domine inluminator caliginum, conditorque elementorum, remissor criminum; misericordia tua Domine magna est super eos, qui te toto corde requirunt. Majestas tua Domine mane nos exaudiat, & deleat delicta nostra, quae tibi non sunt abdita. Qui regnas &c.

Item ad Matutinum.

TU es spes, & salus. Tu es vita, & virtus. Tu es adjutor in tribulationibus. Tu es defensor animarum nostrarum, Deus Israhel in omnibus. Qui regnas &c.

Oratio communis Fratrum.

NE memineris iniquitatum nostrarum antiquarum. Cito anticipent nos misericordiae tuae, quia pauperes facti sumus nimis. Adjuva nos Deus salutaris noster propter gloriam nominis tui. Domine libera nos, & propitius esto peccatis nostris propter nomen tuum. Ne tradas bestiis animam confitentem tibi. Animas pauperum tuorum ne obliviscaris in finem. Respice in testamentum Domine. Deus in adjutorium meum intende, Domine ad adjuvandum me festina. Festina Domine liberare nos ex omnibus peccatis nostris.

Pro Baptizatis.

SALVUM fac populum tuum Domine, & benedic haereditati tuae, & rege eos, & extolle Domine illos usque in saeculum. Miserere Ecclesiae tuae Catholicae, quam in tuo sanguine redemisti. Qui regnas.

Exur-

Exurge Domine in requiem tuam. Tu es arca sanctificationis tuae. Sacerdotes tui induantur justitiam, & sancti tui &c. Qui &c.

Laetentur in te Domine omnes Sancti tui, qui sperant in te in omni veritate.

Pro Abbate.

DOMINUS conservet eum, & vivificet eum, & beatum faciat eum in terra. Dominus custodit te ab omni malo, custodiat animam tuam Dominus. Dominus custodiat introitum tuum ex hoc nunc, & usque in saeculum.

Custodi nos Domine ut pupillam oculi, sum umbra alarum tuarum protege nos.

Protegere, & sanctificare digneris omnibus omnipotens. Qui regnas &c.

Pro Fraternitate.

TU Domine servabis nos, & custodies nos a generatione hac in aeternum.

Exaudi orationes nostras pro Fratribus nostris, ut illis Deus miserearis

Pro pace populorum, & Regum.

DOMINUS virtutem populo suo dabit. Dominus benedicet populo suo in pace.

Pacem praestare digneris omnibus omnipotens Deus. Qui regnas &c.

In Blasphemantibus.

DOMINE misericordia tua in saeculum, opera manuum tuarum ne despicias.

Domine Deus virtutum ne statuas illis hoc in peccatum.

Pro Impiis.

JUDICA illos Deus, decedant a cogitationibus suis; usque irritaverunt te Domine.

Confundantur illi, qui confidunt in se, & non nos Domine, qui confidimus in te.

Pro iter facientibus.

O DOMINE salvum fac, o Domine bene prosperare. Prosperitatem itineris praesta famulis tuis. Qui &c.

Confiteantur tibi Domine omnia opera tua, & Sancti tui confiteantur tibi.

Tibi gratias agunt animae nostrae pro innumeris beneficiis tuis. Qui regnas &c.

Pro Eleemosynariis.

DISPERSIT, dedit pauperibus. Justitia ejus manet in saeculum saeculi, cornu ejus exaltabitur in gloria.

Eleemosynas facientibus in hoc mundo retribue Domine in regno tuo Sancto.

Pro infirmis.

EXCLAMAVERUNT ad Dominum, cum tribularentur, & de neceſſitatibus eorum liberabit eos.

Tribue Domine tuis famulis ſanitatem mentis, & corporis.

Exurge Domine adjuva nos, & redime nos propter nomen tuum.

Adjutorium noſtrum in nomine Domini.

Salvare nos digneris per invocationem Sancti tui nominis. Qui regnas &c.

Deus qui ſanctis Martyribus, & electis tuis coronam Martyrii praeſtitiſti, te oramus Domine, ut eorum meritis obtineamus veniam, qui tantam gloriam non meremur. Qui regnas &c.

Ad te Domine clamabo. Deus meus ne ſileas a me.

Dominus virtutum nobiſcum, ſuſceptor noſter Deus Jacob.

Adjutor noſter Deus Jacob miſerere nobis Domine. Qui regnas &c.

Ad collectas.

SANCTUS in ſanctis, Agnus immaculatus, glorioſus in Coelis, mirabilis in terris, praeſta nobis Domine ſecundum magnam miſericordiam tuam Deus, quae te petimus, & oramus. Qui regnas.

Ad Martyres.

AETERNUM virtutis tuae nomen omnipotens Deus oramus, uti nos Martyrum, & omnium Sanctorum tuorum meritis ſocios fide pares, devotione ſtrenuos, paſſione conſimiles in reſurrectione felicium facias coaequari. Qui regnas &c.

Miſerere mei Deus ſecundum magnam &c.

Tribue Domine petentibus te ex fide ſecundum magnam miſericordiam tuam Deus, qui regnas &c.

Ad Nocturnum.

MEDIA nocte clamore facto, ut nos inveniamur parati ſponſo, qui regnas &c.

Ad Matutinum.

DEUS Deus noſter ad te de luce vigilare debemus, & tu excita de gravi ſomno, & libera de ſopore animas noſtras, & in cubilibus noſtris compungamur, ut tui eſſe memores mereamur. Qui regnas &c.

Tu es ſpes & ſalus. Tu es vita, & virtus. Tu es adjutor in tribulationibus. Tu es defenſor animarum noſtrarum Deus Iſrahel in omnibus. Qui regnas &c.

Ad

Ad Matutinum.

O Qui in altis habitas, & humilia respicis in coelo, & in terra, in mari, & in omnibus abyssis, de profundo cordis te deprecamur, ut firmes manus nostras ad praelium, & digitos nostros ad bellum, quo possumus in matutino interficere omnes peccatores terrae nostrae ac nos indefice mereamur & templum sanctum tuum Christe. Qui regnas &c.

Ad Martyres.

DEus, qui Sanctos tuos cum mensura approbas, & sine mensura glorificas, cujus praecepta finem habent, & praemia terminum non habent, exaudi per illorum merita preces nostras, & tribue, ut eorum patrocinia adjuvent nos ad Fidei profectum, ad bonorum operum fructum, ad prosperitatis bonum, ad salubritatis commodum, ad Religionis cultum, ad divini timoris augmentum per Dominum N. J. C. Filium tuum, qui est Rex regum, & Dominus dominantium, & gloria futurorum, regnans, & permanens una cum aeterno Spiritu Sancto in saecula saeculorum.

Collectio post Canticum.

DEus, qui exeunti ex Aegypto populo tuo maria divisisti, & suspensis utrinque marginibus in specie muri erigi fluenta jussisti, animas quoque nostras a diluvio peccatorum liberare digneris, ut transire vitiorum gurgitem valeamus hoste contempto, Salvator Mundi, qui cum aeterno Patre vivis, dominaris ac regnas cum Spiritu Sancto in saecula saeculorum.

Collectio post benedictionem puerorum.

EXaudi preces nostras, omnipotens Deus, & praesta, ut sicut in decantato Hymno beata puerorum instituta sectamur, ita tuo munere peccatorum laqueis absoluti aeterni ignis non ambiamur incendiis, Salvator Mundi, qui cum Patre vivis &c.

Collectio post tres Psalmos.

TE Domine de Coelis laudamus, tibi ut canticum novum cantare meramur. Te Dominum in sanctis tuis venerabiliter deprecamur, ut omnia nostra vota suscipias, peccata dimittas Salvator Mundi. Qui regnas &c.

Collectio post Evangelium.

EXULTANTES gaudio pro reddita nobis hujus diei luce omnipotenti Deo laudes gratiasque referamus, ipsius misericordiam obsecrantes, ut diem Dominicae Resurrectionis nobis solemniter celebrantibus, pacem, & tranquillitatem, laetitiam praestare dignetur, ut a vigilia matutina usque ad noctem clementiae suae favore protecti, exultantes laetitia perpetua gaudeamus per Dominum N. J. C. &c.

Super Hymnum.

SANCTE Domine, inluminatio, & salus vera credentibus. Resurrectio Dominicae claritatis, inlumina cor nostrum, ut Trinitatis scientia, & Unitatis cognitione, filii lucis, & membra Christi, ac templum Sancti Spiritus esse mereamur, qui regnas in saecula saeculorum.

De Martyribus.

HI sunt Domine, qui felici cruore perfusi, dum blandientem mundi hujus inlecebram gloriosa Passione despiciunt, mortem morte vicerunt, considerantesque tenebras hujus lucis certo termino, ac fine ruituras, sumpserunt de poena vitam, & de morte victoriam. Rogamus te Christe, ut eorum precibus adjuvari mereamur, quorum consortes esse non possumus per te Christe, qui cum Patre vivis, dominaris, & regnas.

Super Cantemus Domino gloriam.

DEUS, qui cotidie populum tuum jugo Aegyptiae servitutis absolvis, & per fluenta spiritalis lavacri in terram repromissionis devicto hoste transducis. Da nobis de vitiorum impugnatione victoriam, & devictis tenebris nostris deducas haereditatem in Sanctuario, quod praeparaverunt manus tuae, Salvator mundi, qui cum aeterno &c.

Super benedictionem trium puerorum.

SANCTE Domine, & gloriose mirabilium virtutum effector, qui tribus pueris inter supplicia constitutis adsistis, cui factum facile est ignium temperare naturam, & vim quodammodo exustantium coercere flammarum, ut inter incendia frigida hymnum tibi canentes cum magna victoria exultarent, eamdem nunc Domine ad liberandos, ac protegendos nos dona virtutem Salvator Mundi.

Super

Super Laudate Dominum de Coelis.

QUEM cuncta canite elementa Dominum laudent. Cujus confessio sacra eadem in Coelo, & Terra, & pignora Sion novum tonanti dicite hymnum, facturi judicium nefandiis in fine conscriptum, perstrepite diversis spiritales melodiae modis, ut Christum conlaudent spiritus per saecla omnes, qui cum Patre vivit.

Super Canticum.

DEus, qui impiam Aegyptum dienniis corruptionibus multas, & diviso mare planum iter populo praestas, preces exaudi quaesumus nostras, & nos nostris taliter hostibus salva Salvator Mundi. Qui regnas &c.

Post benedictionem trium puerorum.

DEus, qui pueris fide ferventibus fornacis flammam frigidam facis, & tribus invictis morte devicta quartus adsistis, precamur nobis aestibus carnis talem virtutem praestes adustis per te Jesu Christe, qui regnas &c.

Post Laudate Dominum de Coelis.

DEus noster, Deus omnium animarum, te adoramus, ut in hac vigilia solempnitatis ad missa pervenire praestes, quo usque tenebrae iniquitatis nostrae convertantur in lumine, sicut Sol in meridie splendescit, Salvator Mundi, qui regnas &c.

Post Evangelium.

DOMINICAM, nostrae Resurrectionis initium, venerantes, Trinitati Deo nostro debitas laudes, & grates unito referamus affectu, obsecrantes misericordiam ejus; ut nobis Domini, & Salvatoris nostri beatae Resurrectionis participium tam in Spiritu, quam etiam in corpore concedat, qui cum Patre vivit &c.

Post Hymnum.

RESPICE Domine ad preces nostras, qui infirmitates visitasti humanas, & tuam nobis sanctificationem largire, & immortalitatem Christe, qui regnas &c.

Item post Canticum.

SUMMERSO in mari Pharaone liberatur Israhel. Nos quoque per Baptismi gratiam, & Crucis triumphum ab omni malo quaesumus liberari per te Christe &c.

Item

Item post Benedicite.

DEus, qui tres pueros de fornace eripuisti, sic nos eripias de suppliciis inferni, qui regnas in saecula.

Post Laudate Dominum de Coelis.

TE laudamus Domine cum Sanctis tuis, ut preces nostras suscipere digneris, qui regnas &c.

Post Evangelium.

RESURGENTEM in hoc diluculo Dominum deprecamur, ut & nos in vitam aeternam resurgamus per omnia saecula saeculorum.

Post Hymnum.

RESURRECTIONEM tuam Christe veneramur, per quam in aeternum salvari mereamur per omnia saecula.

Christe Deus, qui in salutem populi tui Israhel adjutor, & protector fuisti, quem per siccum mare ab Aegypto duxisti, salva nos hoc modo ab jugo peccati. Qui regnas in saecula.

Post Hymnum trium Puerorum.

TE enim omnipotens Deus benedicimus jure, qui tres pueros liberasti ab igne, nos quoque de supplicio mortis aeternae propter misericordiam tuam eripe, qui regnas &c.

Post Laudate Dominum de Coelis.

DEus altissime Rex, Angelorum Deus, laus omnium elementorum, Deus gloriae, & exultatio Sanctorum, custodi animas servorum tuorum, qui regnas in saecula.

Post Evangelium.

CANTICIS spiritalibus delectatim nos Christe consonantes canimus tibi, quibus tua majestas possit placari oblata laudis hostia spiritali, qui tecum vivit &c.

Item post Evangelium.

DILUCULO lucis auctore resurgente exultemus in Domino devicta morte, quo peccata possimus semper obire, vitaeque ambulemus in novitate, qui tecum vivit &c.

Post Hymnum.

LUx orta est in luce prima, exordio dierum antiquo facta, Unigenitus tuus Domine, qui nostra abluere venit per Crucem peccata, qui tecum vivit &c.

De Martyribus.

TRIUMPHALIUM memores Martyrum tuorum, qui pro te toleravere vexilla passionum, precamur, ut per sancta merita ipsorum nostrorum veniam mereamur peccatorum. Qui regnas &c.

Post Cantemus.

PLEBS Israhel in figuram nostri liberatur in transitu maris. Nos ergo per gratiam Baptismi libera tu ab exitiis mundi. Qui regnas &c.

Post Benedicite.

UT tres pueros in flamma salvasti descensu in fornacem coelestis nuntii, sic nos per Angelum magni consilii liberare digneris ab igne Inferni. Qui regnas.

Post Laudate Dominum de Coelis.

DEUS, quem exercitus canit coelorum, quemque Ecclesia laudat Sanctorum, quem hymnizat spiritus universorum, miserere obsecro omnium nostrorum, qui regnas &c.

Super Cantemus.

CANTEMUS tibi Domine exercituum Christe, orantes, ut quemadmodum exemisti dilectum populum tuum captivitatis acerrimae jugo, iter demonstrante eis nubis columpna per diem, eadem ignis quoque per noctem. Finditur ergo mare dextera, laevaque in abruptum; digestis aggeribus stupens unda solidatur; tuus populus navigat plantis. Mira res! iter ejus nec eques potest sequi, nec ratis. Maria tympanum quatit, hymnus iste canitur, grex peculius tuetur. Ita & nos ab infectatione veteris inimici, & ab omni periculo mundi liberare digneris Salvator mundi, qui cum aeterno Patre vivis, dominaris, ac regnas una cum aeterno Spiritu Sancto in saecula saeculorum.

Super benedictionem trium puerorum.

TRES Hebrei venerabiles numero, Sacramento muniti, aetate teneri, sed Fidei soliditate robusti, amore divinae religionis Regis adorare imaginem contempserunt, utpote qui ipsum contempserant Regem, qui ira sufflatus solito septies amplius caminum

num juſſit incendi, ac pice, & ſtuppa armatum citari incendium aeſtuantibus globis. Erubeſcit quoque ipſum alienis ignibus coelum. Illo praecipitantur inſontes, ibi demque te, propter quem praecipitantur, inveniunt Chriſte. Taliter & nos ex Tyranni intellectualis furore, & ab ingenito igni digneris liberare, Salvator mundi, qui cum aeterno Patre vivis &c.

Poſt Laudate Dominum de Coelis.

LAUDENT te Domine Angeli, Virtutes, Sydera, Poteſtates, & quae ortum ſuum tibi debent officio tuae laudationis exultent, ut per univerſitatis armoniam tibimet concinnentem fiat, ut in Coelo, ita & in terra voluntas tua. Sit tibi precamur Domine beneplacitum in populo tuo, ut per exaltationes tuas in ejus faucibus collocatas, maneat in ſingulis & verbi tui armatura, qua doceas, & vitae noſtrae veritas, qua ſemper adſpicias, & ſalus, qua manſuetos exaltes, quia ſecundum multitudinem magnitudinis tuae te laudamus Domine gratia laudationis oſtenſae immolatione per Pſalterium, mortificatione per tympanum, congregatione per chorum, exultatione per organum, jubilatione per cymbalum, ut ſemper miſericordiam tuam habere mereamur Chriſte Salvator mundi, qui cum aeterno Patre vivis &c.

Super Cantemus Domino.

DOMINE, qui Cinchrim fugientes tueris bis ſenas per inviſa tribus aemulum itinera, prius fluctibus in binis montium utrimque redactis celſorum, ceu jugis abrupte arentibus talis aequore murum quaſi & de petra lymphas producens; mergatur ergo ut olim piorum ſupplicium hoſtis aeterni quaeſumus ſtarores currum, quod eſt cujus affatus, actuſque cum cogitatu celeri nequam ſit Pharaoni Rex Iſrahelem verum, quae unda ſalvat, ut Chriſto carmina canat, per ſaecla, qui cum Patre vivit.

Verſiculi familiae Benchuir.

BENCHUIR bona regula,
  Recta, atque divina;
  Stricta, ſancta, ſedula,
  Summa juſta, ac mira.
Munther Benchuir beata
  Fide fundata certa,
  Spe ſalutis ornata,
  Caritate perfecta.
Navis numquam turbata,
  Quamvis fluctibus tonſa,
  Nuptiis quaque parata
  Regi Domino ſponſa.
Domus deliciis plena
  Super petram conſtructa,
  Nec non vinea vera
  Ex Aegypto tranſducta.
Certe civitas firma,
  Fortis, atque munita,

Glo-

Gloriosa, ac digna,
Supra montem posita.
Arca Cherubin tecta
Omni parte aurata,
Sacrosanctis referta
Viris quatuor portata.
Christo Regina apta
Solis luce amicta,
Simplex, simulque docta;
Undecumque invicta.
Vere regalis aula,
Variis gemmis ornata,
Gregisque Christi caula,
Patre summo servata.
Virgo valde foecunda,
Haec & Mater intacta,
Laeta, ac tremebunda,
Verbo Dei subacta.
Cui vita beata
Cum perfectis futura,
Deo Patre parata,
Sine fide mensura.
Benchuir bona regula.

Collectio super hominem, qui habet Diabolum.

DOMINE sancte Pater omnipotens aeterne Deus expelle Diabolum, & gentilitatem ab homine isto de capite, de capillis, de cerebro &c.

Oratio de Martyribus.

DEUS, qui Martyribus tuis largitus es regnum, nobis autem peccatoribus veniam praestare digneris. Hi coronam suam passione per Fidem meruerunt; nos vero pro iniquitatibus, & praevaricationibus nostris remissionem a te, & misericordiam postulamus per te Jesu Christe.

Incipit Antiphona in Natale Domini super: Domine refugium ad Secundam.

AB hodierno die nox minuitur, dies crescit, concutiuntur tenebrae, lumen augetur, & in lucro lucis nocturnae dispendia transferentur.

Incipiunt Antiphonae super Cantemus, & Benedicite.

EDUCTI ex Aegypto Patres nostri & pertransierunt, pedibus rubrum mare, dixeruntque laudem Domino nostro.

Tres pueri in camino missi sunt, & non timuerunt flammam ignis, dixeruntque laudem Domino nostro.

Filii Hebraeorum penetraverunt, Israhelitae plebes transierunt per siccum mare, laudemque dixerunt.

Tres pueri te orabant de medio ignis, ad te clamabant ex una voce, hymnumque dicebant.

Gloriosus in Sanctis, mirabilis in majestatibus, faciens prodigia.

Benedicamus Deum Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum Dominum.

Dextram, laevamque Moyses aspexit viam regalem, * polum eduxit, ad littus maris usque perduxit.

* fort. populum.

Fornacis flammas pueri contempserunt, Christo jugiter immolaverunt, viam iniquam dereliquerunt.

Super Laudate Dominum de Coelis.

DE coelis Dominum laudate, psalterium jocundum immolate, laudate eum in sono tubae.

Pharao demersus est in Rubrum mare. Moyses pertransit in sicco pede maria, dixit Deo cantate.

De Martyribus.

POST ignes & laminas, cruces, atque bestias Sancti cum magno triumpho vehuntur in regno, & in refrigerio.

In invocatione Sanctorum Martyrum miserere Deus supplicum tuorum.

Super: Domine refugium in Dominicorum die.

CONVERTERE Domine usquequo, & deprecabilis esto super servos tuos.

Item alia.

RESPICE in servos tuos, & in opera tua Domine.

Item alia.

REPLETI sumus mane misericordia tua.

Alia cotidiana.

SIT splendor Domini Dei nostri super nos.

Ad communicare.

CORPUS Domini accepimus, & Sanguine ejus potati sumus, ab omni malo non timebimus, quia Dominus nobiscum est.

Item alia.

IN labiis meis meditabor hymnum Alleluja; cum docueris me, ego justitias respondebo. Alleluja.

Item alia.

GUSTATE, & videte Alleluja, quam suavis est Dominus, Alleluja.

Alia.

HOC sacrum corpus Domini, & Salvatoris sanguinem sumite vobis in vitam perennem. Alleluja.

Item

Item alia.

QUAM dulcia faucibus meis eloquia tua Domine.

Item alia.

HIc eſt panis vivus, qui de Coelo deſcendit. Alleluja. Qui manducat ex eo, vivet in aeternum. Alleluja.

Item alia.

REFECTI Chriſti Corpore, & Sanguine tibi ſemper Domine dicamus. Alleluja.

Ad Veſperum, & ad Matutinam.

GLORIA in Excelſis Deo, & in terra pax &c.

Memoria Abbatum noſtrorum.

SANCTA Sanctorum opera
Patrum, Fratres, fortiſſima
Benchorenſi in optima
Fundatorum Eccleſia,
Abbatum eminentia
Numerum, tempora, nomina
Sine fine fulgentia,
Audite magna merita,
Quos convocavit Dominus
Coelorum Regni ſedibus.
Amavit Chriſtus Comgillum
Bene & ipſe Dominum,
Carum habuit Beognoum,
Domnum ornavit Aedeum,
Elegit Sanctum Simlanum
Famoſum mundi Magiſtrum,
Quos convocavit Dominus
Coelorum Regni ſedibus.
Gratum fecit Fintenanum,
Heredem, almum, inclytum,
Illuſtravit Machlaiſreum,
Kaput Abbatum omnium,
Lampade ſacra Seganum
Magnum Scripturae medicum.
Quos &c.
Notus vir erat Beracnus,
Ornatus & Cumnenus,
Paſtor Columba congruus,
Querela abſque Aidanus,
Rector bonus Bautherius,
Summus Antiſtes Cronanus.
Quos &c.
Tantis ſucceſſit Camanus
Vir admirabilis omnibus.
Chriſto nunc ſedet ſupremus
Hymnos canens quindecimus,
Zoen ut carpat Cronanus,
Conſervet eum Dominus.
Quos convocabit Dominus
Coelorum Regni ſedibus.
Horum Sanctorum merita
Abbatum fideliſſima
Erga Comgillum congrua
Invocamus altiſſima,
Uti poſſimus omnia
Noſtra delere crimina
Per Jeſum Chriſtum aeterna
Regnantem in ſaecula.

DE CORONA FERREA

COMMENTARIUS.

DE CORONA FERREA

QUA ROMANORUM IMPERATORES IN INSUBRIBUS CORONARI SOLENT

COMMENTARIUS.

ERUDITISSIMO AC HUMANISSIMO VIRO

NICOLAO RUBINO

METROPOLITANAE BASILICAE CANONICO ORDIN. AC THEOLOGO.

LUDOVICUS ANTONIUS MURATORIUS

S. P. D.

Aepe tecum, Rubine Vir Sapientissime, quae ſint ſtudiorum meorum inſtituta, communicare ſoleo, & aliquam de rebus eruditis ſubinde quaeſtionem iniicere, non ut diem tantum honeſta conſuetudine occupemus, verum etiam ut communione doctrinarum minorem ignorantiam poſtremis vitae annis paremus. Quo quidem ex commercio quam doctior quotidie diſcedam, quantumque utilitatis inde mihi obveniat, ſi velim profiteri, non tam ingenui, quam grati hominis officio perfungar. Enimvero ita Eccleſiaſticis ſtudiis, hujuſque praeſertim ampliſſimae Urbis Hiſtoriae animum addixiſti,

ut nil

ut nil jam tuis objiciatur oculis novum, & quod ante memoriae tuae non commendaveris. Quem igitur ego potius in inscitiae meae subsidium, quam te, deligam consiliorum meorum in literis excolendis, ut ita dicam, auctorem? Memineris porro, quoties nos exercuerit celebris de Corona ferrea quaestio, quum videlicet ejus originem, usumque investigaremus, & an eadem rebus sacris accensenda foret, inquireremus. His accedebat intelligendi studium, a quo, & ubi ejusdem Coronae collatio olim perageretur, hinc Mediolanensi, illinc vero Modoëtiensi populo tantam sibi gloriam vendicante. Occurrebant etiam, quibus Imperatorum coronatio in Insubribus novitatem sapere videbatur, eamque in sententiam pendere clarissimi nominis virum Onuphrium Panvinium moleste ferebam. Quin coronandi in Oppido Modoëtiensi Caesares non tantum novam, sed & absurdam consuetudinem Blondus appellabat, ita scribens in Regione VII. Lombardia: *Modoëtia nobilissimum totius Lombardiae Oppidum, in quo servat absurda consuetudo a trecentis annis introducta Caesares Germanos Corona ferrea in Romanos Reges, Imperatoresque insigniri*. Quae quidem opinio quum insignis Oppidi gloriae non leviter officiat, refellenda videbatur. Ea propter oblata mihi scribendi caussa ex Henrici VII. vita, quem Mediolani duntaxat, & non Modoëtiae, teste Cermenatensi, Italico diademate cinctum vidimus, quid mea ferat opinio, in praesentia prodere volo. Te vero non fugit, heic potissimum disputari posse de praestantia Mediolanensis Antistitis, cujus olim erat, prout nunc etiam est, Italiae Reges inungere, imo, si nonnullis Scriptoribus fidem habemus, eos quoque ad Regnum eligere. Et hoc profecto gloriosum est nostri Metropolitae decus, quanquam nostris temporibus tantum ab ejus usu Italia absit, quantum a veterum incolarum gloria. Mutata nimium est rerum facies, atque intestinis externisque odiis concussa est Provincia, olim orbis terrarum Domina, ut si cum antiqua Romanorum virtute, ac potentia nunc componeretur, se ipsam vix agnoscere posset. Neque tamen iccirco ea nobis sunt vota, ut veteris Regni ambitionem velimus, quum optimorum summeque piorum Principum imperio nunc pareamus, quibus nihil antiquius est quam pace, & clementia subjectos populos moderari. Nobis sane magis conducit sub optimis Principibus parere, quam cum pessimis imperare. Itaque veteribus monimentis insistamus oportet, ut in Mediolanensis Archiepiscopi jure inquirendo, ferreaeque Coronae usu explicando tutiores progrediamur. Interea si quid minus caute, si quid imperite edisseram,

ram, humanitate tua supplendum, atque emendandum spero, ut animus mihi alia impolterum pro tantae Urbis dignitate molienti addatur.

CAPUT PRIMUM.

Coronarum origo, & usus apud antiquos. Corona a diademate diversa. Tres Coronae recentioribus Romanorum Imperatoribus usurpatae. Ferrea describitur.

Coronarum usus non apud Graecos Romanosque tantum, sed apud ipsos Reges barbaros antiquissimis temporibus, longeque ante Romanae Reipublicae ortum invaluit. Aliae e floribus, aliae e frondibus, aliae demum ex metallo constabant pro varia Sacrorum, regionumque consuetudine, pro diversa utentium ratione. Majestatem vero Regnantium aurea Corona plerumque distinguebat, etsi olim vel ipsis militibus e praelio cum victoria reversis exhiberi soleret. Deinde veluti peculiare Principum ornamentum usurpata fuit, nostraque tempestate nemini, praeterquam Regibus, magnisque Principibus, aureo diademate uti fas est. Hic autem praecipuus aurearum Coronarum splendor priscis quoque Imperatoribus adhibebatur, quanquam Julio Caesari, ejusque successoribus regalem in Urbe speciem praeferre, aut periculum foret, aut iis abstinere servientis Reipublicae solamen videretur. Sunt qui male intellectis Scriptorum locis ducti arbitrentur, sub Aureliano duntaxat aureas Coronas a Romanis Imperatoribus usurpari coepisse. Sed ii nequaquam vetera numismata animadverterunt, in quibus quamplures ante Aurelianum Caesares cum radiata corona conspicui visuntur. Ex his nonnulla inspexi ego tum in Cimeliis Bibliotechae nostrae, tum etiam apud Patinum, aliosque eruditos. Cernuntur ibidem DIVUS AUGUSTUS, NERO CLAUDIUS, IMP. CAES. NER. TRAJANUS, tum Pertinax, Julianus, Alexander Severus, Balbinus, Philippi ambo, Trajanus Decius, Herennius Etruscus, Hostilianus, Aemilianus, Valerianus &c. singuli radiatis coronis redimiti. Quamobrem ea mihi stat sententia, coronis aureis Romanos Monarchas usos fuisse, soliusque diadematis gemmati usum iis displicuisse quod insigne potissimum Regni id foret.

Caligulam propterea, ac Domitianum legimus coronam auream in publicis ludis gestasse, *quumque parum abfuisset, ut Caligula diadema sumeret, admonitus est, Principum, & Regum se excessisse fastigium*, uti Suetonius in ejus Vita Cap. XXII. narrat. Ad Aurelianum Caesarem usque hujusmodi in Romanis Principibus modestia obtinuit. Primus hic omnium, si Aurelio Victori credimus, jam fatiscente Imperio, & ad Regni formam delapso, *Diadema capiti innexuit, quod adhuc fere incognitum Romanis moribus videbatur*. Reliquis subinde Imperatoribus cum aureae coronae, tum diademata in usu fuere. Mutato dein Imperii statu, & a Graecis Augustis ad Francos, atque ad Germanos jure Imperii Romani translato, non una solum corona redimiri coeperunt Imperatores, ac Reges, sed duabus, tribusve, prout latiora, aut breviora erant dominationis confinia. Tribus vero coronis supra ceteras fama accessit, nempe aureae, argenteae, ac ferreae, quibus deteriorum temporum Caesares ornari consuevere. Argenteam accipiebant ii, quum Aquisgrani ad Germanicum Regnum inaugurabantur; ferream, quum Langobardorum Regnum obtinebant; demum auream quum Romanorum Imperatores appellabantur. A vero plane abhorret Auctor Glossae in c. Romani. Clementina de jurejur. haec scribens: *Scire debes (prout habetur etiam in Pontificali) quod Rex Romanorum coronatur triplici corona. Prima est ferrea, quam recipit ab Archiepiscopo Coloniensi in Aquisgrano ejusdem Dioecesis. Secunda est argentea, quam ingressus in Italiam recipit a Mediolanensi Archiepiscopo in villa Modicensi ejusdem Dioecesis. Tertia est de puro auro, qua coronatur per Papam in Ecclesia S. Petri ad Altare S. Mauritii*. Utique corona argentea ab Archiepiscopo Coloniensi in Germania, corona vero ferrea ab Archiepiscopo Mediolanensi in Insubribus tribuebatur, & mos ille perpetuo retentus. Miror idcirco, Donatum Bossium, cui alios consentientes invenio, Civem Mediolanensem hoc ignorare potuisse, quum in Chronico ad Ann. 766. Glossae verba tanquam verissima describit, argenteaque corona Italicos Reges Mediolani insigniri solitos esse tradit. Quid haec metallorum differentia in his coronis efformandis portendat, sedulo Juris periti, nonnullique alii Scriptores quaerunt, & praesertim Baldus inter Legulejos vir celeberrimus hac de re opusculum edidit, in quo mysticam metallorum significationem interpretatur. Ferro ajunt fortitudinem designari, qua populos rebellantes, atque a fide desciscentes profligare Imperator debet; argento claritatem, quae potissimum Principem decet, auro vero, quod omnibus

bus

bus metallis excellentius est, Caesarem reliquis Regibus excellentiorem significari. At hujusmodi interpretationes sale plerumque carent, neque in iis examinandis operam insumere vacat. Aeneas Silvius, cui postea Romanum Pontificatum adepto Pii II. nomen fuit, de coronis istis quaedam habet in Lib. IV. Historiae Austrialis, quae non ita pridem publica luce frui coepit. Ita vero sermonem ille suum exorditur: *Libet heic pauca de coronis dicere, ne stulte videamur eorum opinioni consentire, qui tres coronas Imperatori necessarias ajunt, Teutonicam, Mediolanensem, & Romanam, & unam argenteam, alteram ferream, tertiam auream esse sermocinantur. Inter quos etiam Legum Interpretes delirant, quid ferrum, quid argentum, quidve significet aurum, plurimis verbis explicare laborantes, atque ut aurum ceteris metallis, sic Romanorum Imperium ceteris Regnis praestabilius esse confirmant. Verum cujusque materiae corona fuerit, ad parabolizandum idonea videri poterit.* Utcumque se res habeat, errare illos video, qui revera ex hisce diversis metallis coronas constare arbitrantur; omnes enim purissimo ex auro conflatae sunt, coronaeque tantum in Insubribus adhibitae additus est circulus ferreus, in interiore parte intextus. Hieronymus Balbus in libello de Coronat. ad Carolum V. haec habet: *At in Germania perinde ut Romae corona aurea Imperatorem insigniri, illa scilicet, qua Carolus Magnus primo usus est, ipse ego certissimus sum testis, quia nono ab hinc anno tuae coronationi Carole V. non solum interfui, sed cum per id tempus apud te Ludovici Pannoniae, Bohemiaeque Regis Oratorem agerem, ad quem jus eligendi spectabat, etiam praefui.* Antiquior autem Hieronymo Balbo Aeneas Silvius in laudato libro quarto Historiae Austrialis hujus rei fidem facit his verbis: *Has autem coronas omnes aureas esse compertum habeo, quamvis per medium circulum coronae Mediolanensis lamina quaedam parvula ex ferro ducatur, quae stultae interpretationi efficit locum; quippe Daniel Propheta quatuor orbis Regna majora describens ultimum, quod nostri Romanum esse volunt, ferro comparavit, quoniam sicut ferrum omnia metalla comminuit, sic omnia Regna Romanum Imperium detrivit.* Et profecto coronam Germanicam nunquam ex argento fuisse conflatam, veri videtur similius, quippe temporibus etiam Witichindi vetustissimi Historici aurea in usu erat, prout ipse Lib. II. Histor. testatur. Alias quoque coronas ab Imperatoribus usurpatas scribunt, qui eorum res memoriae commendarunt, cujusmodi Arelatensis fuit, ac Ratisponensis. De prima ita ibidem loquitur Aeneas Silvius: *Similem modum de Regno Burgundo-*

gundorum observavit antiquitas, quod Bosonem Romanis Imperatoribus legimus tradidisse, cujus corona in Arelate suscipitur. Alteram Friderico Primo Imperatori una cum Germanici Regni jure collatam scribit Anonymus ille, qui Romano Pontificali, seu Caerimoniali rubricas addidit. At quamvis ex auctoritate Othonis Frisingensis Historici celebris id ille affirmet, sententiam tamen hanc multimodis nutare censeo. Etenim nunquam Ratisponae ad Regnum Germanicum Caesares inaugurari consuevere, sed Aquisgrani, ut Caroli Magni exemplum imitarentur, ipseque Fridericus ad Othonem Frisingensem patruum suum haec de se scribit: *Post primam unctionem Aquisgrani, & acceptam coronam Teutonici Regni, generalem Curiam Merseburg in Pentecoste celebravimus.* Deinde nusquam apud Othonem ipsum Ratisponensis coronae mentionem inveni. His visis ut rem nostram propius attingamus, Coronam ferream, qua Imperatores in Langobardici Regni jura immittebantur, describendam reor. Est autem circulus aureus perquam latus, & gemmulis non levis pretii exteriori parte circumornatus. Introrsus lamina ferrea inserta est, & non *in summitate*, ut Pontificalis Romani Scholiastes scribit. Nullae heic pinnae, aut radii, queis ceterorum Regum coronae distingui solent, & queis regnantium capita Solis instar majestatem, splendoremque effundere videntur. Ceterum Modoetiae nostris temporibus hujusmodi insigne servatur, de cujus Oppidi praestantia, ac praerogativis sermo inferius recurret.

CAPUT SECUNDUM.

Coronae ferreae origo quaeritur. Quidam a Theodelinda institutam arbitrantur. Alii antiquiorem, aut recentiorem esse tradunt.

IN tradenda ferreae Coronae origine multa nobis occurrunt impedimenta, quaestionemque invadimus impeditissimam sane, multisque hinc inde difficultatibus circumseptam, quippe Auctores aut partium studio abrepti, aut conjecturis nimium indulgentes illam ad arbitrium suum decernere maluerunt, quam incertam relinquere. Antiquorum hac de re silentium nihil minus praestitit, quam scribentium ingenia terrere, quin caussa fuit, ut eo fidentius opiniones suas expromerent, quo minus timoris suberat, ne

prodita

prodita vetustate tabularum convincerentur. Ego tamen tantam veritatis rationem habendam arbitror, ut me fateri non pudeat ea nescire, quorum scientiam certo obtinere non licet. Bartholomaeus Zucchius Scriptor Modoëtiensis, vir non obscuri nominis, Reginae Theodelindae, ferreaeque Coronae Historiam Anno 1613. evulgavit. Uterque libellus Italica lingua conscriptus est: utrumque ego identidem consulam; Theodelindae enim vitam a P. Alexio Ledesma jampridem descriptam erunt qui Romanensibus fabulis quam Historiae propiorem arbitrentur. Zucchius itaque Cap. X. Hist. Theod. a Gregorio Magno ferrei diadematis in Italia usum arcessit, cujus rei *gravem*, ut is ait, *auctorem* testem habemus ita scribentem: *S. Gregorius Pontifex Theodelindam Corona ferrea donavit*. In Proemio vero ad Historiam de Corona ferrea quis hic *Auctor gravis* fuerit, apertius prodit, Carolumque Sigonium magni nominis virum appellat, a quo laudata sententia emanavit. Verum qua fide heic Zucchius egerit, quave diligentia in Sigonio legendo fuerit usus, nescio; etenim id nusquam Sigonius scripsit, imo Coronam ferream ab ipsa Regina Theodelinda institutam prodidit, Mediolanensium Scriptorum auctoritate fretus. Sunt ejus verba Lib. I. de Regno Italiae Anno 591. *Scriptores Mediolanenses patrios sequuti Annales asserunt, coronam Agilulfo impositam fuisse, a Theodelinda Regina institutam, auream illam quidem, verum circulo ferreo interiore intextam, unde post ferreae nomen Italico Longobardorum in Regno enituit*. Hujusmodi verba Zucchius quoque produxit Cap. I. de Cor. ferr. Sed quoniam iis opinionem suam aliqua ex parte infirmari sentiebat, ideo quaedam praetermisit, & *a Theodelinda Regina institutam* fuisse coronam dissimulans, vocem *primo* Sigonianae sententiae adjecit. Porro quum Sigonius Auctor diligentissimus, neque incertis opinionibus niti solitus suam hac de re sententiam expromere noluerit, Scriptoribusque tantum Mediolanensibus facti fidem reliquerit, quid isti de Coronae ferreae institutione senserint, videamus. Et primo Georgius Merula Lib. II. Antiq. Vicecom. haec de Henrico I. Imperatore Sancto scribit: *Quidam sunt Auctores, ab hoc Henrico coeptam consuetudinem ferreae Coronae, quam Mediolani is demum accepit, qui in Germania Caesar designatus sit. Alii primum Othoni hujusmodi ornamenta data ferunt. Sunt qui a Carolo factum repetant. Ego cum incerta tradantur, nec satis firmum originis auctorem habeam, quando res coeperit, minime affirmare ausim*. Addit tamen egregius Auctor, sibi verisimillimum videri, Coronae hujus origi-

originem post Caroli Magni tempora coepisse, ut extraneis Regibus in Italicum Regnum advenientibus, Regalisque dignitatis insignia suscipientibus, Italia parêre magis quam servire videretur. Bernardinus vero Corius, cui Mediolanensem Historiam Italico rudique sermone conscriptam debemus, Merulam fere totum exscripsit. Sed quum aliis addendis temperare sibi noluerit, aniles, putidasque protulit fabulas, in quibus judicium desideres. E *Graphia aureae Urbis*, vetusto nempe libro, cujus exemplaria amisimus, refert Corius, primo Corona ferrea insignitum fuisse Julium Caesarem, tum Augustum, ac Trajanum, quod ferro totum terrarum orbem sceptro suo subjecissent. Diocletianum postea, ac Maximianum pro Romani Imperii dignitate aurea corona uti coepisse, simulque statuisse, ut aurea deinceps Romae, ferrea vero Mediolani conferretur. Donatus Bossius Mediolanensis, seculi & ipse decimiquinti Scriptor, antequam Italiam Langobardi invaderent, a Lamberto quodam (videlicet Theodeberto Rege Francorum) Tyranno Coronam ferream, *qua honoris gratia Imperatores Mediolani coronabantur*, *Papiam translatam fuisse* tradit. Gaspar quoque Bugatus, Sigonio antiquior, Coronae ferreae primordia ad Maximianum usque Herculeum Imperatorem retulit, Regesque non tantum Langobardos, sed Gothos quoque illa insignitos affirmavit. Si itaque liceret, Sigonium libenter interrogarem, quorumnam Scriptorum Mediolanensium testimonio fuerit usus, ut Coronam ferream *a Theodelinda institutam* scriberet. Neminem ego inveni, apud quem stet rei tantae fides, unumque habeo Tristanum Chalcum, nobilissimum Historicum, & quidem vetustum, sed seculo duntaxat nostro publica luce donatum, qui Lib. IV. Hist. Patr. sic loquitur: *Agilulfus coronam Mediolani, & reliqua Regum insignia, Flaviumque praenomen accepit. Et hinc fortasse consuetudo inolevit, ut is demum legitime in Langobardos regnare credatur, cui Theudelindae Diadema imponatur*. Haec Tristanus dubitantis specie, quae Sigonius videre non potuit. Alciatus vero celeberrimus Auctor in Lib. de form. Rom. Imp. Coronam ferream ex instituto Pipini accipi solitam scribit. Et hactenus intra vulgatos Auctores orationem continui; nunc quid hac de re ferant nondum editi, inspiciamus. Circiter Annum Ch. 1330. ut alibi me animadvertere memini, ad scribendas Historias totum se contulerat Gualvaneus Flamma, praeclarissimi Ordinis Praedicatorum alumnus, Civisque Mediolanensis. Ejus lucubrationes MS. in Ambrosiana servamus, magnique facimus, quod singularia Urbis hujus monumenta complectantur.

tur. Verum quum difficillimis Italiae temporibus, & grandi literarum nocte damnatis, dederit ille operam hujusmodi studiis, nil mirum, si fabulis foedisque erroribus quandoque scateat, interque multum tritici non parum lolii domino etiam nolente irrepserit. Ego ejus fidem sequi non dubitavi in iis, quae non nimis longe ab ejus aetate remota narrantur; ceterum ubi antiquissima refert, neque probatissimis Historiis innititur, auctoritatem non satis firmam ab ipso expectes. Quam in sententiam mecum, ut arbitror, ibunt quicumque & sequiorum seculorum infelicitatem, & nostrae aetatis accuratissimam κριτικὴν noscunt. Igitur Gualvaneus Cap. CCCXXVIII. Chronici Majoris haec habet: *Maximianus postquam imperaverat annis XX. in Civitate Mediolani Imperio renuncians, illud Maxentio filio suo delegavit. Et coronam ferream, sive fasciam, qua semper usus fuerat, Mediolani dereliquit statuens, ut quicumque in hac Civitate per Cives de Mediolano coronaretur, ipso facto esset totius Italiae Rex, & omnes ei tenerentur obedire. Unde in libro Extractionum habetur, quod Maximianus, ejusque praedecessores usque ad ista tempora usi sunt corona ferrea. Cum autem introductus fuit usus aurei Diadematis, statuit Imperator Maximianus, ut in Mediolano Reges coronarentur ferrea corona. Haec ex dictis Sicardi, Athlantis, & Ptholomei.* Sed cujus ponderis hujusmodi opinio sit, nullo negotio intelligent eruditi. Quis enim unquam somniavit, a Maximiano Imperatore sub finem seculi a Christo nato tertii Coronam ferream fuisse usurpatam? Tunc sane aut aureis coronis, aut diademate unionibus sparso, aut lauru utebantur Augusti. Nullus praeterea Imperatorum ante Caroli Magni tempora Italicum Regnum in Insubribus inivit, quum aut Romae, aut Constantinopoli jus esset constituendi Caesares, atque Italiam illis subiiciendi. Ex his autem Gualvanei verbis nugas quoque suas, ni fallor, partim mutuatus est Corius supra memoratus. Quum igitur Scriptores hactenus recensiti in assignanda Coronae ferreae institutione non modo inter se diffideant, verum ne ullam quidem adferant opinionem certam, dignamque prudentum fide, firmioribus fundamentis fulcienda res est, ut propius ad veritatem, aut saltem ad veri similitudinem accedamus.

CA-

CAPUT TERTIUM.

Reges Langobardos Coronam non usurpasse, probabile est. Contraria sententia magis arridet. Ferrea tamen Corona non adinventa illorum temporibus.

ET quoniam Langobardici Regni Corona haec audit, primumque Agilulfo imposita dicitur, poscit muneris mei ratio, ut sedulo, ac pro virili parte quaestionem hanc perpendam. Quod si vel ipsos Modoëtienses Historicos consulere heic placet, Agilulfum haud primum omnium corona donatum fuisse intelligemus. Bonincontrus Morigia *Chronicon Modoëtiae* (ita enim inscribitur) circiter Ann. Christi 1345. elucubratus est. Unicum ejus libri MS. exemplar ad nostra usque tempora servatum in Ambrosianae Bibliothecae pluteis extat. Is igitur Auctor Lib. I. Cap. IX. postquam Alboino primo Langobardorum Regi successorem Clephum fuisse dixit: *Hic primus*, addit, *& ultimus est, qui in Papia coronatur*. Infra inquit: *Authari Cleph Regis praedicti filius, Lombardiae Rex tertius Anno Domini DLXXXV. regnavit Annis VI. Hic in sua coronatione dictus est Flavius Rex Autharis, quo cognomine postea Reges Lombardiae usi sunt*. Post Autharis mortem Agilulfus in maritum a Theodelinda spectatae prudentiae foemina cooptatus regnavit; quare ex ipsorum etiam Modoëtiensium sententia non is omnium primus corona redimitus fuit. Supra autem vidimus, quid de ferrei diadematis usu Gualvaneus Flamma senserit; illud enim vel ante Constantini Magni imperium usurpatum tradit. Praeterea in Historia sua Cap. CCCCLXIX. Theodeberti, seu ut corrupte alibi appellatur, Lamberti Francorum Regis irruptionem in Italiam circiter Annum Christi 540. memorat: *Hic Rex*, ut is scribit, *Ticini Theudericum fratrem suum in Regem Italiae coronavit Corona ferrea*. Theodericus vero Ticinensium proditione territus Mediolanum se recepit, illique Urbi *honorem coronae sublatum restituit*. Quae quidem omnia an revera contingere potuerint, nunc examinare non vacat. Post haec Langobardos Reges enumerat Gualvaneus, singulisque ferream coronam impositam fuisse scribit. Hunc Auctorem plerique rerum Mediolanensium Scriptores

ptores κατὰ πόδα sequuti Sigonium usque adeo moverunt, ut ferreum diadema Langobardorum temporibus usurpatum credere, quam tot Historicis fidem auctoritatemque abrogare maluerit. Cur tamen ejus usum ab Agilulfo deduxerit, plane non assequor. Sed hoc posito coronationis primordio, reliquos subinde Langobardorum Reges talibus insignibus donatos affirmare necessum illi fuit, quamquam non semel professus fuerit; id ex aliena potius quam sua sententia se scribere. Inter tot ambages, rerumque angustias quodnam mihi tuto instituendum sit iter, plane non video. Et quidem si Paulum Diaconum vetustissimum rerum Langobardicarum Scriptorem consulimus, nullam de imponenda corona mentionem is fecit. Quin sola traditione hastae Langobardos Reges inaugurari consuevisse, ejus testimonio significari videtur; inquit enim Lib. VI. Cap. LV. de Gestis Langobard. *Ipse Rex Liudprandus eo tempore in languorem decidens, morti approximavit. Quem Langobardi vita excedere existimantes, ejus nepotem Hildeprandum foras muros Civitatis ad Sanctae Dei genetricis Ecclesiam, quae ad Perticas dicitur, in Regem levaverunt. Cui dum contum, sicut moris est, traderent in ejus conti summitate cuculus avis volitando veniens insedit.* Neque insueta fuisset haec Reges exornandi ratio, quippe Romuli temporibus, si Justino Historico est fides, coronarum loco hastae Regibus usurpabantur. Audi Scriptorem hunc ita Lib. XXXXIII. Cap. III. loquentem: *Per ea adhuc tempora Reges hastas pro diademate habebant, quas Graeci sceptra dixere.* Regum quoque Langobardorum *coronationem* omnino praeteriit Herempertus Langobardus auctor antiquissimus in Historia de Gestis Principum Beneventanorum. Quare, ut nil omittamus, ipsemet Sigonius horum auctoritate, seu melius dicam, silentio ductus coronae usum apud Langobardos in dubium revocavit; etenim ad Annum 601. ait: *Quod jus a Rege ullo Longobardorum usurpatum, Paulus nusquam ostendit, imo morem eis fuisse ait, ut hastam Regi declarato porrigerent.* In hanc etiam opinionem concessit Erycius Puteanus Lib. II. Histor. Insubr. ubi haec notat: *Miror Langobardos tam cito ab hastae insigni ad ferream coronam passos se transferri.* Equidem hujusmodi sententiae olim acquiescebam, quum libellum suum inscriptum: *Explicatio duorum Sarcophagorum* ad me transmisit Clarissimus, meique amantissimus vir Joannes Ciampinus, mihi nuper, totique eruditorum Reipublicae immaturo fato ereptus, & cui lacrymis meis me parentasse ambitiose fateor. Exhibebat autem eodem in libro doctissimus Scriptor Agilulfi Langobardorum Re-

gis imaginem e vetuſtis nummis depromtam, quos luce pridem Angelus Breventanus donarat in Langobardorum Regum Gentiliaca arbore. Inſpicias ibi Regem corona conſpicuum, horrentique barba vultu circumfuſum cum his literis AGILULFUS. Reliquorum Regum Langobardorum numiſmata, eorumque caput coronatum idem Breventanus in aes incidit, quae tamen mihi non ſine dolore huculque videre non licuit. Igitur coronas Langobardis Regibus in uſu fuiſſe liquido conſtat, idque etiam ex antiquis carminibus in Modoëtienſi Baſilica ſculptis probari non leviter poteſt, nam ibi haec leguntur:

Condidit hoc templum mira virtute verendum
Theudelinda potens Regni Diademate pollens.

Theodelindae quidem juſſu carmina haec fuiſſe compoſita nemo facile opinetur, quod Zucchius fidenter ajebat, ſiquidem Leoninam indolem ſapiunt, atque iccirco ſeculis inferioribus ortum habuere. Nihilominus vetuſtatem aliquam praeferunt, & huic loco fortaſſe lucem afferant. Sed ne hinc quidem Coronae ferreae antiquitatem, atque inſtitutionem quiſquam ſe ſperet hauſturum, nam toto, ut ajunt, coelo diademata Langobardorum a ferreo differunt. Scilicet, quod alibi ſcriptum eſt, Coronam ferream circulus aureus efformat ſine radiis, aut pinnis, cui tenuiſſima lamina e ferro ducta artificioſe inſerta eſt. At corona, qua Agilulfus redimitur, galericulus eſt, ſeu mithra calanticae inſtar, totum capitis verticem obvoluens, unionibus ubique nobilitata, Crucemque in apice fixam deferens. Similem Langobardorum Regum Coronam in Grimoaldi numiſmate ſe vidiſſe mihi affirmavit eruditiſſimus Joannes Maria Bidellius, inter Juris peritos Mediolanenſes melioris antiquitatis, reique nummariae cultor, quem de Ambroſiana Bibliotheca bene aliquando meriturum ſperamus. Quod ſi laudati Ciampini conjecturae in Marmor Neapolitanum productae a veritate non abſint, Agilulfum itidem intueare corona inſignitum radiata, ac propterea a Modcëtienſi longe diverſa. Quamquam igitur coronas a Langobardis aliorum Principum more adhibitas ponamus, Coronam tamen ferream tanta antiquitate donare non poſſumus, ut uſurpatam ab iiſdem credamus. Verum haec melius in reliquo Commentarii contextu exploranda nobis erunt.

CA-

CAPUT QUARTUM.

Modoëtiensium, Ticinensium, ac Mediolanensium praerogativae pro Coronationibus Regum Langobardorum recensentur. Mediolanensium jura Pauli Diaconi auctoritate firmantur.

Etsi Langobardorum Regum coronationes incertae sint; aut saltem nullam ii Coronam ferream adhibuisse videantur, cujus ope regalem dignitatem publice consequerentur, heic tamen recentioribus scriptoribus liberaliter demus, Regum coronandorum consuetudinem ab iis non temere tradi. Quo posito locum inquirimus, ubi solemnis coronarum traditio perageretur. Hoc autem commode praestari non potest, nisi eorum, quorum coronationes referuntur, chronologice Historiam pertexamus. Mediolanum, Ticinum, ac Modcëtiam pro tanta gloria inter se certantes video, singulis populis pro jure suo aut rationibus, aut Historicorum auctoritate propugnantibus. Ticinum, urbs clarissima, Regumque Langobardorum domicilio diutissime usa, quin suum olim esset domesticos Reges coronare, minime dubitat. Modoëtia vero, quam veteres lapides fortasse Moguntiacum, scriptoresque Moditiam, aut Moguntiam appellant, celeberrimum Oppidum, atque a Theodelinda Regina illustratum, quum Langobardici Regni Sedes a nonnullis dicatur, nostrisque etiam temporibus ferream apud se Coronam servet, sibi antiquam coronationis laudem tribuit. Mediolanum tandem hujusmodi jus vetustate tuetur. Et huic quidem Urbi potissimam tantae gloriae partem adjudicandam arbitror non coeco illius studio praereptus, sed rationum Scriptorumque inter se consentientium auctoritate ductus. Ut autem a Ticino sermonem instituam, quoties ejus dotes, atque antiquitatem specto, cum praeclarissimis, Italiae Civitatibus illam conferre minime dubito. Nemo tamen melius quam Gothi, ac Langobardi Reges istius Urbis praestantiam novere, quum in illa regalem constituerint sedem, ac ibi tandiu se continuerint, quandiu Italiae partem Deo visum est eorum imperio subiici. Plurimum hinc decus, *Regiaeque Urbis* nomen Ticino accessit, sique Ticinensibus fidem habemus, veluti altera Roma Civitas haberi coepit. Nunc etiam in ponte, quem extra urbis

illius portam fluvio Ticino impositum nemo non laudat, vetus lapis legitur cum hisce carminibus:

Quisquis huc intrat deflexo poplite dicat,
Dic prope qui transis, qui portae limina tangis:
Roma secunda vale, Mundi caput imperiale,
Tu bello Thebas, tu sensu vincis Athenas,
Te metuunt gentes, tibi flectunt colla potentes.

Haec tamen inscriptio an olim ad Ticinenses referretur, sunt qui dubitent; Gualvaneus enim Flamma tum in Chronico Extravaganti Cap. XLIX. tum in Manip. Florum Cap. XXII. Urbi Mediolanensi elogium hoc tribuit. Quin marmor portae Urbis, quae Romana dicitur, affixum fuisse est auctor. Variant nihilominus aliquantulum inter se versus, quare & hos legendos exhibeo:

Dic homo, qui transis, qui portae limina tangis,
Roma secunda vale, Regni caput imperiale,
Urbs veneranda nimis, plenissima rebus opimis,
Te metuunt gentes, tibi flectunt colla potentes,
In bello Thebas, in sensu vincis Athenas.

Utcumque tamen se res habeat, sive lapis ab Urbe hac saepe funditus eversa Ticinum delatus fuerit, sive ad exemplar Mediolanensis lapidem Ticinenses inscripserint (nam ante annos tantum trecentos lapidem exaratum fuisse characterum forma luculenter prodit) seu Gualvaneus minus certa retulerit, Civitati illi praeclarissimae gloriam hanc nequaquam invidemus, diuturnamque inscriptionis possessionem, ac majestatem intactam relinquimus. Nil itaque mirum est, si in urbe sua peractas Langobardorum Regum *coronationes* arbitrentur Ticinenses, inter quos praecipue Stephanus Breventanus Historiae Papiensis Scriptor Lib. III. Cap. I. in S. Michaëlis aede Reges Langobardos antiquitus coronari consuevisse scribit. Sed quod Ticinum Regni Sedem Longobardi statuerint, minime idcirco ibidem etiam coronatos eorum Reges fuisse probatur. Aquisgrani Germanicam coronam, ut Regnum Teutonicum inirent Caesares, posterioribus seculis accepere, Augustalem vero Romae, quum tamen sedes Imperii aut Viennae in Austria, aut alibi fuerit sita. Sic Parisiis Gallici Regni summa constitit, quamvis in urbe Rhemensi Galliarum Re-

ges

ges inungi soleant. Atque huc respexisse censeo Bernardum Saccum Ticinensis Historiae clarissimum auctorem, quando Lib. VIII. Cap. IV. haec ait: *Qua quidem en re, etsi Regii nominis honor in Papiensibus constitutus non fuit, Regiae tamen familiaritatis, sessionisque compos, ac digna effecta Civitas ipsa eo actu fuit.* Quibus verbis, ni fallor, sibi exploratum esse ostendit Saccus, Ticini quidem Langobardos Reges sedisse, sed alibi honore coronae decoratos fuisse. Itaque Modoëtienses audiamus, quorum caussam Bartholomaeus Zucchius agit tum in Hist. Reg. Theod. tum in Hist. Coronae ferreae. Scribit hic in primo libello Cap. XVI. Langobardorum Regum sedem primo Veronae stetisse, deinde Modoëtiam a Theodelinda translatam, ibique ab Othone Tertio Imperatore confirmatam. In altero libello eorum Regum, qui Modoëtiae Coronam ferream suscepere, Catalogum offert. Ex his primus illi est Agilulfus Theodelindae conjux, tum Adalvaldus horum filius, Arioaldus dein, Rotharis, Rodoaldus, Aripertus, ac Liutprandus. His addit Carolum Magnum, Pipinum, Bernardum, Lotharium primum, Berengarium primum, & plerosque alios Italiae Reges. Verum quod est ad Langobardos Reges, nullus ei Scriptor vetustus laudatur, qui pro hac veritate vadem se offerat. Annales tantum Modoëtienses, & Sigonius utramque paginam implent, sive de illis Regibus, sive de Imperatoribus res habeatur. Meum itaque erit ostendere, quantum Mediolanensis Civitas Ticinensi, ac Modoëtiensi in Italicis Regibus inaugurandis praestet. Ita tamen in hujus praestantissimae Urbis laude me non continebo, ut de Ticinensium, & Modoëtiensium praerogativis omnino taceam. Quem autem melius, dum de Langobardis quaestio agitatur, quam Paulum Diaconum, natione Langobardum, qui sub Desiderio Rege ultimo floruit, sequamur? Enim vero quoties cum illo, quod pertinet ad res Langobardorum, sentimus, toties nos veritatem assequuturos facile speramus. Alboino barbarae illius gentis Rege primo, Veronae violenta morte e vivis erepto, communi Langobardorum procerum consilio ad Regnum Clepho eligitur. Quo in loco id contigerit, nos docet laudatus Auctor Lib. II. Cap. XXI. de gest. Langobard. *Langobardi*, inquit ille, *apud Italiam omnes communi consilio Cleph, nobilissimum de suis virum, in urbe Ticinensium sibi Regem statuerunt.* Ticini igitur primam coronationem factam merito opinetur quispiam, nisi assensum sustinere dicenda inferius nos cogerent. Paulo in hac re concordem habemus Bonincontrum Modoëtiensem; quin & ipse Gualvaneus Flam-

Flamma negare id noluit, quanquam rationem, ut puto, excogitavit, cujus ope jura Mediolanensium heic violari probaret. Cap. CCCCLXXXII. Chron. Major. de isto Clephone haec habet: *Qui cum vellet in Civitate Mediolani in Regem Langobardorum coronari, Cives de Mediolano propter odium Albuini, qui hanc Civitatem destruxerat, ei coronam, & Civitatis introitum negaverunt, & tunc in Papia fuit coronatus*. Fides sit penes Auctorem, & ad Autharis Regnum transeo. Ubinam creatus hic fuerit, Paulus non docet. Bonincontrus vero Mediolani diadema Regni ei fuisse collatum scribit. Gualvaneus quoque de illo scripserat Cap. CCCCLXXXXV. Chron. major. *Hic fuit coronatus Mediolani Corona ferrea in parva Ecclesia S. Michaëlis juxta S. Ambrosium*. Autharim fato postremo functum excepit Agilulfus a Theodelinda ex Langobardorum consensu in thalami, ac Regni consortium adscitus. Regem hunc *in Civitate Mediolani Regni diadema suscepisse* auctor est Bonincontrus, ejusque opinionem reliqui fere Mediolanensium rerum Scriptores una cum Sigonio sequuti sunt. Quare subit mirari, cur hunc Principem *in burgo de Modoëtia Corona ferrea fuisse coronatum* Gualvaneus scribat Cap. D. Chronic. Major. Sed quid hisce insistimus, quum Paulum Diaconum rei testem habeamus? Inquit is Lib. II. Cap. ult. *Suscepit Agilulfus, qui erat cognatus Regis Authari, inchoante jam mense Novembrio regiam dignitatem. Sed tamen congregatis in unum Langobardis, postea mense Majo ab omnibus in Regnum apud Mediolanum levatus est*. Ex his, ni fallor, tanti Historici verbis, quid nobis de coronationis loco sentiendum sit, plane discimus. Mense Novembri Anno 590. renunciatus Rex fuerat Agilulfus, regalemque dignitatem, ut ait Paulus, injerat. Anno vero proxime sequenti mense Majo in publico Langobardorum conventu coronam Mediolani accepit, qua re peracta dein jus regnandi numeris omnibus absolutum obtinuit. Anno postea 604. in ipsa etiam Mediolanensi Urbe Adalualdus Agilulfo ex Theodelinda natus in regalis dignitatis communionem publice advocatus fuit. Sunt Pauli verba Lib. IV. Cap. XXXI. *Igitur sequenti aestate mense Julio levatus est Adaloaldus Rex super Langobardos apud Mediolanum in Circo in praesentia patris sui Agilulfi Regis, astantibus legatis Theudeberti Regis Francorum*. Ambos hos Reges Mediolani consedisse pluribus in locis prodit laudatus Auctor, ac proinde veram Langobardici Regni sedem eo tempore Mediolanum fuisse, hinc quoque intelligimus. Ceterum de reliquis Langobardorum Regibus quanquam Paulus multa tradi-

tradiderit, locum tamen urbemque, ubi eorum finguli aut electi, aut inaugurati ad Regnum fuerint, nequaquam memoravit. Eorum fedes Ticini plurimum ftetit, & quum duos filios Rex Aripertus fibi fucceffores reliquiffet, Pertharitum, & Gundibertum, unus Ticini, alter vero Mediolani Regnum quifque fuum moderabantur. Animadvertimus etiam Hildeprandum Liutprandi nepotem extra muros Ticinenfis urbis in Bafilica S. Mariae ad Perticas Regem fuiffe falutatum. Porro in referendis reliquorum Scriptorum, ac potiffimum Gualvanei, & Bonincontri verbis non immorabor; uterque enim pro fuo erga patriam ftudio aut Mediolani, aut Modoëtiae Reges coronatos affirmat. Reftat igitur, ut Pauli Diaconi auctoritate ducti fateamur, Ticini quidem Langobardos Reges plerumque confediffe, Mediolani vero corona faepius fuiffe donatos. Nunc ad Imperatores, aliofque Cifalpinos Reges fermonem convertamus.

CAPUT QUINTUM.

Reges Franci neque Mediolani, neque Modoëtiae coronati. Sigonii fententia exploditur. Romae corona iis impofita.

EXACTIS a regali throno Langobardis, & victo captoque Defiderio Rege, rerum in Italia potitus eft Carolus Magnus, in quem e Graecis Imperii quoque Romani jura per Urbis Pontificem fuere tranflata. Illum Modoëtiae Corona ferrea ab Archiepifcopo Thoma redimitum Carolus Sigonius Lib. IV. de Regno Ital. tradit, ejufque opinioni lubentiffime Zucchius fubfcripfit. Eadem de Pipino Caroli filio, & Bernardo, ac Lothario nepotibus narrant ambo laudati Scriptores, & ne quid diffimulem, Gualvaneus quoque in Manip. Flor. Cap. CXXVI. & fequ. eifdem confentientem invenio. Attamen ex folis conjecturis Auctores ifta affirmaffe tam certum eft, quam quod certiffimum. Mihi fane veri videtur fimillimum, ab hujufmodi coronatione Carolum, ceterofque e Francorum gente Imperatores abftinuiffe. Sexcentos, ut ita dicam, Hiftoriarum conditores legimus, partim Caroli Magni, ejufque fucceffiorum aequales, partim ab eorum aetate parum remotos, quos aut in Bibliotheca nova Labbei, aut in fingulari Collectione Scriptorum Hiftoriae Francicae a Duchefnio elabo-

elaborata, aliisve in locis invenire est. Quis ergo non videt in tot monumentis hanc Regum coronandorum consuetudinem praeteriri non debuisse, si unquam invaluisset? Nihilominus, etsi minutissima quaeque Caroli Augusti, & reliquorum gesta ibidem recenseantur, nullum tamen verbum de Modoëtiensi coronatione perinde occurrit, quasi contemnendum, & silentio obvolvendum decus illud fuisset. Contra nemo ex his Scriptoribus silentio praeterit Romanam Caroli Magni coronationem, quam etiam inter praecipuas ejus laudes referendam esse quisque agnoscebat. His accedit Cointii viri celeberrimi auctoritas, qui Gallicos Annales immani labore Latinis literis mandavit suorumque Regum gesta omnium accuratissime exploravit. Postquam hic Sigonii verba retulit ad Annum Christi 774. *Non temere*, inquit, *negabis Carolum Magnum illa corona per Archiepiscopi Thomae manus hoc anno redimitum, cum in antiquis Auctoribus nulla sit hujusce rei memoria*. Videat igitur Sigonius, quo se Auctore tueatur, ubi Modoëtiae coronatum affirmat Carolum. Nam quod est ad Pipinum ejus filium, non Modoëtiae, sed Romae, Italiae Regem fuisse renunciatum, ibique corona donatum scimus. Vetustissimi Francorum Annales apud Duchesnium Tom. II. pag. 32. haec tradunt ad Annum Christi 781. *Et Rex Carolus celebravit Pascha in Roma. Et ibi baptizatus est Domnus Pipinus filius supradicti Domni Caroli M. Regis ab Adriano Papa, qui & ipse eum de sacro fonte suscepit. Et duo filii Domni Caroli Regis inuncti sunt in Reges a supradicto Pontifice. Hi sunt Domnus Pipinus, & Domnus Hludowicus Reges. Domnus Pipinus Rex in Italiam, & Domnus Hludowicus Rex in Aquitaniam*. Tunc igitur Italici Regni corona Pipino collata fuit. Porro addit idem Chronologus: *Et inde revertente Domno Carolo Rege, Mediolani Civitatem pervenit. Et ibi baptizata est filia ejus Domna Gisela ab Archiepiscopo nomine Thoma. Et ab inde reversus est in Franciam*. Eadem scribit Eginhardus de Gestis Caroli M. Imperatoris, coronamque Pipino, ac Ludovico Romae ab Adriano impositam & ipse narrat. Ceteri vero Historici similia memoriae mandarunt. Quamobrem videas, ad Civitatem etiam Mediolanensem devenisse Carolum, ibique ab Archiepiscopo Thoma filiam ejus Giselam sacris undis fuisse purgatam. Quod si Modoëtiae Coronam iterum Pipino contulisset Mediolanensis Archiepiscopus, neque ignorare id Auctores potuissent, & scribere debuissent, qui sacram Giselae expiationem, quanquam longe minoris momenti rem, nequaquam omisere. Atque ex his hactenus enarratis

tis constat, ni mea me fallit opinio, quandiu Romanum Imperium, Italiamque Reges Francorum tenuere, Italici Regni diadema Romae tantummodo illis fuisse collatum. Ut autem evidentius haec pateant, exemplum Ludovici II. Imperatoris heic itidem producam, neque enim hunc Sigonius Modoëtiae coronatum affirmare est ausus. De illo in Vita Sergii II. Papae haec ait Anastasius Bibliothecarius: *Tunc almificus Pontifex in Basilica Principis Apostolorum manibus suis ipsum Hludowicum Lotharii Imperatoris filium oleo sancto perungens, regali, ac pretiosissima coronavit Corona, Regemque Langobardis praefecit.* Post Ludovicum II. Italico Regno praefectus est Carolus Calvus, eumque Papiae corona redimitum manu Ansperti Archiepiscopi Mediolanensis Sigonius ad Annum 876. scribit. Quin verba addit ab Ansperto in *coronatione* pronunciata, quae ita se habent: *Nos Anspertus cum omnibus Episcopis, Abbatibus, Comitibus, & reliquis, qui nobiscum convenerunt, Italici Regni Optimatibus, perpetuam optamus prosperitatem, & pacem*, & reliqua apud Puricellum in Monum. Ambros. Basil. num. 127. legenda. Verum nullus dubito, quin Sigonianam assertionem totius antiquitatis silentium infirmet. Nimirum Scriptores ceteri Carolum Calvum Romae a Summo Pontifice Regem, Caesaremque inauguratum produnt, Ticinensem vero *coronationem* nullam prorsus commemorant. Quae vero verba Ansperto Sigonius affingit, ea quidem, seu melius dicam, eorum similia in Synodo Ticinensi, quo convenerant Episcopi, ceterique Italici Regni Optimates Anno 876., fuere pronunciata, & forsan ab ipso etiam Mediolanensi Antistite, sed ut Carolum solummodo *Protectorem*, *dominum*, *ac defensorem omnium eligeret* Synodus, non ut Corona insigniret. His accedit, Ticinense istud Concilium anno eodem a Patribus Synodi Pontigonensis fuisse confirmatum, nulliusque, praeter quam Romanae, coronationis mentionem illic factam fuisse. *Sicut*, inquiunt *Patres*, *Domnus Johannes Apostolicus, & universalis Papa primo Romae elegit, atque sacra unctione constituit, omnesque Italici Regni Episcopi, Abbates, Comitesque Domnum nostrum gloriosum Imperatorem Karolum Augustum unanimi devotione, elegerunt sibi protectorem, ac defensorem &c. ita & nos eligimus.* Utriusque Synodi decretum tum in magna Conciliorum Synopsi Labbeana, tum apud Sirmondum Tomo III. Concil. Gall. & apud Duchesnium Tomo III. invenias. Quod reliquum est, Sigonius in postrema Historiae de Regno Italiae editione verba superius allata e libro induxit, coronationis tamen mentione minime obli-

obliterata. Carolum tandem Crassum Italiae Regem a Mediolanensi Archiepiscopo Cisalpini Regni insignia suscepisse, quibus tabulis fretus nescio, affirmat Sigonius ad Annum 880. Ego vero in antiquissimo Chronico Monasterii S. Galli Regem hunc *a Joanne Papa benedictum* legi, non ab Archiepiscopo coronatum, quod referunt etiam Annales Francorum Metenses, aliique Auctores. Cum Carolo Crasso Francorum in Italia Regnum desiit. Quod si veteres Historias sedulo revolvamus, a Romanis tantum Pontificibus Francos Reges Italico diademate cinctos intelligimus. Sigonii vero sententiam, ubi veterum suffragiis ea sit destituta, somno justius quam Historiae compares. Sane Donatus Bossius, Georgius Merula, Tristanus Chalcus, aliique rerum Mediolanensium diligentissimi Scriptores, & in hujus Urbis antiquitatibus versatissimi, hanc Francorum in Italia Regum coronationem prorsus omisere, quum revera nullae eis tabulae suppeterent, quibus tantam gloriam Insubribus vendicarent.

CAPUT SEXTUM.

Post Francos Italici Reges coronam in usu habent. Ubi eam receperint, inquiritur. Berengarii I. Rodulfi, Hugonis, Lotharii, Berengarii II. Adalberti, atque Othonis M. coronationes referuntur.

FRANCOS in Cisalpino Regno excepit Berengarius, natione Italus, & dux Forojuliensis, quem Sigonius Lib. VI. de Regno Italiae Anno 888. Papiae coronam accepisse de manu Anselmi Mediolanensis Archiepiscopi tradit. Gualvaneus tamen Flamma Cap. DCL. Chronici Majoris MS. haec de illo narrat: *Hic in Modoëtia fuit coronatus, sicut patet in Privilegio dato Civibus de Pergamo, quia dum coronaretur in Modoëtia concessit Pergamensibus, ut suam possent reaedificare Civitatem.* Gualvaneum Bonincontrus, & Zucchius exscripsere. Cuinam vero ex hisce Scriptoribus habenda sit fides, non video; neque enim praestantiora monumenta consulere heic possumus. Iisdem etiam difficultatibus obsepta est Rodulfi Regis coronatio, quem in Italiam contra Berengarii tyrannidem accitum, Sigonio teste, Lampertus Mediolanensis Archiepiscopus Ticini coronavit, *illa quidem corona, quae Modoëtiae servatur*. Postrema haec tamen verba nusquam apud Sigo-

Sigonium legas, quum ei affingantur a Zucchio, qui ut patriam suam extolleret, religioni sibi non duxit hoc in loco fluxam, atque confictam adhibere auctoritatem. Sequitur Sigonius ad Annum 926. *Hugo ab Italis accersitus Pisas laetus accessit, tum recta Papiam contendit, quo cum venisset, Rex summo omnium studio salutatus Coronam Mediolani ab Archiepiscopo sumpsit.* Et hunc locum Zucchius corrupit, uti Puricellus etiam noster in Monum. Basil. Ambros. num. 159. animadvertit; haec enim verba veluti a Sigonio pronunciata refert: *Papiam perveniens Rex summo omnium studio salutatus Coronam ferream ab Archiepiscopo Mediolanensi sumsit*, quasi non Mediolani, sed Papiae Coronam Hugo acceperit. Sigonium porro in hac re affirmanda praecessere Gualvaneus Flamma, Auctor Chronici Flos Florum, & Catalogus Archiepiscoporum Mediolanensium, quorum verba legas apud Puricellum num. 162. in Monum. Basil. Ambros. His igitur Auctoribus Sigonio consentientibus Hugo Rex Mediolani coronam obtinuit, qua etiam in Urbe Lotharius ejus filius pari honore consalutatus Rex fuit. *Lotharius iste*, inquit Gualvaneus in Manip. Flor. Cap. CXXXIII. *Imperii diadema in Ecclesia S. Ambrosii, sicut & pater ejus suscepit.* Hujus quoque rei fidem facit Luitprandus Ticinensis, pervetustus Auctor, dum Lib. V. Cap. XIII. Histor. *Lothario*, ait, *denique Mediolanum petente, Rex Hugo Papia omni cum pecunia egressus Italiam deserere, atque in Burgundiam ire cogitavit. Sed res ista eum retinuit, quoniam dum misericordia inclinati Lotharium in Ecclesia Beatorum Confessoris, & Martyrum Ambrosii, Gervasii, & Protasii ante Crucem erigerent, & Regem sibi constituerent &c.* Regibus hactenus enumeratis subrogatus est Berengarius II. cum Adalberto filio Italiae Rex. Illum Zucchius tertium. Boniucontrus hujus nominis quartum appellant, unanimique consensu Modoëtiae coronatum affirmant. Sed quum probatissimi Annales hinc nobiscum facere incipiant, eorum beneficio imposterum utemur, ut posteriorum Historicorum errores emendare possimus. Itaque in eo Chronico Regum Italiae, quod in hoc libro edidimus, ista leguntur: *In vicesimo quarto die, qui fuit die Dominico XV. die Decembr. in Basilica S. Michaelis, quae dicitur Major, fuerunt electi, & coronati Berengarius, & Adalbertus.* Igitur non Modoëtiae, sed Papiae in Ecclesia S. Michaëlis regia insignia Berengarius, atque Adalbertus obtinuere. Et quoniam ita res poscit, heic iterum Zucchii diligentiam examinare mihi liceat. Ad Berengarium hunc refert ille Diploma quoddam *Canonicis Abbatiae*

S. Joannis Baptistae de Moditia collatum, *& datum Kalend. Julii Anno Dominicae Incarnationis DCCCCXX. Domni vero Berengarii piissimi Regis XXIIII. Imperii vero sui V. Indict. VIII.* Equidem Modoëtiensis Historiae infortunium doleo, quod homini aut parum accurato, aut parum fideli commendata fuerit. Quin germanum sit Diplomatis memorati exemplar, minime ambigo, verum Chronicas notas male Zucchius descripsit, nec bene earum sententiam assequutus est. Primo non ad Berengarium, ut is opinatur, Tertium, sed ad Primum, Diploma referendum fuit; hunc enim ad Annum usque 923. vixisse ac regnasse constat, alter vero Berengarius multum post tempus Regnum suum est auspicatus. Secundo quum hic Berengarius Regiam dignitatem Anno Christi 888. injerit, cum Anno Epochae vulgaris DCCCCXX. trigesimus quartus Regni illius conjungendus erat, quo & Kalend. Julii annus Imperii ejus quinctus, atque Indictio octava decurrebant, ut recte in Diplomate notatur. Quod si Zucchius singula accuratius lustrasset, pro XXIIII. Anno Regni Berengarii XXXIIII., ut reor, scriptum invenisset. Sensim ad Othonem Magnum nostra devenit Oratio, quem primum e Germanica gente Romanorum Imperatorem, suumque Regem Italia vidit, nisi etiam (quod per me licet) Germanis Francos Reges accensere velimus. Ubinam Coronam Italicam acceperit iste, e Zucchio accipere juvat. Postquam is nonnulla Sigonii verba in unum coegit, haec velut ab ipso Auctore derivata refert. *Othonem vero Valpertus Archiepiscopus Mediolani in Basilica Ambrosiana ex promisso Corona ferrea, quae Modoëtiae asservatur, redemit, eamque ob caussam multa ab eo oppida dono accepit.* Heic procul dubio se cornicula prodit, ubi alienas imitari, aut suffurari vult pennas. Mediolani quidem Corona ferrea Othonem exornatum censet Sigonius, sed coronam illam nequaquam appellavit, *quae Modoëtiae asservatur.* Ipsum loquentem audiamus ad Annum 961. *Interim Mediolani Archiepiscopus promissi memor Principum, Episcoporumque de more Concilium vocat, atque ex omnium sententia Regnum Berengario, atque Adalberto abrogatum ad Othonem defert, ipsumque in aede D. Ambrosii urbana inungit, consecratumque ferrea Corona condecorat.* Utinam tamen Sigonianam phrasim confingere Zucchius scivisset; sed ille regulis Prisciani posthabitis pro *redimivit* scribere non erubuit *redemit*, verbis profecto ab elegantia Sigonii alienis, homineque Latini sermonis imperito dignis. Addit vero Zucchius, Othonem coronatione Mediolanensi minime contentum Modoëtiensem quoque rece-

recepisse, *ut multi Scriptores testantur*. Si tam multos Auctores Zucchius habuerat tantae rei testes, miror, cur ne unum quidem produxit, qui quum veris testimoniis niti non poterat, appositis utebatur. Sed homo aliis imponere solitus sat habuit rem affirmare, alioqui certus fore, ut pauci ex Lectoribus rem intime examinarent. Ego quotquot hucusque Auctores pervolvi, Mediolani tantum, non vero etiam Modoëtiae Othonem coronatum didici. Quin Bonincontrus in Chronico MS., & Balthassar Fidelis Archipresbyter Modoëtiensis in libro de praerogat. B. Joannis Baptistae Cap. ult. dum Italiae Reges Modoëtiae coronatos recensent, Othonem Magnum ibidem coronatum nusquam commemoravere. Placet huc referre, quae de hujus Imperatoris inauguratione Landulfus habet Scriptor Mediolanensis, qui, prout in primo (a) Anecdotorum Tomo animadverti, sub finem seculi a Christo nato undecimi Historiam hucusque MS. lucubravit, sub Datii Mediolanensis Archiepiscopi nomine saepe a Scriptoribus laudatam. Inquit autem hic: *Spreta Alberti* (hoc est Adalberti) *ac suae gentis superbia, qui Italiam quasi ancillam dominabantur, Oto ab omnibus in Regem magnis cum triumphis Mediolanum electus, & sublimatus est. Interea Walperto mysteria Divina celebrante, multis Episcopis circumstantibus Rex omnia regalia, lanceam, in qua Clavus Domini habebatur, & ensem regalem, bipennem, balteum, clamidem Imperialem, omnesque regias vestes super B. Ambrosii Confessoris altare deposuit, perficientibus, atque celebrantibus Clericis, omnibusque Ambrosianis ordinibus divinarum solemnitatum mysteria; Walpertus magnanimus Archiepiscopus omnibus regalibus indumentis cum manipulo Subdiaconi, corona super imposita, astantibus B. Ambrosii Suffraganeis universis, multisque Ducibus, atque Marchionibus, decentissime, & mirifice Otonem Regem collaudatum, & per omnia confirmatum induit, atque perunuit*. Eadem, aut similia legas apud Gualvaneum Flammam descripta, & a Puricello in Monum. Ambrosianae Basilicae num. 177. relata. Litulfum quoque Othonis M. filium, quem contra Berengarium Italiae tyrannum e Germania cum expedito militum robore pater ad Insubres miserat, Langobardorum corona decoratum legi in vetustissima Historia MS. *de Gestis Comitissae Mathildis*, quam Ambrosiana Bibliotheca servat. Ibi scriptum est: *Et venit praedictus Litulfus cum praedictis militibus quadam die mensis Maii ejusdem Anni a Civitate Veronae usque ad arcem Canossinam per unum diem, & alia die sequenti ivit Parmam*,

(a) Hujus vero Editionis Tom. XI. P. I. pag. 230.

Parmam, *& accepit Coronam Longobardiae*, *& rediit &c.* Parmae tamen coronationem hanc celebratam fuisse nemo suspicetur, sed quidem, ut par est credere, Mediolani.

CAPUT SEPTIMUM.

Othonis III. coronatio illustratur. Fortasse primus is fuit, qui Modoëtiae coronam accepit. Insigni huic Oppido munera ab illo collata referuntur.

OTHONEM II. Imperatorem in Insubribus coronatum nequaquam legimus. Quare ad ejus filium Othonem Tertium nos conferamus. Illi Coronam Italicam in urbe Mediolanensi ab Archiepiscopo Landulfo collatam his verbis adnotavit Sigonius Anno 995. *Landulphus Urbem* (scilicet Mediolanum) *ingressus Othonem Regio diademate decoravit.* Verum non Mediolani tantum, sed Modoëtiae quoque coronatum Othonem tradunt Modoëtienses Scriptores, quorum vetustissimus Bonincontrus Lib. I. Cap. XXX. Chronici MS. in haec verba loquitur: *Porro hic Otto Tertius primo in Modoëtia*, *postea in Mediolano Italici Regni coronam accepit.* Id si verum est, cur in Oppido illustri dignitatem regiam obtinere voluerit Otho, caussam mihi videor assequutus. Maximae iis temporibus controversiae inter Cives Mediolanenses, & Archiepiscopum Landulfum intercedebant. Adeo autem exarsere odia, ut in apertum bellum deducta res fuerit. Magno praelio Landulfus profligatus nullum praesentius praesidium invenit, quam se ad Othonem in Germania morantem recipere, eumque in Italiam grandibus promissis illectum pertrahere. Superatis Alpibus Otho cum ingenti exercitu in Insubres fertur, Urbemque Mediolanensem obtemperare adhuc recusantem arcta obsidione cingit. Dum ita res agerentur, non sine probabili conjectura arbitror, Modoëtiam proximum Oppidum, & Reginae Theodelindae, aliorumque Regum donis celebre ab Othone fuisse delectum, ut ibi regalia ab Archiepiscopo obtineret insignia, simul atque ut Mediolanenses sibi viles esse ostenderet. Neque enim necessum erat Mediolani potius quam alibi Reges inungi, ut ex coronationibus Ticini peractis patet, dummodo Mediolanensis Archiepiscopi opera in coronatione mi-

nime

nime desideraretur. Et sane ex iis temporibus Modoëtia Langobardici Regni Sedes audire coepit, titulo ei ab Othone collato. Hoc vel ipsi Modoëtienses fatentur. Audi Baltassarem Fidelem eorum Archipresbyterum, qui Anno 1513. libellum de Praerogativa B. Joannis Baptistae publici juris faciebat. Sunt ejus verba Cap. postremo: *Otto tertius Modoëtiam Regni Sedem constituit, Caesareaeque coronae incorporavit, ut in quacumque hujus provinciae investitura non comprebendatur, nisi de illa specialis mentio fiat*. Bonincontrus vero, a quo Modoëtiense Chronicon Anno 1345. conditum dixi, Cap. XXX. Lib. I. de Othone laudato haec aliquantulum confusa narrat: *Hic ordinavit, & instituit, quod terra de Modoëtiae esset caput Lombardiae, & Sedes Regni illius. Sciens ubi cunctis Lombardis ad illorum protectionem ab Imperatore coelesti principem, & auditorium constitutum est. Propterea placuit ipsi Imperatori terreno constituere majorem, & nobiliorem in Regno suo Lombardiae terram Modoëtiae, & eam caput, & sedem Regni illius esse ad hoc, ut locus auditorii magni Principis coelestis Imperatoris, quae est in dicta Terra aedificatus, & in quo loco sancto de jure Regni Lombardorum debet coronari propter reverentiam, & devotionem ipsius Regni Imperatoris terreni ibi custoditur &c.* Addit rursus: *Quod Imperator debeat coronari in Modoëtia, & quod illa sit caput Lombardiae, patet manifeste ex dictis, & Scripturis Imperatorum, qui privilegiando dictam Terram, nominando aliarum Terrarum Lombardiae jura dicunt: Sicut inter cetera Modoëtiam specialem Sedem nostram, quae caput Lombardiae, & Sedes Regni illius esse dignoscitur, in qua etiam nostri Antecessores de jure Regni coronari consueverant, cum Burgo, & prato, & omni districtu, & pensitationibus, & cum omnibus possessionibus, ac pertinentiis suis, insuper cum omni familia intus, & foris ex legali sententia Judicum Lombardiae cum omni integritate recuperavimus. Hunc itaque praedictum locum nostrae tantum jurisdictioni, & soli nostrae potestati specialiter, & proprie vendicavimus, quem in corde nostro inconvulsibiliter fixum tenemus. Et praefatam Sedem nostram regalem per Feudum aliquod numquam velle imbeneficiare, neque nostris temporibus aliquo modo ab Imperio alienare, quia hoc esset caput a membris separare &c. prout in illis plenius continetur*. Hactenus Bonincontrus, a quo per haec verba laudari video Diploma quoddam ab Imperatore Modoëtiensi Oppido concessum; sed quinam hic Caesar fuerit, in incerto relinquitur. Quum tamen ibi *Feudorum* fiat commemoratio, longe post Othonis Tertii tempora Diploma illud prodiisse,

diisse, veri simile omnino videtur. Bonincontrum Zucchius excripsit, neque contentus *Modoëtiam urbem Imperii* appellasse, quasi haec verba a Bonincontro acceperit, Diploma etiam, si fas est in eum hanc suspicionem conferre, confingere non erubuit, illudque Othoni Tertio tribuere. Quod tamen ridiculum est, Italico tantum, non Latino sermone est usus, ne posset fingentis imperitia tam facile prodi. Primum igitur Modoëtiensem coronationem sub Othone Tertio institutam fuisse, a vero non abhorret, siquidem his auctoritatibus fidem habemus. Porro ex hoc tempore Modoëtiam apud Scriptores vetustos aut Italici Regni Sedem, aut Langobardiae primum locum appellari animadvertas, ipsique Imperatores Mediolanensi coronatione non contenti, Modoëtiae quoque inungi voluere. Ineunte seculo Epochae nostrae duodecimo Historiam Mediolanensem Landulfus a S. Paulo memoriae prodebat. Hic autem in Historia, quam MS. Ambrosiana servat, de Conrado Caesare loquens ait: *Pontifex Mediolanensis Anselmus a Leuco discedit ad Modoëtiam, qui est primus locus Coronae Regis Italiae, ibique pernoctavit.* Otho Frising. Lib. VII. Cap. XVII. Chron. circiter Annum 1125. ait: *Conradus a Mediolanensium Archiepiscopo Ansbelmo Modoyci* (hoc est Modoëtiae) *Sede Italici Regni in Regem ungitur.* Similia loca a Gunthero Lib. VIII. Ligur. & a Radevico Lib. II. Cap. XX. de gest. Frider. I. Imperat. petita inferius commemorabo, ut quanta insigni Oppido gloria accesserit, clarius innotescat. Alciatus tamen vir celeberrimus huic sententiae repugnat, nam in Lib. de form. Rom. Imperii Coronam ferream Mediolani ex instituto Pipini accipi solitam scribit, aperteque tradit, coronationem in Oppido Modoëtiensi coepisse peragi a Conrado Suevo, illegitimo primum, sed postea a successoribus probato exemplo. Postquam Tertius Otho diem postremum clausit, studio recuperandae libertatis Insubrum proceres omnia tumultibus, ac seditionibus miscuere. Itaque Ticini Anno 1002. ut Sigonius scribit, atque ex Diplomatibus probari potest, Rex Italiae creatus est Ardoinus Eporediensis Marchio. Hucusque ubi Regium diadema is obtinuerit, in incerto fuit; at ope Chronici Regum Italiae per me in hoc Tomo (a) editi hic locus innotuit. Legitur ibi: *Fuit tunc Regnum sine Rege XXIV. dies. Die qui fuit Dominico, & fuit XV. die Mensis Februarii in Civitate Papia inter Basilicam S. Michaëlis fuit coronatus Ardoinus Rex.* Tunc ab Italia aberat Arnulfus Mediolanensis Antistes Constantinopolitana legatione occupatus: quare ubi Me-

(a) Pag. 172. hujus Tom. XI. P. III.

bi Mediolanum rediit, suo iniussu Regem & electum, & coronatum fuisse aegre ferens, suaque jura pessum dari videns, in Concilio Laude Pompeii coacto Ardoinum Regem vitio creatum pronunciat. Tum Henricum Germaniae Regem Archiepiscopus Italico Regno donat, atque in Insubres contra Ardoinum accersit. Sigonius Lib. VIII. de Regno Ital. Anno 1013. Henricum ab Arnulfo coronam accepisse scribit; locum vero coronationis nequaquam memorat. Porro Baronius meliora nactus monumenta ad Annum usque 1005. Italicam Henrici coronationem retrahit, eamque Papiae peractam fatetur. Hujus rei Auctor est illi Dithmarus, qui Henrici laudati vitam accuratissime conscripsit, & Lib. VI. ita loquitur: *Post haec Papiam visitans urbem, ab Archiantistite hoc, nempe Mediolanensi, & a primis illius regionis susceptus, cum admirabili laude ad Ecclesiam ducitur, & communi electione sublimatus in solium regale collocatur*. Quod ad locum coronationis attinet, illud certissimum; verum in anno ejus rei assignando minus recte positi sunt calculi. Anno 1002. die 15. Februarii Ardoinum ex Chronico superius commendato didicimus fuisse coronatum. At postquam is regnasset *annos duos, & menses duos, in die Dominico, qui fuit die Mensis Madii inter Basilicam S. Michaëlis, quae dicitur Major, fuit electus Henrichus, & coronatus in secundo die, qui fuit die Lunae XII. die Mensis Madi, & coronatus in Civitate Papia*. Haec habet Chronici illius auctor, qui Anno MXXVIII. Regum Italiae Chronologiam literis mandabat. Igitur si post diem XV. Februarii Anni MII. Annos duos, menses duos, & aliquot dies numeres, quibus Ardoinus Cisalpinum Regnum moderatus est, videas Henrici coronationem ad Annum MIV. & ad Mensem Majum esse referendam. Iterum inquit laudatus Chronographus: *Et regnavit Henrichus Annos X. minus menses IV. & in festivitate Cathedrae S. Petri VIII. Kal. Martias fuit coronatus ad Imperatorem*. Certum est Anno MXIV. Henrico Romani Imperii insignia in Urbe fuisse collata. Ergo si retro numeres Annos IX. menses VIII. & aliquot dies, quibus Italiae tantummodo Rex Henricus est appellatus, ad Mensem Majum Anni MIV. devenies, quo tempore, ut dictum est, contigit ejusdem Principis coronatio Italica. Ex alio Chronico Regum Italiae heic etiam evulgato eadem veritas confirmatur, etenim haec ibi scribuntur: *Post Ottonis Tertii decessum regnavit Ardoinus Rex annos II. & menses II. & dimidio. Deinde venit Anricus Rex, & imperavit Regnum ejusdem Ardoini. Fuit coronatus ad Regem in Papia tertio*

die ante festivitatem Sancte Xiri, quae fuit in Medio Majo, & habet modo regnatum IX. annos, & dies IX. XII. Kal. Junias hodie, & percurrit Indictio XI. Anno Christi MXIII. undecima Indictio excurrebat, quo ipso Anno Chronicon vere exaratum fuit. Si igitur a die XII. Kal. Junias illius Anni retrorsum numerando IX. Annos, & IX. dies colligas, quibus Henricus a suscepta corona Italiam rexerat, ad Annum pervenies MIV. mensemque Majum, quo Henricus in Coelitum album postea relatus, Italici Regni Coronam accepit. Quod reliquum est, non Ticini tantum, verum etiam Mediolani Henricum Corona redimitum fuisse animadvertit doctissimus Puricellus num. 208. in Monum. Ambros. Basil. Siquidem Gualvaneus Flamma in Chronico Majori MS. num. 730. *Interim*, inquit, *pugna committitur, & Arduinus usque Papiam fugatur. Tunc per Archiepiscopum Mediolanensem fuit coronatus Henricus in Ecclesia S. Ambrosii.* In Manipulo vero Florum Cap. CXXXVIII. eadem repetit his verbis: *Hic Henrichus audita sui electione nimis gavisus fuit. Congregato exercitu Theotonicorum permaximo in Italiam intravit, & intrans Civitatem Mediolanensem in Ecclesia S. Ambrosii de manu Arnulfi Archiepiscopi amici sui Imperator Coronam accepit.* Id quoque in aliis Archiepiscoporum Mediolanensium Catalogis MSS. affirmatum invenias. Certe mihi omnino veri videtur simile, ab Henrico Mediolanensem coronationem haud praetermissam fuisse, tum quod in hac urbe Regni Langobardici jura inire poterat, eademque ab Archiepiscopo amico suscipere grati animi caussa debebat, tum etiam quod Dithmarus haec de illo scribat: *Inde vero* (scilicet ab urbe Papia) *idem Rex Mediolanum amore S. Ambrosii accessit.* Tandem Bonincontrus Cap. XXXIII. Lib. I. Chron. Modoët. de Rege hoc ita ait: *Si fuerit coronatus in Modoëtia, vel in Mediolano, ista Chronica non loquitur, sed credendum est in Modoëtia.* Equidem *consilium laudo artificis*, quippe *nibil est quod credere de se non possit* quicumque gloriae cupidine urgetur.

CA-

CAPUT OCTAVUM.

Conradi I. Henrici II. Henrici III. Conradi II. Henrici IV. & Conradi III. coronationes illustrantur.

HENRICUM I. Imperatorem Sanctum vita defunctum in Imperio, ac Regno Conradus Dux Franconiae excepit. Arnulfus Mediolanensis Scriptor eorum temporum fere aequalis, cujus Historiam nondum typis commissam in Ambrosiana servamus, haec de ejus coronatione tradit: *Rediens vero securus Heribertus Archiepiscopus in omnibus, totam suis legationibus eversis Italiam, alios re, alios spe benevolos faciens, donec suum Electum laudavere fere omnes suscipiendum. Tali fultus remigio veniens Conradus Italiam, ab eo, ut moris est, coronatur in Regno*. Sed ubinam, inquies, Conradi inunctio celebrata fuit? Responsum Sigonii verbis dabo ad Annum 1026. ita loquentis: *Magno inde honore Mediolanum Conradus intravit, ac Regium ab Archiepiscopo Diadema suscepit*. Basilicam Ambrosianam ad hoc muneris delectam, prout ab aliis Regibus usurpatum fuerat, Puricellus num. 217. adnotavit. Hujus autem coronationis in urbe Mediolanensi peractae fidem faciunt tum Gualvaneus Flamma in Chronico Majori MS. num. 746. & in Manip. Florum Cap. CXXXXI. tum alia Mediolanensium documenta. Quin ipsi Modoëtienses Historici hanc laudem Mediolano tribuunt, quamquam Modoëtiae quoque Conradum corona donatum scribant. Utramque coronationem post Gualvaneum, ceterosque Historicos Mediolanenses Sigonius affirmavit, remque gestam his ad opinionem suam accommodatis verbis Anno 1026. descripsit: *Mediolano deinde Conradus Modoëtiam progressus, ibi iterum coronari se, vetere renovata consuetudine, petiit. Et cum id necessarium esse Herebertus negaret se Caroli Magni, ac posterorum ejus exemplo permoveri respondit*. Sed heic praeterire non possum Gualvanei sententiam a nonnullis etiam aut relatam, aut probatam de origine nominis *Modoëtia*. Cap. DCCXXXXVI. Chron. Major. inquit hic Auctor: *Conradus fuit per Archiepiscopum Mediolanensem coronatus in S. Ambrosio. Deinde petiit coronari in Burgo dicto Narentia, cui cum dictum fuisset, en quo in Mediolano coronatus*

tus fuerat, non oportet, ait: Modo etiam. Ex tunc illa Terra quondam dicta Narentia dicitur Modoëtia. Nugatur hercle hoc in loco Gualvaneus; pro comperto enim habemus ante illa tempora Modoëtiae nomine insigne Oppidum appellatum fuisse. Paulus Diaconus *Modiciam* Cap. XXII. Lib. IV. de Gestis Langob. & alibi appellaverat; Berengarius vero Italiae Rex, Tertiusque Otho hujusmodi nomen ante Conradi aetatem loco tribuerant. Conrado postea Caesare e vivis sublato, in ejus locum subrogatus est Henricus Secundus, qui, ut ait Sigonius Lib. VIII. de Regno Ital. Anno 1046. *a Lombardis benigne acceptus continuo accessit Mediolanum, ac Mediolanensium cum Vidone Archiepiscopo lite composita, ferream illius manu de more Coronam in aede D. Ambrosii suburbana recepit.* Recepta jam sibi licentia Zucchius his Sigonii verbis alia adtexuit, nempe *tum Modoetiae accepit.* Mediolanenses sane Scriptores semel tantum Italici Regni Coronam ab Henrico acceptam scribunt, eamque non e Vidonis, sed ex Heriberti Archiepiscopi manu. Verum Bonincontrus Lib. I. Cap. XXXV. hunc *primo in Modoëtia postea in Mediolano coronatum* fuisse tradit. Quod quam verum sit, videat ille, & Balthassar Fidelis, neque enim falsi crimine eorum testimonium heic arcessere licet. Henricum II. sequitur Tertius, seu ut alii appellare solent, Quartus, homo seditiosus, multorumque in Italia, atque in Ecclesia Schismatum Auctor. Hunc Italici Regni diademate donatum nusquam legimus, si Balthassarem Fidelem, & Zucchium Scriptores Modoëtienses excipias. Et quidem hujus rei testes a Zucchio producuntur Bonincontri Annales, quum tamen Bonincontrus idem candide fateatur, sibi rem prorsus latere his verbis: *Obiit Henricus Anno Domini MCVII. Quod fuerit coronatus in Modoëtia, vel in Mediolano, in Scripturis Chronicarum non invenimus.* Vivente adhuc Henrico, dirisque omnibus per Gregorium VII. Sanctissimum Pontificem, ejusque successores devoto, Langobardici Regni habenas sibi regendas adversus patrem ex auctoritate Urbani Papae Conradus sumit, quem Cononem ab aliis appellatum invenio. Is Germania relicta ad Insubres, aliosque Imperium Henrici perosos, feliciter se recipiens cum Modoëtiae, tum Mediolani honorem Coronae consequitur. Auctorem habeo Landulfum a S. Paulo, cujus Historiam MS. in Ambrosiana Bibliotheca custodimus, seculi a Christo nato duodecimi accuratissimum scriptorem, atque in haec verba loquentem Cap. I. *Cono quoque Rex, qui dum pater ejus Henricus viveret, per contractionem Matildis Comitissae, & officium*
hujus

hujus Anselmi de Rode (Mediolanensis Archiepiscopi) *fuit coronatus Modoëtiae, & in Ecclesia S. Ambrosii regali more*. Landulfo testimonium addamus Bertholdi Presbyteri Constantiensis, fidelissimi eorum temporum Historici, qui ad Annum 1093. haec narrat: *In Longobardia Cuonradus filius Heinrici Regis a Patre dolo circumvenitur, & capti-vatur, sed Dei misericordia inde ereptus a Mediolanensi Archiepiscopo, & reliquis fidelibus S. Petri in Regem coronatur*. Iterum inquit laudatus Auctor: *In Longobardia venerabilis Anselmus Mediolanensis Archiepiscopus in caussa S. Petri studiosissimus, & qui nuper Cuonradum incoronavit &c.* Ejusmodi coronatio, ut animadvertit Puricellus num. 281. Zucchium fugit, imo, ut animadverti ego, Bonincontrum quoque, aliosque Mediolanensium Historiarum conditores. Illam tamen alii scriptores retulerunt, & omnium novissime Cl. Pater D. Benedictus Bacchinus Monachus Benedictinus adnotavit Lib. III. Historiae Monasterii *di Polirone*. Annus a Christi nativitate 1110. agebatur, prout Sigonius Lib. X. de Regno Ital. scribit, quum Henricus Imperator hujus nominis Quartus Henrici famosi Imperatoris filius *valido exercitu coacto in Italiam trajecit. Mediolanum deinde accessit, atque ibi per Chrysolaum Archiepiscopum regium insigne suscepit*. Sunt haec Sigonii verba, quae pro more, ac fide sua in haec Zucchius mutavit: *Ibi per Chrysolaum Archiepiscopum insigne ferreum suscepit*. Neque praetermittam, a Bonincontro coronationem hanc affirmari, ita tamen ut Modoëtiae primo, deinde Mediolani peractam fateatur. Audiamus ipsamet hujus verba: *Hic Henricus a Grisolano Mediolanensi Archiepiscopo primo in Modoëtia, postea in Mediolano coronatus est*. Puricellus quidem num. 310. & 320. Landulfi supra laudati auctoritate nixus, Chrysolaum, seu Grosulanum, ut vulgus appellabat, Imperatoris hujus inaugurationi haud interfuisse contendit, neque Gualvaneo assentiri potest, qui Anno 1110. Caesarem hunc ab Archiepiscopo Jordano inunctum tradit Cap. CLXII. Manip. Florum; etenim eo anno Episcopales infulas nondum Jordanus acceperat. Utcumque tamen res acta fuerit nil in praesentia moror, satis enim constat, Coronam Italicam Henrico Quarto collatam, licet a quonam collatio fuerit facta, incertum sit adhuc. Post Henrici Quarti interitum a Gibellinorum impotenti dominatu soluta Italia respirare aliquantulum poterat, nisi diu cladibus, intestinisque odiis foede discerpta bello quam paci servire maluisset. Neque meliori fato Germania tunc fruebatur, ubi Lotharius, & Conradus Regni jura armis prose-

seque-

sequebantur. Conradus prospero usus consilio in Italiam properat, exercitu potenti septus, gratiamque Mediolanensium iniens *ab eorum Archiepiscopo Anselmo Modoyci* (nempe Modoëtiae) *sede Italici Regni in Regem ungitur*. Postrema haec verba Othonem Frisingensem Episcopum auctorem habent Cap. XVII. Lib. VII. Chron. Similia Sigonius repetit ad Annum 1128. quo Anno probabilius est, coronationem hanc fuisse factam. Verum nollem ab his verbis alicui moveri suspicionem, Modoëtiae tantum coronationis hujus honorem contigisse; etenim Mediolani quoque Conradum pari splendore inunctum narrat locupletissimus ipsarum rerum temporumque testis Landulfus a S. Paulo, cujus Historiam nobis MS. esse supra significatum est. Hic igitur Cap. XXXIX. ita scribit: *Anselmus Archiepiscopus Mediolanensis in Castellis habitans intellexit, quod Clerus, & Populus Mediolanensis nobilem Principem Conradum cum Ecclesiastica pompa, & civili triumpho conveniente Regi naturali suscepit. Cum autem Clerus, & Populus idem de coronando Rege tractaret, Pontifex idem Anselmus a Leuco descendit ad Modoëtiam, qui est primus locus coronae Regis Italiae &c.* Post alia, quibus operam a se pro coronatione hac navatam Landulfus narrat, haec addit: *De cetero ipse, quasi consentiens communi omnium gentium voto, in Ecclesia S. Michaëlis, quae est Modoëtiae, benedixit, & unxit &c. & Coronam electo Conrado in Festo S. Petri posuit &c. eamdem quoque solemnitatem coronationis idem Pontifex in Ecclesia S. Ambrosii me alibi non meo vitio detento celebravit*. Lotharium vero II. Imperatorem meliori jure ad Regium munus electum, tum Bonincontrus, tum Gualvaneus, aliique Scriptores Mediolanenses non Mediolani tantum, sed etiam Modoëtiae corona donatum scribunt. Tot Auctoribus fidem non adhibere, illiberalis animi foret, quanquam minus rectis fundamentis illos inniti animadverterim; siquidem Gualvaneus facti hujus testem appellat *copiam Landulfi*, hoc est Landulfi a S. Paulo Historiam, ubi certum est unius Conradi coronationem referri. Zucchius vero Othonem Frisingensem laudat, & haec verba illi pro more affingit: *Lotharius a Mediolanensibus honorifice suscipitur, & ab eorum Archiepiscopo Anselmo Modoëtiae sede Italici Regni in Regem ungitur*. Quae certe de Conrado tantum pronunciaverat Otho. Ceterum Lotharius humanis ereptus Conrado, qui Regno antea renunciarat, justam regnandi spem aperuit. Votum res plane sequuta est, etenim rite ab omnibus Rex renunciatus, si Scriptoribus Mediolanensibus heic fidem habemus, Italiam rursus intrans

Mo-

Modoëtiae, ac Mediolani justiore titulo Coronam obtinuit. Gualvaneus haec ad illum pertinentia carmina Cap. CLXXI. Manip. Florum refert:

Consilio Seneca, specie Paris, Hector in armis,
Lothario moriente, venit Conradus honestus,
Est Mediolani diadema potenter adeptus.

An hoc revera praestitum fuerit, valde Puricellus num. 400. Monum. Basil. Ambr. dubitare videtur, quum ferme constet, Conradum pluribus distentum implicitumque curis ad Insubres redire minime potuisse, ejusque de ingressu in Italiam consilium morte repentina fuisse praereptum.

CAPUT NONUM.

Friderici I. Aenobarbi coronationes variae explicantur. Henrici ejus filii, Othonis IV. & Friderici II. examinantur.

VENIO nunc ad Fridericum I. Imperatorem cognomento Aenobarbum, quo nemo crudelius Italiam caedibus, & vastitate direpit. Illum teterrimum Urbis suae everforem nunc etiam Insubres horrent, illum Cathedra Petri, imo Italia diu sensere libidine dominandi virtutes opprimente, quibus alioqui animus Friderici affluebat. Hunc in Italiam trajecisse, coronamque ab Uberto Archiepiscopo suscepisse Annales Mediolanensium testantur. Gualvaneus in Manipulo Florum Cap. CLXXVIII. *Anno*, inquit, *Domini MCLV. Federicus Barbarubea per montes Taurinos faciens transitum pervenit Mediolanum, ubi coronatus est.* Idem repetit in Chronico Majori Cap. DCCCXXXXI. Quod tamen Gualvaneus ad Annum 1155. refert, Sigonius ceterique Scriptores accuratissimi Anno 1154. peractum tradunt. Sed minime contentus Mediolanensi coronatione Fridericus, ubi Derthonensem Urbem captam, direptam, flammisque barbare traditam vidit, Papiae quoque Anno 1155. sibi coronam imponendam curavit. Hujus rei testem habeo Othonem Frisingensem ipsius Friderici patruum, qui Lib. II. Cap. XX. de gestis hujus Imperatoris, ita scribit:

bit: *Peracta victoria, Rex a Papiensibus ad ipsorum Civitatem triumphum sibi exhibituris invitatur, ibique ea Dominica, qua Jubilate canitur, in Ecclesia S. Michaëlis, ubi antiquum Longobardorum palatium fuit, cum multo civium tripudio coronatur*. Eadem juxta Sigonium, ceterosque Auctores legas. Plures deinde caussae intercessere, quibus Mediolanensium potentia Imperatori suspecta, atque adeo ingrata esse coepit; quumque hi in officio contineri haud possent, Fridericus ad iram pronus armis rem agere decrevit. Tunc primam ab hoc Imperatore obsidionem experta est Civitas, majoribus etiam damnis affligenda, nisi populus concordiam cum Caesare pactus speciem quamdam deditionis elegisset. Anno igitur quinquagesimo octavo supra Millesimum, ac centesimum Fridericus *motis Mediolano castris, Modoëtiam sedem olim Italici Regni perrexit, & Coronam induit*. Haec Sigonius Lib. XII. de Regno Italiae, cui praeiverat Radevicus, qui ordinem prosequitur Historiae ab Othone Frisingensi de Frider. rebus gestis scriptae. Ita vero hic loquitur Lib. I. Cap. XXXXIV. *Princeps Romanus a Mediolano castra movens apud Modoicum* (scilicet Modoëtiam) *sedem Regni Italici coronatur. Quam Ecclesiam jam dudum a Mediolanensibus subactam, ac fere destructam pristinae libertati reddidit, sedemque propriis expensis magnifice reparari praecepit*. Guntherus etiam Ligurini Lib. VIII. luculentum hujus rei testimonium posteris dedit canens:

Tunc demum victa Fridericus ab Urbe recessit,
Modoinumque petens prisco dignatus honore
Illustrare locum, sacro diademate crines
Induit, & dextra gestavit sceptra potenti.
Hanc fortuna diu, Ligurumque potentia dives
Eximiam Regni proavorum tempore sedem
Presserat, & longa victam ditione tenebat.
Sed placidus Princeps primaevo cuncta decori
Restituenda putans, injustis legibus illam
Exemit, priscumque loco reparavit honorem.

Hoc alii Scriptores tradidere, quanquam in Anno hujus coronationis assignando inter se dissentiant. Pervetustam in Ambrosiana Bibliotheca Historiam MS. habemus, quae *Chronicon Angleriae* inscribitur. Auctor fortasse quidam nomine Daniel fuit, vixitque ante Gualvanei tempora, quippe ab isto saepe in Historiis laudatur. Si huic

huic Scriptori credimus, longe post Annum 1158. Modoëtiensis coronatio contigit; enumeratis enim iis, qui Mediolanum aut per proditionem dediderant, aut per summam barbariem everterant, haec addit: *Et isti fuerunt traditores, qui intraverunt vigesima die mensis Aprilis pro Imperatore, & duxerunt eum una die Paschatis Pentecostes ad S. Johannem de Modoëtia ad coronandum eum*. Bonincontrus vero Cap. XXXX. *Hic*, inquit, *ante quam Romam iret, in MCLIV. Lombardiam ingreditur de mense Octubris, & in Modoëtia coronatur*. Ita Fridericus sive ut populorum animos sibi arctius devinciret, sive ut meliori jure in Italia dominari videretur, ter coronari voluit. Annus deinde sexagesimus secundus supra millesimum, ac centesimum, Mediolanensis urbis funestissimum excidium vidit. In eo non tantum populi vires fractae, sed Urbs ferme tota solo aequata; barbaro plane exemplo, quum ne ipsa quidem aut antiquitate, aut magnificentiâ illustria Civitatis monumenta impotentiam victoris effugere potuerint. Rebus tandem compositis, Anno 1184. ut Sigonius, & Gualvaneus censent, sive ut Baronius, ac Puricellus arbitrantur, 1185. Imperator rursus Mediolanum venit, ubi Henricum filium Corona Italica vinciendum Uberto Archiepiscopo obtulit. Res magno apparatu & pompa celebrata est in Ambrosiana aede, atque a Gualvan. in Manipul. Flor. Capit. CCXXX. his describitur: *Anno Domini MCLXXXIV. in Civitatem Mediolani Imperator Federicus cum filio suo Henrico summo cum gaudio intravit. Ibi per Archiepiscopum Algisium de Pirovano Henricus in praesentia Imperatoris coronatus fuit in Brolio S. Ambrosii*. Eadem iterum legas Cap. CCXII. Manipuli laudati. In Chronico vero Majori Cap. DCCCCXXVII. descriptis nuptiis inter Henricum, & Constantiam incredibili magnificentia penes S. Ambrosium celebratis, addit: *Et ambo scilicet sponsus, & sponsa fuerunt coronati in S. Ambrosio, & in Modoëtia*. Atque haec quidem secundum exemplar MS. Ambrosianae Bibliothecae; nam in exemplari, quo usus est Puricellus, nihil de Modoëtiensi coronatione Gualvaneus habet, imo non ab Algisio, sed ab Uberto Archiespicopo Henricum corona redimitum affirmat, suntque ejus verba: *Post aliquot dies venit Henricus filius ejus Rex Alamaniae, & petiit coronari per Archiepiscopum Mediolanensem. Ubertus de Crivellis ipsum incoronavit in Ecclesia S. Ambrosii*. Similia retulere Donatus Bossius in Chronico Mediol. Corius parte I. Hist. Mediol. aliique Chronographi. At Bonincontrus Lib. I. Cap. XLI. Hist. Modoët. sic loquitur: *Quod hic*

Henricus fuerit coronatus in Modoëtia, vel in Mediolano non habemus. Balthassar vero Fidelis Cap. ult. de praerog. B. Joannis Baptistae, Regibus Modoëtiae inauguratis minime Henricum Quintum accenset. Proinde locum nobis esse non video, ut Henricum Modoëtiae coronatum affirmemus, silentibus Auctoribus, aut rem Mediolani tantum peractam scribentibus. Nihilominus Zucchius Cap. XXVII. ex probato Auctore, ut is eum suppresso nomine appellat, haec se accepisse tradit: *Fridericus Verona digressus Mediolanum petiit, atque ibi primo, mox in templo maximo Modoëtiae ingenti rerum apparatu Henricum filium Regem Italiae Corona ferrea redimiri per Archipresbyterum haud difficile impetravit.* Si bona fide Zucchius perpetuo esset, utique hoc in loco ex aequo & bono cum eo agi posset, eique Anonymum Auctorem laudanti fides aliqua haberetur. Verum qui toties Lectoribus imponere sibi religioni haudquaquam duxit, merito heic quoque falsi suspicione aspergitur. Cur enim Scriptoris a se producti nomen producere erubuit, nisi ut fictis nominibus incautae genti illuderet? Patiantur quaeso benignae aures, si verba superius laudata partim a Sigonio accepta, partim a Zucchio conficta arbitrer, nimio suae patriae illustrandae studio eum stimulante. Inquit Sigonius ad Annum 1184. *Fridericus Verona digressus Mediolanum accessit, atque ibi magno rerum apparatu Henricum filium, qui se subsequutus advenerat, per Lambertum Archiepiscopum Regem Italiae faventibus Mediolanensibus coronavit.* Philippo, quem Henricus Quintus successorem habuit, e vivis violenta morte erepto, Germaniae Rex Otho Quartus renunciatus fuit. Hic Italici Regni, Romanique Imperii suscepturus insignia Anno 1209. Italiam superatis Alpibus intravit, & a Mediolanensi populo summa cum magnificentia, quantam unquam majores viderunt, exceptus ab eorum Archiepiscopo Coronam in Ambrosiana Basilica accepit. Rem prodit Gualvaneus Cap. DCCCCLXXXIV. in Chron. Majore his verbis: *Fuit autem coronatus per Archiepiscopum Mediolanensem in Sabbato Sancto in Ecclesia S. Ambrosii, qui pro sua coronatione nihil voluit recipere.* In Manipulo vero Cap. CCXXXXIV. eadem repetit, apparatumque pompae describit, qua Caesari Mediolanenses occurrerunt. Gualvanei sententiae subscribunt Corius, Bossius, una cum aliis Mediolanen. Scriptoribus. Sigonium etiam Lib. XVI. haec narrantem audiamus: *Constituto die*, inquit, *ab Huberto Archiepiscopo in Basilica S. Ambrosii ingenti pompa corona ferrea. antiquo Regni Italici monumento ornatus est.* Porro Zucchius, qui Modoëtiae corona-

coronationem hanc tribuere, Bonincontro potiſſimum ſilente, non eſt auſus, ſat habuit Sigonii loco unum addere verbum, *Coronaque ferrea Modoëtienſi* Othonem inſignitum dicere. Ceterum hic Imperator neque promiſſorum memor, neque religionis ſtudioſus, ubi Romanam Eccleſiam, Pontificemque Innocentium contemnere coepit, de Imperii jure deturbatus, & Catholicorum communione privatus juſto Friderici II. Regno locum fecit. Sed Fridericus impotenti ambitione inflatus tot cladibus modo victor, modo victus, Italiam ita, Eccleſiamque dein afflixit, ut Regno & ipſe indignus Romani Pontificis ſententia habitus fuerit. Infelix, qui Avum Aenobarbum errantem imitatus, illum poenitentem ſequi recuſavit. Anno 1210. ad ſolium aſcendit, Anno vero 1250. ad tumulum, relicta ſui nominis infami memoria. Hunc Principem Mediolani coronatum nuſquam legi; imo Gualvaneus in Manip. Flor. Cap. CCLV. hujuſmodi honorem illi a Mediolanenſibus denegatum teſtatur. *Anno*, inquit is, *MCCXX. V. die Septembris Rogerius Federicus Rex Siciliae electus Imperator Italiam intrans a Mediolanenſibus Coronam petiit, quam ejus Avus Federicus Barba rubea, & pater ejus Henricbus quondam in S. Ambroſio receperant, quod Mediolanenſes rotundo ore denegaverunt*. Quod Sigonius etiam eodem Anno, atque alibi ſcribit. Certe huic Caeſari infenſus perpetuo fuit Mediolanenſis populus, neque minis, armiſve unquam ita flecti potuit, ut ſuperbo Regi parêret. Attamen Auctor eſt, Bonincontrus Cap. XXXXIII. Fridericum Modoëtiae Italici Regni Corona redimitum fuiſſe, quod ille his tantum verbis jejune refert: *Hic in Modoëtia coronatur*. Nihil hujus Auctoris teſtimonio movemur, quum nullos alios hujuſce facti teſtes inveniamus.

CAPUT DECIMUM.

Henricus VII. Mediolani Corona redimitus. Monumentis vetustis res gesta illustratur.

LURIMI post haec intercesserunt anni, quibus Italia contumacibus Guelforum, ac Gibellinorum discordiis dissensionibusque agitata nullum Caesarem vidit. Anno vero 1310. Henricus hujus nominis VII. (ita enim appellari solet) Romanorum Imperator electus, ut afflictam Italiam recrearet, Regnique insignia acciperet, Germania relicta Mediolanum se contulit. Fervebant heic potissimum improba partium studia, hinc Guidone Turriano, illinc Matthaeo Vicecomite rerum potiri cupientibus. Sed his odiis aliquantulum Augusti praesentia compressis Anno sequenti 1311. die sacro Epiphaniae in Ambrosiana Basilica per manus Castonis Archiepiscopi Henricus ipse Italicam Coronam consequutus est. Habeo istius rei Auctores Joannem de Cermenate, & Gualvaneum illius temporis aequales, tum Georgium Merulam, Tristanum Chalcum, Corium, ceterosque Mediolanensium Annalium conditores. Unum Gualvaneum audiamus ita in Manip. Flor. Cap. CCCLII. scribentem: *Anno Domini MCCCXI. Imperator in die Epiphaniae in Ecclesia S. Ambrosii fuit coronatus per Castonum de la Turre Archiepiscopum Mediolanensem super totam Italiam, Normandiam, & Saxoniam, & ista Corona fuit ferrea; Imperatrix autem Corona aurea coronata fuit, & sic soluto crine ad suum Palatium reversa est. Interfuerunt isti coronationi Archiepiscopi, & Episcopi numero XXVII. Ambasciatores de Roma, & de Janua, totaque Lombardia &c.* Sed quoniam Henrici VII. coronatio hujus libelli ansam praebuit, non absurde facturum me arbitror, si longiori oratione Historiam hanc persequar, ut quid hac in re tum Mediolanenses, tum Modoëtienses praestiterint, clarissime explicetur. Incerto consilio distrahebatur Henricus, utrum Mediolani solum, an Modoëtiae quoque regalia ornamenta sibi suscipienda forent, quum utrinque & exempla veterum Caesarum, & rationes dubiam loci praestantioris dignitatem relinquerent. Quod ex usu sibi futurum Rex putabat, ad Archipresbyterum, Canonicosque Basilicae S. Joannis

nis Baptistae Modoëtiensis literas dedit, quibus exposcebat, ut si qua forent Diplomata, ac monimenta jus eorum probantia, ea Mediolanum continuo transferrentur. Epistolam Bonincontrus refert Cap. VI. Lib. II. Eaque sic se habet:

Henricus Dei gratia Romanorum Rex semper Augustus honorabilibus viris Archipresbytero, & Capitulo in Modoëtia devotis suis dilectis gratiam suam, & omne bonum.

Devotioni vestrae serio praecipimus, & mandamus, quatenus Archipresbyter, & tres vestrum de Capitulo seniores, & prudentiores, quibus de negotio Coronae ferreae magis constet, sine contradictione, & dilatione qualibet nostram praesentiam accedatis, privilegia, vel instrumenta, si qua sunt in Modoëtia, & habueritis, apportantes. Et super his strenuis viris Alard de Robaës, & Clecumpher de Genuille militibus nostris, exhibitoribus praesentium fidem credulam apponentes. Data Mediolani VIII. Kalendarum Januar. Regni nostri Anno secundo.

Quasnam ad tuendum jus suum rationes attulerint Modoëtienses, me plane fugit. Certe illae hujusmodi non fuerunt, ut Mediolano palmam praeriperent; in hac enim Urbe revera Caesar coronandum se praebuit, nulla Modoëtiensium ratione habita. Albertinus Mussatus eorum temporum Scriptor Lib. I. de Gestis Henrici VII. postquam Mediolanensem coronationem narravit, haec addit: *Quamquam disceptatum, an Modoëtiae id fieri oportuerit, ut plurimum moris antiqui fuerat: decisum tamen, & illic fieri non oportere.* Verum quaenam caussa tantum Modoëtiensi populo decus contenderit; a Bonincontro Scriptore & ipso Modoëtiensi audire non pigeat, rem ita Cap. VI. Lib. II. memorante: *Convocatis igitur undique Italicis Principibus ad solemnem coronationem fiendam Regi in Modoëtia, prout debet de jure, parabantur festinando necessaria coronationi Regis in templo B. Joannis Baptistae universae Italiae sanctiori. Qui Rex die VI. Januarii Anni proximi sequentis ad Modoëtiam Terram cepit iter, & magnifice a Modoëtiensibus receptus fuit. Cumque ibi partem trium dierum stetisset, & cautissime, quod ad Mediolanum proditiones a Guidone de la Turre texebantur, ei intimatum foret, ipsa die super populum Modoëtiae in prato magno pulcherrimum sermonem locutus fuit, & multa bona tamquam hominibus so-*

lummodo

lummodo ad Imperatoriam majestatem pertinentibus promisit. Et accipi jussit baculum abbani, & libellum orationum ad ejus coronationem locum habentium, qui dudum in dicta Ecclesia Beati Joannis fuerant. Sine dilatione properavit in die Epiphaniae in Ecclesia Beati Ambrosii Confessoris a Castone de la Turre Archiepiscopo Mediolani in Regem Italiae unctus ferreo diademate coronatus fuit. Faciens coram Baronibus suis tradere cartam, quod per illam suam coronationem nolebat derogare, nec derogabat jura Terrae suae de Modoëtia, in qua sui Antecessores de jure Regni coronari consueverant, quae carta est hodie ad Cameram dictae Communis Terrae. Et ultra homines dictae Terrae, oblatis per eos V. mill. Florenorum auri ad Cameram illius, de fortissimis privilegiis, prout sui Antecessores fecerunt, adoptavit. Haec Bonincontrus, quae ad trutinam, & examen revocari debere videntur. Equidem miror, Scriptori huic, qui circiter Annum Christi 1345. Historias suas literis consignavit, atque Henricum propterea in vivis agentem videre potuit, Imperatoris hujus gesta tam parum fuisse perspecta, ut secum ipse in eorum descriptione pugnare videatur. Extra omnem dubitationis aleam positum est, vel ipso Bonincontro fatente, die Sacro Epiphaniae, videlicet sexto Januarii die, Henrici coronationem Mediolani fuisse celebratam. Quei igitur eodem die Modoëtiam se conferre Imperator potuit, ibique *partem trium dierum* immorari, tum ad Mediolanensem coronationem accedere? Deinde si tres ferme dies in illustri Oppido se continere potuit Caesar, cur per illud tempus ibi coronam suscipere minime illi vacavit, quum alioqui uno tantum die opus facile expediri posset? Postremo pene exploratum habeo, nil sibi Henricum eo tempore a Guidone Turriano timuisse; Scriptorum enim omnium auctoritate constat, seditionem longe post eos dies exarsisse, neque vel levem pacis infringendae suspicionem tempore coronationis occurrisse. Utique Bonincontri rationes, & dicta non assequor, tametsi damnare falsi non audeam. Rectius fortasse haec tradit disertissimus, ac diligentissimus Historiae Mediolanensis Scriptor Tristanus Chalcus, quum Lib. XX. peracta coronatione Henricum Modoëtiam movisse narrat, ut Civium illorum querimoniis faceret satis. *Eorum* (sunt verba Tristani) *vanitatem, intempestivasque querimonias, etsi vetera exempla coarguebant, tamen Henricus Moguntiam profectus est, & visitata aede celeberrima, privilegia Oppidanis confirmavit, quibus a jurisdictione Praetoris Mediolani eximuntur.* Quod reliquum est, injuste, ut mihi videtur, Georgio Merulae succenset Balthassar Fidelis, quod scri-

ſcripſerit Lib. VII. Antiqu. Vicec. Modoëtienſibus ab Henrico jus coronandi Regis fuiſſe reſtitutum, *quod beneficium haud gratuitum fuit; quinque enim millibus aureorum privilegium eos redemiſſe conſtat*. Haec Georgius Merula, & poſt illum Gaudentius Merula Lib. III. Cap. IX. Antiqu. Gall. Ciſalp. non ex opinione ſua, ſed ex Bonincontri ſententia ſcripſere, cujus Hiſtorias quin illi evolverint, minime dubium eſt mihi. Riſu autem dignus eſt Zucchius, dum contra aut per errorem, aut per malam fidem tanta aureorum mole Modoëtienſem populum ab Henrico donatum narrat; conſtat enim inter Principes pauperrimum fuiſſe Henricum, ut Joannes de Cermenate ſaepe teſtatus eſt.

CAPUT UNDECIMUM.

Ludovici Bavari. Caroli IV. ac Sigiſmundi Coronationes Mediolanenſes referuntur. Fridericus III., & Carolus V. Corona ferrea donati. Onuphrii Panvinii opinio refellitur.

POST Henrici VII. mortem, Regnum, Imperiumque Ludovicus Bavariae Princeps invaſit. Hunc in Italiam advenientem Galeatius Vicecomes Mediolani Dominus, Romano Pontifice nequicquam reluctante, ſummo cum honore excepit, ejuſque coronationem in hac Civitate promovit. In aede Ambroſiana collata eſt Ludovico dignitas Anno 1327. ſed nec rite, nec a legitimo Epiſcopo. Vido Tarlatus, ſeu Petramala, ut Volaterranus Lib. XXIII. Anthropol. tradit, Aretinus Epiſcopus, Eccleſiaſticis antea cenſuris per Joannem Papam XXII. innodatus, coronandi Pſeudoimperatoris munere eſt functus, Aycardo Archiepiſcopo Mediolanenſi exulante, ſeque Schiſmaticis immiſcere nolente. Rem a Gualvaneo, qui coronationi interfuit, in Manip. Flor. Cap. CCCLVII. his verbis deſcriptam audiamus: *Anno Domini MCCCXXVII. Ludovicus Bavariae Rex, quem Joannes Papa omni Regno, omnique jure Imperiali privaverat intrat Lombardiam, & Mediolanum cum Regina die Dominico XV. Maii ingreditur &c. Hic petiit Corona ferrea coronari. Quia vero Frater Aycardus Archiepiſcopus Mediolani, ad quem coronatio Imperatoris de jure pertinebat, exulabat, per quemdam Epiſcopum Aretinum in Feſto Pentecoſtes*

tecoſtes

tecostes sequenti, *quae fuit die ultimo Maii*, *Corona ferrea coronatur in Regem totius Italiae*, *Normandiae*, *& Saxoniae; Regina vero Corona aurea coronata fuit*, *sicque Episcopus depositus Imperatorem depositum injuste perunxit &c.* Porro Bonincontrus a vero longe abest quum Lib. II. Cap. XLII. Ludovicum Mediolani coronatum *ab Episcopo de Arezio Mediolanensi Archiepiscopo* scribit. Italiam deinde meliore auspicio ingressus est Carolus IV. Caesareae, Regalisque dignitatis jura ex Romani Pontificis consensu adepturus. Ubinam Italici Regni insignia susceperit ille, a Zucchio sciscitemur oportet. Respondet is Cap. XXXII. Petri Galesinii verbis ita in Catalogo Archiepisc. Mediolan. scribentis: *Robertus Vicecomes Mediolanensis Archiepiscopus Carolum Quartum Imperatorem regali hospitio accepit*, *& Modoëtiae in Basilica S. Joannis Baptistae Regem Longobardiae coronavit*. Verum a Galesinii sententia discedere, eumque heic minus accurate loquutum pronunciare cogor. Non Modoëtiae, sed Mediolani Carolum Quartum Corona insignitum fuisse, locupletissimi, ac gravissimi rerum Mediolanensium Scriptores testantur, eorumque sententiam pluris heic faciendam reor. Pervetustus Auctor, qui Gualvanei Historiam Manip. Flor. continuavit ad Annum usque 1371. haec habet Cap. CCCLXXIX. *Anno MCCCLV. Carolus Rex Romanorum in B. Ambrosii per ipsum Robertum coronatur*. Donatus Bossius ad Annum Christi 1355. *Carolus*, inquit, *Rex coronatus fuit die*, *quo Epiphaniae solennitas celebratur*, *ad Altare D. Ambrosii per Robertum Vicecomitem Mediolanensem Archiepiscopum*. Corius praeterea, Bugatus, ac Morigia iisdem fere verbis coronationem describunt. Sed & in vetusta Cortusiorum Historia MS. quam laudat Odoricus Raynaldus in Annal. Eccles. ad Annum 1355. ista leguntur: *Mense Januario*, *& die Epiphaniae in Ecclesia B. Ambrosii de licentia Summi Pontificis per Archiepiscopum Mediolani Corona ferrea honorifice coronatur*. Idem tradunt Joannes Dubravius Lib. XXII. Hist. Bohemicae, Albertus Argentin. in Chronico, Raphael Volaterranus Lib. XXIII. Anthropologiae, Gherardacius in Historia Bononiensi, Bzovius in Annalibus, & Cuspinianus in ejus vita haec habet: *Mediolanum delatus ferrea est insignitus Corona de veteri more*. Referendis aliis Auctoribus supersedeo, quum satis hi nostram tueantur sententiam. Annus a Christi Nativitate trigesimus primus supra millesimum, & quadringentesimum recurrebat, quum Sigismundum Imperatorem Insubres a Germania venientem excepere, & VII. Kal. Decembris die sacro Catharinae in Ambrosiana Basilica per Bartholomaeum

lomaeum Capram Archiepiscopum inungendum curarunt. Ipsemet Caesar rem per literas Juliano Cardinali S. Angeli, aliisque Patribus Concilii Basiliensis significavit, ut videre est Tomo IV. par. II. pag. 219. Concil. edit. Binii. Inquit autem: *Significamus paternitatibus vestris, quod ipso Festo S. Catharinae Virginis proxime praeterito heic Mediolani in Domicilio S. Ambrosii, majorum nostrorum imitando vestigia, Regium diadema assumsimus.* Eadem tradunt Raynaldus in Annalibus, Morigia in Hist. Mediol. aliique Auctores. Corius vero hac de re jussu Archiepiscopi publicum Diploma confectum fuisse scribit. Illud ego hoc loci producere opportunum arbitror, acceptum a Doctissimo viro Joanne Baptista Blanchino, qui a Modoëtiensis Basilicae Archio se olim descripsisse mihi affirmavit.

Instrumentum Coronationis Serenissimi Imperatoris SIGISMONDI de Corona Ferrea Mediolani &c.

IN Nomine Domini Anno a Nativitate ejusdem millesimo quadringentesimo trigesimo primo, Indictione decima, die vero Dominico vigesimo quinto mensis Novembris secundum stylum, & consuetudinem Civitatis, & Dioecesis Mediolani. In praesentia mei Notarii, & testium infrascriptorum ad hoc specialiter vocatorum, & rogatorum, Reverendissimus Dominus Dominus Bartholameus de la Capra DEI, & Apostolicae Sedis gratia S. Mediolanensis Ecclesiae Archiepiscopus, ad quem, ut dixit, impositio Coronae ferreae in Civitate, vel Dioecesi Mediolani, Romanorum more Caesareo imponendae tam de jure, quam de longa, antiquaque consuetudine approbata noscitur pertinere, existens ad Altare majus Ecclesiae S. Ambrosii Majoris Mediolani in Pontificalibus revestitus, & Serenissimus Princeps, & Dominus Dominus Sigismondus Romanorum semper Augustus Boemiaeque Rex, Coronam hujusmodi eidem imponi a praedicto Domino Archiepiscopo juxta morem solitum, postulans, & in coronatione hujusmodi effectualiter adimpleri, quae consueverunt, & debent in tali celebratione servari. Itaque dictus Archiepiscopus volens officii sui debitum peragere, & exequi, ut tenetur, auctoritate sua ordinaria, qua fungitur in hac parte, praedictum Serenissimum semper Augustum, Boëmiaeque Regem ibi personaliter existentem pro suae Coronationis, susceptionisque munere unxit in humero ejus dextro juxta formam Ecclesiae consuetam, & prout alii Reges Romanorum in susceptione Coronae ferreae consueverunt, & debent ungi. Et deinde post inunctionem hujusmodi,

ſmodi, ut praefertur, factam eidem Domino Regi in digito anulari ejus dextrae manus anulum impoſuit, eique tradidit enſem nudum, ac ſubſequenter capiti ſuo Coronam ferream impoſuit. Et inſuper in ejus dextra virgam Sceptri, & deinde pomum deauratum, quod Monarcum ſignificat, in ſiniſtra manibus aſſignavit, ſervatis omnibus ſolemnitatibus, quae conſueverunt, & debent Romanis Regibus in tanta celebratione ſervari.

Et de praedictis &c.

Annus agebatur vulgaris Epochae 1452. quum Fridericus III. Romanorum Imperator renunciatus, Alpibus emenſis, Ferrariam contendit, illinc Romam accipiendae Imperialis coronae ergo iter continuaturus. Ad eam urbem Franciſcus Sfortia Vicecomes, qui tum in Inſubribus regnabat, Galeatium filium, nonnulloſque Langobardiae Optimates cum donis ablegat, ut benevolum ſibi Caeſarem faciant, eique Mediolanenſem coronationem bono animo offerant. Verum Fridericus, tum quod minime ei probabatur Sfortiae Imperium (quippe Romanorum Regum jura in Inſubres per vim uſurpaverat ille) tum etiam quod Mediolanenſem agrum teterrima peſtis nuper vaſtarat, Romam recta ire perrexit. Ibi a Nicolao V. Romano Pontifice peramice ſuſceptus, omnibuſque honoribus cumulatus rem non parvi ponderis ab eo expetivit; dicens enim: *Terram Mediolanenſem, ubi Corona Langobardici Regni ſuſcipi conſuetum eſt, peſtifera lune infectam, nulloſque mortales ſine periculo illuc proficiſci poſſe, Nicolaum rogavit, ex plenitudine poteſtatis ut ſe Romae Longobardorum Regem coronaret*. Sunt haec Aeneae Silvii verba, quae in Auſtriali Hiſtoria Lib. IV. leguntur. Quid egerit Pontifex, tradit idem celeberrimus Auctor: *Viſa gravis res eſt Pontifici. Sed cum conſulti Cardinales nihil Caeſari negandum dicerent, invitis, ac multum reclamantibus Mediolanenſium Legatis, Idibus Martii apud S. Petri ſummum Altare Federicum in Regem Longobardiae coronavit*. Ceterum juſtiſſimus Pontifex publicas ſub id tempus literas promulgavit, quibus juri, & conſuetudini Langobardici Regni nihil derogari hujuſmodi exemplo volebat, Archiepiſcopi Mediolanenſis in hac re auctoritate nihil imminuta. Laudatum Diploma Raynaldus retulit in Annales Anno 1452. num. 2. Nihilominus Friderici geſta tantum ad exemplum momenti habuere, ut deinde Carolo Quinto Imperatori, qui Bononiam coronationis ergo acceſſerat, argumento fuerint, illic diadema ferreum ſuſcipiendi. Hujus rei fidem habeo

apud

apud Raynaldum eumdem, qui ad Annum 1530. verba rituum Magistri de hujusmodi coronatione refert. Inquit autem hic Auctor in libro MS. *VII. Februarii coepi proponere, & interrogare deputatos Imperiales, an electus Imperator, qui jam in Germania primam Coronam secundum ritus illorum sumpserat, vellet secundam coronam, quae ferrea dicitur, capere, & ubi, & a quo, seu quibus, & quibus solemnitatibus, de qua inveniebam quandoque a diversis, & diversimode recepta modo Modoëtiae, quandoque Mediolani, & quandoque alibi. His meis interrogationibus responderunt Imperiales, quod Caesar illam capere omnino intendebat heic Bononiae, & de manu Pontificis per aliquot dies, antequam caperet diadema Imperiale; & allegabant similitudinem bonae memoriae Friderici III. proavi moderni Caroli electi, qui de Anno MCCCLII. per diem ante Coronam Imperialem recepisse ferream de manu felicis recordationis Nicolai V. reperiebatur.* Ceterum innumeri Scriptores Bononiensem Caroli Augusti coronationem literis prodidere, ideoque in re nimium vulgata diutius insistere supervacaneum foret. Quibus hactenus perspectis reliquum est, ut Onufrii Panvinii celeberrimi viri sententiam proponamus, illam ad Lydium veritatis lapidem examinaturi. In Lib. de Comitiis Imperatoriis Cap. XI. *de ea Corona, quae ferrea dicitur*, sic differit laudatus Scriptor secundum exemplar Ambrosianae Bibliothecae ab ipso castigatum: *Postquam vero Rex Romanorum primum Aquisgrani ab Archiepiscopo Coloniensi diademate Regni Germanici, quod corona argentea dicitur, coronatus est, postea se praeparat ad suscipiendam Imperialem unctionem a Romano Pontifice. Nam coronam secundam, quam ferream vocant, Mediolani a posterioribus Imperatoribus assumi solitam, ante Friderici II. tempora in usu nequaquam fuisse crediderim. Post cujus obitum ea consuetudo, ut existimo, inolevit, ut Imperator designatus, antequam Imperii Romani diadema a Pontifice Maximo suscipiat, Mediolanum primum proficiscatur, ubi in Basilica S. Ambrosii, vel Modoëtiae in Basilica S. Joannis Baptistae, iterum conferretur, & alia corona, quam ferream vocant, ab Archiepiscopo Mediolanensi in Regem Longobardorum, vel Italiae coronetur. Quod ante Henrici VII. Lutcemburgensis tempora nunquam (quod sciam) factum fuisse legi. Ipsum enim Henricum VII. primum fuisse existimo, qui Mediolani ea ratione coronatus sit: qui mos cum ceteris quoque ejusmodi novis ritibus inventus est post Fridericum II. Imperatorem &c. Neminem praeterea superiorum Imperatorum ab Othone primo usque ad Fridericum II. hoc diademate coronatum*

fuisse, unquam quod sciam memini apud veteres Auctores me legisse &c. Tum sibi obiicit Panvinius Sigeberti Gemblacensis, atque Othonis Frisingensis testimonia de Conradi Primi, ac secundi coronatione, quae tamen aut tanquam dubia notat, aut aliter explicat. Repellit inde Corii Mediolanensis auctoritatem, quem non sine errore aliquando scripsisse animadvertit. Sed multa accuratissimum Panvinium fugêre, quae si vidisset, non dubito, quin nunquam eam animo opinionem imbibisset. Tot sunt documenta, tot vetusti Auctores, qui hujus consuetudinis fidem fecere, ut nil minus, ad veritatem accedat, quam quod Henricus VII. omnium primus Cisalpini Regni insignia apud Insubres acceperit. Heic itaque minime immorabor, ut Panvinii argumenta refellam, quae procul dubio, si Commentarius iste legatur, per se ipsa ruunt, atque evanescunt. Neque Sebastianum Munsterum obtorto collo in jus traham, quod Lib. II. Cosmograph. univers. de Modoëtia loquens haec habeat: *In hac Civitate consueverunt Imperatores ante quadringentos annos suscipere coronam ferream, sed quae postea translata est Mediolanum.* Si enim singulorum Scriptorum hac de re opiniones aut perpendere, aut damnare animus foret, praeterquamquod operam luderem, me citius charta deficeret, quam scribendi materies. Atque ex his hactenus collectis, ac disputatis, evidenter patebit, Papiae interdum, saepius Modoëtiae, Mediolani vero fere semper Italicorum Regum coronationes fuisse peractas, ideoque hanc Urbem uti Insubrum longe praestantissimam, ita in coronandis Regibus primas semper tulisse. Hoc autem plane consequitur, quoties se Mediolani coronandos exhibent Caesares, posse illos ab aliis in Langobardia coronationibus abstinere; heic enim legitimum regnandi jus sedet. Si alibi Corona expetitur, splendori potius, quam dignitati amplificatio paratur, & onus minime necessarium inquiritur. Vidit hoc Fridericus I. Imperator, atque idcirco in Diplomate, quod Mediolanensibus concessit, apud Puricellum in Monum. Basil. Ambros. num. 587. ita loquitur: *Et reservata paratica nobis, quae debet praestari Filio nostro Illustri Regi Henrico, & omnibus successoribus ejus cum primo Coronam Regni Mediolani, aut Modoëtie.* Quae etiam apud Tristanum Chalcum, & Gualvaneum Cap. DCCCCXVIII. Chron. Major. leguntur: ubi animadvertas, Modoëtiensem coronationem Caesaribus necessariam haudquaquam videri, quod etiam exemplis confirmari potest; etenim quamplures Mediolani tantummodo regalia suscepere insignia..

CA-

CAPUT DUODECIMUM.

Quaenam Basilicae fuerint, ubi Reges, ac Imperatores coronabantur. S. Michaëlis aedes Ticini, S. Joannis Baptistae in Oppido Modoëtiensi, ac Ambrosiana Mediolani.

PRo diversa locorum ratione, ubi Italicis Regibus Corona imponebatur, diversae etiam fuere Basilicae, in quibus coronationis solemnia peragi consuevere. Quod ad Ticinum attinet, quando ibi ut Regum quisquam coronaretur, contingebat, vetustissima S. Michaëlis aedes tanto muneri destinabatur. Scimus Berengarium, atque Adalbertum, Harduinum, Henricum primum, & Fridericum primum ibidem inunctos. Quod si concedamus, Langobardos quoque Reges Corona uti consuevisse, aliam Basilicam in urbe Ticinensi hujusmodi dignitate conspicuam fuisse invenio. Paulus Diaconus Lib. VI. de Gestis Langob. de Liutprando aegrotante in hanc sententiam loquitur. *Quem Langobardi vita excedere existimantes, ejus nepotem Hildeprandum foras muros Civitatis ad Sanctae Dei Genetricis Ecclesiam, quae ad Perticas dicitur, in Regem levaverunt.* Verum consuetudini, an tempori tunc Langobardi servierint, investigare non licet, monimentis jam diu dissipatis, totaque antiquitate silente. Quum vero Modoëtiae inungebantur Reges, in insigni Basilica S. Joannis Baptistae, quam Theodelinda Regina aedificavit, illustre spectaculum celebrabatur. Pluribus exemplis id ita probatum est, ut in praesentia ostendere supervacaneum foret. Non inutile tamen erit huc Bonincontri Modoëtiensis Scriptoris verba nunc derivare ex ejus Historia MS. Lib. I. Cap. XXII. ubi Coronam ferream describit. Ita vero se habent: *Secunda Corona in Modoëtia in nobiliori, & sanctiori Oraculo totius Regni Lombardorum, maxime pro jure ipsius Regni dato ab Apostolica Sede Imperatori. Qui Oraculus aedificatus fuit a Sanctissima Theodolinda Longobardorum Regina per revelationem divinam in honorem Dei, & B. Johannis Baptistae, in quo etiam Oraculo plurimi Longobardorum Reges coronati, alii ad Fidem conversi baptizati sunt, & sepulti, & ipsa Regina una cum Rege unanimiter cum majoribus natu Longobardorum ibi S. Johanni voverunt suum patrimo-*

trimonium, & defensorem ipsum vocaverunt, prout de ipso diximus supra. Et haec Corona super Italiam, Normandiam, & Saxoniam est ferrea insignum justitiae, & maxime quia victae fuerunt a Karulo dictae provinciae ferro, ideo datur de ferro, quia sicut ferrum est durius, & fortius super omnia metalla, & cuncta metalla, & omnia alia domantur a ferro, & ei supponuntur, sic omnia temporalia debent supponi, & subiacere ad justitiam Imperatoris. Quapropter cum provincia Lombardiae sit fortior, & fertilior super ceteras provincias Italiae, in ipso nobiliori, & sanctiori illius provinciae Lombardiae Oraculo S. Johannis Imperatori datur balia, & fortitudo faciendi justitiam sanguinis. Non ita tamen in S. Joannis templo coronationis locus fixus erat, ut alibi rem peragere piaculum foret. Anno 1128. Modoëtiae quoque, ut supra adnotavi, inunctus in Regem fuit Conradus. Interfuit coronationi Landulfus a S. Paulo, cujus Historiam MS. Ambrosiana servat, atque ideo quid ille referat, summa dignum est animadversione. *De cetero*, ait, *Anselmus Archiepiscopus, quasi consentiens gentium voto, in Ecclesia S. Michaëlis, quae est Modoëtiae, benedixit, & unxit, & Coronam Electo Conrado in Festo S. Petri posuit, altero Episcopo astante Regi coronando.* Visitur & nostris temporibus in Oppido illustri S. Michaëlis vetusta aedes, quanquam an eadem sit cum memorata a Landulfo ignorem. Ceterum in S. Joannis Baptistae absolvi solemnia adhuc debebant; ibi enim Sacrum celebrabatur, ut his verbis narrare pergit laudatus Historicus: *In quo facto ego quippe piger non fui, sed ante ipsum Pontificem, ipsumque coronatum ab Ecclesia S. Michaëlis Pontificalem virgam, in admirabili pompa per Dei voluntatem congregata ad honorem illius Regis, usque ad Ecclesiam S. Joannis bona cum voluntate portavi, & in S. Joannis Ecclesia solemniter cum Rege isto quamoptimo Missam audivi.* Atque haec de Ticino, ac Modoëtia dicta sint satis. Nunc Mediòlanum revertamur, qua in Urbe, si Gualvaneo fidem heic habere licet, S. Michaëlis aedes regiae coronationi olim destinata fuerat. Inquit igitur hic Auctor Cap. CCCCLXX. Chronici Majoris secundum exemplar MS. Ambrosianae Bibliothecae: *Mortuo Theodoberto, sive Lamberto Imperatore* (fuit hic Francorum Rex, a quo in Italiam facta est ante Langobardorum adventum impressio) *Theudoricus frater ejus Italiae Rex sedebat in Civitate Papiensi &c. Hic bonorem Coronae sublatum Mediolano restituit, & in parva Ecclesia S. Michaëlis juxta S. Ambrosium fieri ordinavit.* Similia legas in alio exemplari MS. quo usus Puricellus

Cap.

Cap. CI. Monum. Basil. Ambros. Quare iterum Gualvaneus coronationem Autharis Regis Langobardorum describens ita loquitur Cap. CCCCLXXXXV. *Et fuit coronatus Corona ferrea in parva Ecclesia Sancti Michaëlis juxta S. Ambrosium*. In exemplari vero Puricelliano additur: *Sicut ab antiquis temporibus servatum fuerat secundum quod dicit Chronica Ptolomei Episcopi*. Nostra etiam tempestate Mediolani extat memorata S. Michaëlis aedes Sanctimonalium curae a longo tempore commendata. Sed his Gualvanei verbis erunt, qui acquiescere nolint, ac proinde certiora nos quaerere oportet. Est autem certissimum, in celebri, vetustissimaque S. Ambrosii Basilica Regibus Italicis coronam imponi consuevisse. Quod si memoria repetantur innumera exempla in superioribus capitibus prodita, nullum luculentius hujusce rei testimonium desideres. Attamen neque his parcere volo, ut majori in luce aedis hujus excellentia collocetur. *Chronicon Angleriae*, quod toties Gualvaneo commemoratur, MS. in Ambrosiana custodimus. Ejus Auctor ignotus, nisi forte is fuerit Daniel quidam, qui Historiam illam circiter Annum 1280. elucubravit. Describit ipse coronationis ritum, atque his verbis exorditur: *Quando Rex Alamaniae electus est, & qui est Romanorum, debet venire in Italiam ad recipiendum primam Coronam Imperatori, quam debet recipere in Civitate Mediolani in Ecclesia S. Ambrosii &c.* Gualvaneus quoque Cap. DVI. Chron. Major. haec tradit: *Ordo coronationis, qui fit in Ecclesia S. Ambrosii, est talis secundum quod colligitur ex Chronica Comitum Angleriae &c.* His accedat Faccii de Ubertis perantiqui Poetae Florentini testimonium, qui Lib. III. Cantu IV. Dittamundi ita canit:

Giunti en Milan, così volsi vedere
A Santo Ambrosio, dove s' incorona
Quel d' Alamagna il Re, se n' ha il potere.

Porro subobscurus videtur quidam Sigeberti Historici locus, ubi Conradum I. his verbis coronatum describit Anno Domini MXXXIX. *Et quia Episcopus Mediolanensis fuga lapsus est, Imperator suburbia Mediolani incendit. Die vero Pentecostes cum Imperator in parva Ecclesia secus Urbem coronaretur ad Missam, tam grandia fuerunt tonitrua &c.* Quod ad Annum, quo coronatus heic dicitur Conradus, spectat, in eo recensendo lapsum esse Sigebertum arbitror, nam Anno 1026. rem peractam fuisse praestantissimi Scriptores tradidere,

ejusque

ejusque gesta luculenter ostendunt. Verum ubi de coronationis loco verba facit, non male Sigebertus loquutus videtur. Aut enim parvam S. Michaëlis aedem intelligit Ambrosianae Basilicae proximam, de qua superius Gualvanei sententiam retulimus, aut ipsum Ambrosii templum; utraque enim aedes iis temporibus *secus Urbem* sita erat. Atque hactenus de coronationis loco. Nunc de coronarum numero differamus.

CAPUT DECIMUMTERTIUM.

Plures fortasse fuerunt Coronae. Quid Corona Palearis, ac Laurea fuerint. Ferreae nomen sero excogitatum videtur. Henrici VII. coronatio illustrata. Modoëtienses Scriptores emendati.

UOT Coronae fuerint, quibus Italiae Reges olim vinciebantur, non ita facile ostendi potest. Unam tamen fuisse, quum una in urbe (seu Mediolanum, seu Ticinum foret) Reges inaugurabantur, consentaneum veritati puto; nulla enim necessitas videbatur, ut plures Coronae ad usum Principum servarentur. At postquam consuetudo inolevit, ut non Mediolani solum, verum etiam Modoëtiae Regni insignia conferrentur, probabile est, geminas coronas usurpari coepisse, quarum unam Ambrosiana Basilica, alteram S. Joannis Baptistae Modoëtiensis aedes sibi servarent. Et sane Mediolanenses coronam illam, qua Modoëtiae insigniri quidam Reges voluere, fortasse per contemtum *palearem* appellabant, quod utique ut ego opinor nequaquam fecissent, si quum Mediolani, tum Modoëtiae una eademque corona adhibita fuisset. Sigonius Lib. VIII. de Regno Ital. ad Annum 1026. de Conrado I. scribens, qui Modoëtiae quoque inungendum se praebuit, haec refert: *Conradum inde imitati posteri, ac successores ejus plerique Modoëtiensem quoque coronam appetiverunt, quam coronam Mediolanenses invidia perciti ad contemptum palearem vocarunt*. Hinc autem est quod Blondus, qui medio seculo Epochae vulgaris decimo quinto Historias literis consignabat, hujus eruditionis ignarus, revera *palearem* coronam Modoëtiae conferri est arbitratus. Inquit is Lib. III. Dec. II. *Voluere veteres, ut is, qui Caesar in Germania declaratus Romam venisset confirmandus, duas*

medio

medio itinere Coronas acciperet, ex palea unam Modoëtiae, ex ferro alteram Mediolani ab Archiepiscopo imponendam, quod quidem ad tempora usque nostra servatum videmus. Huc profecto respexit Carolus Paschalius Lib. X. Cap. VII. de Corona, quum ait: *Modoëtiensem coronam invenio fuisse e palea, quum illa, quae accipiebatur Mediolani, esset ferrea*. Et Raphaël Toscanus in Italicis carminibus Anno 1587. editis de urbe Mediolanensi ita canit:

Di Ferro si cingean quì poi la Chioma,
Di paglia in Monza, e d' or lucente in Roma.

Blondi quidem temporibus Modoëtiensis quoque coronationis vestigia supererant, verum nullus certe palearis coronae usus fuit. Quam vero antiqua fuerit hujusce agnominis origo, e Gualvaneo discamus, qui ista e Chronico Philippi de Castro Seprii (erat autem longe vetustior Gualvaneo Historia) refert Cap. DIII. Chron. Major. *Statuit B. Gregorius Papa de consensu Senatus, quod Archiepiscopus Mediolanensis convocatis omnibus suis Suffraganeis Episcopis eligeret unum virum virtuosum, & Imperio aptum, non in Imperatorem, sed in Comitem totius Italiae, qui per Archiepiscopum Mediolanensem coronaretur in Modoëtia corona ex paleis contexta, & turgentibus spicis redimita &c. Postea redire debebat versus Mediolanum, & iterum per Archiepiscopum coronari Corona ferrea*. Vides, quam altas radices haec fama egerit; quanquam libenter fatear, hujus opinionis originem a contemtu Mediolanensium natam esse, quibus inutilis ut palea Modoëtiensis Coronatio videbatur. In eadem vero sententia fuit Mediolanensium decus Andreas Alciatus, cujus verba e libello de formula Romani Imperii huc referre non ab re erit, inquit enim *Conradi exemplo & alii quidam ex Caesaribus urbe Mediolanensi armis exclusi Moguntiae (Moguntiam veteres dixerunt agri Mediolanensis ad decimum lapidem Oppidum) se coronari voluerunt. Fuere & qui cum ulterius progredi non possent Alexandriae, quae Statiliensium Ligurum Civitas est, infulam susceperint. Sed Mediolanenses has coronas contemtus caussa paleas vocant, prisco loquendi more, quo vilis res, & nihili palea dicitur. Ex quo & Aristophanes inquilinos Atticos paleam Civium in antiqua Comoedia appellavit*. Quae hactenus tamen recensuimus, ostendere nequaquam possunt, utrum una, an plures coronae apud Insubres coronandi Regis gratia olim servarentur. Aeque vero difficile demonstratu est, an unius Modoëtiensis Coro-

Coronae, quam ferream appellamus, perpetuo usus obtinuerit, quum non nisi sero coronationes in eo Oppido celebratas fuisse animadverterimus. His accedit, a veteribus Coronam quidem commemorari, qua Italiae Reges adornabantur: Sed *ferreae* nomen proxime tantum superioribus seculis usurpatum invenio. Primus, quod sciam, *Coronae ferreae* vocabulum adhibuit Chronici Anglerienfis MS. Auctor, quem sub finem seculi a Christo nato decimi tertii vixisse adnotavimus; inquit enim: *Rex Alamaniae primam coronam Imperatori debet recipere in Civitate Mediolani in Ecclesia S. Ambrosii &c. quae Corona debet esse de ferro*. Huc etiam referri possent S. Thomae Aquinatis verba e Lib. de Regim. Principium Lib. III. Cap. XX., quae ita se habent: *Duplicem habent coronam, & recipiunt electi in Imperatorem, unam quidem prope Mediolanum in Villa, quae dicitur Modoetia, ubi sepulti sunt Reges Lombardorum, quae quidem Corona ferrea dicitur esse in signum, quod primus Imperator Germanus Carolus M. colla Regum Longobardorum, suaeque gentis perdomuit*. Sed hujus Opusculi Thomam Auctorem fuisse, quamplures negant eruditi, ac potissimum Cl. Card. Bellarminus in Lib. de Scriptor. Ecclesiast. Observ. II. Uti enim animadvertit Emin. Scriptor, Lib. III. Cap. XX. hujus libelli, mentio fit de Adolfo, ac Alberto Imperatoribus, qui multis post S. Thomam annis Regnum iniere. Frequens deinde apud recentiores Historicos ferreae Coronae est mentio, quod insigne alio etiam cognomine appellatum fuisse legi. Albertinum Mussatum Lib. I. de Gest. Henr. VII. loquentem audiamus. *Coronati itaque Henricus Caesar, Augustaque Margarita Anno ab Ortu Domini N. J. C. 1311. VIII. Idus Januarii ferrea Corona, quam Lauream appellabant*. In eamdem sententiam loquitur Rollandinus in Chronico, & Diploma infra recitandum. Hoc autem nomen ferreae Coronae inditum puto, quod olim lauru insigniri solerent Augusti, ac triumphantes, eorumque corona laurea iccirco appellaretur. Sed quoniam de Henrici VII. Coronatione rursus verba fecimus, locus poscit, ut arcanam eruditionem heic proferamus, cujus beneficio nonnullorum errores emendare licebit. Anno, ut diximus, 1311. Henrico in urbe Mediolanensi collata est Italici Regni corona, & quidem ferreum diadema illud fuit, sed a Modoetiensi diversum, quippe Imperator novum procudi, quo tunc uteretur, voluit. Coronatione vero absoluta quum quaereretur, cuinam Corona illa conservanda tradi deberet, in eam sententiam ivit Henricus, ut Abbati, Monachisque Coenobium Ambrosianum, celebrem-

que

que ejus Basilicam incolentibus traderetur. Supereft adhuc publica hujus rei fides in eorumdem Patrum tabulario, nempe germanum Diploma, cujus exemplar primum a doctiffimo viro Joanne Baptifta Blanchino obtinui, tum impreffum animadverti a Reverendiffimo, ac eruditiffimo P. D. Bartholomaeo Arefio Ciftercienfi Abbate inter Privilegia, ac Diplomata infigni Bafilicae S. Ambrofii conceffa pag. 93. Ita vero fe habet.

In nomine Domini. Anno a Nativitate eiufdem millefimo trecentefimo undecimo, die Lunae, decimo nono menfis Aprilis. Indictione nona. In Monafterio Beati Ambrofii Mediolani in Camera Reverendi viri Domini Dopni Aftulphi de Lampugniano Dei gratia Abbatis praefati Monafterii S. Ambroxii Mediolani. Magifter Bartholomaeus de Varginiana Bononienfis, & Magifter Andreas de Puteo Placentinus Medici Sereniffimi Regis Romanorum Domini Henrici Septimi, praefentaverunt auctoritate, voluntate dicti Regis praefato Domino Dopno Abbati Coronam Ferream Lauream, cum qua extitit coronatus in praedicta Ecclefia B. Ambroxii Mediolani coram Altare eius in Regem Italiae in eodem Anno in die Epiphaniae Domini. Volens dictus Dominus Rex, ipfam in dicto Monafterio ad perpetuam eius memoriam confervari debere. Qui praefatus Dominus Abbas ab eifdem Medicis dicti Domini Regis, ipfius nomine, cum maxima reverentia recepit, & eam confervare promixit, praefente Magiftro Lando de Senis Aurifabro praedicti Domini Regis, qui praedictam Coronam propriis manibus fabricavit, & Girardino Malafpino de Florentia, & Falcutio Tebalducii de Florentia, & Dopno Ambroxio de Travedona Monacho ipfius Monafterii, & Presbytero Beltramo Donego Capellano dicti Domini Abbatis, & Ognibeno de Guarixio de Vicentia, & Manfredino Platto Domicello dicti Domini Abbatis, & Beltramollo de Lampugniano, & Comollo Biffo ambobus Domicellis dicti Domini Abbatis, & me Notario infrafcripto, qui rogatus fum, ut traderem publicum Inftrumentum de praedictis.

Ego Crefcinus de Ladenate Notarius filius quondam Venturae Civitatis Mediolani Portae Vercellinae Parochiae S. Naboris praedictis interfui, tradidi, & fcripfi.

Vides heic ferream Coronam *Laureae* cognomento infigniri. Vides etiam heic nominari *Magiftrum Landum de Senis Aurifabrum Domini Regis, qui praedictam Coronam propriis manibus fabricavit.*

Quare nulla heic dubitatio relinquitur, quin revera novum Diadema suae coronationi adhibuerit Henricus. Id autem clarius constabit, ubi Bonincontri verba perpendantur, qui haec de Henrico Modoëtiam profecto habet: *Et accipi jussit baculum abbani, & libellum Orationum ad eius coronationem locum habentium, qui dudum in dicta Ecclesia B. Ioannis fuerant*. Si Coronam quoque Modoëtiensem Imperator accepisset, utique Bonincontrus praetermittere non debuisset, praecipuum enim hoc ejus patriae decus fuisset. Qua ex re nonnulli argumentum depromere posse sibi videbuntur, ut nullam antiquitus coronam Modoëtiae asservatam fuisse affirment. Equidem si perverso studio materiem hanc pertractarem, mihique Lectorum judicio contra Modoëtiensium jura animus foret abuti, huic uni insisterem argumento, ut Coronae vetustatem, gloriamque insigni Oppido eriperem. Verum quum Historicorum primam laudem, legemque esse arbitrer, ut inquit Tullius Lib. II. de Orat., *ne quid falsi dicere audeant, deinde ne quid veri non audeant, ne qua suspicio gratiae sit in scribendo, ne qua simultatis*, Modoëtiensium caussam heic defendendam suscipio, ut nihil ab hujusmodi exemplo eorum jura laesum iri ostendam. Illud autem minime ignorandum, quod sub Imperio Henrici VII. Insubres adhuc intestinis Guelforum, Gibellinorumque discordiis distrahebantur in partes. Per ea autem tempora Turrianis rerum potitis religio non fuerat, Modoëtiensis Basilicae totam fere gazam, illiusque pretiosiorem supellectilem auferre, ut eam pignori darent, pretioque uterentur. Sex & quadraginta annos thesaurum suum Modoëtienses desideravere, donec Matthaeus Vicecomes anno 1319. recuperatum insigni templo restituit. Rem his verbis narrat Bonincontrus Cap. XXV. Lib. II. *Interea Matthaeus summo studio suo interponente favore, partem thesauri Ecclesiae S. Ioannis Baptistae de Modoëtia, scilicet Coronae aureae, Calices aureos, & alia iocalia margaritis, & lapidibus pretiosis ornata, quae omnia per XLVI. Annos proximos praeteritos extiterunt impignorata per illos de la Turre, dicto Anno die xxii. mensis Decembris exigi fecit, quae Matthaeus ipse in Vigilia Natalis Domini super Altare S. Ioannis Baptistae propriis manibus in Modoëtia praedicta iocalia genu flexo cum devotione deposuit, quae existimata fuerunt esse valoris xxvi. mil. Florenorum auri*. Quare nil mirum imposterum videbitur, si Henricum VII. ferrea quidem Corona, sed non Modoëtiensi, coronatum fuisse quis affirmet, tunc enim antiquum Diadema ferreum pignori datum Modoëtiâ aberat. Hoc etiam ex alio diplo-

diplomate probari potest, quod in ejusdem Coenobii Ambrosiani tabulario adservatur, & a doctissimo P. D. Bartholomaeo Aresio evulgatum fuit, estque hujusmodi.

Arnaldus miseratione Divina Sanctae Mariae in Porticu Diaconus Cardinalis, Apostolicae Sedis Legatus, dilectis in Christo Abbati, & Conventui, ac Praeposito, & Capitulo, & singulis Canonicis, & personis Monasterii, seu Ecclesiae S. Ambrosii Mediolanensis salutem in Domino.

Quia inest tempus Coronationis, quam Serenissimus Princeps Dominus Henricus, DEI gratia Rex Romanorum illustris recepturus est in partibus istis, reddimur corde solliciti, ut circa Coronationem ipsius adbibeamus diligentiae studium efficacis. Sane cum idem Dominus Rex ad exquirendum, ubi, & in quo loco sit Corona ferrea, quam habiturus est, suique habuerunt praedecessores, nec non ad perscrutandum, & sciendum, & se plenius informandum de modo, & forma tenendis in Coronatione tenenda, mittat ad vos Venerabilem virum Magistrum Gulassum de Comitibus de Mangone Canonicum Camervensem, Domini Papae Capellanum, ipsius Domini Regis Consiliarium, & familiarem, praesentium portitorem, Discretionem vestram requirimus, & rogamus, attente vos nibilominus, & vestrum quemlibet monentes pro primo, secundo, & tertio peremptorio, imo vobisque sub excommunicationis, quam in vos, & singulos vestram, & interdicti poenis, quam in Capitulum, & Conventum ipsa, ex nunc prout ex tunc monitione praemissa ferimus in bis scriptis, vosque manere volumus ipso facto, ni monitis, & mandatis nostris obtemperaveritis, in bac parte districte praecipiendo, mandantes auctoritate eidem Magistro Gulasso, ubi sit Corona praedicta, & suprascripta quaelibet necessaria, ac modum, & formam tenendos, & quicquid scitis, vel scire potestis per vos, vel alios circa Coronationem eamdem referatis, eumque informetis plenarie, ut in reditu suo sciat dicto Domino Regi referre per ordinem, nullo dimisso, omnia quae circa Coronam, & Coronationem bujusmodi sint agenda. Has autem literas ad cautelam in Regestro nostrae Curiae fecimus registrari, de quarum praesentatione eidem Magistro Gulasso dabimus plenam fidem. In cujus rei testimonium praesentes literas exinde fieri fecimus, & sigilli nostri munimine roborari. Datum Ast die XXV. mensis Novembris. Pontificatus Domini Clementis Papae V. Anno sexto.

Tot

Tot Apostolici Nuncii plena sollicitudinis verba, quibus ubinam Corona ferrea tunc haberetur inquirit, abunde produnt, eam tunc latuisse; quumque fortasse id videretur dolo malo factum, minis precibusque usus est Cardinalis, ut voti sui compos efficeretur. Sed nullum secundum exitum Diploma hoc habuit, quippe, ut vidimus, novam Coronam adhibere necesse habuit Caesar. Interim censuram nostram non effugiet Balthassar Fidelis, qui Cap. ult. de Praerog. B. Joan. Bapt. tradit, ferream Modoëtiensem Coronam Henrico VII. collatam, quod revera a veritate abhorret. Neque verius loquitur Zucchius, qui sacrum Clavum, hoc est Modoëtiense Diadema, ejusdem Imperatoris capiti impositum ab Archiepiscopo Mediolanensi scribit. An vero antiquioribus etiam temporibus ferream Coronam in gazophylacio suo servaverint Modoëtienses, atque an eadem in Regiis coronationibus usurparetur, in tanta rerum obscuritate aliquid definire non audeo. Certe Gualvaneus in Chron. Majori Cap. CCCXXVIII. a Maximiano Herculeo Imperatore *Coronam ferream, sive fasciam* Mediolani relictam scribit, opinionemque suam *ex dictis Sicardi, Atlantis, & Ptolomei confirmat*. Addit etiam: *Ex hoc excluditur error dicentium, quod Corona ferrea fuit in Arelate, vel Modoëtia, vel Papia*. Idem alibi affirmat laudatus Auctor, sed quibus fundamentis ejus sententia innitatur, aliis investigandum relinquo. Mihi, quum nullam peculiaris Coronae, quae a Modoëtiensi diversa foret, ac Mediolani asservaretur, mentionem inveniam, liberaliter affirmandum videtur, ante Henrici VII. tempora Coronam ferream Modoëtiae fuisse servatam.

CA-

CAPUT DECIMUMQUARTUM.

Coronare Imperatores Mediolanensem ad Archiepiscopum pertinebat, aut ad Ambrosianae Basilicae Abbatem, aut ad Modoëtiensem Archipresbyterum. Diplomata duo ad Caroli V. coronationem pertinentia exhibentur.

NUNC ad quemnam jus coronandi Italicos Reges pertineat, exploremus. Equidem laudem hanc Mediolanensi Archiepiscopo tribuendam esse, neminem fugiet, qui tot hactenus allata exempla secum reputaverit. Neque Mediolani tantum, sed etiam Modoëtiae, ac Papiae quum ea solemnia peragebantur, munus Archiepiscopi fuit pretiosis insignibus Reges designatos ornare. Itaque supervacaneum omnino foret, novis uti auctoritatibus, ut luci lux addatur. Quod si ab Urbe sua aberat Mediolanensis Antistes, quando in Ambrosiana Basilica Caesares inungendi erant, Ambrosiani Monasterii Abbatibus gloriosum illud munus deferebatur. Auctor Chronici MS. cui titulus *Flos Florum*, & Gualvaneus in Chron. Majore Cap. DVI. ex Chronicis Comitum Angleriae haec referunt: *Quando Rex Romanorum vult recipere Coronam Regni Italiae in Ecclesia S. Ambrosii &c. Archiepiscopus, vel Abbas S. Ambrosii debet ipsum coronare Corona ferrea super Italiam.* Porro nullum monimentum mihi legenti hucusque occurrit, quo coronationem unquam ab his Abbatibus celebratam confirmem. Uni Puricello num. 310. Monum. Basil. Ambr. Henricum Quartum Imperatorem absente Archiepiscopo, ab insignis Coenobii Abbate coronatum fuisse, aliqua esse suspicio videtur. Si vero Modoetiam sumendae Coronae gratia se conferebant Reges, modo abesset Mediolanensis Archiepiscopus, ad Modoëtiensem Archipresbyterum coronandi Principis cura, decusque pertinebat. Illustrem Archipresbyteratus dignitatem in Capitulo suo ab antiquis temporibus S. Joannis Baptistae Basilica servat, eamque novis honoribus certatim Summi Pontifices Regesque amplificavere. Pontificalibus ornamentis, ac Mithra Archipresbyter utitur, ubi solemniora per Annum Festa recurrunt. Nunc vero sedem illam dignissime implet Reverendissimus, ac doctissimus vir, Petrus Paulus Boscha, olim Ambrosianae

nae Bibliothecae Praefectus, cujus eruditionem, atque eloquentiam tum editi libri luculenter testantur, tum ego pluribus praedicare possem. Archipresbyteri igitur munus erat coronare Reges, quod Bonincontrus quoque scripsit Lib. I. Cap. XXX. Chron. Modoëtiensis in haec verba: *Archiepiscopus Mediolanensis debet in Ecclesia Modoëtiensi coronare Imperatorem, eo quod sit maximus Praelatus Regni Lombardorum. Licet, si deficeret, cum Archipresbyter Ecclesiae Modoëtiensis ab Apostolica Sede in Pontificalibus honoribus ampliatus, tamquam magnus Episcopus, fuerit, de jure potest ibi Imperatorem coronare.* Incertum vero est, an unquam Modoëtienses Archipresbyteri hoc jure fuerint usi; quamvis enim a Zucchio Fridericus II. per manus ejusdem Archipresbyteri Modoëtiae coronatus affirmetur, nulla ejus fidei praesto est antiquorum auctoritas, & Bonincontri Annales ab hoc Scriptore in testimonium producti de Archipresbytero omnino tacent. Gratum autem non Modoëtiensibus tantum, sed eruditis etiam me facturum spero, si gemina proferam monumenta, quae in sacra S. Joannis Baptistae aede visuntur, & quibus tum coronantes, tum coronationes illustrari possunt. Eadem memini me videre, quum Anno *1696.* Modoëtiam divertissem, quanquam nullus mihi tum foret hujus lucubrationis cudendae animus. Primum ergo monumentum in pervetusta pictura extat, ubi Mediolanensis Archiepiscopus Regem coronat. Sedet Antistes sacris vestibus ornatus, Augustus vero in genua procumbens, capiteque acclinato Regium diadema accipit. Alterum monumentum lapis marmoreus affabre sculptus efformat, visiturque sub ambone (sic appellare liceat) ubi a sacris Liturgis Epistola, ac Evangelium canuntur. Stat ibi Modoëtiensis Archipresbyter Mithrae, vestiumque Pontificalium majestate conspicuus, Regique in solio sedenti ferreum offert insigne. Circumstat Optimatum Germanorum corona una cum Modoëtiensibus Legatis, quodque aestimandum pluris est, verba in coronatione pronuncianda illic leguntur. Sed quid ego rem describam, ubi illustria duo documenta suppetunt, quae singula accuratissime ante oculos ponant? Sunt haec Diplomata duo ex Archio Modoëtiensis Ecclesiae olim eruta, mihique benigne communicata a doctissimo viro Joanne Baptista Blanchino, cujus humanitati multa debeo. Heic habes quidquid Caroli V. aevo colligere potuerunt Modoëtienses, ut jus suum in tribuenda Regibus Corona probarent, ferreaeque Coronae Historiam illustrarent. En primum Diploma Anno MDXXX. die xiv. Mensis Februarii procusum.

In

In Nomine Domini Anno a Nativitate eiusdem Millesimo quadringentesimo trigesimo. Indictione tertia. Die Lunae, quartodecimo Mensis Februarii. Cum expediat Serenissimum, & Catholicum Dominum Dominum Carolum Divina favente clementia Romanorum Regem cupientem in praesentia coronationem suam absolvere, & perficere servatis omnibus, & singulis solemnitatibus observari requisitis, & consuetis ex dispositione Ordinum, & Constitutionum tam a Summis Pontificibus, quam a Serenissimis Praedecessoribus suis in Imperio editorum, & in Chronicis, aliisque monumentis continentibus solemnitates, & alia, in coronationibus huiusmodi servatas, & servari requisitas in Oppido Modoëtiae existentibus descriptas autenticas habere, & de eis fidem publicam fieri. Cum huiusmodi Chronicae, & alia monumenta ad Civitatem Bononiae, in qua ipsa coronatio fieri debet, deferri non possint, hinc est, quod pro habenda fide praedictorum, instantibus Agentibus pro Communitate ipsius Oppidi Modoëtiae, Spectabilis Dominus Iacobus Capredonus filius quondam spectabilis Domini Prandini, nunc Castellanus, & Capitaneus Modoëtiae, eiusque districtus pro Excell. & Illustr. D. D. Francisco II. Sfortia Mediolani Duce, convocatis de mandato praefati Domini Castellani, & Capitanei Agentibus pro dicta Communitate, nec non venerabilibus Canonicis, & Fabriceriis Sacelli S. Ioannis Baptistae Modoëtiae, expositoque eis hoc praefati Serenissimi Imperatoris desiderio, cupientesque Agentes praefatae Communitatis, ac Canonici, & Fabricerii huic honesto voto suo satisfacere, prout tenentur. Delatis per eos coram praefato Domino Capitaneo, & lectis prius omnibus Chronicis, & Monumentis dicti Oppidi Modoëtiae commorantibus, omnia, & singula, quae in his coronationibus observari debent, & consueverunt, compertum in primis fuit in Bibliotheca venerabilis Canonicae Sacelli D. Ioannis Baptistae eiusdem Oppidi adesse quamdam Chronicam iam antiquissimo tempore in charta membrana manuscriptam, descriptaque ibi esse Capitula infrascripta videlicet in folio X. capitulum tenoris hujusmodi, videlicet. Et quod Capitulum est XXI. in ordine: Cum narrare decreverimus, quare Imperatores instituerint &c. *Adest & aliud Capitulum XXII. in Chronica tenoris huiusmodi, videlicet:* Karolus Magnus huius nominis primus, Pipini Grossi Franconiae &c. *In eadem etiam Chronica folio XII. adest Capitulum, quod est XXVIII. in ordine tenoris huiusmodi, videlicet:* Otto Henrici Alamanorum Regis filius &c. *Compertum postremo fuit in Ecclesia S. Ioannis Baptistae Modoëtiae post locum, super quo cantantur Epistola, & Evangelium,* quan-

quando Missae solemnes celebrantur, tabula marmorea, in qua sculptum est Altare maius ipsius Ecclesiae, & super Altari sculpto adsunt vasa tria sculpta ad repraesentationem trium vasium Thesauri dictae Ecclesiae, sculpta quoque est Crux ad repraesentationem Crucis Thesauri praedicti, in qua adest de Ligno Crucis D. N. I. C. & desuper Altare sculptum adest etiam sculptus baculus, in quo dependent IV. Coronae aureae sculptae ad repraesentationem earum IV. Coronarum Thesauri praedicti relictarum per Reginam Theodelindam. Apud dictum Altare sculptum sculptae sunt duae statuae repraesentantes duos Canonicos, alterum indutum, scilicet veste Subdiaconi, & alterum indutum veste Diaconi, & qui Diaconus veste indutus est, manibus tenet baculum Pastoralem sculptum in modum tridentis. In eadem etiam tabula apud has duas statuas Canonicorum sculptorum sculpta est statua Archipresbyteri dictae Ecclesiae, induti vestibus Episcopalibus, habentis etiam infulam Episcopalem in capite, & ambabus manibus imponentis Coronam ferream in capite statuae Caesarem repraesentantis, sedentem, armatum super quadam Cathedra emittente ab utroque latere ipsius Cathedrae caput animalis, quod non potuit discerni, habentemque vestem quamdam superiorem more Imperii longam, & talos excedentem, fultam pelle varii coloris circa humeros, & collum, & ornamenta quaedam auri, videlicet fimbrias quasdam. Et memoratae statuae Archipresbyteri, & Canonicorum sunt a manu dextra Caesaris sedentis. A manu autem sinistra apud Caesarem sedentem in eadem tabula sculpta est statua Archiepiscopi Coloniensis tenentis in manu dextra quamdam Cedulam, & in manu sinistra librum, & in utraque manu habet anulos, capite detecto, vestitique vestibus Episcopalibus, & stantis in pede. Sequitur postea statua Ducis Saxoniae stantis in pede, habentis manu dextra ensem Imperialem coopertum, & seu tectum fodro rubeo, & cingulum aureum involutum circam ensem, induti veste alba habente fimbrias aureas, & tenentis manum sinistram super pugione, & vestis fulta videtur pellibus variis, habentisque caput nudum. Sequitur postea imago Archiepiscopi Treverensis induti vestibus Episcopalibus, pro more tamen quotidiano deferri solitis. Et cum similibus vestibus induta est statua Archiepiscopi Coloniensis, & statua haec habet etiam caput detectum stans in pede. Sequitur postea statua Landegravii, qui prout ex Chronicis Modoëtiae deprehenditur, est Comes Palatinus, induti veste consimili vesti Ducis Saxoniae, habentis chirothecas in manibus, biretum in capite, & stantis. Sequitur postmodum statua Archiepiscopi Moguntiae

induti

induti consimilibus vestibus, quibus induti sunt Archiepiscopi Coloniensis, & Treverensis, cum capite detecto, tenentis in manu dextera cedulam sculptam, in quam scriptum est: IMPERATOR. *Sequitur postea statua Marchionis Brandeburgensis induti consimilibus vestibus, quibus indutus est Landegravius, manu dextra accipientis a statuis septem Oratorum Modoëtiensium privilegium Communis Modoëtiae cum sigillis pendentibus. Et in eadem tabula inter primum Oratorem Modoëtiensium, & dictum Marchionem scripta sunt haec verba, quae videntur pronunciata a praefato Marchione:* DOMINUS REX BENE NOVIT, QUAE DIXISTIS: IDEO AMPLIABIT FORTITER, ET CONFIRMABIT PRIVILEGIA VESTRA. *Super capita autem dictorum Oratorum Modoëtiensium in eadem tabula scripta sunt infrascripta verba, quae videntur pronunciata per ipsos Oratores:* HOMINES MODOETIAE A MAIORE USQUE AD MINOREM SEMPER FUERE, ET SUNT IMPERATORIAE MAIESTATI FIDELISSIMI: *In eadem etiam tabula super capita dictarum statuarum Archipresbyteri, & Canonicorum infrascripta sunt haec verba, quae videntur pronunciata ab ipso Archipresbytero:* ALTISSIMI DEI, ET APOSTOLICAE SEDIS GRATIA CONCEDENTE, PROUT CONSTITUTUM EST MODOETIAE, QUAE CAPUT LOMBARDIAE, ET SEDES REGNI ILLIUS ESSE DIGNOSCITUR IN S. ORACULO S. IOANNIS BAPTISTAE FERREO DIADEMATE DE IURE REGNI CORONO TE PRIUS ELECTUM IUSTE, ATQUE UNCTUM REGEM FERTILIS ITALIAE. *Et ideo praedictus Dominus Capitaneus pro Tribunali sedens super eius solito Tribunali consistente in Palatio Communis Modoëtiae ex authoritate sibi virtute dicti Officii sui attributa iussit, & iubet mihi Notario infrascripto, ut per hoc praesens publicum Instrumentum cunctis fidem faciam, & attester, prout etiam attestor, dicta Capitula, & praedicta superius narrata a dictis Chronica, & tabula fideliter, & ad unguem extracta fuisse, nil addito, vel diminuto, aut alterato, quod substantiam huius rei vitiet, variet, vel immutet &c.*

Actum Modoëtiae die quarto decimo Februarii MDXXX.

Chronica illa antiquissima in membranis descripta, cujus hoc Diploma mentionem facit, alia non est ab Annalibus Modoëtiensibus, quos, ut saepe numero animadverti, Bonincontrus Morigia circiter Annum 1345. elucubravit. Integra capita ab hoc Auctore

desumta illic exhibebantur, quae tamen ego in praesentia omittenda censui, tum quod partim nihil ad rem attinere videntur, partim vero utpote necessaria per me in hoc libello jam promulgata fuere. Ceterum Codex, ni fallor, idem, qui olim Modoëtiae extabat, nunc in Ambrosiana Bibliotheca adservatur, idemque ille est, quem Modoëtienses Legati una cum ferrea Corona Bononiam detulere, ut Caroli Quinti coronationi interessent. Audi Jovium Lib. XXVII. Histor. ita loquentem: *Praesto igitur affuere Modoëtiensium Legati, cujus erant Principes Polydorus Vectius, & Paulus Velanius, qui ad retinendam veteris praerogativae dignitatem vetustissimi operis Coronam, & Annalium Codices antiquitate pernobiles detulere.* Do alterum Diploma Anno eodem 1530. confectum. Descriptionem tabulae marmoreae heic praetermisi; eisdem enim verbis refertur, quae in primo Diplomate leguntur.

MDXXX. Die Iovis 17. Mensis Februarii.

QUum Illustrissimus, & Excellentissimus DD. Franciscus II. Sfortia Mediolani Dux Serenissimo, & Catholico D. D. Carolo Divina favente clementia Romanorum Rege Imperatore electo requirente literis suis scripserit Illustri D. Alexandro Bentivolo in Ducali Dominio Mediolani pro praefato Excell. Duce Gubernatori, & locum Tenenti, ut curaret ea, qua posset, diligentia habere Scripturas, Instrumenta, & protocollos, & alia quaecumque monimenta continentia solemnitates, & alia quaeque servata in Coronationibus factis tam in oppido Modoëtiae, quam in Civitate Mediolani de Imperatoribus praedecessoribus praefati Serenissimi Imperatoris electi, & Scripturas ipsas, Instrumenta, protocollos, ac monimenta ad praefatum Excellentissimum Ducem nostrum tradenda praefato Serenissimo Carolo destinaret, & propterea facta per praefatum Illustrem D. Alexandrum diligenti inquisitione, & investigatione pro habendis dictis scripturis, & ex omnium relatu praefatus Illustris D. Alexander pro explorato haberet huiusmodi scripturas, & monumenta facilius Modoëtiae, quam alibi reperiri posse, & certior esset factus propter diuturnum bellum, quod in dominio Mediolani nimium diu invaluit, & propter validam, & saevissimam pestem, quae in eo oppido anno superiore debacchata fuit, plerosque incolas aut absentes, aut mortuos esse, ita ut ex solita multitudine hominum unus tantum Notarius in eo Oppido praesens comperiatur, qui requisita ab Illustrissimo Duce possit perquirere, & in-

vesti-

vestigare, & de inventis solemne transumtum facere, & propterea Reverendissimus, & Magnificus Senatus praefato Eccellentissimo Duci obtemperare, & Caesareae Catholicaeque Maiestati satisfacere, ut ea, qua potest solemnitate omnia agantur, Senatus consultum edidit tenoris huiusmodi.

MDXXX. die 16. Februarii. Quum Illustriss., & Excellentiss. Princeps Franciscus II. Mediolani Dux &c. Bononia literas dedisset ad Illustrem virum Alexandrum Bentivolum generalem in universa ipsius Iurisdictione locum Tenentem, ut omnes ritus, omniaque instituta, quae ad coronandos in oppido Modoëtiae, & Civitate Mediolani Imperatores per tempora servari consueverunt, ex veteribus monimentis, & Archivis summa cum cura perquireret, & in publicas tabulas referri mandaret, ad eumque transmitteret, ita requirente sacratissimo, atque invictissimo Principe Carolo V. Romanorum electo Imperatore, qui ex Hispania profectus coronationis suae causa Bononiae nunc moratur. Quumque idem Illustris locum Tenens certior esset factus omnes Modoëtienses Notarios propter belli, pestisque gravissima incommoda, quae duo harum regionum incolas nimium diu afflixerunt, aut absentes, aut mortuos esse, & praeter unum, qui huic perquisitioni adesse possit, neminem alium in eo oppido ad praesens reperiri; eaque de causa hoc ad amplissimum ipsius Illustrissimi Ducis Senatum retulisset, qui & voluntati Caesaris, & mandato Principis nostri cumulatissime satisfieri curaret.

Senatus ut haec omnia maiori cum fide, atque solemnitate peragerentur, censuit mittendos esse Modoëtiam egregios Iulianum Piscinam Camerae praefati Excell. Ducis Mediolani Notarium, nec non Ioannem Petrum Gazurrum Notarium publicum Mediolanensem, qui una cum Notario Modoëtiensi, vocatis, atque adhibitis Capitaneo, Castellanoque, ac Canonicis, & Decurionibus ipsius Oppidi, testibusque omni exceptione maioribus, qui per tempus inveniri poterunt, ex Chronicis, Annalibus, Archivis, actisque publicis, & literarum monimentis omnes ritus, solemnitates, caerimonias, omniaque instituta, quae faciundae Ferreae Coronationis gratia tradita sunt a maioribus, quam diligentissime scrutentur, perquirant, & investigent, & quaecumque comperuerint, omnia summa cum fide describant, & in publicum, atque solemne Instrumentum redigant, ut ad ipsum Illustrissimum Ducem perferri possint. Signatur suprascriptam Bartholomaeus Landrianus, & sigillatus sigillo consueto praefati Senatus.

Quum

Quum etiam in executione mandati praefati Illustris D. **Locum** *tenentis, & Senatus consulti praedicti, Domino Capitaneo, & Castellano dictae Terrae una cum Consiliariis, Praefectis, ac Deputatis Oppidi, & Canonicis ad id congregatis praedicta significaverimus, & inter dictos D. Capitaneum, Deputatos, & Canonicos habitum super inde longum colloquium fuerit, & Consilium, & ducti fuerimus in Archivum, & Bibliothecam praedictae Terrae positam in Ecclesia S. Ioannis Baptistae, quae Cathedralis est eiusdem loci, clausam, & per Deputatos ipsius Oppidi de publico diligenter custoditam, praesentibus praefato D. Capitaneo, dictis Dominis Canonicis, ac deputatis, & infrascriptis testibus, ingressi fuimus nos infrascripti tres Notarii Archivum praedictum, & compertis in eo diversis voluminibus librorum iam antiquissimo tempore in carta membrana manuscriptorum, unum tantummodo librum comperuimus, cui titulus est* Chronica Oppidi Modoëtiae *vetustissimum, eoque a nobis infrascriptis Notariis diligenter, & accurate lecto, etiam ad praesentiam praefati D. Capitanei, & praefatorum Dominorum Canonicorum, & Deputatorum, nec non infrascriptorum testium, quatenus per tempus licuit, compertum fuit in eadem Chronica descripta esse Capitula infrascripta, & videlicet folio decimo Capitulum tenoris huiusmodi, videlicet: In quadam Chronica existente in Bibliotheca Canonicae S. Ioannis Baptistae Modoëtiae manuscripta in carta membrana descripta sunt infrascripta Capitula, videlicet folio decimo Capitulum tenoris huiusmodi, videlicet, & quod Capitulum est vigesimum primum in ordine:* Cum narrare decreverimus quare Imperatores instituerunt Terram de Modoëtia caput Lombardiae, *& eam sic affirmant esse, & quare debeant* ibi in Ecclesia S. Joannis Baptistae coronari, possumus ostendere pluribus rationibus, & exemplis &c. *Adest & aliud Capitulum XXII. in eadem Chronica tenoris huiusmodi, videlicet:* Karolus Magnus hujus nominis Primus &c. *In eadem etiam Chronica folio XII. adest Capitulum, quod est XXVIII. in ordine tenoris huiusmodi, videlicet:* Otto Henrici Alamanorum Regis filius &c.

Quum autem prefatus D. Capitaneus, dicti DD. Canonici, deputati, & ego Iulianus Notarius ut supra, ac dicti infrascripti alij Notarij, & testes praedictis expeditis egressi essemus dictum Archivum, nobisque omnibus existentibus in Ecclesia praedicta, Canonici ipsi praefato D. Capitaneo, ac dictis Deputatis, & nobis Notariis, & testibus infrascriptis quamdam tabulam marmoream in muro posteriori loci, super quo cantantur Epistola, & Evangelium in eadem Eccle-

sia,

sia, quando Missae solemnes celebrantur, affixam ostendissent, asseverantes in eadem sculptas esse caerimonias solitas in huiusmodi coronationibus servari, propterea ego Iulianus Notarius, ut supra cupiens huius rei veritatem indagare, & elicere, apposita iuxta dictam marmoream tabulam scala, per gradus ascendens ipsi tabulae propinquus factus, astantibus, & praesentibus, videntibusque praedictis D. Capitaneo, Canonicis, Deputatis, & Notariis, ac testibus infrascriptis, eum vidissem in ea Tabula sculptas esse plurimas statuas, & infrascriptas etiam quasdam literas, descripsi statuas ipsas, ac literas, & comperii, quod in tabula ipsa sculptum est Altare maius &c.

Quibus omnibus peractis, iussu praefati D. Capitanei, & auctoritate nobis attributa per Reverendissimum, & Magnificum Senatum, Ego Iulianus Piscina una cum infrascriptis Notariis de praedictis omnibus, & singulis tam a dicta Chronica, quam a suprascripta tabula marmorea fideliter extractis, hoc publicum transumtum confecimus, publicum de eo tradimus Instrumentum.

Acta haec fuerunt in Palatio Communis Modoëtiae praesentibus Venerabile D. Presbytero Ioanne de Rippa Canonico praedictae Ecclesiae S. Ioannis Baptistae, nec non &c.

CAPUT DECIMUMQUINTUM.

Quaeritur num S. Gregorius M. Archiepiscopis Mediolanensibus jus eligendi Reges Italiae contulerit. Negatur. Sub Francis Caesaribus hoc jus obtinere coepit.

EXPLICATA Modoëtiensis Archipresbyteri praestantia restat, ut aliquid de Mediolanensis Archiepiscopi jure in eligendis Regibus Italicis commentemur. Siquidem Sigonius Lib. I. de Regno Ital. Anno 601. haec scribit: *Mediolanenses produnt Annales, Mediolanensem Archiepiscopum eo jure a Gregorio Pontifice decoratum, ut vacante Italiae Regno, ipse post XIV. dies Suffraganeorum suorum Concilium advocaret, atque ex eorum sententia Regem constitueret, eumque Corona ferrea a Theodelinda instituta Modoëtiae redimiret.* Quod Sigonius alieno tantum nomine tradit, Gaspar Bugatus in Hist. univers. Lib. II. ad Annum 603. probavit, tum Morigia in Hist. Mediolan. Lib. I.

Cap.

Cap. VIII. Joseph Ripamontius Lib. VIII. Dec. I. Histor. Eccles. Mediol. aliique Mediolanenses Historici retulere. Ego horum testimoniis recensendis supersedeo, utpote cuilibet obviis, & e MS. Codicibus longe antiquioribus sententiam hanc peti oportere censeo. Seculo Christianae Epochae decimotertio vivebat Philippus a Castro Seprii, qui res Mediolanensium memoriae prodebat. Ex ejus Chronico haec refert Gualvaneus Flamma Cap. DIII. Chron. Majoris MS. *Statuit B. Gregorius Papa de consensu Senatus, quod Archiepiscopus Mediolanensis convocatis omnibus suis Suffraganeis Episcopis eligeret unum virum virtuosum, & imperio aptum, non in Imperatorem, sed in Comitem totius Italiae &c.* Addit infra: *Si autem Archiepiscopus Mediolanensis a Regni vacatione Comitem Italiae non eligeret infra dies XIV., pro illa vice cadebat a iure suo, & electio pertinebat ad Papam. Hoc privilegio usi sunt Archiepiscopi de Mediolano, sicut expresse habetur de Valperto, & Heriberto, & pluribus alijs Archiepiscopis.* Ad hoc etiam Mediolanensium Archiepiscoporum jus procul dubio respexit Auctor Chronici de Comitibus Angleriae, qui, ut alibi dictum est, seculo Christi decimo tertio floruit, ubi *Alionum filium quondam Regis Millij de Inglexio Regis Italiae electum fuisse, & factum Comitem totius Italiae Anno DCVI. per consilium generale Domini Archiepiscopi Mediolanensis Constantij* scribere non dubitavit. Verum ne nostris quidem Mediolanensibus assentari didicimus, qui veritatem ubique prae oculis, veluti Historiae animam, habendam esse arbitramur. Commentitium igitur appellare nunc liceat privilegium istud Archiepiscopis tantae Urbis a Gregorio concessum, quam sententiam rationibus exemplisque probare contendam. Nemo est, qui nesciat Gregorii M. temporibus infelicem Italiam geminis paruisse Principibus, videlicet Graecis Imperatoribus, & Langobardorum Regibus. Hi non solum totum agrum, qui Pado alluitur, sed alias quoque provincias occupaverant, suique imperii fines tam late protulerant, ut ipsas urbes Beneventum, Spoletum, Forum Julii, aliaque, ut refert Paulus Warnefridi, insignia Oppida barbarae ditioni adiecerint. Graecis vero Imperatoribus cum Ravenna, ejusque Exarchatu, ipsa Roma, aliaeque provinciae adhuc obtemperabant. Quis igitur per ea tempora credat, a Gregorio Magno in Mediolanensem Archiepiscopum eligendi in Italiam Regis jura fuisse translata? Irritus sane S. Pontificis conatus fuisset, si Italiam & Graecorum, & Langobardorum juribus tunc subtraxisset, quum utraque natio aut vi gladii, aut successionis anti-

quitate

quitate provinciam nostram teneret. Sed & ab eorum temporum, Gregoriique moribus ea sententia abhorruisset, quippe ex ejusdem Vita per Joannem Diaconum scripta, atque ex ejus Epistolis constat, nihil ei antiquius fuisse, quam intacta Graecis Augustis jura servare, provinciasque Italicas in eorum obedientia continere. Ad haec cur Mediolanensi Archiepiscopo conferret, & non sibi jus eligendi Regis retineret Gregorius, quum Romae non minus quam Mediolani imperaturus Rex ille fuisset? Quae tamen prorsus opinionem hanc evertunt, exempla sunt, eaque vulgaria; Etenim post Gregorii mortem ad Caroli usque Magni tempora Graecis Imperatoribus eadem fuit, ac antea fuerat, regnandi in Italia consuetudo, atque potestas. Sive armorum potentia, sive jus succedendi Principes illos ad solium perduceret, nullo Mediolanensis Antistitis suffragio illi indiguere, ut juste in Italia imperarent. Neque diversa regnandi ratio apud Langobardos fuit, quos Paulo Diacono teste aut a Regni Optimatibus Langobardis electos fuisse, aut parentibus successisse liquet. Atque haec pauca sufficiant e multis, quae in hanc rem proferri possent. Quod enim est ad eruditissimos Scriptores, illi de tam praeclaro privilegio omnes dubitare videntur. Sigonius enarratis iis, quae supra retulimus, addit: *Quod jus a Rege ullo Longobardorum usurpatum, Paulus nusquam ostendit &c.* Lib. vero IV. idem Auctor sic loquitur: *Carolus M. Regnum Italicum sibi jure victoriae vindicavit. Quod ut novo praeterea jure sanciret, vetus, ut putabatur, Pontificis Gregorii Decretum adhibuit.* Se tamen hac in re Mediolanensibus fidem abrogare non posse profitetur Sigonius, quod hoc muneris Gregorium Theodelindae petenti tribuisse non sit absonum. Haec ille, atque utinam tam vere quam modeste; nam & nos, si firma argumenta pro hoc tanti Archiepiscopi jure succurrerent, in ejus sententiam lubentissime iremus. Eamdem porro opinionem a Sigonio mutuatus Erycius Puteanus Lib. II. Hist. Insubr. proposuit, *si tamen*, inquit, *Annalibus est fides;* in notis vero ad haec verba addit: *Patria Mediolanensium linguâ conscriptis*. Atque hinc est, quod doctissimus Cointius in Annal. Franc. ad Annum 774. relatis Sigonii, ac Ripamontii verbis in hanc sententiam loquitur: *At ubi legitur hoc Privilegium? Quando habitum ab Archiepiscopo Mediolanensi, & Comprovincialibus Episcopis Concilium, ut ex eorum sententia Rex Italiae crearetur? Fictitia profecto sunt, quae temporibus Theodelindae Reginae de Corona Ferrea, deque Privilegio concesso a Gregorio Magno circumferuntur*. Emanuel quoque Thesaurus Lib. III.

de Regno Italiae S. Henricum Imperatorem hujus nominis Primum ab Arnulfo Mediolanensi Archiepiscopo contra Ardoinum regnantem Regem electum, Sceptroque Italico fuisse donatum scribit, *sotto intempestivi pretesti* (sunt ejus verba) *d' un' antica Constituzione di S. Gregorio Magno*, *priva d' autorevole testimonianza*, *ne mai ricevuta*, *o praticata fra' Longobardi*. In notis vero ad Thesaurum Valerianus Castillionaeus multa affert, queis penitus hoc privilegium explodat. Puteani tamen verbis, quibus plurimum insistit, deceptus est ille, nam non Annales tantum patria Mediolanensium lingua conscripti, sed vetustissimae etiam Historiae Latino sermone lucubratae privilegii istius mentionem fecere. Quod etiam magis mirere, Gualvaneus Cap. DCLXXIV. de Ilduino Archiepiscopo Mediolanensi circiter Annum Christi 930. haec habet. *Hic fuit primus Archiepiscopus*, *qui de electione Imperatoris se umquam intromisit; Ipse enim congregato Concilio Praelatorum*, *& Baronum in Ecclesia S. Ambrosii elegit in Regem Italiae Ugonem Regem Burgundiae*. Quibus animadversis ea fortasse nobis sententia placeat, non a Gregorio Magno, sed a Gregorio V. potius privilegium hujusmodi prodiisse, quod etiam Blondus Lib. III. Dec. II. scripsit, Auctoresque eorum nomina confudisse. Certe ab hoc Pontifice Imperatorum, Regumque Italiae electionem novis sanctionibus ornatam, & confirmatam fuisse, quamplures tradunt, legiturque in c. venerabilem extra. de Electione, & Electi potest. Verum utcumque se res habeat, etsi Archiepiscopo Mediolanensi jus eligendi Regis a Gregorio M. tributum non fuerit, extra omnem tamen dubitationis aleam positum reor, hujusmodi jure primum sub Carolo Magno, ejusque Successoribus Antistites Mediolanenses frui coepisse. Et Francis quidem Regibus per ea tempora Langobardorum provincia parebat, sed Regum illorum jura Episcoporum, Procerumque in Langobardia viventium electione, aut saltem approbatione nitebantur. Quum vero totius provinciae primas absque dubio teneret Mediolanensis Praesul, aequum erat, ut eligendi Regis potestas ad illum praecipue pertineret. Illustre hujus rei documentum dabo, nempe Synodum Ticinensem habitam An. 876. a Synodo Pontigonensi eodem Anno confirmatam, & ab eo, qui Aimoini Historiam prosequitur, ab Annalibus Bertinianis, a Sirmondo, atque a Labbeo publici juris factam. Ibi Carolus Calvus Imperator Cisalpini Regni patronus, Dominus, ac defensor eligitur, praeeunte omnium sententiae Ansperto S. Mediolanensis Ecclesiae Archiepiscopo. *Nos unanimiter*, ajunt Patres, *vos Carolum protectorem*,

rem, Dominum, ac defensorem nostrum omnium eligimus, cui & gaudentes toto cordis affectu subdi gaudemus. Lectorum patientia facile abuterer, si singulos Regum Italicorum ab Archiepiscopo Mediolanensi ad solium evectos enumerarem. Duobus vetustissimis Auctoribus contentus heic ero, primusque erit mihi Landulfus senior Mediolanensis Historicus, qui, ut alias significavi, sub seculi Epochae nostrae undecimi finem Historiam scripsit S. Datii nomine celebrem, & apud nos hodie MS. Ab Arnulfo Archiepiscopo Henricum Primum electum fuisse his verbis narrat: *In Roncbalia Arnulfus cum omnibus Italiae primatibus colloquium statuit, ubi cum diverse de Regni negotiis tractassent, Arduini spreto dominio, quod malis artibus usurpaverat, Henricum Teutonicum scientia illustrem, armis fortissimum, militumque copiis abundantem, ac divitiis affluentem elegit.* Idem tradunt Gualvaneus, Sigonius, ceterique Scriptores. Quamobrem aliquibus saltem seculis Archiepiscopos Mediolanenses jure eligendi Regis usos fuisse, nemo inficias ibit. Accedit alter Scriptor, videlicet Arnulfus, & ipse Mediolanensis Historiographus, cujus Historiam eodem seculo undecimo compositam in Ambrosiana Bibliotheca MS. adservamus. Conradum Primum circiter Ann. Christi 1024. a Germanis renunciatum Regem Heribertus Mediolanen. Archiepiscopus Italici Regni accessione potentiorem effecerat. Anno vero 1027. quum Romam Conradus se contulisset, ut Augustalia insignia de manu Pontificis Magni reciperet, inter Mediolanensem, Ravennatemque Archiepiscopos controversia exarsit, dum quisque Regem coronandum Pontifici sistere vellet. Hinc singulorum Civium pro suis Archiepiscopis studia excitata, & ad tumultum seditionemque res adducta. Quid tum Conradus? Audi Arnulfum: *Rex igitur tumultuantium strepitu attonitus, cognita tandem rei veritate, gradum scandens, taliter est concionatus: Certum quidem est Reverendi Patres, quod sicut privilegium est Apostolicae Sedis consecratio Imperialis, ita Ambrosianae Sedis privilegium est Electio, & Consecratio Regalis. Unde ratum videtur, ut manus, quae benedicit, & prius Coronam Regi imponit, si praesens fuerit, repraesentet Regem ad Imperium promovendum S. Petro, & ejus Vicario, quatenus Ambrosiano testimonio jure possit imperare, qui ab Ambrosiana consecratione didicit, & coepit regnare &c.* Hujus rei gestae fidem non Arnulfus tantummodo, Tristanus Chalcus, Gualvaneus, Sigonius, aliique Scriptores faciunt, verum superest adhuc illius insigne monimentum in Capituli Metropolitani Bibliotheca, ubi antiquissimus Beroldi MS.

Codex legitur, atque in eo Hiſtoriae haec ita inſcripta: *Commemoratio ſuperbiae Ravennatis Archiepiſcopi &c.* Illic non ſemel ego legi, ſed & ante me legerat Puricellus, a quo luci tradita fuit in vita Laurentii Littae Cap. XXIV. num. 29. Videas ibi iiſdem fere verbis deſcriptam Conradi Orationem. Et quandoquidem in ea Antiſtiti Mediolanenſi electio, & conſecratio Regum Italicorum luculenter tribuitur, nullum expectes hujus juris uberius teſtimonium.

CAPUT DECIMUMSEXTUM.

Coronationum ritus varii explicantur. Othonis M. Coronatio deſcripta. Vetuſtiſſima Liturgia e MS. Codicibus depromta proponitur.

QUI vero coronationum ritus forent, diligenter nobis explorandum videtur, ut quantum licet Coronae ferreae uſus per nos illuſtretur, atque ut copioſiorem ſegetem ſcribendi Clariſſimo Wagenſeilio paretur, qui de Coronis Caeſareis ampliſſimum Commentarium meditatur, uti me per literas certiorem fecit celeberrimus Mediceae Bibliothecae Praefectus Antonius Magliabechius. Hoc autem mea quidem ſententia praeſtari melius non poterit, quam ſi ex antiquis Codicibus MS. in Ambroſiana Bibliotheca extantibus, & ex aliis documentis luce adhuc carentibus ſingula deſcribamus. Itaque exordium a MS. Chronico Comitum Angleriae ducamus, cujus Auctorem (Danielem fortaſſis nomine) ſeculo Chriſti decimo tertio floruiſſe jam diximus. Is quidem Comitibus Anglerienſibus nimium addictus plura in eorum gratiam commentatur, quae ſuſpicione falſi abſolvere vix poſſum; Attamen heic nonnulla invenias, quae ad veritatem accedere nemo negabit. Ita igitur hic Auctor loquitur:

Quando Rex Alamaniae electus eſt, & qui eſt Rex Romanorum, debet venire in Italiam ad recipiendam primam Coronam Imperii, quam debet recipere in Civitate Mediolani in Eccleſia S. Ambroſii. Et ante quam recipiat iſtam Coronam, dictus Rex debet iurare ſuper Miſſale S. Ambroſii, quod poni debet extra dictam Eccleſiam, ubi eſt Lapis marmoreus directus, & iſtum Librum, ſive Miſſale dicti Comites de Inglexio debent praeſtare dicto Regi, qui Comi-

tes

tes sunt obedientes tam in Spiritualibus, quam in Temporalibus S. Romanae Ecclesiae. Quorum primum sacramentum est, quod Imperator obediens erit S. Romanae Ecclesiae, & Domino Apostolico, & omnibus Sanctis obedientibus dicti Apostolici, & tam in temporalibus, quam in spiritualibus. Et quae Corona debet esse de ferro, & debet amplectari dictum directum Lapidem, & sicut Lapis directus est, ita directa debet esse iustitia in ipso Imperatore. Et qui maior est prior de istis Comitibus de Inglexio, debet habere Crucem in manu. Et dictus Rex, sive Imperator debet flectere genua ante dictam Crucem Christi, & osculari Christi pedes. Et iste Comes debet portare Crucem istam, & quando vadit ad Altare S. Ambrosii, ubi est sculptus in lapide Hercules, qui est signum istorum Regum, & Comitum de Inglexio, & qui Hercules est a parte dextera eundo versus Altare S. Ambrosii, & iuxta dictum Herculem debet poni iuxta Crux, & debet dictus Imperator flectere genua ante Crucem, & debet osculari pedes dicti Herculis, & hoc ex quadam regula, & honore istorum Dominorum Regum, & Comitum de Inglexio. Et praedictis factis debet praedictus Imperator post dictam Crucem ire ad Altare S. Ambrosii, & ibi se inclinare, & flectere genua, & debet esse ibi dictus Archiepiscopus Mediolani, sive Abbas S. Ambrosii, & dictus Comes de Inglexio debet accipere Coronam de capite Imperatoris, & eam ponere super Altare S. Ambrosii, & dictus Dominus Archiepiscopus, sive Abbas S. Ambrosii tunc debet dare dicto Imperatori suam benedictionem. Dictus Comes de Inglexio debet accipere Coronam de Ferro, & ponere super caput dicti Imperatoris, & debent ibi esse duo de quadam Parentela de Mediolano de Porta Nova, qui nominantur Cotti, qui duo debent accipere dictum Dominum Imperatorem in brachiis, & ipsum ferre ad Cathedram S. Ambrosii, & eum ibi ponere, & dictus Comes de Anglexio, qui coronavit dictum Imperatorem, debet se genibus flectere coram dicto Imperatore, & sibi osculari pedem dexterum, & illi duo de Cottis debent sibi osculari pedem sinistrum. Et tunc dictus Imperator debet confirmare dictos Comites de Inglexio in suis honoribus, & Regalibus, sicut fecerunt alii Imperatores. Et praedicti Comites debent facere fieri publicum Instrumentum, quomodo, & qualiter dictus Imperator recepit dictam Coronam, & fuit obediens in omnibus tam Temporalibus, quam Spiritualibus. Et post istam Coronam dictus Imperator non debet habere moram in Civitate Mediolani ultra tres dies, nisi casus infirmitatis accideret.

Auctorem

Auctorem Anglerienſis Chronici ferme deſcripſerunt Gualvaneus Flamma Cap. DVI. Chronici Majoris, & Auctor alterius Chronici MS. de antiquitatibus Civitatis Mediolani, cui titulus eſt *Flos Florum*. Ea de cauſſa ab eorum verbis heic iterum inculcandis abſtineo, eo maxime quia Gualvanei locum retulerit Puricellus in Monum. Baſil. Ambr. num. 102. Ceterum in collatione Auguſtalis Coronae pluribus exemplis conſtat, Imperatores ſacris Diaconi, vel Subdiaconi, veſtibus cinctos incruento Sacrificio miniſtraſſe. Hoc autem & olim in coronatione Italicorum Regum fuiſſe uſurpatum, luculentis probabo auctoritatibus. Florebat, ut alibi ſignificatum eſt, ſeculo Chriſti XI. Landulfus, cujus Hiſtoria Mediolanenſis MS. apud nos ſub Datii nomine populari errore legitur. Deſcribit ille Othonis Magni coronationem in Ambroſiana Baſilica peractam anno 961. his plane verbis: *Otho ab omnibus in Regem magnis cum triumphis Mediolanum electus, & ſublimatus eſt. Interea Valperto Myſteria Divina celebrante, multis Epiſcopis circumſtantibus Rex omnia Regalia, lanceam, in qua Clavus Domini habebatur, & enſem regalem, bipennem, baltheum, Chlamydem Imperialem, omneſque regias veſtes ſuper B. Confeſſoris Ambroſii Altare depoſuit, perficientibus, atque celebrantibus Clericis, omnibuſque Ambroſianis Ordinibus divinarum ſolemnitatum myſteria, Valpertus magnanimus Archiepiſcopus omnibus regalibus indumentis cum manipulo ſub Diacone Corona ſuperimpoſita, aſtantibus B. Ambroſii Suffraganeis univerſis, multiſque Ducibus, atque Marchionibus, decentiſſime, atque mirifice Othonem Regem collaudatum, & per omnia confirmatum induit, atque perunxit.* Juvat & heic Gualvaneo aures praebere ita differenti Cap. DVI. Chron. Majoris: *De Othone primo legitur, quod quando debuit coronari in S. Ambroſio depoſuit omnes regias veſtes, & in modum Subdiaconi indutus fuit ſtricte cum manipulo in ſiniſtra manu.* In Manipulo vero Florum rem eamdem deſcribit, ac ait: *Poſtea ſtola, & manipulo induitur quaſi Subdiaconus* (ſeu *Diaconus*, ut fert Puricelli exemplar) *& celebratis Myſteriis Archiepiſcopus Valpertus ipſum Othonem laudatum, & confirmatum in Imperatorem, perunxit, ac Coronam capiti ejus impoſuit.* Sigiſmundi Imperatoris coronationem anno 1431. in Ambroſiana Baſilica Mediolani celebratam, quam deſcribunt Corius in Hiſtoria Mediolanenſi, & luculentius Morigia in Hiſt. Mediol. Lib. I. Cap. XXV. nunc omittere ſatius duxi, & plurima quoque alia Scriptorum documenta, ne inutili, ac ambitioſa exemplorum verborumque copia chartam potius impleam, quam Lectores nova erudi-

eruditione instruam. Quoniam vero ad perfectiorem hujus materiae formam futurum est, ut plurimum conducat, si & Liturgia proferatur, quae in ipsa Italicorum Regum coronatione usurpabatur, en antiquissimam exhibeo e MS. Codice descriptam. Modoëtiensi in Archio monumentum hoc olim extabat, ejusque exemplar inde educendum curavit doctissimus vir Joannes Baptista Blanchinus Mediolanensium antiquitatum egregius cultor, illudque mihi perhumaniter communicavit. Arbitrabar ego primum, his precibus ritibusque Henrici VII. coronationem fuisse designatam, atque decoratam. Verum intime rem perpendenti ad tempora longe antiquiora Liturgiam hanc esse referendam visum est mihi. Etenim uni tantummodo Regi hos ritus inservisse patet, quum tamen una quoque cum Henrico VII. ejus conjux Margarita Augusta Coronam sumserit. Praeterea in Italici Regni jura successisse patribus suis Henricus iste dicitur iis verbis: *Sta, & retine amodo locum, quem hucusque paterna successione retinuisti, haereditario jure tibi delegatum &c.* Quae sane verba Henrico VII. convenire nequaquam possunt, quum hic e Germanicorum Electorum voto Imperium obtinuerit, & nemo ex ejus Majoribus Caesarea Dignitate auctus aliquando fuerit. Additur etiam: *Ut regale solatium Saxonum....... aliorumque populorum sibi subditorum sceptra non deserat &c.* Quod Henrico VII. non ita liquido tribui potest; non enim is in Saxoniam revera dominabatur. Scriptores quidem Mediolanenses tradunt, provinciam illam, atque Normandiam Italicae ditioni ab Othone Magno fuisse conjunctas, ita ut cum Mediolanensi Corona non in Italiam solum, sed in eas quoque provincias jura Caesaribus conferrentur; At ex Modoëtiensi marmore didicimus, aliisque auctoritatibus ostendi potest, coronatione Insubrica *Reges* tantum *fertilis Italiae* Augustos pronunciari. Demum ante Henrici VII. tempora procul dubio usurpabatur haec Liturgia, nam ut Bonincontrus Lib. II. Cap. VI. Chron. Modoët. memorat, idem Imperator e Modoëtiensi Sacrario *accipi jussit baculum abbani, & Libellum Orationum ad ejus coronationem locum habentium, qui dudum in dicta Ecclesia B. Ioannis fuerant.* Igitur Henricum potius Quartum, quam alios Henricos, Liturgia nostra respicit, qui seculo a Christi ortu duodecimo ineunte Mediolanensi Corona redimitus fuit; Is enim e Saxonum sanguine prodierat, atque in eam provinciam potestatis jura exercebat. Similis autem Liturgiae Sigonius mentionem habet initio Lib. IV. de Regno Italiae, ubi Italicam coronationem describens in hanc sententiam loquitur: *Ea res maxima*

fieri

fieri caeremonia consuevit, quae in Rituali antiquissimo continetur, qui Ordo Romanus vocatur. Perducto scilicet per Episcopos ex cubiculo in Templum, atque ad aram maximam Rege, Archiepiscopus post solennes aliquos precationes effusas populum alloquutus interrogabat, num se tali Regi subiicere, atque illius mandatis, & iussionibus constanti fide velles obtemperare? Ubi vero populus se velle responderat, Regis caput, pectus, scapulas, atque ipsas brachiorum compages Oleo Sancto ungebat, Deum orans, uti in bello gerendo, & in sobole propaganda votis eius annueret. Ornato deinde ense, armillis, pallio, annulo, & sceptro Coronam imponebat, & per Chorum ductum in solio collocabat, atque osculo pacis oblato divinam inde rem faciebat. Haec Sigonius ex Ordine Romano mutuatus, quae Regum omnium, vel extra Italiam, coronationi adhiberi posse videntur. Nostra vero Liturgia Mediolanensem tantum coronationem in Ambrosiana Basilica peractam respicit, in usu etiam futura, si quando contingat, ut Romanorum Reges designati sola electione minime contenti Italicarum Coronarum splendorem expetant, amentque Imperii jura Augustali diademate e Summi Pontificis manu suscepto firmiora efficere.

CAPUT DECIMUMSEPTIMUM.

Liturgia ferme ante sexcentos Annos in Mediolanensi Imperatoris Henrici coronatione usurpata, atque e MS. Codice descripta.

INCIPIT Ordo ad consecrandum Regem. Veniant cum magna processione in Palatium Regis Episcopi suffraganei Episcopaliter parati, & Chorus Majorum decenter adornatorum cum Crucibus, & incenso, ut mos est in solemnitatibus incedere. Et illi de centum cum Primicerio, qui Primicerius habeat pluvialem, & baculum cum Thuribulo, & Cruce. Ipsi vero habeant Cottas albas.

Modus Processionis talis est.

Primo incedunt Vegloni, & Veglonae decenter ornati, & ornatae. Secundo incedunt Clerici de numero centum. Tertio Chorus Ordinariorum cum suis Officialibus. Quarto incedunt Episcopi Suffraganei. Cum autem pervenerint ad Palatium, ubi est Rex, dicat unus Episcoporum hanc Orationem:

Domi-

Dominus vobiscum. ℟. *Et cum spiritu tuo.*

Omnipotens sempiterne Deus, qui famulum tuum Henrichum, Regni fastigio dignatus es sublimare, tribue ei quaesumus, ut ita in eius sceuli cursu cunctorum in communem salutem disponat, quatenus a tuae veritatis tramite non recedat. Per Dominum &c.

Postea suscipiant duo Episcopi dextrâ, laevâque: Clerici autem cantant responsorium:

Dirumpam vincula populi mei, dicit Dominus, & disperdam omnia mala, quae induni super eos, ut auferam universum dolorem a facie terrae, & a Civitate ista. Versus. *Israel si me audieris, non erit in te Dominus recens, neque adorabis Dominum alienum.*

Deducitur Rex ab ipsis Episcopis cum processione usque ad Ecclesiam Beati Ambrosii Ducibus, Marchionibus, nobilibusque cum populo ipsos Episcopos, & Regem comitantibus, Clericis autem canentibus Psallendas:

Benedices Coronam anni benignitatis tuae, & campi tui replebuntur ubertate. Psalmus. *Te decet hymnus Dominus in Sion, & tibi reddetur votum in Hierusalem.* Antiphona secunda. *Benedictus homo Domine, quem erudieris, & de lege tua docueris.* Antiphona III. *Iucundus homo qui disponit sermones suos in iudicio, non movebitur in aeternum.* Antiphona IV. *In via peccatorum non stetit, & in Cathedra pestilentiae non sedit, sed in lege Domini fuit voluntas eius.* Antiphona V. *Erit Iustus tanquam lignum fructiferum, quod plantatum est secus decursus aquarum.* Antiphona VI. *Desiderabiliora sunt Deus mandata tua super aurum, & lapidem pretiosum, & dulciora super mel, & favum.* Antiphona VII. *Et si coram hominibus insecutus est, Deus tentavit illum, tamquam aurum in fornace probavit eum, & sicut holocausti hostias accepit illum.* Antiphona VIII. *Dicit Dominus: super quem requiescam? super humilem, & mansuetum trementem verba mea.* Antiphona IX. *Sicut fui cum Moyse, ita ero tecum, dicit Dominus. Confortare populum tuum, ne timeas, ecce Dominus Deus tuus ante te, & non te derelinquet.* Antiphona X. *Ecce mitto Angelum meum, qui praecedat te, & custodiat semper. Conserva, & audi vocem meam, & praecedat te Angelus meus.*

Ad Ostium autem Ecclesiae Clerus subsistat. Alter Episcopus dicit Orationem hanc: *Dominus Vobiscum.* ℟. *Et cum spiritu tuo.*

Deus qui scis genus humanum nulla virtute posse subsistere, concede propitius, ut famulus tuus Henrichus, quem populo tuo voluisti prae-

praeferri, ita tuo fulciatur adiutorio, quatenus quibus potuit praeesse valeat, & prodesse. Per Dominum &c.

Introgressi cantent Clerici Antiphonam: *In virtute tua Domine laetabitur Rex, & super salutare tuum exultabit vehementer. Desiderium animae eius tribuisti ei Domine.* Usque ad introitum Chori. Illis autem subsistentibus dicat Dominus Archiepiscopus: *Dominus Vobiscum.*

Omnipotens sempiterne Deus Coelestium, terrestriumque moderator, qui famulum tuum Henrichum ad Regni fastigium provehere dignatus es, concede quaesumus, ut a cunctis adversitatibus liberatus & Ecclesiasticae pacis dono muniatur, & ad aeternae pacis gaudia te donante pervenire mereatur. Per Dominum &c.

Cantent Clerici Antiphonam post *Kyrie* cum *Gloria. Exaltent eum in Ecclesia plebis, & in Cathedra seniorum laudent.*

Post haec inter manus Episcoporum perductus in Chorum usque ad Altaris gradum incedat, cunctoque pavimento tapetibus, & paleolis contecto, ibi afferantur Regalia, & deponatur corona in Altari. Tunc interrogetur ipse Princeps a Domino Archiepiscopo per hunc modum:

Vultis sanctas Dei Ecclesias, ac Rectores earum (additiones tempore D. Ludovici Regis Romanorum. *Canonice institutos, & secundum Religionem Christianam debitam viventes*), *nec non & cunctum populum sibi, & vobis subiectum iuste, ac religiose regali providentia iusta morem patrum defendere, ac regere?*

Responsio Regis: *Profiteor in quantum divino fultus adiutorio, ac solatio omnium Fidelium meorum valuero, ita me per omnia esse acturum.*

Dominus Archiepiscopus coram omnibus addat legens: *A vobis perdonari petimus, & unicuique de nobis, & Ecclesiis nobis commissis Canonicum Privilegium* (additio ejusdem: *Sacro Imperio nobis, & Successoribus nostris non obvians, nec derogans honori Imperiali in aliqua parte*), *ac debitam legem, atque Iustitiam conservetis, ac defensionem exhibeatis, sicut Rex in suo Regno unicuique Episcopo, & Ecclesiae sibi commissae per rectum exhibere debet.*

Ad hoc Rex respondeat, & taliter dicat: *Promitto vobis Sanctissimi Patres, & perdono, quia unicuique de vobis, & Ecclesiis vobis commissis Canonicum Privilegium* (additio ejusdem: *Prout iam promissum est*), *& debitam legem, atque Iustitiam servabo, & defensionem, quantum potuero adiuvante Domino exhibebo, sicut Rex*

in suo

in suo Regno unicuique Episcopo, & Ecclesiae sibi commissae per rectum exhibere debet.

Deinde alloquantur duo Episcopi populum in Ecclesia, inquirentes eorum voluntatem, si tali Principi, ac Rectori se subiicere, ipsiusque Regnum firma fide stabilire, atque jussionibus obtemperare velint, & si concordes taliter sunt in consecratione, qualiter fuerint in electione, & si concordes invenerint, agant gratias Deo, & omnis plebs cantet *Kirie eleison*. Post haec ante Altare Rex totus in Cruce prostratus cum Episcopis jaceat, & Presbyteris desuper Choro Letanias agentibus. *Domine miserere. Domine miserere. Domine miserere. Christe libera nos. Salvator libera nos. Christe libera nos. Salvator libera nos. Christe libera nos. Salvator libera nos. Sancta Maria. Sancte Michaël. Sancte Gabriel. Sancte Raphaël. Sancte Ioannes. Sancte Petre. Sancte Paule. Sancte Andrea. Sancte Thoma. Sancte Luca. Sancte Stephane. Sancte Clemens. Sancte Nazari. Sancte Celse. Sancte Gervasi. Sancte Protasi. Sancte Grisante. Sancta Daria. Sancte Pantaleon. Sancte Ambrosi. Sancte Satire. Sancta Marcellina. Sancta Candida. Sancta Iustina. Sancte Benedicte. Omnes Sancti. Exaudi Christe. Voces nostras. Exaudi Christe. Voces nostras. Exaudi Christe. Voces nostras. Exaudi Deus. Et miserere nobis. Exaudi Deus. Et miserere nobis. Exaudi Deus. Et miserere nobis. Kyrie eleison. Kyrie eleison. Kyrie eleison.*

Finitis Letaniis erigant se Episcopi, & unus eorum dicat *Dominus vobiscum.* ℞. *Et cum spiritu tuo.*

Te invocamus Domine Sancte Pater omnipotens aeterne Deus, ut hunc famulum tuum Henricbum, quem tuae divinae dispensationis providentia in primordio plasmatum usque in hunc praesentem diem iuvenili flore laetantem crescere concessisti, cum tuae pietatis dono ditatum, plenumque gratia veritatis de die in diem coram Deo, & hominibus ad meliora semper proficere facias, ut summi regiminis solium gloriae supernae largitate gaudens suscipiat, & misericordiae tuae muro ab hostium adversitate undique munitus plebem sibi commissam cum pace propitiationis, & virtute victoriae feliciter regere valeat. Per Dominum &c.

Tunc alius Episcopus appropinquans dicet hanc Orationem.

Deus qui populis tuis virtute consulis, & amore dominaris, da huic famulo tuo Spiritum Sapientiae cum regimine disciplinae, ut tibi toto corde devotus in Regni regimine maneat semper idoneus, tuoque munere ipsius temporibus securitas Ecclesiae dirigatur, & in tran-

quillitate devotio Christiana permaneat, ut in bonis operibus perseverans ad aeternum Regnum te duce valeat pervenire. Per Dominum &c.

Alius Episcopus:

In diebus eius orietur omnibus aequitas, & iustitia, amicis adiutorium, inimicis obstaculum, humilibus solatium, elatis correptio, divitibus doctrina, pauperibus pietas, peregrinis pacificatio, propriis in patria pax, & securitas unicuique secundum suam mensuram: moderate gubernans se ipsum sedulus discat, ut tua irrigatus compunctione toti populo tibi placita praebere vitae possit exempla, & per viam veritatis cum grege gradiens sibi subdito opes frugales abundanter acquirat simul, ad salutem non solum corporum, sed etiam cordium, a te concessa cuncta accipiat, sicque vitae cogitatum animi, consiliumque omne componens plebem gubernare cum pace simul ac sapientia semper invenire videatur, teque auxiliante praesentis vitae prolixitatem percipiat, & per tempora bona usque ad summam senectutem perveniat, huiusque fragilitatis finem perfectum ab omnibus vitiorum vinculis tuae pietatis largitate liberatus, & infinitae prosperitatis praemia perpetua Angelorumque aeterna commercia consequatur. Per Dominum &c.

Tunc consecrat eum Metropolitanus in haec verba:

Omnipotens sempiterne Deus Creator, & Gubernator Coeli, & Terrae conditor, & dispositor Angelorum, & hominum, Rex Regum, & Dominus Dominantium, qui Abraham fidelem famulum tuum de hostibus triumphare fecisti; Moysi, & Iosue tuo populo praelatis multiplicem victoriam tribuisti; humilem quoque David puerum tuum Regni fastigio sublimasti, eumque de ore Leonis, & de manu bestiae, atque Goliae, sed & de gladio maligno Saul, & omnium inimicorum eius liberasti, & Salomonem sapientiae, pacisque ineffabili munere ditasti, respice propitius ad preces nostrae humilitatis, & super hunc famulum tuum, quem supplici devotione in Regnum pariter elegimus, benedictionum tuarum dona multiplica, atque dextera tuae potentiae semper ubique circumda, quatenus praedicti Abrahae fidelitate firmatus, Moysi mansuetudine fretus, Iosue fortitudine munitus, David humilitate exaltatus, Sapientia Salomonis decoratus tibi in omnibus complaceat, & per tramitem iustitiae inoffenso gressu semper incedat, & totius Regni Ecclesiam deinceps cum plebibus sibi annexis ita enutriat, & doceat, muniat, & instruat, contraque omnes visibiles, & invisibiles hostes idem potenter, regaliterque tua virtute regimen Italicorum administret, ut Regale solatium Saxonum............. que, aliorumque populorum sibi subditorum Sceptra non deserat, sed ad pristinae

ſtinae fidei, & pacis concordiam eorum animos te opitulante reformet, ut uterque horum populorum debita ſubiectione fultus cum digno amore per longum vitae ſpatium paternae apicem gloriae tua miſeratione unitum ſtabilire, & gubernare mereatur, tuae quoque protectionis galea munitus, & ſcuto inſuperabili iugiter protectus, armiſque coeleſtibus circumdatus optabilis victoriae triumphum de hoſtibus feliciter capiat, terrorem ſuae potentiae infidelibus inferat, & pacem tibi militantibus laetanter reportet: virtutibus nec non quibus praefatos fideles tuos decoraſti multiplici honoris benedictione condecora, & in regimine Regni ſublimiter colloca, & oleo gratiae Spiritus Sancti perunge. Per Chriſtum Dominum noſtrum &c.

✠ Tum ungatur Rex a Domno Archiepiſcopo ad modum Crucis in ſpatulis de Oleo exorcizato, & cantent Clerici Antiphonam.

Dilexiſti Iuſtitiam, & odiſti iniquitatem; propterea unxit Deus Dominus tuus oleo laetitiae prae conſortibus tuis. Unxerunt Salomonem Sadoch Sacerdos, & Nathan Propheta Regem in Geon, & ambulantes laeti dixerunt: Vivat Rex in aeternum.

Qua finita proſequatur Domnus Archiepiſcopus:

Unde unxiſti Sacerdotes Reges, & Prophetas, & Martyres, qui per fidem vicerunt Regna, & operati ſunt iuſtitiam, atque adepti ſunt promiſſiones; cuius ſacratiſſima unctio ſuper eum effluat, atque in interiora deſcendat, & cordis illius intima penetret, & promiſſionibus, quas adepti ſunt victorioſiſſimi Reges gratia tua, dignus efficiatur, quatenus & in praeſenti ſeculo feliciter regnet, & ad eorum conſortium in coeleſti Regno perveniat. Per Dominum Noſtrum Ieſum Chriſtum Filium tuum, qui unctus eſt oleo prae conſortibus ſuis, & virtute Crucis poteſtates aereas debellavit, Tartara deſtruxit, Regnumque Diaboli ſuperavit, & ad Coelos victor aſcendit, in cuius manu victoria omnis, gloria, & poteſtas conſiſtunt, & tecum vivit, & regnat in unitate eiuſdem Deus per omnia ſecula ſeculorum. Amen.

Poſt unctionem dicatur:

Dominus Dei Filius Ieſus Chriſtus Dominus noſter, qui a Patre oleo exultationis unctus eſt prae participibus ſuis, ipſe per praeſentem ſacrati unguinis infuſionem Spiritus Paracliti ſuper te effundat benedictionem, eamque denique uſque ad interiora cordis tui penetrare faciat, quatenus viſibili, & temporali dono inviſibilia percipere, & temporalia regere iuſtis mundaminibus atque aeternalibus cum eo regere merearis, qui ſolus ſine peccato Rex Regum vivit, & glorificatur cum Deo Patre in unitate Spiritus Sancti Deus. Per &c.

Heic

Heic detur ei anulus a Metropolitano:

Accipe Regiae dignitatis anulum, & per hunc Catholicae Fidei in te cognosce signaculum, quia ut hodie ordinaris caput, ac Princeps Regni, ac populi, ita per se veraciter actor, ac stabilitor Christianitatis, & Christianae fidei, & per hunc scias triumphali potentia hostes repellere, haereses destruere, subditos coadunare, & converti perseverabilitati Fidei Catholicae, ut felix in opere, locuples in fide cum Rege Regum glorificeris in aeternitate per eum, cui honor, & gloria per infinita secula seculorum.

Sequitur Oratio:

Deus, cuius est omnis potestas, & dignitas, da famulo tuo prosperum suae dignitatis effectum, ut remunerante te permaneat, semperque te timeat, tibique iugiter placere contendat. Per &c.

Postea ab Episcopis ensem accipiat, dicente Metropolitano:

Accipe gladium per manus Episcoporum, licet indignus, vice tamen, ac auctoritate Sanctorum Apostolorum consecratus, tibi regaliter impositum, nostraeque benedictionis officio in defensionem Sanctae Dei Ecclesiae divinitus ordinatum, & esto memor, de quo Psalmista prophetavit dicens: Accingere gladio tuo super femur tuum potentissime, ut in Henricho per eum vim exerceas aequitatis, molem iniquitatis potenter destruas, & Sanctam Dei Ecclesiam, eiusque fideles propugnes, ac protegas, nec minus sub fide falsos, quam Christiani nominis hostes execres, & destruas, viduas, & pupillos clementer adiuves, & defendas, restaures desolata, constituas restaurata, ulciscaris iniusta, confirmes bene disposita, quatenus hoc agendo virtutum triumpho gloriosus, iustitiaeque cultor egregius cum Mundi Salvatore typum geras in nomine sine fine merearis regnare, qui cum Patre &c.

Quo finito sequitur Oratio:

Deus, qui providentia tua coelestia simul, & terrena moderaris, propitiare Christianissimo Regi, ut omnis hostium suorum fortitudo virtute gladii spiritualis frangatur, ac te pro illo pugnante penitus conteratur per Filium tuum Dominum nostrum &c.

Post haec Domnus Archiepiscopus Coronam capiti Regi cum Episcopis suis imponat, & dicat.

Accipe Coronam Regni, quae, licet ab indignis, Episcoporum tamen manibus capiti tuo imponitur, quamque sanctitatis gloriam, & honorem, & opus fortitudinis expresse signare intelligat, & per hanc te participem ministerii nostri non ignores, ita ut sicut nos in interioribus Pastores, Rectoresque animarum intelligimus, tu quoque in exte-

exterioribus verus Dei cultor, strenuusque contra omnes adversitates Ecclesiae Christi defensor, Regnique a Deo tibi dati, & per officium nostrae benedictionis vice Apostolorum, omniumque Sanctorum tuo regimini a Deo commissi utilis executor, regnatorque perspicuus semper appareas, ut inter gloriosos athletas virtutum gemmis ornatus, & praemio sempiternae felicitatis coronatus cum Redemtore, ac Salvatore IESU Christo, cuius nomen vicemque gestare crederis, sine fine glorieris, qui vivit, & imperat Deus cum Deo Patre in unitate Spiritus Sancti.

Oratio: *Deus perpetuitatis lux virtutum cunctorum hostium victor benedic hunc famulum tuum tibi caput suum inclinantem, & prolixa sanitate, & prospera cum felicitate conserva, & ubicumque, vel pro quibuscumque auxilium tuum invocaverit, cito adsit, & protegas, ac defendas; tribue quaesumus Domine ei divitias gratiae tuae, comple in bonis desiderium eius, corona eum miseratione, & misericordia, ut tibi Domino patri pia devotione iugiter famuletur.*

Heic detur ei Sceptrum:

Accipe Sceptrum Regiae potestatis insigne, virgam, scilicet rectum Regni, virgam virtutis, qua te ipsum bene regas, Sanctamque Ecclesiam, & populum Christianum tibi a Deo commissum regia virtute defendas ab improbis, pravos corrigas, rectos pacifices, & ut viam rectam tenere possis, tuo iuvamine dirigas, quatenus de temporali Regno ad aeternum Regnum pervenias ipso adiuvante, cuius regimen, & Imperium sine fine permanet in secula seculorum. Amen.

Oratio sequitur: *Omnium Domine fons bonorum, cunctorum Deus institutor praefectuum, tribue quaesumus famulo tuo adeptam bene regere dignitatem, & a te sibi praestitum honorem corroborare dignare: honorifica eum prae cunctis Regibus Terrae, verbi eum locupleta benedictione, & in solio Regni consolida firma stabilitate, visita eum in sobole, praesta ei prolixitatem vitae, in diebus eius semper oriatur Iustitia, & cum iucunditate, & laetitia aeterno glorietur in Regno.*

Tunc detur ei Virga.

Accipe virgam virtutis, atque aequitatis, qua intelligas mulcere pios, & terrere reprobos, errantes viam docere, lapsisque manum porrigere, disperdasque superbos, & releves humiles, & aperiat tibi Dominus N. I. C. os suum, qui de se ipso ait: Ego sum ostium, per me si quis introierit, salvabitur, & ipse, qui est clavis David, & Sceptrum Domus Israel, qui aperit, & nemo claudit, & nemo aperit, sit tibi adiutor, qui eduxit vinctum de domo carceris sedentem in te-

in tenebris, & umbra mortis, & in omnibus sequi merearis eum, de quo Propheta David cecinit: Sedes tua Deus in seculum seculi virga aequitatis, virga Regni tui, & imitando Spiritum diligas iustitiam, & odio habeas iniquitatem, quia propterea unxit te Deus Dominus tuus oleo laetitiae ad exemplum illius, quem ante secula unxerat oleo exultationis prae participibus suis Iesum Ch. D. N. &c.

Tunc benedicat eum Archiepiscopus:

Extendat omnipotens Deus dexteram suae benedictionis, & effundat super te donum suae protectionis, & circumdet muro felicitatis, ac custodiat, suae propitiationis Sanctae Mariae, & Beati Petri Apostolorum Principis, Sanctique Ambrosii, atque omnium Sanctorum intercedentibus meritis. Amen. Alleluia. Victoriosum te, atque triumphatorem de invisibilibus, atque visibilibus hostibus semper efficiat, & sancti nominis sui timorem pariter, & amorem continuo cordi tuo infundat, & in Fide recta, ac bonis operibus perseverabilem reddat, & pace in diebus tuis concessa cum palma victoriae te ad perpetuum Regnum perducat. Amen. Alleluia. Benedic Domine hunc Regem nostrum, qui Regnum omnium moderaris a seculo, & tali eum benedictione glorifica, ut...... teneat sublimitatis sceptrum, & glorificatus in eius protinus reperiatur merito. Amen. Alleluia. Honorifica eum prae cunctis Regibus gentium, felix in populo dominetur, & feliciter eum omnes nationes adorent, vivat inter gentium catervas magnanimus, sit in iudiciis aequitatis singularis. Amen. Alleluia. Praesta ei prolixitatem vitae per tempora, & in diebus eius oriatur Iustitia, a te robustum regiminis solium teneat, & in aeterno Regno glorietur cum iucunditate, & iustitia. Amen. Quod ipse praestare &c.

Deinde Coronatus honorifice deducatur ad solium, & accipiat stationem a Domino Archiepiscopo dicente sic:

Sta, & retine amodo locum, quem hucusque paterna successione tenuisti, haereditario iure tibi delegatum per auctoritatem Dei omnipotentis, (additio eiusdem: *Tum Dei mysterio mihi cum ceteris Episcopis devoti, & religiose adsistimus cum ceteris Dei servis*), *& per praesentem traditionem nostram, omnium scilicet Episcoporum, ceterorumque Dei servorum, & quatenus Clerum sacris altaribus propinquiorem perspicis, tanto potiorem in locis congruis honorem impendere memineris, quatenus mediator Dei, & hominum te mediatorem Cleri, & plebis in hoc Regni solio confirmet, & in Regnum aeternum secum regnare faciat Iesus C. D. N. Rex Regum, & Dominus Dominantium, qui cum Deo &c.*

Post

Post haec detur sibi Pomum aureum cum Cruce, & dicantur haec verba:

Accipe Pomum aureum, quod significat Monarchiam omnium Regnorum in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti. Amen.

Et dicat Domnus Archiepiscopus omnibus audientibus:

Rectitudo Regis est noviter ordinati, & in solium sublimati haec tria praecepta populo Christiano sibi subdito praecipere. In primis ut Ecclesia Dei, & populus Christianus veram pacem servet in omni tempore. Secundum est ut rapacitates, & omnes iniquitates omnibus gradibus interdicat. Tertium est, ut omnibus iudiciis aequitatem, & misericordiam praecipiat, ut illi, & nobis indulgeat suam misericordiam clemens, & misericors Deus, qui cum &c.

Et dicat Rex tertio: *Sic fiat.* Tunc det Domnus Archiepiscopus pacem Regi, & Rex det pacem omnibus, & Clerici cantent alta voce: *Te Deum laudamus, te Dominum confitemur &c.*

Tunc Domnus Archiepiscopus Missam celebrat cum plena Processione.

Oratio super Populum:

Deus qui miro ordine universa disponis, & ineffabili gubernas praesentia, quaesumus ut famulus tuus Henrichus in huius seculi cursu implenda decernat, unde tibi in perpetuum placere valeat. Per &c.

Epistola, & Evangelium, Responsorium in Missa pro Rege, & dicto Evangelio Rex offerat panem, & vinum ad manus Domini Archiepiscopi.

Oratio super Syndonem:

Omnipotens sempiterne Deus, qui de plebe tua Regni fastigio famulum tuum Henrichum dignatus es sublimare, fac eum humilitatis, iustitiae, ceterarumque virtutum bono exuberare, ut a tuae veritatis tramite non recedat, & ad te, qui vita es, gratiosus perveniat. Per &c.

Super Oblationem:

Concede quaesumus omnipotens Deus his sacrificiis salutaribus placatus; ut famulus tuus Henrichus ad peragendum regalis dignitatis officium inveniatur semper idoneus, & coelesti patriae reddatur acceptus. Per Dominum &c.

Praefatio:

Aeterne Deus, qui es auctor totius bonitatis, Regum consecrator, honorum omnium attributor, dignitatumque largitor, cuius ineffabilem clementiam votis omnibus exoramus, ut famulum tuum Henrichum, quem regalis gloriae culmine voluisti sublimari, sapientiae, ceterarum-

que virtutum ornamentis facias decorari, & ut tui est muneris, quod imperat, tuae sit pietatis, quod id feliciter agat, quatenus de visibilibus, & invisibilibus hostibus triumphator effectus, & transitorii Regni gubernacula inculpabiliter teneat, & ad aeterni Regni infinita gaudia te miserante perveniat. Per Dominum &c.

Benedictio Archipraesulis:

Benedicat tibi Dominus, custodiatque te, & sicut voluit te super populum suum esse Regem, ita in praesenti seculo felicem, & aeternae felicitatis tribuat esse consortem. Amen.

Clerum, & populum, quem sua voluit opitulatione in tua sanctione congregari sua dispensatione, & sua administratione per diuturna tempora faciat feliciter gubernari. Amen.

Quatenus divinis monitis parentes, adversitatibus carentes, bonis omnibus exuberantes, tuo Imperio fideli amore obsequentes, & in praesenti seculo tranquillitate fruantur, & tecum aeternorum Civium consortio potiri mereantur. Amen. Quod ipse praestare &c.

Post Communionem.

Haec Domine salutaris sacrificii pereeptio famuli tui Henrici peccatorum maculas diluat, & ad regendum secundum tuam voluntatem populum tuum idoneum reddat, ut hoc salutari mysterio contra visibiles, atque invisibiles hostes reddatur invictus, per quod mundus est divina dispensatione redemtus. Per Dominum &c.

Et finita Missa Rex communicetur, & sic ait. *Deo gratias.*

CAPUT DECIMUMOCTAVUM.

An Clavus Crucis sit Coronae Ferreae intextus. Rationes pro Modoetiensium opinione referuntur. Quid Mediolanenses Archiepiscopi in hac caussa egerint.

HACTENUS, Rubine doctissime, quis Coronae ferreae usus, quinam coronationum ritus forent, tantoque muneri destinatae Urbes, ac Basilicae fuerint, longa inquisitione investigavimus, quod nescio molestiaene plus, an eruditionis attulerit. Nunc autem postulat locus, ut quae ad nostram Coronam pertinent propius, atque interius attingamus, ejusque pervulgatam, ut ita appellemus, sanctitatem ante eru-

te eruditorum tribunal constituamus. Quam quaestionem utique ea ratione ad postremas paginas reservavimus, ne qui minus hujusmodi disputationes curare solent, a reliquorum lectione avertantur. Quamquam fortasse nulla res in hac disquisitione occurrit, quae majori consideratione sit digna, & cui nostrates impendere studium curiosius debeant. Itaque rem prodam, tibi quidem jam dudum perspectam, sed plerisque eruditorum hucusque incognitam. Alibi adnotatum memini, Ferream Coronam circulum esse ex auro obrizo constantem, cui introrsus ferrea lamina intexta etiam ferreae nomen dedit. Laminam vero illam nil aliud esse, quam unum e Sacris Clavis, quibus in Cruce omnium Redemtor Deus confixus fuit, apud Modcëtienses fama celebratur, in quorum gazophylacio ab antiquis usque temporibus Corona servatur. Et eo quidem adducta res erat, ut (seculo fortasse nostro tantummodo) publicae populorum venerationi Corona exponeretur, inclusaque sacrarum Reliquiarum thecis solemni cultus ritu per insigne Oppidum in Supplicationibus deferretur. Verum Eminentissimo Card. Federico Vicecomiti, Mediolanensi olim Archiepiscopo, quum minime hujusmodi cultus probaretur, neque enim sat firmis rationum praesidiis Cives Modoëtienses caussam suam tueri videbantur, prudentissimi, ac pii delecti sunt, qui Coronam viserent, ejusque singulares praerogativas describerent. His peractis Eminen. Antistiti, a quo prudenter omnia perpendebantur, ejusque ministris sententia sedit, Coronam Ferream publicae venerationi amplius non proponendam. Ex eo tempore sub custodia, ut ita dicam, collocatum diadema, aut nemini, aut paucis videndum, delituit. Hinc Modoëtienses precibus agere, scriptis pugnare, omnemque apud Archiepiscopum movere lapidem, ut pristino decori sua restituerentur. Sed eorum votis Archiepiscopi decretum minime respondit. Illius partem heic describam, quod in hanc rem laudatus Cardinalis promulgavit: *Instabant*, inquit ille, *Modoëtienses*, *ut ipse auctoritate ordinaria declararem*, *ferream illam laminam confectam esse ex uno Clavorum*, *quibus confixus Christus Dominus pependit in Cruce*. *Verum non tanti me facio*, *ut decernere velim*, *quod tot Sanctissimi*, *sapientissimique Antistites Praecessores mei non definivere*; *atque ideo rem tam grandis momenti integram illibatamque dijudicandam relinquo supremis prudentissimisque Congregationis Romanae &c.* Quum itaque nonnullis videri jam possit, non in hocce tantum Decreto, sed in aliis tanti Archiepiscopi gestis pro sublata ferrei diadematis veneratione, aequitatem desiderari, meum esse arbitror osten-

 dere,

dere, justissimis rationibus sententiam hanc undequaque niti, & sine periculo infringendae veritatis sanctitatem Coronae Modoëtiensis definiri non posse. Qua in re facile, ut spero, emicabit obsequium illud, quo Sanctam Mediolanensem Ecclesiam, ejusque dignissimum Praesulem Emin. Cardinalem Federicum Cacciam prosequor, siquidem prudentissima Archiepiscoporum Mediolanensium judicia defendere illorum praecipue est, qui tum instituto vitae, tum Ambrosianae Bibliothecae legibus Ecclesiasticae palestrae se prorsus dicavere. Quum vero nullo odii, nullo ambitionis stimulo ad scribendum adigar, locum modestiae potissimum faciam, daboque operam, ne dicta mea in nervum erumpant, atque ut eruditorum gratia mihi concilietur, amicorum vero non corrumpatur. Memini enim, quam bene velim iis, a quibus amari me sentio, & subit, quo reverentiae modulo cum doctissimo illo viro agendum sit, qui firmis adductus rationibus pro Modoëtiensium opinione certavit. Nobis igitur, licet diversa sentientibus eadem gratia constet, quippe nil aequius duco, quam in opinionum differentia animorum concordiam servare. Quis autem prudens ingeniorum contentionibus corda quoque immiscenda esse putet? In arcem igitur quaestionis libero pede invadamus, & quae sint Modoëtiensibus argumenta in aciem producantur. Auctor est Sanctissimus Mediolanensium Antistes Ambrosius in Oratione de obitu Theodosii num. 47. Crucem Dominicam ab Helena Constantini M. matre fuisse repertam una cum Clavis, quibus Christus in Cruce affixus est. Unum ex his fraeno addidit pia Imperatrix, quo Augusti filii regebatur equus, alterum ejusdem diademati intexuit. Ita S. Episcopus loquitur: *Quaesivit Helena Clavos, quibus crucifixus est Dominus, & invenit. De uno Clavo fraenos fieri praecepit, de altero Diadema intexuit; unum ad decorem, alterum ad devotionem vertit.* Tum addit: *Misit itaque filio suo Constantino Diadema gemmis insignitum, quas pretiosior ferro innexas Crucis redemtionis divinae gemma connecteret. Misit & fraenum. Utroque usus est Constantinus, & fidem transmisit ad posteros Reges.* Post alia prosequitur Ambrosius: *Sapienter Helena, quae Crucem in capite Regum locavit, ut Crux Christi in Regibus adoretur. Bonus itaque Clavus Romani Imperii, qui totum regit Orbem, ac vestit Principum frontem &c.* Constantinianam porro Coronam eamdem esse ac Ferream Modoëtienses tradunt, quam ad Theodelindam Langobardorum Reginam dono misit Gregorius Magnus. Haec summo semper servata studio in S. Joannis Baptistae Basilica, ad nostra usque

usque tempora transiit, illustre procul dubio antiquitatis monumentum. Rem autem hanc ita se habere, primum vetustate famae, Scriptorumque nonnullorum auctoritate, tum aliis conjecturis probant. Anno Christianae Epochae octogesimo septimo supra millesimum, & quingentesimum Gaspar Bugatus in Additam. ad univers. Historiam haec scribit: *L'altro Chiodo, che è quello, il quale si conserva nel Tempio di Monza nella Corona Imperiale, secondo che se n' ha relazione antica, acconciato in un cerchietto tondo dentro d' essa Corona d' oro al di fuori, il qual ferro sempre sta lustro per la testimonianza de' vecchj universale*. Huic subscripsere Anno 1613. Bartholomaeus Zucchius in Hist. Cor. Ferreae, Anno 1617. Franciscus Collius, & Joseph Ripamontius ambo Collegii Ambrosiani Doctores, ille Lib. III. Disput. XIII. Cap. XIV. de Sanguine Christi, hic Dec. I. Lib. II. & Lib. VIII. Histor. Eccl. Mediolanensis. Anno vero 1625. P. Tobias Corona in Lib. inscripto *Sacri Tempii* Par. III. Cap. XII. Anno 1645. Joannes Petrus Puricellus in Monum. Basil. Ambr. num. 71. & 101. ac praeter hos Ignatius Lamius, Joannes Baptista Villa, Paulus Morigia, aliique Scriptores seculo nostro tantae rei mentionem reliquere. Ex his nonnulli quum vetustam famam Modoëtiensibus praeclarissimi hujus ornamenti testem esse scribant, aperte etiam probari posse videtur, germano Crucis Clavo Basilicam Modoëtiensem ornari. Sententia quippe, ajunt illi, Jurisperitorum est, Legibus Ecclesiasticis, Caesareisque fulta: *In rebus antiquis probationem per famam admitti*. His accedit antiquae possessionis jus, & S. Caroli Mediolanensis Archiepiscopi testimonium, a quo ferream Coronam quammaxima veneratione inspectam fuisse ferunt. Eminentissimi deinde Cardinalis Littae Mediolanensis item Antistitis pro hac re suffragia Anno 1655 promulgata laudantur, illo enim veniam dante, libere in Supplicationibus Coronam deferre Modoëtiensibus postea licuit. Postremo sacrum illud pignus prodigia quaedam probavere; si tamen prodigii nomen merentur nunquam a ferro contracta rubigo, depulsusque de capite Eminentissimi Littae gravis dolor. Atque his, similibusque argumentis Coronae ferreae sanctitatem proxime elapsis annis tuebatur doctissimus vir familiaris meus, cujus opinio quin altis fundamentis nitatur, nemo inficias ibit. Ceterum quae mihi in hujusmodi quaestione animadvertere nuper vacavit, accipe, benignasque aures ita differenti praebe.

CA-

CAPUT DECIMUMNONUM.

Diadematum, & Coronarum differentia. Constantini M. Corona describitur. Eadem a ferrea differebat. S. Ambrosii, aliorumque Scriptorum sententiae perpenduntur.

Uid retulerit de sacro Clavo Constantinianae Coronae intexto Ambrosius, jam vidimus. Atqui tricari verbis in ipso disputationis limine videar, si ejus verba expendam, quae magnam dubitationem reliquere. Uti enim Cap. I. hujus Commentarii animadverti, pluribusque in locis testatur Carolus Paschalius Lib. de Corona, nil aliud Diademata olim erant, quam panni, ac fasciae, lineae, plectiles, textilesque, quibus Regum capita vinciebantur. Contra Coronae ex auro, foliis, floribus, aliisque ornamentis constabant. Cum harum, tum illorum exempla graphice descripta, eorumque differentiam exhibuit Clarissimus, meique dum viveret amantissimus vir Joannes Ciampinus, bonarum literarum decus in Lib. de veter. Monum. ac Musivis Cap. XIV. pag. 107. quem consulere heic poteris. Diadema vero Imperatoribus Romanis antea minime usurpatum Aurelianus Augustus omnium primus adhibere coepit, Romana Republica, Imperiique jure in Regni speciem fere converso. Aureliani exemplum succedentes Principes imitati Diademata quam coronas in usu frequentius habuere, ita ut Aurelio Victore teste *Constantinus M. habitum regium gemmis, & caput exornaret perpetuo diademate*. Certe plurima illa Constantini numismata, quae Historiae Byzantinae inseruit Cl. V. Du-Fresnius, Augustum Principem aut galea, aut lauru munitum, aut vario Diadematum genere ornatum saepissime exhibent. Quaedam ex his pulchre sunt multis gemmis ornata, quaedam duplici margaritarum ordine distincta visuntur, vittis, quibus singula colligabantur, in humeros pendentibus. Ergo si Ambrosii verbis Constantinianum Diadema proprie describebatur, utique illud a Modoëtiensi Corona nunc plurimum differre, nemo non videt, siquidem haec proprie non Diadematis, sed aureae coronae appellationem meretur. Non sum tamen nescius, horum duorum insignium nomina a quibusdam promiscue usurpari, atque ideo Ambrosii verba:

ba: *De altero Diadema intexuit*, posse de Corona intelligi. Verum quaenam Constantinianae Coronae forma fuerit, optimarum artium studiis eruditi hinc intelligant. Scilicet in numismate apud laudatum Du-Fresnium pag. 17. CONSTANTINUS AV. inspicitur, cujus capiti aurea corona cum radiis aut pinnis, sed sine gemmis imposita est; in postica vero nummi parte legitur BEATA TRANQUILLITAS cum VOTIS. XX. Quam itaque Constantiniana Corona a Modoëtiensi dissimilis sit, continuo cognoscas; illa enim radiata fuit, haec vero sine radiis, una gemmis carens, altera iisdem referta. Ad haec nullam Coronam, quae ab antiquis Regibus, aut Imperatoribus adhiberetur, hucusque inspexi, cujus forma cum Ferrea convenire possit. Modoëtiensium igitur imposterum erit ostendere a Constantiniano Diademate, aut Corona Ferream nihil differre. Quod ubi non praestent, jam primum sententiae nostrae argumentum habemus, quo adducti sacrum Clavum eorum Coronae minime intextum esse suspicemur. Hoc quidem ex Ambrosii Sanctissimi Episcopi verbis consequitur; nam si ab illis discedere in praesentia fas esset, res pene confecta foret, herbamque dare continuo Modoëtienses cogerentur. Reliquorum ergo Historicorum una sententia est, non Coronae, aut Diademati Constantiniano sacrum Clavum fuisse intextum, sed ejus galeae. Rufinus Aquilejensis Presbyter S. Ambrosii aequalis, eoque vivente clarus, in Palaestinae locis diu versatus haec habet Lib. I. Cap. VIII. Historiae Eccles. *Clavos quoque, quibus corpus Dominicum fuerat affixum, Helena portat ad filium. Ex quibus ille fraenos composuit, quibus uteretur ad bellum, & ex aliis galeam nihilominus belli usibus aptam fertur armasse.* Seculo vero a partu Virginis quinto, centum ferme annos post Constantini mortem, literis Graecis Ecclesiasticam Historiam mandarunt Socrates Scholasticus, Theodoritus Episcopus Cyri, & Sozomenus. Primus Lib. I. Cap. XIII. Alter Lib. I. Cap. XVIII. Tertius Lib. II. Cap. I. concordi oratione testantur in Constantini M. casside unum e sacris Clavis artificiose inclusum fuisse, ut in certaminibus ineundis tutus a vulneribus Caesar esset. Similia tradunt e Theodorito Cassiodorus Lib. I. Cap. XVIII. Hist. Tripart. Nicephorus Callistus Lib. VIII. Cap. XXIX. Eccles. Historiae. Paulus quoque Diaconus, cui ferreae Coronae notitia (si Langobardorum temporibus illa extitisset) latere non debuit, Lib. XI. Historiae Miscellae ita loquitur: *De Clavis, quibus manus Christi fuerunt perforatae, alios in galeam misit Imperatoris, filij capitis providentiam gerens, ut jacula bellica*

submo-

submoveret, alios fraeno equino permiscuit. Plures alios Auctores tum vetustos, tum recentes hujus rei testes omitto, unumque addo antiquissimi Scriptoris testimonium, quippe nondum luci publicoque redditum. Anonymus hic est, cujus Historiam MS. Graeca lingua in membranis Bibliotheca nostra servat, ab exordio Mundi ad Valentis, ac Valentiniani tempora usque perductam. An eo seculo Auctor scripserit, non liquet; desideratur enim in MS. Codice postrema hujus Historiae pagina, post quam Julii Pollucis Onomasticon sequitur. Postquam igitur de S. Crucis inventione Historicus egit, haec addit: *Τῶν δὲ ἥλων τοὺς μὲν εἰς τὴν ἰδίαν περικεφαλαίαν ἐχάλκευσεν, τοὺς δὲ ἀνέμιξεν τῷ σαλιβαρίῳ τοῦ ἵππου αὐτοῦ*. Hoc est. *E Clavis vero quosdam quidem ad cudendam sibi galeam adhibuit, alios vero inseruit fraeno equi sui*. Gregorius vero Turonensis, cui hac in re consentientem Zonaram invenio, ante annos mille, ac centum Lib. I. Cap. VI. Mirac. rei istius fama aliquantulum deceptus in haec verba loquitur: *Quartum clavum adserunt esse defixum in capite statuae Constantini, quae Civitate, ut aiunt, tota excelsior esse suspicitur, scilicet ut tota, cui eminet, munitione salutis quodammodo galeâ coronata esset*. Haec antiquissimi Historiarum Scriptores, rerumque Graecarum optime gnari; quae si vera sunt, negotium Modoëtiensibus non leviter facessant oportet, eamque ob caussam non amplius Constantinianae Coronae appellationem sibi usurpabunt. Et profecto adhibita, quam par est, S. Ambrosii verbis reverentia, aequius videbatur cassidi, quam coronae Constantini Clavum inserere, uti enim singuli Auctores fatentur, consilium hujusmodi Helena Augusta inivit, ut filium, dum acie cum hoste confligeret, Divina virtute Clavis indita incolumem tueretur. Galea vero, non Diademate in certaminibus opus erat Augusto, neque enim Regalia ornamenta tunc Principibus usurpari solent, quum ii ducem militemque potius quam Regem agunt, ne eximius vestium, insigniumque splendor periculo propriores faciat. Videant igitur eruditi, quibus difficultatibus utrinque Modoëtiensium caussa prematur, & urgeatur, quantumque prima eorum fundamenta convellantur.

CA-

CAPUT VICESIMUM.

S. Gregorius M. Coronam Ferream Theodelindae nequaquam donat. Illam Langobardi, Francique Reges non usurpavere. Zucchii mala fides improbatur.

NUNC vero a Modoëtiensibus sciscitemur, undenam ii accepere, Constantinianam Coronam in Italicas regiones fuisse advectam? Nullum ii procul dubio testem antiquum laudabunt, atque adeo interruptam Coronae ferreae Historiam eos fateri necessum erit. Nobis contra simile veri haudquaquam videtur, Caesares Byzantinos M. Constantini successores tam parum pretiosissimi illius pignoris studiosos fuisse, ut alio asportari sinerent. S. Ambrosii tempore sacer Clavus summo non tantum in honore habebatur, sed ipsa etiam Principum tempora cingebat. Audi iterum S. Antistitem in Orat. de Obitu Theod. ista loquentem: *Bonus itaque Clavus Romani Imperii, qui totum regit orbem, ac vestit Principum frontem &c. Clavum Crucis ejus Diademati suo praeferunt Imperatores, & Ariani potestatem ejus imminuunt?* Cur igitur se tanto ornamento Constantinopolitani Principes privaverint, cui tum Constantini M. exemplum decus addiderat, tum sacri ferri inclusum pondus reverentiam conciliarat? Verum enim vero nullam interrogationis nostrae Modoëtienses rationem habent, & ad Gregorii M. tempora libere se conferunt, ut a Sanctissimo Pontifice Reginam Theodelindam Corona ferrea donatam ostendant. Aures itaque Zucchio adhibeamus, ut quid certi ille ferat, intelligamus. Cap. I. Lib. de Cor. Fer. in hanc sententiam fatur: *Justior dubitandi caussa aliorum mentes occupare posset, quomodo in Reginae Theodelindae manus Corona ista pervenerit, nisi Carolus Sigonius praeter alios dubitationem satis eo in loco amoveret, ubi sic scribit: S. Gregorius Pontifex Theodelindam Corona ferrea donavit.* Sed ut alibi animadvertimus, & Puricellus in Monum. Basil. Ambr. num. 101. adnotavit, aut fallit, aut fallitur heic Zucchius, sententiam hujusmodi Sigonio affingens. Nusquam hoc Sigonius scriptis mandavit, nunquam hoc eruditissimus vir excogitavit. Quin Graecorum Auctorum opinionem ille sequutus, non Coronam

Constantini, sed ejus galeam sacro Clavo munitam affirmavit. Inquit igitur Lib. III. de Occident. Imperio ad Annum 327. *Constantinus ex tribus Clavis uno galeam, altero fraenum equi ornavit*. Coronam vero, qua Langobardi uti coepere, *a Theodelinda institutam* Sigonius arbitrabatur, ut e Lib. I. de Regno Ital. liquet, quod tamen Zucchius, utpote opinioni suae omnino contrarium, data opera dissimulavit. Sed neque omittendus est alius Sigonii locus, quo Zucchius, Scriptor Lectoribus imponere solitus, ad suam opinionem confirmandam abutebatur. *Verum*, inquit Sigonius Lib. I. de R. Ital. *ne auctoritatem prorsus Mediolanensibus abrogem, illud facit, quod Coronam hanc ferream post Carolum M. omnibus Italiae Regibus video deinceps fuisse solemnem, & quod hoc muneris Gregorio Theodolindae petenti tribuisse non sit absonum, ut gratiam Reginae referret &c.* Quibus verbis Coronam ferream Theodelindae a Gregorio concessam probare contendit Zucchius, sed infelici successu; Etenim non de Coronae ferreae dono, sed jure eligendi, coronandique Italicos Reges, quod a S. Gregorio Archiepiscopis Mediolanensibus collatum quidam opinantur, Sigonius apertissime loquitur. Reliqua Sigonii verba huc non adfero, ne clarius malam Zucchii fidem sub omnium oculis ponam. Ceterum quod ex Annalium Modoëtiensium, nempe Bonincontri auctoritate (nullis tamen Annalium verbis productis) refert idem Auctor, videlicet Modoëtiensi Templo ferream Coronam a Theodelinda Regina dono datam fuisse, falsi crimine itidem argui potest. Bonincontrum saepe legi, pluraque ejus verba descripsi, neque hujus rei testimonium ullum offendi. Et cur hujus Auctoris locum non describebat Zucchius mire cum opinione sua consentientem? Nimirum Bonincontri silentio, quam verbis commodius fallere is poterat. Et quaeso mihi veniam humanissimi Lectores tribuant, quod Zucchium aspere adeo acceperim. Non est hoc in moribus meis, neque enim iis, qui nolentes errant, severitatem adhibere consuevi, erraturus & ego. At quum consulto peccant Historici, ut faciles aliorum animos decipiant, & praesertim in iis, quae ad religionem pertinent, remisse nimium cum illis ageretur, si aliam personam iis imponeremus, atque ipsi ceperunt. *Prudenter ille sane ac graviter eos arguit, qui pietatis loco duxerint mendacia pro religione fingere; id quod & maxime periculosum est, & minime necessarium*, ajebat inter Hispanos eruditissimus vir Ludovicus Vives Lib. V. de tradend. Discipl. Quamquam quis credat Gregorium tam facile Theodelindae sacrum pignus concessurum fuisse?

fe?

ſe? Quam ſacrarum Reliquiarum tenax Sanctiſſimus Pontifex fuerit, in Diſquiſitione ad Catalogum Sanctorum Martyrum, qui Romae Gregorii ejuſdem tempore quieſcebant, hoc Tomo incluſa oſtendi, idque melius patebit legentibus Epiſtolam ejus trigeſimam Lib. III. Indict. XII. Ibi Conſtantinae Auguſtae vel Sudarium S. Pauli Apoſtoli negat, vixque ſe *de catenis, quas ipſe S. Paulus Apoſtolus in collo, & in manibus geſtavit, partem aliquam tranſmiſſurum* promittit, ſi tamen illas limando atterere poſſet. Praeterea cur Coronam Imperatoribus redimendis deſtinatam, Langobardorum genti concederet Gregorius? Ereptumne tunc fuerat Conſtantinopolitanis Caeſaribus jus in Romanum Imperium a Conſtantino acquiſitum, Italicique Regni ſumma ad Langobardos tranſierat? Atqui hoc nemo eruditorum ſomniavit; certis enim finibus Langobardorum Regnum definiebatur, neque per Italiam univerſam extendebatur. Quicumque vero ex Imperatoribus Coronam ferream poſtea ſibi imponendam curarunt, non illam ut Auguſtalis dignitatis, ſed ut Langobardici Regni inſigne uſurparunt. At, inquiunt Modoëtienſes, quum Theodelindae, ceteriſque Langobardorum Regibus Corona haec in uſu fuerit, conſuetudinemque hujuſmodi poſtea retinuerint tum Franci, tum Germani Imperatores, id reverentia factum, qua ſacrum Coronae ferreae pignus omnes proſequebantur. Quae heic reſpondeamus, multa nobis occurrunt; ſed ne crambem uſque ad faſtidium recoquamus, breviter ea repetemus, quae longo ſermone ſuperius commentati ſumus. Scilicet ut a Paulo Diacono, aliiſque Scriptoribus accepimus, aut nullam Langobardi Reges Coronam uſurpavere, & longe adeo petita ferrei Diadematis antiquitas incaute affirmatur. Aut ſi vero ſimilior eorum ſententia videtur, qui eoſdem Reges aliorum more coronatos arbitrantur, explorandum reſtat, quaenam Coronarum Langobardarum forma foret. Ut autem e vetuſtiſſimis nummis patet, Agilulfus, & Grimoaldus galericulum concavum, ſeu mithram, aut quod ajunt cuſiam geſtant unionibus perornatam, quae ſuperiorem capitis partem totam involvit, ac operit. Similem fere inſpicias apud Cl. Du-Freſnium in Hiſtor. Byzant. pag. 92. ubi numiſma producitur THEODAHATI REGIS Gothorum. Ubinam igitur inter Langobardos Reges Coronae ferreae uſum invenias, quae omnino a vetuſtis eorum coronis differt? His adde, quantum e Pauli Diaconi Hiſtoria colligi poteſt, nullum e Langobardis Regibus Modoëtiae fuiſſe inauguratum, ſed Mediolani quidem, & fortaſſis etiam Ticini. Qua ex re quid aliud conſequitur, niſi quod regnan-

tibus Langobardis nulla ratio Modoëtiensis Coronae, atque Oppidi in coronationibus habebatur. Certe Modoëtiensium erit probare, tametsi Langobardi Reges Mediolani coronarentur, illos ferrea Corona usos fuisse. Quid si Gualvaneo Flammae, qui ante Annos ferme quadringentos in vivis erat, fidem heic habeamus? Tum tota Modoëtiensium moles evertetur; hic enim ante Langobardos Coronam ferream Mediolanensi in urbe servatam affirmat, idque aliorum Scriptorum auctoritate confirmat. Ad Carolum M. ejusque successores in Italia dominatos quod attinet, ut superius adnotatum est, veri simillimum videtur, coronationem Modoetiensem, ipsamque Mediolanensem ab illis omnino fuisse neglectam. Reliqui vero Italici Reges usque ad Germanorum Imperium aut Papiae, aut Mediolani Corona donati sunt. Quis heic quaeso locus Modoëtiensium juri, ferreaeque Coronae antiquitati a Gregorio usque Magno petitae, quando tot Reges Cisalpini Regni insignia alibi quaesivere, pluribusque seculis Coronam Modoëtiensem obliti videntur? Igitur si Constantinum Magnum, vel Gregorium Pontificem, Regesve Langobardos, & Francos in hac caussa consideres, Coronae ferreae institutionem, ejusque sanctitatem, atque usum non modo probare nequeas, verum etiam veritati haudquaquam consentire animadvertas, ita ut quis facile cum Tertulliano in Lib. de Corona Militis Cap. VII. inclamare possit: *Sed & de mendacio erubescenda est Coronae* Modoëtiensis *origo*.

CAPUT VICESIMUMPRIMUM.

Recens est fama Modoëtiensibus favens. Id probatur silentio antiquorum; imo ipsorum Modoëtiensium Scriptorum. Vis argumenti a negatione exploratur.

ITAQUE ad famam traditam Modoëtienses Cives confugiant oportet, ut sacrum Clavum ferreo diademati inditum probent. Videamus, an in munere obeundo melius se gerant. Collium, Ripamontium, Puricellum, Coronam, Bugatum, Morigiam, Zucchium, aliosque Auctores proferunt, quorum nonnulli perveterem ajunt esse, certamque omnium Modoëtiensis Oppidi incolarum opinionem, ferream Coronam Dominico nobilitari Clavo.

Clavo. Et quoniam Jurisperitorum sententia est, *plene per famam probari*, *quae non ita facile probari possunt*, hinc sequitur, Modoëtiensium caussam validissimis fundamentis niti. Haec illi, & quamvis hujusmodi fama in limine offendat, rationibusque & principiis, ut hactenus vidimus, firmis careat, maximum tamen fidei argumentum nobis afferret, si aliqua vetustate illa fulciretur, nec caelaturam, ut ita dicam, oleret. Verum hanc famam χθὲς, καὶ πρώην, quod ajunt, natam, medioque summum seculo proxime elapso mentibus Modoëtiensium traditam, affirmare non vereor. De ferreo Diademate ante Bugatum, qui Anno 1587. additamenta ad Historiam universalem promulgavit, innumeri Scriptores egerant, illud accuratissime descripserant, & nemo tam praestans, pretiosumque pignus illi insertum fuisse pronunciaverat. Facile egrediar libelli propositi finibus, si singula veterum monumenta, in queis Coronae ferreae fit mentio, ante oculos tuos, doctissime Rubine, constituam. Nonnulla tamen seligenda videntur, ut quam sero Modoëtienses opinionem hanc induerint, exploratum fiat. Gualvaneus Flamma circiter Annum 1330. Chronicon suum lucubravit, ut optime nosti. Hic vero etsi innumeris in locis ferream Coronam memoret, nusquam tamen illam sacro Clavo exornatam dicit. Qui Pontificale Romanum olim edidit, ubi de triplici Imperatorum Corona agit, ferream his verbis describit: *Quae quidem corona ideo appellatur ferrea, eo quod laminam quamdam habeat ferream in summitate, alioquin aurea, ac pretiosissima*. Et hic sane Auctor, si Modoëtiensi Coronae sacrum Clavum intextum credidisset, adeo abiecte de illa nequaquam sensisset, ut e *quadam lamina ferrea* constare affirmaret. Quum vero ea, quae ad Augustalium coronarum Historiam pertinebant, a Pio II. Pontifice se accepisse prodat hic Scriptor, vide sis, quid Aeneas Silvius, nempe Pius II. & ipse de Corona ferrea senserit. Sic ille in Historia Austriali Lib. IV. loquitur: *Has autem coronas omnes aureas esse compertum habeo, quamvis per medium circulum Coronae Mediolanensis lamina quaedam parvula ex ferro ducatur, quae stultae interpretationi effecit locum*. Quid ferrea Corona foret, reapse *compertum habebat* Aeneas, siquidem non semel Mediolanum accesserat, ibique dignitate etiam illustri, ut alibi dictum est, fuerat auctus. Is nihilominus tantum abest, ut Clavum Dominicum illi intextum affirmet, quin *laminam quamdam ex ferro* appellat, quae ferreo Diademati nomen dedit. Accuratissimus quoque Scriptor Sigonius Modoëtiensem Coronam Lib. I. de Regno Italiae ad Annum

591.

591. *auream illam quidem* nuncupat, *verum circulo ferreo interiore intextam*, *unde post ferreae Coronae nomen Italico Longobardorum in Regno enituit*. Bernardinus item Corius Mediolanensium Historiarum conditor saepe quidem Coronae hujus mentionem injecit, nunquam tamen sacrum ullum Crucis Clavum in ea coli animadvertit. Quin ejus institutionem a temporibus Maximiani Imperatoris, qui Romanum Imperium ante Constantinum moderatus est, arcessere videtur. Cur vero in hanc sententiam Corius loqueretur, si ejus tempestate Modoëtiae tam pretiosi pignoris fama increbuisset? Hoc procul dubio Corium non fugisset, ut enim ipse testatur, plerosque Historiae suae libros, dum Modoëtiam incoleret, literis consignavit. His accedant Tristani Chalci, disertissimi Historici, qui seculo Christianae Epochae decimo quinto Historiam Patriae scripsit, luculenta verba ex ejus Lib. IV. desumta: *Est autem*, inquit is, *circulus ferreus*, *quem Corona aurea gemmis*, *margaritisque ornata extrinsecus circumducta complectitur*. *Intus ferrum apparet*, *a quo & nomen tenet*. Nil vero de sacro Clavo Tristanus affirmat, quum tamen Lib. II. Clavos, quibus Cruci affixus fuerat Christus, enumerans unum Constantiniano Diademati, alterum fraeno additos referat, fraenumque in urbe Mediolanensi praecipua religione coli. Non hoc quoque Chalcus Mediolanensis agri ornamentum praeteriisset, si compertum illi fuisset, a Constantiniano Modoëtiense diadema diversum haudquaquam fuisse. Similia habent Erycius Puteanus Hist. Insub. Lib. II. Georgius Merula in Antiqu. Vicecom. Donatus Bossius in Chronico, Hieronymus Balbus in Lib. de Coronat. Simon Majolus in dieb. Canicular. aliique Scriptores innumeri, quorum nonnullos in superioribus capitibus testes adduxi. Nunc quid aliud e tot Auctorum silentio consequitur, nisi nullam unquam Modoëtiensis Clavi opinionem, ac famam viguisse? Mirum sane foret, adeo ingentem Scriptorum turbam ferrei Diadematis descriptionem instruxisse, omnesque silentio concordi usos praecipuum illius pretium praeteriisse. Scilicet potissimum illud erat ferreae Coronae decus, quamvis enim haec illi laus foret, quod coronandis Imperatoribus destinata esset, longe procul dubio praestantior illa fuisset, quod sacrum Clavum complecteretur. Sed jam quosdam mihi reponentes audire videor, hanc argumentandi rationem enervatam plumbeamque esse, quippe argumento, ut Logici appellant, *negativo* nil potest probari. Ita fortasse respondeant, qui Ecclesiasticam eruditionem neque a limine salutarunt, totumque cerebrum tricis Scholasticis devovere. Nam quantum

tum roboris negativo argumento insit, tum luculentus hac de re Launoii tractatus prodit, tum universa eruditorum Respublica quotidie experitur. Et quo pacto amabo tot commenta, fabulaeque explodi, atque exsibilari possent, quae in posteriorum temporum Historias irrepsere, nisi antiquiorum silentium pluris, quam imperita audaxque recentiorum loquacitas, penderetur? Affirmant hi ad arbitrium suum, gestaque a temporibus suis remotissima somniant; illi vero ne volam quidem vestigiumque earum rerum reliquere, relicturi sane, si illarum notitiam habuissent: & nos affirmantium potius imperitia, quam tacentium doctrina duci sinemus? Fridericum I. cognomento Aenobarbum nimio despicatu Venetiis ab Alexandro III. Pontifice exceptum, monimenta quamplura, plurimique Auctores testantur. Atqui Emin. Annalium parens Baronius ad Annum Christi 1177. opinioni huic dicam grandem impingit, eamque exulare prudentissime jubet, quod nemo ex Auctoribus Friderici aequalibus, Venetique congressus Historiam sedule describentibus, tantum facinus ab Alexandri Papae moribus omnino alienum prodiderit. Eo quoque Cyriacum quemdam e Romanorum Pontificum albo expungimus, quem Historiae Ursulanae immiscuerant scioli quidam. Et tamen in Breviario Romano Anni 1522. Venetiis excuso, uti etiam in alio Anni 1550. itemque in Glossa ad Lib. I. Decretal. Tit. VII. de renunc. atque apud alios Scriptores illius mentio habebatur, nostro autem aevo Hermannus Crombachius adhuc ut Pontificem Sanctum nobis obtrudere non dubitavit. At Baronius commentitium Pontificem jure appellat, quum apud vetustissimos Auctores nulla ejus mentio occurrat. Sexcenta hujusmodi exempla producere possem. Neque vero aut ex incuria, aut ex invidia tantum Modoëtiensium decus omisissent Historici, si de illo seculis proxime elapsis fama fuisset; ecquis enim credat, universos ita affectuum perversitate abreptos, aut negligentia in scribendo actos, ut in hoc silentium concorditer conspirassent? Neque ex ignorantia id contigit; etenim quamplures Modoëtiam, ejusque Coronam perspectam penitus habuere. Quaenam vero caussa dici poterit, ubi ipsosmet Modoëtienses Historicos opinionis hujus ignaros ostendam? Profecto Bonincontrus seculi decimi quarti Scriptor, Civisque Modoëtiensis pluries, ut vidimus, Coronam Ferream memoravit, summumque in ea patriae suae decus constituit, quod Augustorum capiti soleret imponi. Nusquam tamen pretiosissimi illius Clavi memoriam reliquit. Anno quoque 1514. Mediolani publicis typis tradidit libellum de praerogativa

B. Joan-

B. Joannis Baptiftae Balthaffar Fidelis Archipresbyter Modoëtienfis. Singula hic Bafilicae fuae ornamenta, Majorumque fuorum privilegia recenfet, Coronam ferream laudat, Regefque illa redimitos enumerat, & ne unum quidem verbum de facro Clavo habet. Quis credat, hofce Auctores fplendoris fui certe ftudiofiffimos, diligenterque fingularia Modoëtienfis Coronae decora defcribentes, tam fui, tam patriae oblitos, ut praeclariffimum inter omnia ornamentum praetermitterent? Habemus heic, ut cum doctiffimo viro Melchiore Cano loquamur, Scriptores antiquos, ejufdem Oppidi, ejufdem Coronae encomiaftas, qui tantum decus tacuerunt, *non omiffuri, fi fciviffent, fcituri autem, fi fuiffet*. Sed ut clarius animadvertas, nondum Bonincontri aevo Clavi hujus fama natam fuiffe, audi quid ille ferat, dum cauffam inquirit, cur ferreum fit Modoëtienfe diadema. *Et haec*, ait, *Corona fuper Italiam, Normandiam, & Saxoniam eft ferrea in fignum juftitiae, & maxime quia victae fuerunt a Karulo dictae provinciae ferro, ideo datur de ferro, quia ficut ferrum eft durius, & fortius fuper omnia metalla, & omnia alia metalla domantur a ferro, & ei fupponuntur, fic omnia temporalia debent fupponi, & fubiacere ad juftitiam Imperatoris*. Antonius quoque Thylefius in libello de Coronis, quem Clarifs. P. Jofeph Hieronymus Sementius, doctiffimus vir e Congregatione Somafchenfi, publicufque in Ticinenfi Lycaeo Lector mihi communicavit, haec habet: *Riget altera e ferro conflata, virtutem Caefaris arguens, ac juftitiam, eamque Moguntia, quam Modoëtiam nunc dicunt, Infubriae Oppidum celeberrimum gaudet Caefari dono dare*. Has & alias his fimiles interpretationes reliqui Jurifperiti adhibuere, & potiffimum Gloffa in c. Romani. Clementina de jurejur. Auctor libelli de Regim. Principum, quem S. Thomae Aquinati adfcribunt multi, Hieronymus Balbus Lib. de Coronat. aliique Auctores, ut rationem afferrent, cur e ferro Modoëtienfis Corona conftaret. Stupidum hercle bardumque fe Bonincontrus prodidiffet una cum aliis, quod hujufmodi explicationem, quam ceteroqui Aeneas Silvius, Georgius Merula, aliique irrident, fibi probari affirmaffet, quando commodiffime non folum, verum etiam honorifice ferreae Coronae titulus a facro Clavo illi inferto poterat peti. Quin addas, Bonincontrum non a Conftantino M. non a Theodelinda, Gregoriove Pontifice Diadematis patrii originem ducere, fed a Carolo Magno qui tres Coronas, ut hic Auctor opinatur, inftituit. Ubinam igitur Modoëtienfis populi pervetus fama latebat, quum tot Scriptores in Hiftoriis fuis ferreae Coronae laudes pertexebant, neque Sacri Clavi mentionem ullam relinquebant?

CAPUT VICESIMUMSECUNDUM.

Tempore Caroli V. nulla de Sacro Clavo fama erat. Quin recentiores Auctores de ea opinione dubitant, aut consulto silent. Quo tempore haec invaluerit.

TTAMEN ex Ripamontii fide saltem Caroli V. Imperatoris aevo pretiosi hujus pignoris opinionem viguisse, ut arbitror, probare Modoëtienses contendent; scribit enim hic Auctor Dec. I. Lib. VIII. Histor. Mediol. Eccles. *Novissime nostra memoria* (scilicet ante annos LXXXVII.) *cum ea Corona per legatos allata Bononiam Carolus V. imperium auspicaretur, adessentque Ecclesiae viri, magni sunt motus animorum facti, certissimo inter omneis consensu, veram esse famam, & ferrum ibi quantalibet aurea mole pretiosius latere. Legati quin etiam increpiti, quod vili nimium, ac paupere cultu, nec ea, qua par esset, celebritate salutis humanae monumentum, & adactum olim per divina illa membra ferrum attulissent. Narrant qui spectaculo adfuere, cum prolata ea capiti Caesaris imponeretur, subito perfusam horrore concionem obriguisse, tamquam & manantia innoxio sanguine trophaea Crucis, & Christus ipse, totaque facies acerbissimae mortis ante oculos obversaretur &c.* Utinam tam vere semper, quam diserte Ripamontius loqueretur, firmumque hujus saltem rei fundamentum Modoëtiensibus esset. Sed vereor, ne haec fidentius proferantur, quam ut a quoppiam debeant credi. Bononiensem Caroli V. coronationem diligentissime descriptam literis mandavit Paulus Jovius ejus temporis Scriptor, Lib. XXVII. Histor. atque in haec verba loquutus est: *Erat de more veterum Caesarum, ut Modoëtiae prope Mediolanum Coronam ferream susciperent, quae indicaret Romano Imperio firmitatem ferro, & militaribus copiis comparari. Tres enim Coronae Caesaribus debentur. Prima est argentea, Germanici scilicet Regni, quam suffragio procerum Aquisgrani decennio ante susceperat. Secunda ferrea Regni Longobardici. Tertia vero aurea Romani Imperii. Praesto igitur affuere Modoëtiensium legati, cujus erant principes Polydorus Vectius, & Paulus Velanius, qui ad retinendam veteris praerogativae dignitatem vetustissimi operis Coronam, & An-*

& Annalium Codices antiquitate pernobiles detulere. Ea erat sine florentibus pinnis, in simplicem, & latum orbem circumducta, ferro introrsus tempora praecingente, sed exterius auro, & gemmis exornata. Reliqua etiam legas, nullamque heic habebis affictam Modoëtiensibus legatis notam, nullum horroris signum, quo tota concio perfusa dicitur, imo nullam Sacri Clavi mentionem. Et quoniam *ferro introrsus tempora praecingente* interiorem Coronae circulum Jovius describit, ferreumque Diadema ideo usurpari ait, ut indicaretur *Romano Imperio firmitatem ferro, & militaribus copiis comparari*, utique aliis fuisset usus verbis, si pretiosum Dominicae mortis monimentum illic delitescere apud omnes, qui Caroli coronationi interrerant, exploratum fuisset. Caroli Quinti coronationem accuratissime etiam literis consignatam ab ipso Rituum Praefecto Pontificio legimus apud Raynaldum in Annal. Eccles. ad Annum 1530. Ibi vero ferreum Diadema saepe memoratur, atque describitur, & ne unum quidem verbum invenias, quo sententiam suam munire Modoëtienses possint. At Ripamontius ex Historia Pontificali Besutii laciniam hanc libris suis intexuit. Besutius vero in Vita Constantii Archiepiscopi est auctor, Hispanos Praesules, qui Caroli Quinti coronationi aderant, quum Modoëtia Bononiam ferrea Corona delata fuit, dixisse: majori cum reverentia Coronam delaturos fuisse Modoëtienses legatos, *si perspectum notumque ii habuissent arcanum illius Ferri, quod sub auro latebat*. Quibus ex verbis (modo haec vera sint) intelligas, ignaros eo tempore Clavi pretiosissimi Modoëtienses fuisse. Quid plura? Quum peculiari mandato a Modoëtiensibus laudatus Imperator petiisset, ut quidquid ad Historiam, usumque Coronae ferreae pertineret, scriptis commendaretur, quorum notitiam in Bononiensi coronatione sibi futuram ex usu Carolus sentiebat, singula Modoëtiensis Basilicae monimenta excussa fuere, delectis ad id muneris prudentibus viris. Aderant inquisitioni, praeter insignis Oppidi Rectores, Modoëtienses Canonici, dum sedulo ferrei Diadematis documenta colligerentur, dataque est publicis Notariis cura, ut ad universa literis mandarent. Supersunt adhuc gemina hujus rei diplomata, quae Modoëtiensi olim e tabulario depromta Cap. XIV. luce donavimus. Quis non putet, hoc saltem loci famam eximii sacrique ornamenti a Modoëtiensibus revelatam vulgatamque fuisse? Sed frustra expectes; etenim postquam multa heic legeris de Corona ferrea, ne semel quidem sacrum ullum Clavum memorari animadvertis. Et tamen quis unquam aptior, quis opportunior locus Modoëtiensibus

tiensibus

tiensibus fuit, ut Coronae suae sanctitatem testarentur, matureque decus suum Caesari inaugurando, gentibusque proponerent? Extant adhuc in Archiepiscopali Archio Mediolanensis Curiae Sixti V. literae ad Archipresbyterum, ut arbitror, Modoëtiensem datae, in quibus haec leguntur. *Sixtus PP. V. Dilecte fili salutem, & Apostolicam benedictionem. Exponi nobis nuper fecistis olim in Oppido isto Modoëtiae Mediolanensis Dioecesis Ecclesiam S. Joannis Baptistae una cum Archipresbyteratus dignitate inibi principali, necnon Canonicatibus, & Praebendis, ac perpetuis Capellaniis in magno numero a Clarae memoriae Theodolinda Langobardorum Regina ad laudem omnipotentis Dei fundatam, & dotatam, atque decentissime ornatam tam a M. Gregorio Papa primo, quam aliis Pontificibus Praedecessoribus nostris, multis Sanctorum Reliquiis, gratiis, & Privilegiis, etiam Corona Ferrea, qua Romanorum Imperatores coronantur, decoratam, & ab Imperatoribus ipsis dotatam fuisse &c. Die 28. Septembris. MDLXXXV. Pontificatus nostri Anno Primo.* Vides heic ferream Coronam a Sanctorum Reliquiis, rebusque sacris distingui, illamque ideo solum recenseri, atque laudari, quod Romanorum Caesarum coronationi inserviret. Atqui ornamentum hoc Diadematis illius minimum fuisset prae sacro Clavo illi, ut fertur, intexto. Itaque si ad Lydium lapidem sacri Clavi, quem a vetustis temporibus, atque a tot seculis se possedisse Modoëtienses arbitrantur, famam admoveamus, illam continuo, ni mea me fallit opinio, sub finem tantum seculi a Christo nato decimi sexti originem habuisse, facile sapientibus patebit, qui singula sine ullo partium studio pensant. Quod si quis quaerat, undenam haec opinio tandem invaluerit? conjectura fortasse non inepta ad respondendum utar. Seculo proxime elapso fortasse inquirebatur, cur Modoëtiensi Coronae ferreus circulus insertus fuisset? Quum vero in interpretationibus, quas ad hanc rem explicandam Juris periti, aliique Scriptores excogitarant, sal desideraretur, & forsan cuidam legenti S. Ambrosii de Constantiniana Corona sermo occurrisset, facile in eam sententiam is abiit, ut eamdem Constantini M. Coronam, ac Ferream esse censeret. Plausibilis sane opinio, & cui haud aegre Modoëtienses reliqui manum darent, quippe, quum nostra laudantur, dulce videtur falli. Sententiam hanc forsitan juvabat quod una cum sacris vasis in Modoëtiensi thesauro Corona haec asservabatur. Hoc autem non sine ratione usurpatum est, teste enim Carolo Paschalio in Lib. X. Cap. VII. de Corona, Insignia regalia inter sacra censeri solent, suntque haec

thronus, sceptrum, ac Diadema. Bugatus deinde omnium, quod sciant Modoëtienses, primus in Additam. ad Hist. univers. Anno 1587. rem scriptis prodidit; sed parum judicio, memoriaeque suae consulens, auctor enim ipsemet quoque fuerat Lib. II. Hist. universalis, a Maximiano Herculeo, qui ante Constantinum regnavit, Coronam ferream fuisse institutam, eamque sua etiam tempestate servari in Modoëtiensi Basilica. Quae opinio quam male cum altera cohaereat, vel tonsores intelligant. Bugato praeter alios successit Zucchius, qui nil pensi habuit, Gregorii M. munus comminisci, aliisque phaleris Coronam Modoëtiensem exornare, pio forsan errore, sed sinistris avibus. Quamobrem non defuere, qui in horum sententiam pedibus irent, neque enim eorum intererat opinionem vulgatam intime examinare. Hinc universi Modoëtienses nil certius in hanc diem habent, quam sibi sacrum esse salutis humanae pignus. Sic incertarum opinionum semina propagantur, fitque libenter tunc locus errori, quum placet. Quid? quod ex iis Scriptoribus, a quibus haec tradebantur, quamplures veluti rem incertam narrant, dubitationemque de veritate famae relinquunt. *Si constans fama vera est, plures alii reperiri videntur Dominici Clavi*, ajebat Collius, atque his Modoëtiensem accensebat. Clarius autem loquebatur Ripamontius Lib. VIII. Dec. I. Histor. Eccles. Mediol. *Coronam eam*, (sunt ejus verba) *Theodolindae munus prosequitur fama, tamquam interior circulus sit unus e Clavis, qui Christum liberatorem affixere Cruci. Ei porro famae sunt qui fidem adstruant conie&uris, atque testimoniis, sunt qui abrogare non dubitent, prout nimirum suus quemque sensus pronum in talia, difficilemve facit*. Quae postrema verba quid sonent, omnium est intelligere. Pergit Ripamontius argumenta Modoëtiensibus faventia prodere, ac demum in haec verba definit: *Verum enim vero de tota re, ut cuique libitum fuerit, opinetur: nos vulgata referre, & quo pietas animum inclinabat, eo famam dare satis habuimus*. Non vacat reliquorum Auctorum, qui pro tuenda Modoëtiensium sententia propugnant, examinare verba, quamquam multa sint dubitantium, famamque hujusmodi referentium potius quam probantium. Illud tamen haud praetermittam, quod in MS. Codice Bibliothecae Ambrosianae inscripto *Gli onori Ecclesiastici di Milano* animadverti. Auctor libri est Joannes Antonius Castillionaeus Vincentianae Mediolanensis Basilicae olim Vicarius, vir exquisita eruditione, librisque editis apud nos celebris. Floruit is sub Clar. Cardin. Federico Borromaeo Ambrosianae Bibliothecae parente,

te, Annoque 1630. peste ingruente e vivis sublatus fuit. Ita vero scribit ille: *Altri Scrittori del secolo superiore, ed alcuni de' nostri tempi ancora, più tosto per certa loro immoderata brama di rendere coll' antichità maggiori, e più speciosi gli onori della patria, che per mala intenzione di vender favole, e di scriver bugie, non dubitarono di dire, che la Corona di ferro di Milano fu in uso innanzi a S. Ambrogio sin' al tempo di Constantino Magno. Anno per loro fondamento alcune parole del medesimo S. Ambrogio, il quale nell' Orazione funebre di Teodosio riferisce ec.* Tum Castillionaeus hujus rei judicium Lectoris facit; neque enim instituti sui esse arbitratur quaestionem altius perscrutari. Ego quoque pari consilio usus dijudicandum Lectoribus relinquo, an Coronae ferreae sanctitas per famam, Auctoresque probari possit abunde. Recentem illam esse, istos vero in illa affirmanda incertos, nemo non videt. Quare quum de re antiquissima agatur, quid ponderis habet tam parum antiqua opinio? Caveamus quaeso, ne majores nostros aut imperitiae, aut invidiae damnemus, quod pignus tam grandis momenti ignorare sub meridiano sole potuerint, aut occultare omnes voluerint. Quid si eos proferremus, qui adhuc post hanc opinionem natam scripsere, illamque omittere, quam memorare maluerunt? Instar omnium sit nobis doctissimus Gretserus, qui Tomo I. Lib. I. Cap. XX. luculentissimi Operis de Cruce numerum Dominicorum Clavorum erudite explorat (a). Nil porro de Modoëtiensi Clavo refert, quin etiam ut Christum quatuor Clavis confixum ostendat, ibidem haec habet: *Modoëtiae in Sacrario Ecclesiae S. Joannis, quam Theodolinda Regina Longobardorum magnis sumptibus aedificavit, & ubi Corona ferrea, qua coronantur Imperatores, multa asservantur ornamenta templi dono missa ei Reginae a Gregorio Primo Pontifice, ut constans fama est apud incolas, & rerum vetustas suadet. Inter quae vidi ego tabulas quasdam argenteas, in quibus Christus Crucifixus quaternis Clavis caelatus est, inquit R. P. Julius Nigronius Soc. nostrae Theologus.* Sub finem seculi proxime elapsi, nostroque ineunte florebat P. Julius Nigronius, vir disertissimus, ac celebris. Utique si pretiosum Dominicae mortis pignus ferreae Coronae inclusum credidisset, adeo jejune Diadema illud non descripsisset, quum potissimum, ut reor, ad Gretserum scriberet, qui de S. Cruce Commentarios conficiebat.

CA-

(a) Videndum etiam Justi Lipsj Opus *de Cruce*, & praecipue Lib. II. Cap. IX.

CAPUT VICESIMUMTERTIUM.

Alia argumenta, quibus Modoëtiensis Coronae sanctitas suspecta habetur. Romanae Rotae decretum in caussa simili. Quid Archiepiscopi Mediolanenses hac de re senserint.

UAMQUAM neque certa sententia est, *plene per famam probari, quae non ita facile probari possunt*. Multas habet haec regula exceptiones, tum ut ne latius excurrat, tum ne fabulae, quas nonnulli recentiores antiquitati affingunt, confirmentur. Ut enim Jurisperitorum armis & ego utar, parvi penditur fama recens, ubi res est de antiquissimis factis. Eam porro famam non inviti probamus, qualem Baldus Consil. LXXVII. num. *6*. Lib. III. depingit videlicet *solidam*, *inconcussam*, *excellentem*, *non vagam*, *non levem*, *non contrariam*. Rolandus quoque a Valle in Consil. III. Tomo I. num. 48. in haec verba loquitur: *Licet fama in antiquis faciat plenam probationem, illud est verum, quando fama est uniformis, nec de ea esset contradictio apud peritos. Ita Baldus in l. conventiculam. C. de Episc. & Cler.* Tum alios Auctores hujus opinionis vindices profert, quos, ut brevius faciam, non adfero. Neque vero Historicis recentibus multum fidei habetur, quum de antiquissimis est quaestio, *quamvis enim habeamus in jure Conclusionem super fide Chronistis, & Historicis praestanda ex deductis per Mascbardum &c. nihilominus ea intelligitur, ubi agitur de antiquis, & probatis Historicis, in quibus nulla affectationis, & suggestionis suspicio vigeat &c.* Sunt verba Doctissimi Cardinalis de Luca Lib. VI. de Jurisdict. Disc. XX. num. 7. Sed in hac re nullum luculentius documentum expectes, quam Decisionem LX. Rotae Romanae par. VIII. Recentior. Inter Archiepiscopos Calaritanum, ac Turritanum lis Romae intercedebat, uter in Sardiniae Regno primas ferre deberet. Calaritani jura confirmabat Quintius, seu Quintianus ejusdem Ecclesiae Antistes, qui Arelatensi Synodo Anni 314. interfuit. Turritanus vero SS. Gabinum, & Gaudentium memorabat, qui cum Martyres, tum Turritanae Ecclesiae Episcopi ante Annum Christianae Epochae CCC. vixisse dicebantur. Quam quidem Historiam fama non solum, sed

multis

multis Scriptoribus Turritani, non secus ac Modoëtienses Coronae ferreae sanctitatem, tuebantur. Nihilo secius quum in Martyrologiis vetustissimis Martyres tantummodo nuncuparentur laudati Coelites, nullumque apud antiquos de eorum Episcopatu verbum occurreret, tanti facta est silentis vetustatis auctoritas, ut contra Turritanum Antistitem judicaretur, atque a Calaritano victoria staret. *Inverisimile enim est*, inquiunt sapientissimi Judices, *probari posse per famam id, quod non dixerunt antiqui Patres ante tot secula, videlicet Beda, Usuardus, & Ado, qui simpliciter reliquerunt in Martyrologiis scriptum, Gabinum Martyrem solummodo, & quod non ausi sunt dicere alii Scriptores in suis Legendariis, & propterea ratione inverisimilitudinis articuli non sunt admittendi. Pro hoc facit quod notavit in c. quia verisimile, de praesumpt. Specul. de probat. §. nunc dicendum num. 1., Tiraquel. in l. si umquam C. de revoc. donat. &c.* Plura alia ex egregia hac Decisione colligas, quae quoniam Modoëtiensium caussae omnino similia videntur, facile intelligent eruditi, quid inde consequatur. Atque haec de famae traditae auctoritate sufficiant. Nunc ad alia progredimur, quibus opinio nostra validius confirmetur. Modoëtiensis Coronae formam alibi descripsimus, sed ejus latitudinem ad hoc loci designandam consulto reservavimus. Scilicet brevissimo e circulo ferreum Diadema constat, ut singulis constat, qui monimentum illud oculis prope lustrarunt. Hominis vel biennnis fortasse caput Corona illa non capit, atque ita olim Imperatoribus imponebatur, ut tamen in eorum capitibus consistere non posset. Hoc etiam animadvertit Caerimoniarum Praefectus, qui Bononiensem Caroli V. coronationem accuratissime apud Raynaldum in Annal. Anno 1530. memoriae mandavit. *Haec*, inquit is, *Corona* (*ut habeatur aliqualiter eius cognitio, & eius formae*) *circularis, & latitudine quinque digitorum est, vix coronam unius Episcopi circuens, nec capiti firmari potest*. Reliquas Imperatorum, Regumque coronas tam latas fuisse in comperto est, ut eorum tempora commode cingerent. Vetustos consule nummos, probatissimos interroga Auctores, nullumque offendes locum, quo tam arctum Diadema Regum coronationibus destinatum ostendatur. Ea de caussa suspicari admodum cogor, ad alios usus Coronam hanc olim fuisse procusam, ac postea aut aliarum coronarum inopia, aut alio consilio ab Imperatoribus usurpari coepisse. Certe quantum a Constantiniano Diademate Ferreum differat, ex Ambrosio ipso discas, cujus in Orat. de Obitu Theod. sunt verba: *Bonus itaque Clavus Romani Imperii, qui totum*

regit

regit orbem, ac vestit Principum frontem. Quomodo Principum frontem ferrea Corona vestiat, quae summo tantum capiti imponi potest? Verum & alia idem Ambrosius Sanctissimus Antistes nos docet, quum unum Clavum Constantiniano Diademati intextum, alterum vero equi fraeno additum scribit. Porro Modoëtiensis Coronae tenuis adeo est circulus ferreus, ut vix tertiam sacri Clavi partem efficere possit. Norunt hoc, qui Diadema illud attente explorarunt. Itaque aut Ambrosius errat, quod nemo cordatus, & pius dicet, quum integrum Clavum Coronae insertum fuisse ex ejus verbis constet, aut ii minus recte sentiunt, qui Constantinianam Coronam eamdem cum Modoëtiensi esse arbitrantur. Quod si a Constantino ferreum Diadema haud prodiit, quam aliam inibimus viam, ut ejus sanctitatem probemus? Tandem nescio, cuinam facile persuaderi possit, sacrum Dominicae mortis instrumentum ignibus tradi, malleis attenuari, lima atteri potuisse, ut inde ferrea lamina efformaretur? Hoc a parentum nostrorum religione abhorret, fidemque apud Catholicos viros aegre inveniet; neque enim sine mentis horrore excogitare possumus, adeo negligenter pretiosum illud pignus consulto tractatum esse, ut sacer Salvatoris nostri sanguis, quo inspersus fuerat Clavus, proculcaretur, atque omnino disperderetur. Intextum Constantinianae Coronae Clavum Ambrosius affirmavit, artificiose in galea Imperatoris inclusum alii Auctores perhibent; cur nos adeo temere tam pretiosum monimentum figura sua, sacroque sanguine spoliatum, ac dilaceratum opinemur? Absit a piorum animis, hujusmodi sententia, nisi si eam validis auctoritatibus firmare fas sit. Ceterum in marmore illo, quod a me descriptum Cap. XIV. fuit, ac in Basilica S. Joannis Baptistae Modoëtienses servant, alia animadversione digna se offerunt. Sedentis Imperatoris capiti Modoëtiensis Archipresbyter Diadema imponit, stante interea procerum Germanicorum corona. Heic mihi ostendas velim reverentiam cultumque sacro huic pignori debitum. Sedet Caesar, non assurgit, non veneratur Christi morientis memoriam, nil denique praestat, quo Clavum Coronae insertum significet. Imo ne ipsi quidem Modoëtienses Oratores, Germanique Principes ullum exhibent venerationis officium. Quare ipsorum Modoëtiensium testimonio elapsis temporibus non aliter ferreum Diadema tractabatur, quam reliquae Coronae, quibus sacri Clavi intexti non erant. Et horum similia in Caroli V. coronatione observata video. Nam ut refert Laudatus supra Caerimoniarum Praefectus apud Raynaldum Anno 1530. hoc

ordine

ordine ad coronationis locum Principes accedebant: *Immediate ante Caesarem veniebant quatuor ex nobilioribus deferentes ejus insignia, videlicet illustis Marchio de....... ensem nudum, illustris Dux Alexander de Medicis pomum, illustris Comes de Aste sceptrum, Coronam vero illustris Comes de Nanson.* Paulus vero Jovius Histor. Lib. XXVII. a Bonifacio Marchione Montisferrati Modoëtiensem Coronam publice Imperatori praelatam affirmat. Ergone profanis, ac *laicis* hominibus sacra Dominicae Crucis monimenta contrectanda relinquuntur? An vero tum Episcopi desiderabantur, qui venerabilem Coronam deferrent? Irreligiosum hoc plane fuisset, atque iccirco in Concilio Provinc. IV. S. Carolus cavit, *ne Sacrae Reliquiae per laicos etiam cujusvis ordinis, & dignitatis homines ullo modo tractentur, nec vero tangantur, cum hoc sacrilegium, ac minus propterea ferendum esse S. Gregorius Pontifex scribat.* Equidem a tanti pignoris opinione populos eo tempore abfuisse constanter affirmo. Quin ipsi Modoëtienses ferream Coronam sine ullo religionis, ac venerationis apparatu Bononiam transmisere, ut Carolum Imperatorem illa insignirent, & quamquam Besutius, ac Ripamontius legatos Modoëtienses hac de caussa increpitos scribant, fortasse vanis rumoribus sunt usi, ut argumentum eluderent, quod eorum quoque temporibus Coronae ferreae opponebatur. A Turrianis, ut Cap. XIII. dictum est, Corona quoque ista pignori data fuerat. Quis autem credat, illos adeo irreligiosos fuisse, ut insigne hoc Dominicae mortis monumentum in usus profanos converterent? Bonincontrus sane res quidem sacras, ut sunt Calices, resque alias pretiosas e Modoëtiensi Sacrario sublatas tradit; Reliquias vero intactas illic mansisse, satis aperte significare videtur. Atque heic prodere possem diversas Historicorum de Clavo hoc sententias. Quidam enim a Theodosio Coronam ferream S. Ambrosio, alii a Gregorio M. Theodelindae Reginae dono datam scribunt. Sunt etiam contra, qui Gregorium M. a Theodelinda donatum referunt. Nonnullis placet, sacrum Clavum ex iis fuisse, qui Christum Redemtorem e Cruce pendentem sustinuere; alii vero Clavum, quo Cruci titulus affixus est, Modoëtiensi Coronae intextum opinantur. At hae scribentium discrepantiae quid aliud ferunt, quam inconstantem thesauri tanti *famam, ac traditionem* fuisse, ideoque fluxa esse Modoëtiensium fundamenta? Praeterea sigillum, quo Modoëtiensis populus utitur, a Zucchio graphice descriptum fuit Cap. XVIII. Histor. de Cor. Ferr. Ibi Coronam eamdem exhibet, qualem & nos alibi describebamus, videlicet radiis, pinni-

ſque carentem cum hac epigraphe: *Eſt ſedes Italiae Regni Modoëtia magni*. Verum Bonincontrus, a quo circiter Annum 1345. Modoëtienſes Annales lucubratos diximus, idem ſigillum profert Cap. XXXII. Lib. I. cum his verbis: *Legitur, quod Imperator inſtituit, & ordinavit Communi Modoëtiae infra deſignatum ſigillum*. In eo vero ſigillo Corona ſe offert cum radiis liliorum inſtar, quibus Gallici Reges ſtemma ſuum inſigniunt. Circum ſculpta leguntur haec verba: *Eſt Sedes Ytaliae Regni Modoëtia magni. Sigillum Communis Modoëtiae*. Quamobrem arbitror, non defore, qui prudenter cenſeant, aliam ab antiqua nunc eſſe Coronam ferream, quippe forma adeo ab illa differt. Piam vero conjecturam expoſuit Puricellus, quum num. 71. Monum. Baſil. Ambr. ſiniſtrum Tribunae, ut vocant, latus explicans, S. Ambroſium Corona ferrea exornatum inſpici illic ſuſpicatus eſt. Formam Coronae illius & ego admotis ſcalis exploravi, nimiumque lata viſa eſt, ut cum Modoëtienſi Diademate componi poſſit. Quod reliquum eſt, prodigiorum teſtimonio, Caroli Archiepiſcopi Sancti exemplo, & Emin. Card. Littae ſuffragio opinionem ſuam confirmare pergant Modoëtienſes; nihil enim moror. Hoc prudentiſſimis aut Romanae, aut Mediolanenſis Curiae judicibus inquirendum, probandunque relinquo, etenim non tam facile aliorum dicta falſi arceſſere, aut approbare conſuevi. Certe ſapientes viros novi, quibus haec argumenta aut ſpuria, aut ſuſpecta videntur. Neque enim S. Carolus, ajunt iſti, ullam de ſacro Clavo Modoëtienſi memoriam reliquit in libro Viſitationum Baſilicae illius, quum tamen S. Antiſtite nemo ſtudioſior ſacrarum Reliquiarum cultor eſſet, atque illuſtrator. Coronam vero ferream inter pretioſiora Sanctuarii pignora collocaſſet, quod tamen non praeſtitit. Emin. etiam Cardinalis Federicus Borromaeus, viſitato Modoëtienſi templo, Coronae ferreae mentionem in librum Viſitationum intulit, ſed ſacrum Clavum ibi adſervari nunquam memoravit, & Diadema rebus tantum Theſauri pretioſis, non ſacris Reliquiis, rebuſque cultu dignis accenſuit. Anno item 1651. Reverendiſſimi Vicarii Capitularis Matthaei decreto cautum eſt, ne in Supplicationibus publice geſtaretur Corona ferrea. Quin ſurreptitia partim fuit impetrata ab Eminent. Archiepiſcopo Litta facultas exponendi Coronam plebis cultui. Haec aliaque hi longo ſermone pertexunt, quibus tamen abſtinere in praeſentia volo, ne longior ſim, quam praefinita brevitas ferat. Atque his hactenus viſis, Rubine doctiſſime, etiamſi pauca quaedam omittantur nobis faventia, minime defuturos reor, quibus Modoëtienſis

Coro-

Coronae sanctitas suspecta, aut saltem quod mihi explorandum proposueram, difficilis probatu videatur. Quod si hoc obtinuerimus, incertamque saltem esse Modoëtiensis Coronae sanctitatem probaverimus, quis illam cultu, publicaque veneratione dignam arbitretur? *Incertae Sanctorum Reliquiae non debent cultui exponi*, sententia est Eminentissimi Cardinalis Laurentii de Lauraea in Epitome Canonum, imo Gregorii M. Pontificis in Lib. XII. Epistol. XXXI. Interrog. IX. Enimvero quum res religionis agitur, non minoris est periculi, omnibus vulgi, Scriptorumque rumoribus fidem indiscriminatim habere, quam omnibus denegare. Hoc temeritatis, illud ignorantiae est, cavendumque est, ne dum facile incertis credimus, certis nimia credulitate fidem adimamus. Neque vero his dictis Modoëtiensium caussam aliqua ex parte labefactari cupio, quin te, Lectoresque meos luculentum de Corona ferrea Commentarium expectare jubeo, cujus mihi dudum spem fecit Clarissimus vir Petrus Paulus Boscha Archipresbyter Modoëtiensis. Quid vero ab hujus eruditione, atque eloquentia nobis non spondeamus, quum is tum in Basilicae suae antiquitatibus sit versatissimus, tum in Ecclesiasticarum rerum peritia eximium apud eruditos locum occuparit? Certe longe felicius, atque fidelius, quam Bartholomaeus Zucchius, munere suo defungetur vir sapiens, & forsan ita difficultatibus, quibus ferreum Diadema obsidetur, occurret, ut nullam ambigendi de ejus sanctitate caussam relinquat. Nos interea prudentissima Mediolanensium Archiepiscoporum judicia deosculemur, praeceptique illius perpetuo memores simus, quod in Epistola I. ad Tessalon. Cap. V. Paulus promulgavit inquiens: πάντα δοκιμάζοντες, τὸ καλὸν κατέχετε. *Omnia examinantes, quod bonum est tenete.*

LAUS DEO, ET BEATAE MARIAE VIRGINI.

INDEX CAPITUM
COMMENTARII
DE CORONA FERREA.

CAPUT PRIMUM.

CAPUT SECUNDUM.

CAPUT TERTIUM.

CAPUT QUARTUM.

CA-

CAPUT QUINTUM.

CAPUT SEXTUM.

CAPUT SEPTIMUM.

CAPUT OCTAVUM.

CAPUT NONUM.

CAPUT DECIMUM.

CAPUT UNDECIMUM.

CAPUT DUODECIMUM.

CAPUT DECIMUMTERTIUM.

CAPUT DECIMUMQUARTUM.

CAPUT DECIMUMQUINTUM.

CAPUT DECIMUMSEXTUM.

CAPUT DECIMUMSEPTIMUM.

CA-

CAPUT DECIMUMOCTAVUM.

CAPUT DECIMUMNONUM.

CAPUT VICESIMUM.

CAPUT VICESIMUMPRIMUM.

CAPUT VICESIMUMSECUNDUM.

CAPUT VICESIMUMTERTIUM.

F I N I S.

EPISTOLAE
LUDOVICI ANTONII
MURATORII
AD
JOANNEM BURCHARDUM
MENCKENIUM
IN DISSERTATIONEM
JUSTI FONTANINI
DE CORONA FERREA
E X C E R P T U M.

LECTORI.

Quae XII. Kal. Decemb. 1719. *Mutinae prodiisse fertur Muratorii ad Vir. Cl. Joannem Burchardum Menckenium, Epistolam frustra diu quaesivimus; & Joannes Franciscus Soli Muratori, qui dum in vivis ageret laborem suum diligentiamve rogatus nostrae contulerat indagini, nec inter autographa Avunculi sui, nec usquam loci eam invenit: immo Mutinae Epistolam illam typis non consignatam asseruit. Quum autem Petrus Burmannus post Praefationem ad Partem Primam Tomi IV.* Thesauri Scriptorum Italiae Graeviani *a se continuati, ex hac Epistola exhibuerit excerpta satis longa, ne quidquam Lectori hac de re desiderandum praetermittamus, ea heic ex Burmanno excripta post Commentarium Muratorianum* de Corona Ferrea, *rati sumus adiicienda. Ea autem sunt, quae sequuntur.*

JOANNI BURCHARDO
MENCKENIO
V. C.
LUDOVICUS ANTONIUS
MURATORIUS
S. P.

UOD cum Differtatione Fontaniniana de Corona Ferrea jam Romae edita anno 1717. publicis typis Lipfiae traditus iterum fuerit & meus de Corona Ferrea Commentarius, quem adolefcens anno 1698. Mediolani Tom. II. Anecdotorum meorum evulgaveram: id mihi gloriae verto, multumque debeo hominibus tanti meos qualefcumque labores facientibus. Si id ante editionem refciviffem, certe non excidiffet mihi occafio aliquid ad te, Vir Clariffime, fcribendi de oppofita mihi Fontanini fententia. Attamen pauca nunc habeto, quae ad rectum judicium ferendum de controverfia inter nos agitata praefto tibi effe poffint. Contendit ille Modoëtienfibus concors, Coronae Ferreae infertum Dominicae Crucis Clavum, unde illi Ferreae appellatio acceffit. Contra ego, opinionem hanc nulla antiqua Traditione, nullis firmis argumentis niti, olim fcribebam. Quid quaefo tanti ponderis nunc Fontaninus adfert, ut me potius, quam Modoëtienfes, falli oftendat? Bugatum, Befutium, Morigiam, Zucchium, Ripamontium, Collium, Coronam, Quarefmium, & fi qui funt alii Scriptores, omnes fere mihi notos, & a

 me

me laudatos, qui post annum Christi 1586. suos libros luce donarunt, quid attinet in hanc rem Testes advocare? De Corona Modoëtiensi, quae fama aevo suo foret, ii quidem edocere non possunt; sed eandem famam apud veteres obtinuisse, profecto Testes adeo recentes, parum Critici, nulloque rei examine instituto scribentes, nunquam nobis persuadere poterunt.

Quum nulli antiquorum decus hoc Coronae Ferreae innotuerit, nullus memoraverit qui tamen saepissime de ea mentionem fecere, justae suspicioni locus fuit, & erit, seculo solum XVI. ex ingenio bonorum hominum causam perquirentium, cur addita Coronae Aureae Modoëtiensi lamina ferrea fuerit, opinionem prodiisse de inserto sacro Clavo, eamque sensim, ut de tot aliis piis opinionibus accidit, apud Modoëtienses invaluisse, additamentum gloriae minime aversantes.

Sed Guntherum Fontaninus Cap. IV. laudat, quo teste Lib. VIII. Ligurini Fridericus I. anno 1558. Modoëtiae *Sacro Diademate crines induit*. Accedit Matthaeus Villanius quo narrante res sui temporis Lib. IV. Cap. XXXVIII. Historiae Italicae Carolus IV. anno 1355. *il dì della Santa Epifania adì 6. di Gennajo fu coronato della santa Corona del Ferro*. Bene cessit, quod Villanio haec exciderint; Nam mirum est, quanta superstruat uni huic verbo eruditus Modoëtiensium Patronus, & quoties ante oculos Lectorum, & Judicum hunc Villanii locum ingeniosus Vir obversari faciat. Et tamen quid quaeso inde exsculpant prudentes rerum aestimatores? Nihil reor. Nam ut Carolus Paschalius de Coronis Lib. X. Cap. VII. antea monuit, *Insignia regalia inter Sacra censeri video. Sunt autem Thronus, Sceptrum, Diadema. Ergo Corona Regia, aut Imperatoria vix ab alio contrectatur, quam ab illo, cui id juris in Ecclesia concessum &c.* Ac propterea Coronae Caesari, & Regibus adhibendae in Sacris Templi aditis religiose servari solent, & Sacris Ministris commendantur: quod nemo ignorat. Ut proinde mirari cogamur, Fontaninum ex eo, quod Henricus VII. ad Canonicos Modoëtienses scribens, eos ad se venire jusserit, *qui sciunt, quid opus sit ad collationem Coroneae Ferreae*, ita differere Cap. V. Dissertationis suae, *Viden, Imperatorem de re sacra, & praecipuo cultu habita, tractantem, ad Canonicos, & rerum Sacrarum Ministros, non ad civiles Modoëtiae Magistratus scripsisse?* quasi hinc Lectores monere velit, Coronae illi insitum Dominicae Crucis Clavum. Verum & sine Sacro illo Pignore sacris rebus accensetur Ferrea Corona, & uti reli-

qua

quia Regum Insignia in Templo, & a Sacris Ministris servatur; ideoque ad Canonicos erat de hujusmodi negotio scribendum. Accedit, quod Godefridus Viterbiensis in Chron. Part. XVIII. in fine de Henrico VII. adhuc adolescente scribit his verbis.

Henrico Sexto Sacra sunt Diademata praesto.

Idem etiam Scriptor Part. XVII. pag. 459. apud Pistorium significare videtur, ideo Sacrum esse Diadema, quia Sacro Oleo inunctum.

Sic Oleo non Corporeo Diadema sacratur &c.

Ad haec ipsemet Guntherus Lib. IV. Ligurini, coronationem Romanam Friderici I. enarrans, paria habet.

Sacra redimitus Veste Sacerdos
Summus ad alta sacri ducens Altaria Petri,
Innessum digitis mundi totius honorem
Imposuit, pressitque Sacro Diademate crines.

Et ut ipse Guntherus sibi, seu potius Fontanino ejus verba invita in suam causam trahenti respondet. Quid plura? sibi ipsemet Fontaninus respondere potuisset, nisi elaberentur, quae ipse prae oculis, & manibus habet. Nam ante paucas paginas eodem Cap. IV, hos Corippi versus de Coronatione Justini II. Augusti laudavit;

Coelique potentem
Exorans Dominum, Sacro Diademate jussit
Augustum vincire caput, summoque coronam
Imponens apici feliciter &c.

Quid aliud quaerimus, ut tandem pateat, nil amplius Modoëtiensi olim Coronae tributum, quam caeteris regalibus inter sacra computatis? quod enim ad istos versus subsistens Fontaninus, tacito meo nomine, me compellat, scribens: *Erras, Critice, erras. Nam Diadema proprie sumtum cum Corona proprie sumta confundis. Nos tibi Corippum opponimus, qui Justino II. & Diadema, & Coronam impositam ita describit.* Equidem vereor, ut risum teneant Lectores doctissimi, quibus perspicuum est, promiscue usurpari vocabula *Diadematis, & Coronae*, idque vel ex paucis allatis locis constare; neque apparere, duas res diversas a Corippo enarrari, sed potius Poetica amplificatione unum idemque duabus phrasibus explicari. Itaque frustra pro opinione Modoëtiensium de Clavo Dominico proferuntur

Gun-

Guntherus, & Villanius. Et sane apud istum alibi memoratam animadvertas, hoc est Lib. IV. Capp. XXVII. & XXXIX. Coronam Ferream, sed absque titulo *Sanctae*, idemque esse apud illum *la sacra Corona*, ac *la santa Corona;* Nam Cap. LXII. ipsi laudantur *la Santa Memoria dello Imperatore Arrigo*, ac subinde *il Santo Imperio*. Imo Cap. LIV. & alibi, quod nos *Sacra Majestas* alloquendo Caesares dicimus, ipse *Santa Corona* dicit.

Quibus ex rebus jam videas nullum Modoëtiensibus veterem scriptorem, aut testem proferri suae opinioni faventem. Contra jam nos phalangem, ut ita dicam, Auctorum laudavimus, aliosque superaddere possumus, qui ante medium seculum XVI. Coronam Ferream memorarunt, contrectarunt etiam, atque descripserunt, & ne hilum quidem de Clavo Dominico dixerunt. Silentium hocce tot hominum, tot seculorum, quid aliud est, quam loqui contra Modoëtienses, eorumque recentem opinionem novitatis, & falsitatis arguere? Atqui hoc argumentum est negativum, inquit Fontaninus; illudque non uno in loco is videt.

Siquidem viguisset olim fama de Clavo, quem intextum nunc volunt, id multi ex iis scriptoribus novissent; si vero novissent, non tacuissent. Praecipuum hoc erat illius Coronae decus, & describentibus minime excidisset. De ea locuti sunt complures antiqui *Scriptores Mediolanenses* & *Aeneas Silvius*, qui Mediolani aliquandiu est versatus. Ipsam quoque nunc semel commemoravit *Bonincontrus Morigia* in Chronico Modoëtiensi, atque ipse *Balthassar Fidelis Modoëtiensis Basilicae* olim *Archipresbyter*. Hi sane rerum illarum peritiores, quam Villanius Tuscus, fuere. Atque hi ut cum Melchiore Cano loquar, tantam praerogativam non omissuri erant si scivissent; scituri autem erant si fuisset. Neque est, quod Fontaninus elabi se posse putet Cap. VII. in dubium vocando, num *Fidelis vix umquam Modoëtie substiterit*. Certe tandiu ibi substiterit necesse est, ut colligere potuerit *Praerogativas* multiplices Basilicae suae, quas anno 1514. Leoni X. P. M. dicatas Libro in folio evulgavit. Sed ut brevius agam, litem hanc dirimere una Bononiensis coronatio Caroli V. potest. Quid ibi actum, qui ritus servati, non tantum Paulus Jovius insignis Historicus, & oculatus testis, verum & ipse Pontificius rituum Praefectus Blasius Caesenas Literis mandarunt; imo uterque Coronam ipsam Ferream descripsit, ille in sua Historia, hic apud Raynaldum in *Ann. Eccles. ad annum* 1530. §. XII. Procul dubio si quisquam rescire debuit, num sacrum Dominicae

Passio-

Passionis pignus intextum Coronae Ferreae foret, is fuit ea occasione Blasius Caesenas, ad quem spectavit coronationis seriem recte deducere, & nosse si quid venerationis impendendum esset Modoëtiensi Diademati; atqui ille nullum peculiarem honorem Coronae ejusmodi adhibitum scribit, nullum venerationis signum; immo Coronam ipsam delineans ita loquitur. *Haec Corona, ut habeatur aliqualiter ejus cognitio, & ejus forma, Circularis, & latitudine quinque digitorum est, vix coronam unius Episcopi circuens, nec capiti firmari poterat. Ex Modoëtia delata fuit &c.* Lege reliquam narrationem. Quae Cap. VIII. suae Dissertationis reponat Fontaninus, ut se a Jovii, & Caesenatis auctoritate expediat, sunt, ut benigne loquar, tam levia, ut vim argumentationis nostrae nulla ex parte elevare possit. Ii coronationi interfuere, ii coronam ipsam, ejusque usum intuiti sunt, & descripserunt; ii ergo satis nos docent se de Clavo Dominico nihil accepisse, nullaque veneratione exceptam tunc fuisse ejusmodi Coronam. Et tamen audire nunc cogimur qui Jovio, & Caesenati a Sacris Caeremoniis ipsius Pontificis, testibusque oculatis nunc opponant, & praeferant Ripamontium, uno fere seculo a Caroli V. Coronatione remotum, scriptoremque parum Criticum, & Fidei non usquequaque certae, qui narrat, ad conspectum Coronae Ferreae *subito perfusam horrore concionem obriguisse &c.* Rem tantam novit immensus populus tum Bononiae coactus: & soli Jovius, rituumque Praefectus, caeterique Scriptores eorum temporum ignorarunt?

Non his ultra immorabor. Nuperos vero testes, a Modoëtiensibus eorumque Patrono Fontanino prolatos, excutere non est hujus loci. Id unum regero. Amplissimos Cardinales Borromaeos, Sanctum nempe Carolum, & Fridericum, Mediolanenses Archiepiscopos, de veritate Clavi Dominici minime dubitantes Chorus ille testium novis exhibet. Et tamen eximii Praesules illi, qui, si vera haec forent, Coronam utpote sacrarum rerum Modoëtiensis Basilicae praetiosissimam, & prae ceteris cultu dignam, honore publico donare potuissent, imo debuissent, ii, inquam, ipsam in latebris, atque inhonoratam prorsus relinquere. Quid significet, prudentes Viri non indigent ut a me edoceantur. Addo, existere adhuc in Archivo Archiepiscopali Mediolanensi Librum jussu celeberrimi Card. Friderici Borromaei die 26. Junii anno 1621. scriptum hoc titulo: *Dello stato della Chiesa di Monza.* Accurate ibi recensentur singulae sacrae Reliquiae in Modoëtiensi Basilica adservatae, & publica veneratione donatae,

donatae, nihilque ibi de sacro Clavo occurrit. Tum pag. 45. habetur; *Nota del Tesoro della Chiesa Collegiata di S. Giovanni Battista di Monza. La Corona Ferrea del Regno d'oro. La Croce dello stesso Regno con il suo pendente ec.* Et ne heic quidem ullum de Clavo Dominico verbum, nullumque cultus signum Coronae Ferreae impensum. Num dormitabant Modoëtienses? dormitabant ne ipsi accuratissimi, & piissimi Archiepiscopi, qui ingloriam, & confusam cum reliquis Thesauri Modoëtiensis non sacris rebus tandiu Coronam patiebantur, quam tamen, si Modoëtiensibus credimus, sanctissimo pignore auctam & ipsi credebant? Vix fieri potuit, ut suo cultu, sua veneratione tam insigne pietatis monumentum ipsi fraudarent. Sed tandem anno 1655. increbrescente apud Modoëtienses dulci fama de Clavo Dominico suae Coronae inserto, illius Oppidi Clerus ipsum Diadema publicae venerationi exponere coepit: quod consilium subinde Archiepiscopalis Curia turbavit, ut constat: novitatem nempe rei animadvertit, ac minime tulit.

Quae cum ita sint, videant qui pro Modoëtiensium opinione pugnant, quam causam protegendam susceperint. Ubi de cultu sacrarum antiquissimarum rerum agitur, aut antiquam Traditionem adferre opus est, aut immemorabilis temporis Possessionem. Atqui Modoëtienses Traditione destituuntur, quum nullum ex antiquitate testem laudent; Et contra ita veteres de Corona Ferrea loquuntur, ut ipsam sacro Clavo insignitam nunquam se novisse significent. Rursum neque Possessionem antiquam publici Cultus ostendere possunt, immo ejusmodi Cultus initium perquam recens ostenditur. Quei ergo nobis persuadeat ille Populus, se non tantum Celeberrima Corona, sed etiam pretiosissimo Dominicae Passionis monumento frui? Equidem per me illis liceat colere, quod bona fide se possidere putant: At credere quid ipsi, mihi reluctantibus melioris Criticae Regulis, integrum non est. Quod si eorum patronus Fontaninus in fronte Basilicae Modoëtiensis magnis Characteribus inscribendam vult hanc Vincentii Lirinensis epigraphen, qua suam Dissertationem claudit, DESINAT INCESSERE NOVITAS VETUSTATEM: ego epigraphen hanc, utpote Basilicae illi, & causae quam is tractat, incongruam, inde auferens, in ipsius tantum Fontaninianae Dissertationis fronte inscribam, & aequius ibi atque aptius collocatam, si opus fuerit, rursus contendam. Tu interea &c.

Mutinae XII. Kal. Decembr. MDCCXIX.

